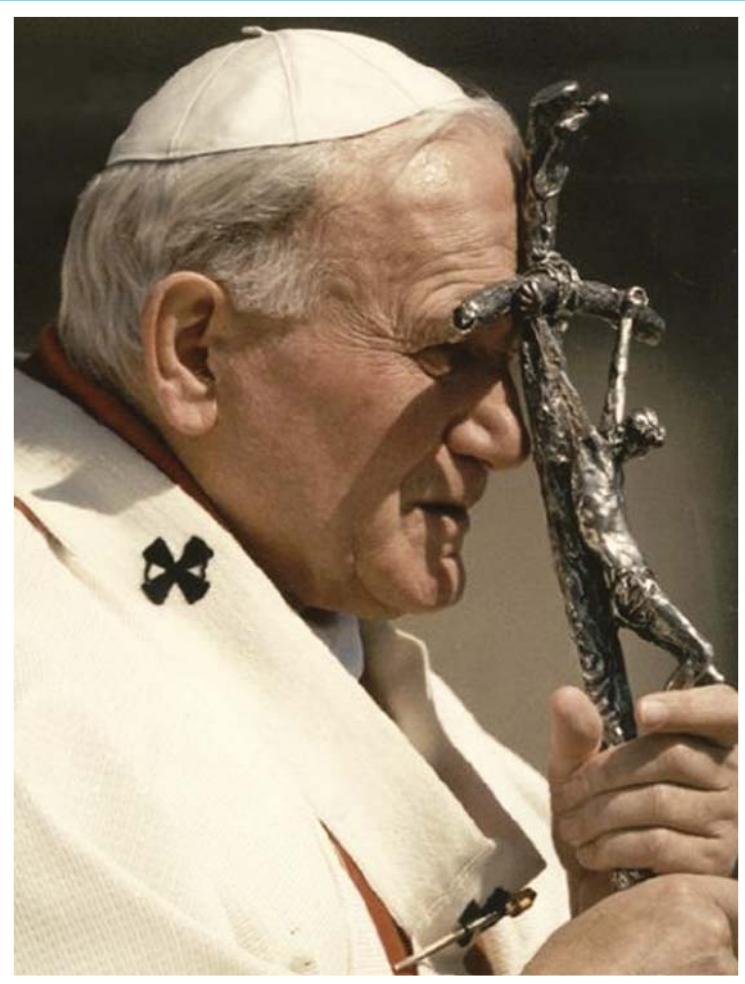
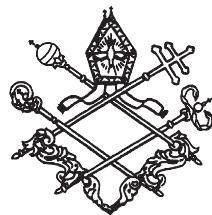

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿԵ ՊԱՏՐԻԱՐքՈՒԹԵԱՆ

Ա Ւ Ե Տ Ի Ւ Ղ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐԵՏԻՔ» ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ, ՀԻՄՆՈՒԱԾ՝ 1932-ԻՆ
“AVEDIK” REVUE DU PATRIARCAT ARMENIEN CATHOLIQUE, FONDEE EN 1932
«أفيديك» مجلة بطريركية للأرمن الكاثوليك الرسمية، منذ ١٩٣٢
« AVEDIK » ARMENIAN CATHOLIC PATRIARcate PERIODICAL, SINCE 1932

Comité de rédaction (Editorial board):

P. Vartan Kazanjian
Vazken Nurpetlian
P. Sebouh Garabedian
Hampy Elmadjian

Adresse (Address):

Patriarcat Arménien Catholique
Rue de l'hôpital orthodoxe, Getawi 2078-5605
Beyrouth, Liban
www.armeniancatholic.org
e-mail : info@armeniancatholic.org

Edition (published by):

Patriarcat Arménien Catholique

Imprimerie (printed by):

Pomigravure (Beyrouth, Liban)

decembre 2011

Կողի մկար՝
Յովհաննէս Պոլոս Բ.

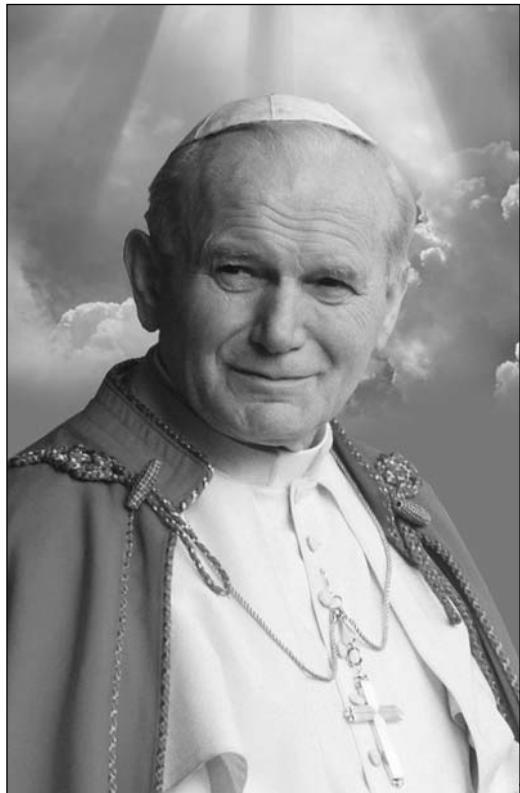
Photo de couverture, cover picture:
Jean Paul II

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊՕՂՈՍ Բ. ԵՐԱՆԵԼԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԸ

Զեր տառապանքի ու մարտիրոսութեան պատմութիւնը
թանկագին մարզարիտ մըն է,
որով կը պարծենայ Տիեզերական Եկեղեցին:
Յողոս Բ.

Կիրակի, 1 մայիս 2011-ին,
առաւտեան ժամը 10-ին,
սուրբ Պետրոսի հրապարա-
կին վրայ, Բենեղիկոսս ԺԶ.
սրբազան քահանայապետը,
կարդինալական դասին
մասնակցութեամբ՝ նախա-
դահեց Աստուծոյ ծառայ
Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրբա-
զան քահանայապետին երա-
նացման սուրբ Պատարագի
արարողութեան:

Սրբազան արարողու-
թեան մասնակցեցան աւելի
քան 87 պաշտօնական պատ-
ուիրակութիւններ, որոնց
մէջ կային 5 արքայական իշ-
խանութեանց ներկայացու-
ցիչներ, 16 երկիրներու նա-
խագահներ եւ 6 վարչապետ-
ներ, ինչպէս նաև մեծ
թիւով կաթողիկէ եկեղեցա-
կաններ եւ այլ քրիստոնեայ

Եկեղիներէն եւ մահմետական կրօնքի ներկայացուցիչներ:

Սուրբ Պատարագին աւարտին, քահանայապետը երանացումի բանաձեւը կարդաց ապա Սուրբ Պետրոս տաճարի ճակատին դրուած ու քողով ծածկուած երջանկայիշտակ Յովիչաննէս Պօղոս Բ.-ի նկարը ի յայտ եկաւ որոտընդոստ ծափողջոյներու ընդմէջն: Պատարագէն ետք խորանին վրայ գետեղուեցաւ Յովիչաննէս Պօղոս Բ.-ի ձիթենիի ձեռով սրուակի մը մէջ դրուած արիւնը, ցուցադրելու համար հանրութեան, արժանանալով հաւատացեալներու մեծարանքին: Ապա ուխտաւորներուն կարելիութիւն տրուեցաւ շարքով մտնելու սուրբ Պետրոս տաճար, մեծարելու համար հոն դրուած Յովիչաննէս Պօղոս Բ. քահանայապետին դագաղը:

Արարողութեան հետեւեցան աւելի քան 2300 լրագրողական գործակալութիւններ՝ եկած աշխարհի 101 երկիրներէ, որոնց մէջ 1300 հեռատեսիլի կայաններ, 700 թերթեր, 230 լուսանկարիչներ եւ 250 ռատիոկայաններ:

Բենետիկտոս Ժ. սրբազան քահանայապետը այս առիթով ուղղեց հետեւեալ պատգամը, որ կու տանք յապաւումով.

«Սիրելի քոյրեր եւ եղբայրներ,

Այս կիրակի, Քրիստոսի փառաւոր յարութեան երկրորդ կիրակին է, որ Յովիկաննէս Պօղոս Բ. սրբազան քահանայապետը նուիրած է աստուածային ողորմութեան: Խիալասիկ, թէ ինչու նախատեսուեցաւ այս օրը տօնակատարել այս մեծ հանդիսութիւնը, որովհետեւ նախախամական էր, թէ ինչպէս ասկէ 6 տարիներ առաջ, նման այս տօնին նախօրենակին, իմ նախորդս իր հոգին աւանդեց առ Վստուած: (...)

Մենք բոլորս հաւաքուած ենք այստեղ, յայտարարելու ու կատարելու երանացման արարողութիւն մը: Քահանայապետի մը՝ յաջորդը սուլք Պետրոս առաքեալի, որ կոչուած է հաստատելու ու ամրացնելու իր եղբայրներուն հաւատքը: Յովհաննէս Պողոս Բ. Քահանայապետը երանելի է իր զօրաւոր հաւատքով, ինչպէս նաև իր առաքելութեամբ համայն մարդկութեան համար: (...)

Սիրելի եղբայրներ եւ քոյրեր, այսօր, քրիստոսի Յարութեան ընդմշջն, մեր աչքերուն մէջ կը փայլի մեր երանելի քահանայապետին սիրուած ու յարգուած պատկերը: Այսօր, անոր անունը կ'աւելնայ սուլքերու ու երանելիներու այն ցանկին, զոր նոյնիքն իր քահանայապետական 27 տարիներու ընթացքին յայտարարած ու հռչակած էր, ամրօրէն յիշեցնելով համաշխարհային կոչումը քրիստոնէական կեանքին ու սրբութեան: Մենք՝ Աստուծոյ ժողովուրդը՝ եպիսկոպոսներ, քահանաներ, սարկաւոգներ, հաւատարիմ աշխարհականներ, կրօնաւորներ ու կրօնաւորուհիներ, մենք բոլորս կը քալենք դէպի երկնային հայրենիք, ուր մեզ կանխեց սրբուհի կոյս Մարիամը, որ մասնակից դարձաւ քրիստոսի եւ Եկեղեցւոյ խորհուրդին: (...)

Գարօլ Ուօյդիլան՝ սուլք Պետրոսի գահին բարձրանալով, իր հետ բերաւ խորունկ գաղափարը հակընդիմութեան, կեդրոնացած մարդուն վրայ, մարքսիզմի ու քրիստոնէութեան միջեւ: Անոր պատգամը

հետեւեալն էր. «Մարդը եկեղեցւոյ ձամբան է եւ Քրիստոս՝ մարդուն ձամբան»: (...)

Մեր տէրը Յիսուս Քրիստոս, անոր ձաշակեցուց բոլոր չարչարանքները, բայց ան մնաց հաստատուն ժայռի մը նման: Իր խոնարհութիւնը, որ արմատացած էր իր միութեամբը Քրիստոսի հետ, հակառակ իր ֆիզիքական տկար վիճակին, անոր քոյրատրեց շարունակել Եկեղեցին ղեկավարել ու աշխարհին փոխանցել շատ մը պատգամներ: (...)

Երանելի ես դուն սիրելի Յովհաննէս Պողոս Բ., որովհետեւ հաւատացիր:

Քեզմէ կը խնդրենք, որ երկինքէն ընդունիս ու զօրացնէս հաւատքն Աստուծոյ ժողովուրդին: Այսօր, քեզմէ կը խնդրենք, հայր սուրբ, որ օրհնես մեզ: Ամէն»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱԿԱՆ

իր քահանայապետութեան 26 տարիներուն հոլովոյթին, հայասէր երանելի Յովհաննէս Պօղոս Բ. քահանայապետը բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաւ հայերու եւ հայ ազգի եկեղեցական ու քաղաքական ներկայացուցիչներուն հետ, այցելեց Հայաստանը ու հանդիպում ունեցաւ հայկական գաղութներու ներկայացուցիչներուն հետ, իր օրհնութիւնը տուաւ եւ սրտի խօսքը արտասանեց, եւ նոյնիսկ հայերէնով շնորհաւորեց մեր տօները, ինչպէս նաեւ կատարեց կարեւոր յայտարարութիւններ:

Ահաւասիկ անոնցմէ մի քանին ժամանակագրական շարքով.

13 Վիետրուար 1981-ին,

Յովհաննէս Պօղոս Բ. ունկնդրութիւն շնորհած էր Փրանսահայ մշակոյթի եւ աւանդութեանց ազգային պահպանումի ներկայացուցիչներուն, անոնց ուղղելով իր խօսքը: Ան՝ ի մէջ այլոց, ըսած էր. «Զեր հայկական մշակոյթի հարստութիւններու պահպանման գործին մէջ հաստատ մնացէք, պահպահէք զանոնք յարատեւութեամբ, իմաստութեամբ եւ հաւատքով. անոնք կը բնորոշեն ձեր ժողովուրդը»:

8 հոկտեմբեր 1982-ին,

Յովհաննէս Պօղոս Բ. հայ առաքելական Եկեղեցւոյ նորընտիր պատրիարքին յղած էր շնորհաւորական պատգամ մը: Պատգամին մէջ նորին սրբութիւնը գրած էր. «Այս առաքելական Եկեղեցին միշտ վերապահած է նախապատուական իր յատուկ տեղը հայ Եկեղեցւոյ մէջ»:

7 օգոստոս 1984-ին,

Յովհաննէս Պօղոս Բ. այցելեց Հռոմի Լեւոնեան քահանայապետական հայ վարժարանը, որ կը գտնուի մայրաքաղաքի կեդրոնը, անոր հարիւրաբամեայ յոբելեանին առթիւ: Լեւոնեան ք. հայ վարժարանը գոյութիւն ունի 1 նոյեմբեր 1883-էն ի վեր: Իր այս այցելութեան առթիւ Յովհաննէս Պօղոս Բ. քահանայապետը, ի մէջ այլոց, ըսած էր. «Այս հանդիպումին հա-

մար, բազմաթիւ տարիներ պատրաստուեցայ. Երիտասարդութեանս տարիներէն սկսեալ, որովհետեւ իմ հայրենիքիս մէջ, ձեր Եկեղեցին ներկայ, տեսանելի եւ գործօն էր եւ, հասարակաց պատմութեան մէջ, շատ գեղեցիկ գլուխներ գրած: Հայ կաթողիկէներու պատմութիւնը Լեհաստանի պատմութիւնն է:

Հոս պէտք է աւելցնեմ - ըսած էր այդ առթիւ Յովհաննէս Պօղոս Բ.-, որ իմ երկրորդական ուսման տարիներուս, բարձրագոյն վարժարանի մէջ, նոյն նստարանին վրայ քովս ունէի դասընկեր մը, որ հայ կաթողիկէ էր. ան ինձի համար եղած էր շատ բարի ընկեր մը»:

24 ապրիլ 1985-ին,

Զորեգաբթի օրուայ հրապարակային ընդհանուր ունկնդրութեան ընթացքին, Յովհաննէս Պօղոս Բ. հրաւիրած էր ներկաները աղօթքով միանալու հայ Եկեղեցւոյ հաւատացեալներուն, ի յիշատակ 70 տարիներ առաջ անոնց ապրած տառապալից պատահարներուն, Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

11 նոյեմբեր 1986-ին,

Յովհաննէս Պօղոս Բ. ընդունած էր Ֆրանսայի Լիոն քաղաքէն հայ հաւատացեալներու խումբ մը: Այս հանդիպումին ընթացքին սրբազան պապը հաստատած էր հետեւեալը. «Հայ Եկեղեցւոյ կաթողիկոսին եւ Հոռմի եպիսկոպոսին միջեւ գոյութիւն ունի յատուկ համահասկացողութիւն մը»:

8 դեկտեմբեր 1988-ին,

Հայաստանը հարուածող մեծ երկրաշարժին յաջորդ օրը, Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան պապը, Հրեշտակ Տեառն Մարեմեան աղօթքի ընթացքին. յուզումով յիշեց երկրաշարժէն վնասուած Հայաստանը ըսելով. «Տառապանքի ներկայ պահուն, աւելի քան երեք, մօտ եմ հայ ժողովուրդին, անոնք միշտ ներկայ են իմ աղօթքներուս մէջ եւ նաեւ իմ հովուական մտահոգութիւններուս մէջ, օգնութեան հասնինք երկրաշարժէն տուժած այս ժողովուրդին»:

Ի դէպ, 10 դեկտեմբեր 1988-ին, Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան պապը ցաւակցական հեռագիրներ յղեց այն օրերու Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. վեհափառին, Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց կաթողիկոս պատրիարք երերջանկայիշատակ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ. Գասպարեանին, Խորհրդային Միութեան նախագահ՝ Միխայիլ Կորպաչովին եւ 100.000 տոլարի յատկացում մը կատարեց, որպէս զօրակցութեան նշան սուրբ Աթոռին

կողմէ, դիմագրաւելու ստիպողական պահանջքները երկրաշարժի զոհերուն:

25 դեկտեմբեր 1988-ին,

Ցիառասի սուրբ Ծննդեան տօնին տուած իր պատգամին եւ Հռոմ քաղաքի եւ երկրագունդի օրհնութեան մէջ, սրբազան քահանայապետը դարձեալ կոչ ուղղեց միջազգային հասարակութեան, օգնելու՝ հայ ժողովուրդին:

28 դեկտեմբեր 1988-ին,

Ընդհանուր ունկնդրութեան ընթացքին սրբազան քահանայապետը յայտնեց թէ կը մասնակցի երկրաշարժի զոհերուն ցաւին եւ կոչ ուղղեց հայ ժողովուրդին օգնութեան հասնելու:

9 յունիսար 1989-ին,

Ցովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան պապը դիւանագիտական մարմնին հետ ունեցած հանդիպումին ընթացքին, յետ երկրաշարժին Հայոստանի համար ցուցաբերուած գորակցութեան հսկայ շարժումը բնորոշեց բարի կամքի ծայրագոյն նշան:

10 յուլիս 1989-ին,

Ցովհաննէս Պօղոս Բ. հրապարակային ընդհանուր ունկնդրութեան ընթացքին, ընդունեց աղէտեալ գոտին եկած 100 հայ երախաներ:

7 դեկտեմբեր 1989-ին,

Հայոստանի ահաւոր երկրաշարժի առաջին տարեղարձին առթիւ, դարձեալ վառ յիշատակով երկրաշարժի ողբերգութեան, Ցովհաննէս Պօղոս Բ. նորէն սիրոյ իր զգացումները արտայայտեց հայ ժողովուրդին հանդէպ, որ դիմագրաւեց այս ժողուարին փորձը, որուն ենթարկուեցաւ։ Ուստի ան տրամադրեց 100.000 տոլար արժողութեան մը, նեցուկ կանգնելու նպատակով հայ առաքելական Եկեղեցոյ ծրագիրներուն, դիմագրաւելու՝ տուժած ժողովուրդի կարիքները եւ նպաստելու վերակառուցման աշխատանքին։

2 ապրիլ 1990-ին,

Հայոց Մեծ Եղեռնի 75 ամեակին առիթով, Ցովհաննէս Պօղոս Բ. Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի կաթողիկէ հայոց առաջնորդ՝ Ներսէս եպս. Սեթեանին հեռագիր մը յղեց, ուր գրուած էր. «Սրբազան պապը իր

հոգեւոր գօրակցութիւնը կը յայտնէ այն ողբերգական դէպքին համար, որ եղաւ աղբիւրը հայ ժողովուրդի մեծ ցաւին ու տառապանքին: Ան կ'աղօթէ որպէսզի նման ոգեկոչում մը ծառայէ յիշատակելու, պատշաճ կերպով, վնասակար հետեւանքերը ազգային եւ կրօնական անհանդրժութուններուն, եւ որպէսզի մղէ մարդկութիւնը վերջ դնելու բռնութեան եւ թշնամութեան, ու ներումի եւ խաղաղութեան միջոցաւ հնագանդելու Քրիստոսին:

21 յունուար 1991-ին,

Յովհաննէս Պօղոս Բ. ունկնդրութիւն շնորհեց Հայաստանի հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ տիար Լեւոն Տէր Պետրոսեանին եւ անոր ընկերակցող շքախումբին:

15 փետրուար 1991-ին,

Սրբազան քահանայապետը ընդունեց Հայաստանի հանրապետութեան Ազգային ժողովի երեսփոխան՝ տիար Արարատ Կոմիցեանը, որ եկած էր շնորհակալութիւն յայտնելու սրբազան պապին, յետ 1988-ի երկրաշարժին, անոր կատարած օֆանդակութեան համար, կառուցելու նարեկի Տիրամօր արդի հիւանդանոցը:

Ի դէպ, 6 հոկտեմբեր 1991-ին, կարդինալ Ագիլէ Սիլվեստրինի, յանուն Յովհաննէս Պօղոս Բ.-ին, բացումը կատարեց սոյն հիւանդանոցին: Իր պատգամին մէջ սրբազան քահանայապետը գրած էր. «Այս տարիներուն, ինչպէս նաեւ ամբողջ ձեր պատմութեան հողովոյթին, որպէս քրիստոնեայ ժողովուրդ, գուք հետեւեցաք Քրիստոսին, ընթանալով անոր Խաչի ճանապարհն: Որքա՞ն հայու արիւն թափուեցաւ, հաւատքի համար... ձեր տառապանքի ու մարտիրոսութեան պատմութիւնը թանկագին մարգարիտ մըն է, որով կը պարծենայ Տիեզերական Եկեղեցին»:

23 մայիս 1992-ին,

Սկիզբ առին դիւանագիտական յարաբերութիւնները Սուրբ Աթոռի եւ Հայաստանի հանրապետութեան միջեւ:

27 մայիս 1992-ին,

Հայաստանի հանրապետութեան ներկայացուցիչները սրբազան հօր նուիրեցին «ԺԲ. դարէն Խոչավանքի խաչքարի շատ գեղեցիկ ու նշանակալից մէկ օրինակը»:

17 նոյեմբեր 1992-ին,

Սուրբ Պետրոսի տաճարին մէջ, հայածէս հանդիսաւոր սուրբ Պատարագին ընթացքին սրբազան պապը օծումը կատարեց Հայաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի հայ կաթողիկէ առաջին վիճակաւորին յանձին՝ Ներսէս արք. Տէր Ներսէսեանին:

7 դեկտեմբեր 1992-ին,

Սրբազան պապը նշանակեց ժան Փօլ Կոպէլը, որպէս Հայաստանի առաջին առաքելական նուիրակ:

10-14 դեկտեմբեր 1996-ին,

Սուրբ Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. կաթողոկոսը իր առաջին պաշտօնական այցելութիւնը կատարեց Վատիկան:

24 նարիտ 1999-ին,

Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան պապը բացումը կատարեց Վատիկանի թանգարանին մէջ մեծ խնամքով պատրաստուած «Հռոմ-Հայաստան» ցուցահանդէսին, ի ներկայութեան Հայաստանի հանրապետութեան նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեանի եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի:

14 սեպտեմբեր 2000-ին,

Սրբազան պապը ընդունեց Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց կաթողիկոս պատրիարք ամենապատիւ եւ գերերջանիկ տէր Ներսէս Պետրոս ԺԹ. Երկրորդ հազարամեակի յոբելինական ուխտագնացութեան առիթով:

8-11 նոյեմբեր 2000-ին,

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ. պաշտօնական այցելութիւն կատարեց Յովհաննէս Պօղոս Բ.-ին եւ Հռոմի կաթողիկէ Եկեղեցիին: Սուրբ Աթոռի եւ Էջմիածնի միջեւ յարաբերութիւնները ամրապնդուեցան պաշտօնական կարեւոր հանդիպումներու առիթով: Մակայն յիշեալ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսներու կարեւոր երկու այցելութիւններէ ետք:

Առաջինը՝ բարեյշատակ Վագգէն Ա.-ի այցելութիւնը երջանկայիշատակ Պօղոս Զ. պապին, վերջ գտաւ 12 մայիս 1970-ին՝ միացեալ յայտարարութեան մը վաւերացումով: Իսկ երկրորդը՝ հանգուցեալ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին այցելութիւնը 1996-ի դեկտեմբերին եւ իր մահուընէ քանի մը ամիս առաջ՝ 1999-ի մարտին, Վատիկանի մէջ:

10 հոկտեմբեր 2000-ին,

Ցովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան քահանայապետի եւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսի նախագահութեամբ սուրբ Պետրոսի տաճարին մէջ համամիութենական աղօթք կատարուեցաւ, որուն ներկայ գտնուեցան մեծ թիւով հայեր, իտալացիներ եւ ուխտաւորներ:

18 փետրուար 2001-ին,

Ցովհաննէս Պօղոս Բ. նախագահեց հայկական ծէսով հայրապետական սուրբ Պատարագին եւ իր հայրական խօսքը ուղղեց:

Սուրբ Զոհին աւարտին, Ցովհաննէս Պօղոս Բ. հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ չնորհեց «Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչի ածիւնները», որոնք պահուած էին իտալիոյ Նավոլի քաղաքը սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչի անունը կրող վանքին մէջ, 8-րդ դարէն ի վեր:

Հայոց քրիստոնէացումին 1700-ամեակի առիթով, Ցովհաննէս Պօղոս Բ. հայասէր քահայնապետը ուղղեց հայ ժողովուրդին առաքելական նամակ մը, որուն մէջ կը դրսեւորէ հայ ժողովուրդը՝ որպէս առաջին քրիստոնեայ ազգը բոլոր ազգերուն մէջէն, ինչպէս նաև անոր հաւատարմութիւնը Քրիստոսի սուրբ Աւետարանին, իր կրած չարչարանքները եւ նահատակութիւնները դարաւոր եւ ալեկոծեալ իր պատմութեան ընթացքին:

Կ'արժէ յիշել այստեղ սրբազան հօր նամակէն այս հատուածը. «Հայերը, որպէս խաղաղութեան եւ աշխատասիրութեան պատգամաւորներ, աշխարհը շրջեցան եւ անցան, իրենց ձեռքերու ծանր աշխատանքով թանկագին նպաստ մը ընծայեցին...։ Քրիստոնեայ ժողովուրդը ուրախ է իրենց վեհանձն եւ հաւատարիմ ներկայութեան համար եւ կը մաղթէ, որ անոնք միշտ համակրանք եւ հասկացողութիւն կարենան գտնել աշխարհի ամէն կողմ»։

7 յուլիս 2001-ին,

Ցովհաննէս Պօղոս Բ. ունկնդրութիւն չնորհեց Միսիթարեան միաբանութեան հայրերուն:

25-27 սեպտեմբեր 2001-ին,

Ցովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան քահանայապետը այցելեց Հայաստան, Հիւրը հաղիսանալով Գարեգին Բ. վեհափառին:

Պատմութեան մէջ, Ցովհաննէս Պօղոս Բ. սուրբ Պետրոսի յաջորդներէն առաջինն է, որ Հայաստան այցելած է, եւ մեր բիւրաւոր նահատակներու Ծիծիւնակաբերդի կոթողին առջեւ ամփոփուելով՝ աղօթած է։

Յովհաննէս Պօղոս Բ. նաեւ եղաւ այն քահայանապետը, որ ճանչցաւ 1915-ի Հայոց Յեղասպանութիւնը եւ դատապարտեց անոր ահաւոր ոճրագործութիւնը:

7 հոկտեմբեր 2001-ին,

Սուրբ Պետրոս Հրապարակի վրայ նորին սրբութիւնը երանելի հռչակեց 1915-ի ցեղասպանութեան գոհ՝ Մարտինի արքեպիսկոպոս Ինգնաստիոն Մալոյեանը, ի ներկայութեան, Արեւելքի բոլոր կաթողիկէ պատրիարքներուն, կարդինալներու, օտարազգի բազմաթիւ եպիսկոպոսներու, վարդապետներու, կրօնաւորուհիներու եւ ուխտաւորներու հոծ բազմութեան եւ Սուրբ Աթոռին մօտ հաւատարմատար դեսպաններու, ինչպէս նաեւ բազմահարիւր լուսատուական միջոցներու ներկայացուցիչներուն:

19 յունուար 2005-ին,

Սրբազն պապը բացումը կատարեց եւ օրհնեց սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչի հսկայ արձանը, որ կը բարձրանայ սուրբ Պետրոս պապիկքայի արտաքին պատին որմնախորշին մէջ, ի ներկայութեան ամենապատիւ եւ գերերջանիկ տէր Ներսէս Պետրոս Ժմբառ. Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց կաթողիկոս պատրիարքին, պատասխանատու կարդինալներու, սիւնհողոսական հայրերու, վարդապետներու, հայ քոյրերու եւ զանազան առաքելավայրերէն Հռոմ ժամանած հայ կաթողիկէ ուխտաւորներու ու քաղաքական ներկայացուցիչներու: Այդ առթիւ ներկայ էին նաեւ քոյր համայնքներու ներկայացուցիչներ եւ պատուիրակներ Հայաստանի եւ Արցախի հանրապետութիւններէն:

28 յունուար 2005-ին,

Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան քահանայապետը ընդունեց Հայաստանի հանրապետութեան նախագահ Ռոպէր Քոչարեանը, Հռոմի Ճեմելի հիւանդանոց փոխադրուելէն երկու օր առաջ:

1700 ամեակի Երանելի ուխտաւորը

Հայաստանի քրիստոնէ-ացման 1700 ամեակին առիթով, 10 տարիներ առաջ, 25-27 սեպտեմբեր 2001-ին, երանելի Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան քահանայապետը պատմական եռօրեայ այցելութիւն մը տուաւ Հայաստան։ Ան այցելեց սուրբ Էջմիածին, ծաղկեպսակ զետեղեց Մեծ եղեռնի զոհերուն յուշակոթողին՝ Ծիծեռնակաբերդ, ինչպէս նաև Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսին հետ համատեղ հանդիսաւոր միջեկեղեցական սուրբ արարողութիւն մատոյց Երեւանի սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ նորակառոյց եկեղեցւոյ մէջ։ Այս պատմական այցելութեան իւրայատուկ դէպքին ընկերացան եւ հետեւեցան մօտ 400 լրատուամիջոցներ, որոնց մէջէն 58-ը՝ Վատիկանէն։

«Ես բաւական է կը սպասէի այս պատմական պահը, եւ ահա կը գտնուիմ հնադարեան հայկական հողին վրայ» յայտնեց երջանակայիշատակ Յովհաննէս Պօղոս Բ. պապը, անմիջապէս Երեւան ժամանումին ընթացքին, 25 սեպտեմբեր 2001-ին։

Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրբազան պապը՝ իր երախտագիտութիւնը յայտնելով այս պատմական այցելութեան հրաւէրին համար, ըսաւ. «Դիմելով Զեղի, պարոն նախագահ, կը ցանկամ յայտնել իմ երախտագիտութիւնը եւ բարեկամութիւնը ոչ միայն հայրենիքին մէջ ապրող ձեր հայրենակիցներուն, այլեւ իրենց աւանդութիւններուն նուիրուած բոլոր հայերուն»։ «Ես յուզուած եմ, որ կը գտնուիմ այն հնադարեան հողին վրայ, որուն ժողովուրդը առաջինն է որ ընդունեց եւ պետական մակարդակով հաւանութիւն տուաւ քրիստոնէութեան մարդասիրական վեհ գաղափարներուն»։

Հռոմի պապը Ծիծեռնակաբերդի մէջ

26 սեպտեմբեր 2001-ի առաւօտեան, Յովհաննէս Պօղոս Բ. երանելի պապը լատիներէն ծէսով սուրբ Զոհ մատոյց հայ կաթողիկէ եախակոպսներու հետ, էջմիածնի շրջափակին մէջ գտնուող բացօթեայ խորանին առջեւ։ Յովհաննէս Պօղոս Բ. աղօթք բարձրացուց առ Աստուած առիթը տալով տօնելու այս հանդիսաւոր օրը ամենայն հաւատարմութեամբ եւ քաջութեամբ հայկական սուրբ հողին վրայ։

Այսուհետեւ Հայաստանի նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի հետ հանդիպումէն ետք, Յովհաննէս Պօղոս Բ. երանելի պապը այցելեց Ծիծեռնակաբերդ, ուր ծաղկեպսակ զետեղեց 1915-ի Հայոց Յեղասպանութեան զոհերու յուշարձանին առջեւ։

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսի եւ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի ներկայութեամբ, Յովհաննէս Պօղոս Բ. անգլերէնով աղօթք մը կարդաց, որուն մէջ յիշեց 1915-ի Մեծ Եղեռնը, խնդրելով Տիրոջմէ, որ լսէ Մեծ Եղեռնի զոհերու կանչը։ Ան խստիւ քննադատեց բռնութիւնը, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր աշխարհի տարածքին, անդրադառնալով այն «ասրսափելի անմարդկային բռնութեան», որ հարուածեց հայերը։

Միջեւկեղեցական արարողութիւն Երեւանի սուրբ Գրիգոր Լուսատորիչ եկեղեցւոյ մէջ

Երանելի պապը Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի հետ միասին կիրակի օրը Երեւանի սուրբ Գրիգոր Լուսատորիչ նորակառոյց Եկեղեցւոյ մէջ մատոյց միջեկեղեցական արարողութիւն։ Անոր ընթացքին, Յովհաննէս Պօղոս Բ. տաճարին փոխանցեց Հայ առաքելական Եկեղեցւոյ հիմնադիր հօր Գրիգոր Լուսատորիչի մասունքները, որոնք պահուած էին Վատիկանի մէջ։

Այս իւրայատուկ արարողութեան, երանելի պապը անդրադարձաւ միջեկեղեցական ջերմ ու սերտ յարաբերութիւններուն հետեւեալ խօսքով. «Երկար դարեր շարունակ, Հայ առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Հռոմի Սուրբ Աթոռին միջեւ կապերը եղած են սերտ եւ ուժգին, եւ ամբողջական միասնութեան ցանկութիւնը երբեք չէ վերացած»։ Այս շարունակեց իր խօսքը յայտնելով, որ իր այցելութեամբ կը վկայէ ընդհանուր ցանկութեան ապրելու համայն միութեան մը մէջ, ինչպէս որ Տէրը ըրաւ իր աշակերտներուն հետ. ինչպէս նաև կ'աղօթէ, որ այս այցելութիւնը հարուստ եւ արդիւնաւէտ համագործակցութեան նույիրագործումն ըլլայ։ Սրբազն պապը եղրափակեց իր խօսքը կոչ ուղղելով միութեան բազմազանութեան ընդմէջն, միասնաբար գործելով համերաշխութեամբ այս նոր դարաշրջանին, յարգելով տարբեր ինքնութիւններն ու աւանդութիւնները։

Սուրբ Պատարագ Էջմիածնի

27 սեպտեմբեր 2001-ին, Սուրբ Էջմիածնի տաճարին մէջ սուրբ Պատարագ մատոյց երանելի Յովհաննէս Պօղոս Բ. պապը, ի ներկայութեան Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. վեհափառին։ Այս առիթով, երանելի պապը դիմացկունութեան եւ խաղաղամիրութեան կոչ ուղղեց բոլորին եւ ներողութիւն խնդրեց Հռոմի կաթողիկէ Եկեղեցւոյ թոյլ տուած սխալներուն համար անոր պատմութեան ընթացքին։

Ան գոհունակութեամբ նշեց, որ Հայ կաթողիկոսներու շնորհիւ Հռոմի կաթողիկէ եւ Հայ առաքելական Եկեղեցիներու միջեւ երբեք հակադրութիւններ տեղի չեն ունեցած, եւ յոյս յայտնեց ապագային աւելի սերտ համագործակցութեան։

Ան նաև Հաւատացեալներուն ուղղուելով ըսաւ. «Այս ներկայ ժամանակներուն, Հայաստանը պէտքը ունի իր բոլոր զաւակներուն ջանքերու վերսկսման եւ նորանոր զոհողութիւններու»։

Այս արարողութեան մասնակցեցան Հայաստանի, Վրաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի բոլոր շրջաններէն ժամանած հազարաւոր հաւատացեալներ։ Նոյն օրը՝ յետմիջօրէին, Յովհաննէս Պողոս Բ. այցելեց Խոր Վիրապ պատմական վանքը, ուր տարիներ մեկուսացած էր Հայ Եկեղեցու հիմնադիր Հայր՝ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը։

Այցելութեան աւարտին, Յովհաննէս Պողոս Բ. պապը եւ Գարեգին Բ. վեհափառը կնքեցին հոչակագիր մը, հետեւեալ խորագիրով. «1.5 միլիոն քրիստոնեայ Հայերու բնաշնչումը, ինչպէս որ ընդհանրապէս ճանչյուած է 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը, եւ ուրիշ հազարաւորներու ոչնչացումը նախկին Համայնավար վարչակարգի օրերուն, ողբերգութիւններ են որոնք վառ կը մնան ներկայ սերունդի յիշողութեան մէջ»։ Անոնք այս հոչակագիրով վերահաստատեցին Հաւատարմութիւնը աղօթելու եւ աշխատելու լրիւ Հաղորդութեան Համար։ Անոնք կը յայտնեն, որ այսօրուան միջազգային բարդութիւնները եւ մարտահրաւէրները կը պահանջեն ընարել բարիին ու չարին միջեւ, խաւարին եւ լոյսին միջեւ, մարդասիրութեան եւ անմարդկայնութեան միջեւ, ճշմարտութեան եւ կեղծիքին միջեւ։ Այս հոչակագրով կոչ ուղղեցին նաեւ քրիստոնեաներուն, որ վկայեն ճշմարտութեան նոյնիսկ ամենավատ պայմաններուն, ինչպէս որ ըրին մեր նահատակ նախահայրերը։

ՆՃՄԱՐՆԵՐ ԵՐԶԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊԵՏՐՈՍ ԺԼ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԳՐԻՉԵՆ

Երջանկայիշատակ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ. Գասպարեան Հոգեւոր Տիրոջ գրած Շրջաբերական նամակներն ու Կոնդակաները կարդացինք «Աւետիք» պաշտօնաթերթին մէջ. նախ եւ առաջ անոնք մեզ առաջնորդեցին իր անձին եւ գործին էութեան կատարեալ ճանաչման: Շրջաբերական թուղթեր, Ծննդեան եւ Զատկական հայրապետական պատգամներ եւ Հովուական Թուղթեր եղած են այդ գրութիւնները: Այս յօդուածով գիտական վերլուծում մը չենք կատարեր Գասպարեան Կաթողիկոսի գրութիւններուն, այլ պարզապէս անոնցմէ տպաւորիչ նշմարներ կը քաղենք:

Գասպարան նուիրապետին մեզի թողած պատգամները յայտարար են մեծ հոգեւորականի մը, Քրիստոնէական կեանքի ներհայեցողի եւ հոգեզննողի մը: Վերացական գաղափարներ չկան իր գրութիւններուն մէջ, այլ զուլալ ու ջինջ խօսքեր՝ բխած անոր մտքէն ու սրտէն, հիմնուած լուսաւէտ եւ անսայթաքելի հաւատքի վրայ. ասոր առընթեր, զինք բնորոշող հայրական սրտով տոչորուած գուրգուրանքը մղիչ ոյժը հանդիսացած է իր հովուական բոլոր գործունէութեանց:

Իսկապէս Գասպարեան կաթողիկոսին քարոզները լեցուն են իմաստուն խորհուրդներով: Խորքին մէջ, իր քարոզները ազդեցութիւն կրած են Աղաճանեանէն եւ Կոգեանէն, որոնցմէ անցած են իր մէջ ապրումներ, զգայնութիւններ. բայց որովհետեւ ան կը սիրէր մնալ զսպուած չափի մէջ, խորշելով ծայրայել զգացումներէ եւ գաղափարներէ որոնք կրնային վիրաւորել ողջմտութիւնը, ուստի իր քարոզները առած չեն ուժեղ սլացքներ, այլ ունեցած են սահուն ընթացք մը չնորհիւ իր ներդաշնակութեան բնատուր զգայարանքին: Հուսմն ալ, ուր ան յաճախ գտնուած է, իր բնական ու արուեստական գեղեցկութիւններով ազդած է զարգացնելու համար իր մէջ գեղեցիկի զգացումը եւ գեղարուեստի պաշտամունքը:

Իսկապէս չնորհակալութիւն պէտք է յայտնել Աստուծոյ որ նման կաթողիկոս մը պարգեւեց Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին: Ան չատ սիրուած էր

ժողովուրդէն, որովհետեւ ան որ մօտէն ճանչցած է զինք, գիտէ որ ան սրբակենցաղ է իր խորքին մէջ:

Իր գահակալութեան առաջին պատգամն էր. «Սէր եւ խաղաղութիւն, որովհետեւ Քրիստոսի մարդեղութեամբ Աստուծոյ սէրը իջաւ մարդոց մէջ, խաղաղութիւն ծագեցաւ աշխարհիս վրայ, չնորհքը թափանցեց մեր սրտերէն ներս» (Աւետիք 1983, էջ 4):

«Սէրը հիմն է հովուական իշխանութեան: Անտեսանելի Խաչը՝ հովուական ծանրակշիռ պատասխանատուութիւնը, որ այս երեկոյ դրուեցաւ իմ տկար ուսերուս վրայ՝ Գահակալութեան ընթացքին, պատրաստ եմ զայն սիրայօժար տանելու, քանի որ փրկագինն է իմ ժողովուրդիս, իմ հայրապետական հոգածութեանս յանձնուած հոգիներուն՝ վերանորոգումին, կենսունակութեան, փրկութեան» (Աիեթիք 1983, էջ 5):

«Սէրը, որ Քրիստոնէութեան էութիւնն է, Քրիստոսի անձին մէջ կը գտնէ իր հարազատ տիպարը, այն Քրիստոսին, որ խաչուած փայտի վրայ՝ չփարենացաւ իր կեանքը զոհելու մարդոց փրկութեան եւ երջանկութեան համար»: (Աիեթիք 1994, էջ 303)

Ան Լիբանանի պատերազմի սեւ օրերուն բազմից կոչ կ'ուղղէր խաղաղութեան եւ անդորրութեան: Որպէսզի խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն տիրէ, պէտք չէ զայն հաստատել թիւր հիմերու վրայ: «Աշխարհի խաղաղութիւնը կառուցողները կը ճգնին հաստատել զայն թիւր հիմերու վրայ: Կը ջանան ամէն տեսակ միջոցներով, որպէս «պարզեւ» պարտադրել խաղաղութիւն մը, որ չի՝ գոհացներ ժողովուրդներու ակնկալութիւնները կեանքի ապահովութեան, կեանքի բարօրութեան, մարդկային անձի արժանապատութեան եւ ընկերային արդարութեան»: (Աւետիք 1983, էջ 101)

«Որքան անհաշտ է Խաչի իրականութիւնը արդի աշխարհի մտայնութեան: Մարդիկ կը մերժեն ցաւը, կ'ընդգույն տառապանքին դէմ, կը դրժեն խաչը: Սակայն մեր պատասխանը կը բխի մեր անխախտ եւ անդրդուելի համոզումէն՝ թէ Խաչը միակ միջոցն է հոգւոյն բիւրեղացման մեղքի արատէն, միակ ուղին՝ փրկութեան»: (Աւետիք 1983, էջ 100)

Քրիստոնէական գլխաւոր Խորհուրդները՝ Յիսուսի Ծննդեան եւ Յարութեան, ստէպ իր խորհրդածութիւններուն առարկան դարձած են

կեանքի ամենահանդիսաւոր պահերուն մէջ: «Սուրբ Ծննդեան Խորհուրդը մեզի կը յայտնէ Աստուծոյ հաւատարմութիւնը իր խոստումին: Հին կտակարանին մէջ, Աստուծոյ գերազանց ստորոգելին է հաւատարմութիւնը իր խօսքին (խոստումին) որուն կ'ընկերանայ հայրական գթութիւնը, բարութիւնը: Հակառակ մարդուն բոլոր դրժումներուն, տկարութիւններուն, Աստուծոյ խոստումը կը մնայ անսասան, կը շարունակէ իր ճանապարհը դէպի իրականացում: Աստուծոյ Որդին կը մարմնանայ, կ'առնէ կերպարանքը մարդու ոչ միայն պատմելու համար մեզի Աստուծոյ սէրը, այլ յայտնելու համար թէ՝ իրմով «Աստուծոյ բոլոր ծրագիրները իրականացան» (2 Կոր 1, 20): Իրականացան Աստուծոյ ծրագիրները, կատարուեցաւ փրկութիւնը, որովհետեւ Յիսուսի կեանքն ամբողջ եղաւ առհաւատչեան աստուածային խոստումին, գրաւական անոր հաւատարմութեան, մարդուն բոլոր անհաւատարմութեան դիմաց» (Աւետիք 1985, էջ 429):

«Յայտնուեցաւ մեզի խորհուրդը մեծ եւ սքանչելի. Աստուծոյ յաւիտենական Որդին ծնաւ մարդ, մտաւ մեր պատմութեան մէջ, հաղորդելու համար մեզի Աստուծոյ սէրը, մնալու համար մեզի հետ՝ որպէս ճանապարհ, ճշմարտութիւն եւ կեանք» (Աւետիք 1986, էջ 308):

Զատկուայ իր պատգամին մէջ շեշտը կը դնէ փրկութեան խորունկ խմաստին վրայ:

«Տօն ցնծութեան, որովհետեւ Զատիկը եղաւ մահ եւ յարութիւն, անկէ ժայթեց մեզի համար չնորհքը ազատագրութեան: Ազատագրութիւն ոչ թէ այս անցաւոր աշխարհի դժուար պայմաններէն, կեանքի անապահովութիւններէն եւ անձկութիւններէն, այլ այն ազատագրութիւնը որով, հակառակ մեր կեանքի չուին ընկերացող ցաւերուն՝ մեր հանգիստը հոգիի եւ սրտի կը գտնենք անոր մէջ որ գիտէ փրկել: Հաւատացեալներուն տրուած ազատագրութիւնը ներքին է, հոգեկան, մնայուն, զիրենք հունաւորող եւ առաջնորդող դէպի Հայրը» (Աւետիք 1984, էջ 1-2):

«Շաբաթուան առաջին օրը, կիրակի առաւօտ, կը շողայ լոյսը Քրիստոսի յաղթանակին: Այսուհետեւ բաց է մարդուն կեանքին եւ գոյութեան կատարեալ հեռանկարը, ոչ միայն հոգիի անմահութեամբ, այլ նաեւ ամբողջական մարդուն վերանորոգումով՝ մարմինով եւ հոգիով»: (Աւետիք 1987, էջ 1):

«Եթէ բարձրանանք ժամանակն ի վեր մինչեւ առաջին օրերը քրիստո-

նէութեան հաստատութեան, մենք կը գտնենք Յարութեան ու անոր կապուած հաւատքը ոչ թէ տարտամ, անորոշ, ծփացող ու վարանող, այլ յստակ, հաստատուած վճռակամօրէն, սահմաններով պայծառ ինչպէս նաեւ բովանդակութեամբ եւ որ կը յենու անժխտելի վկայութիւններու վրայ» (Աւետիք 1986, էջ 2):

«Քրիստոսի Յարութեան վաղորդայնին, ուրախութիւնը որ թունդ հանած է առաքեալներուն եւ առաջին հաւատացեալներուն սիրտն ու հոգին, կը փոխանցուի մեզի, երբ ամէն կիրակի եւ հանդիսաւորապէս տարին անդամ մը կը կատարենք յիշտակը Յարութեան: Հաւաքականութիւն հաւատացեալներու, այսինքն իբրեւ Եկեղեցի, կ'աղաղակենք մեր ուրախութիւնը, կը հռչակենք մեր հաւատքը՝ Քրիստոսով հասնելու Յարութեան եւ մեր խոնարհութեան մարմինը կերպարանափոխելու նմանութեամբ իր փառքի մարմինին» (Աւետիք 1987, էջ 3):

Բոլոր մարգերէն ներս իր մօտեցումը դարձած է օգտակար եւ խրախուսելի: Եկեղեցական կեանքի մէջ ալ (իր յարաբերութիւնները քոյր Եկեղիններուն հետ) եղած է համակ սէր ու յարգանք: Նաեւ ընկերային եւ քաղաքական միջավայրին մէջ, մշակոյթի մարգէն ներս, Գասպարեան Հոգեւոր Տէրը գիտէր խօսիլ արդիականութեան եւ աշխարականութեան հետ: Գիտէր թէ ինչպէս համոզիչ կերպով պիտի խօսէր արդի աշխարհին հետ եւ խակակսն երկխօսութիւն պիտի ստեղծէր ամէնուն հետ:

«Վատիկան Բ. Ժողովը շեշտեց Եկեղեցւոյ նոր տեսութիւնը. Աստուծոյ ժողովուրդ՝ որուն ծոցին մէջ, միութեամբ մէկ առաքելութեան, քահանաներն ու աշխարհականները կանչուած են գործակցելու միասին, հակառակ պատասխանատուութեան գանագանութեան, Աստուծոյ Թագաւորութեան ծաւալումին աշխարհի վրայ» (Աւետիք 1987, էջ 309-310):

«Քահանան ուրեմն պէտք չէ ինքինք նկատէ, զօրութեամբ քահանայութեան խորհուրդին, միակ պատասխանատուն Եկեղեցւոյ փրկարար առաքելութեան ո՛չ ալ միակը որ կանչուած է շարունակելու Քրիստոսի փրկչական գործը» (Աւետիք 1987, էջ 310):

«Քահանային անկ է գտնել յատկութիւնները, առաքինութիւնները, բնածին պարգեւները աշխարհականներու մէջ՝ անդամներ հաւաքականութեան, արժէքաւորել զանոնք հասարակաց բարիքին համար, Աստուծոյ համայն ժողովուրդին: Որքան թանկագին քարեր թաղուած են հողին

Ժողը: Քահանան առանձին չի կրնար թափ առնել արկածախնդրութեամբ կերպարանափոխելու աշխարհը դրոշմելով անոր վրայ պատկերը յարուցեալ Քրիստոսի, Եթէ ոչ միացնելով իր ոյժերը աշխարհականներու ոյժերուն, բոլոր մարզերուն վրայ եւ մանաւանդ այն մարզերուն վրայ որոնք յատուկ են աշխարհականներու ինչպէս ընկերային-մշակութային, բարեսիրական, գեղարուեստական, տնտեսական եւ քաղաքական։ Ուրեմն մեկնակէտի վրայ իսկ անժխտելի է, հովուական ամէն գործունչութիւն, առաքելական ամէն գործ պարտին ըլլալ ոչ միայն բեղուն գործակցութիւնը, այլ նաև հաղորդութիւնը գաղափարներու, եւ ինչու չէ նաև գգացումներու՝ քահանաներու եւ աշխարհականներու միջեւ» (Աւետիք 1987, էջ 310):

Իր Շրջաբերական թուղթերուն մէջ ան յաճախ մտահոգութիւն կը յայտնէր քահանայական կոչումներու տագնապին գծով։ Ան մօտէն կը հետեւէր փոքր եւ մեծ նորընծայարաններու կեանքին, եւ անձնապէս կը ճանչնար բոլոր նորընծաները։

Քահանան կանչուած է Աստուծոյ դիմաց, իբրեւ առաջնորդ հաւատացեալներու, «Քահանան սահմանուած է իր ձեռնադրութեամբ ամէնէն նուիրական պաշտօններուն» (Սուրբ Թովմաս)։ Քահանան Աստուծոյ մարդն է մարդոց մէջ։ Աստուծոյ մարդն է հաւատացեալներուն մէջ, որպէսզի ամէն օր շարունակէ հոչակել Քրիստոսի ներկայութիւնը՝ մինչեւ որ Ան գայ վերստին։ Քահանային կեանքին մէջ անքակտելիօրէն իրարու զօդուած են հոգեւոր եւ ծիսական կեանքը։ Անոր հովուական գործն է «Աւետարանել Փրկչագործութիւնը սուրբ Պատարագի Զոհով, Խորհուրդներով, որոնց շուրջ իբրեւ առանցքի մը վրայ շինուած է ծիսական պաշտամունքը Եկեղեցւոյ» (Վատիկանեան Բ. Ժողով, Վճիռ վասն Ծէսի թիւ 6) (Աւետիք 1984, էջ 141):

«Քահանայական կոչումն ուրեմն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անձին ամբողջական նուիրումը Աստուծոյ Խօսքը հոչակելու, համախմբելու հաւատացեալները պաշտամունքի՝ Խօսքին զօրութեամբ, մատակարարելու Խորհուրդները եւ ծառայելու հոգիներուն» (Աւետիք 1985, էջ 177):

«Քրիստոնեայ ծնողները յատուկ եւ անփոխարինելի պաշտօնն ունին Եկեղեցւոյ եւ ընկերութեան մէջ, յատկապէս ինչ որ կը հայի քահանայական կոչումին։ Ոչ ոք եւ ոչ մէկ ընկերային ծառայութեան սահմանուած միաւոր կրնան փոխարինել ծնողքին դերը, որովհետեւ ծնողքը՝ ընտանե-

կան բոյնը, անմիջական միջավայրն է զաւակներու բնական, մարդկային եւ քրիստոնէական աճումին» (Աւետիք 1987, էջ 123):

«Հաւատքի կեանքի պարզ եւ լուսաւոր ապրումները ծնողներու կողմէ, անոնց մօտիկութիւնն եկեղեցւոյ գործերուն, բաժնեկցումը՝ եկեղեցւոյ մտահոգութեան, դրական մասնակցութիւնը եկեղեցւոյ ոչ միայն ընկերային, այլ նաեւ առաքելական գործին ու ծառայութեան, քաջալերանքը իրենց զաւակներուն որ մասնակցին իրենք ալ ծխական գործերուն եւ գործունէութիւններուն, կրնան պատրաստել կոչումներու ճամբան, կրնան տրամադրել հոգիները որ ամբողջական խանդով համապատասխանեն Քրիստոսի հրաւէրին» (Աւետիք 1987, էջ 123):

Քահանայութեան պատրաստութեան մէջ, անհրաժեշտ լրացուցիչներ են ծխական եւ հովուական կազմաւորումները: Քրիստոս ներկայ է Պատարագի Զոհին մէջ: Ան կը գործէ քահանային միջոցաւ, ինչպէս որ կ'ըսենք ամէն օր սուրբ Պատարագի ատեն: «Դու ես որ մատուցանես եւ մատչս»: Քրիստոս ներկայ է իր զօրութեամբ, երբ քահանան Խորհուրդները կը մատակարարէ (Աւետիք 1984, էջ 141):

Ան շատ նախանձախնդիր էր հայ ընտանիքի սրբութեանց եւ մաքուր բարքերու պահպանման, իր մշտամրմունջ աղօթքը: «Ընողները՝ մարդկային կեանքին սրբավայրն է: Ծնողները՝ անոր սիւներն են, իսկ հիմը՝ Աստուծմէ օրհնուած եւ Քրիստոսի կողմէ նուիրագործուած ամուսնական դաշինքն է» (Աւետիք 1994, էջ 311):

«Ամուսնական կեանքի վաւերական սէրը ոչ ժամանակաւոր զգացում մըն է, ոչ ալ կոյր ցանկութիւն մը: Անիկա իրարու ծառայելու, իրարու ուրախութեան եւ տրտութեան մասնակից դառնալու ներքին տրամադրելիութիւն մըն է զոյգին միջեւ» (Աւետիք 1994, էջ 302):

«Քրիստոնեայ ընտանիքը, ինչպէս կ'ըսէ Վատիկանեան Բ.-Փողովը, առաջին նորնծայարանն է ուր կրնան ծլիլ կոչումները», ինչպէս վարդերը՝ պարարտ հողին մէջ: Ծնողներու պարտականութիւնն է իրենց զաւակներուն սրտերուն մէջ արթնցնել փափաքը քահանայական կոչումին, չհակառակիլ եթէ իրենց զաւակներէն մէկը կղերանոց մտնելու բաղձանքը յայտնէ:

Քրիստոնեայ ընտանիքին առընթեր, կրթական մեր հաստատութիւն-

ները կարեւոր դեր մը ունին քահանայութեան կոչումներու պատրաստութեան մարզին մէջ: Կաթողիկէ դպրոցին գերազոյն նպատակն է ոչ միայն զարգացնել աշակերտին միտքը զանազան գիտելիքներով, այլ նաև կերտել առողջ սկզբունքներով թրծուած նկարագիրը, ծաղկեցնել հոգւոյն մէջ մարդկային ու բարոյական առաքինութիւնները ինչպէս՝ զոհողութեան հոգին, անձնութիրումը, բարձր գաղափարականով ծառայութիւնը հասարակութեան եւ ընկերութեան: Կը ինդրեմ համայնքիս բոլոր սիրելի քահանաներէն, յատկապէս ժողովրդապետներէն որ մեծ եռանդով, քարոզութեամբ, քրիստոնէական վարդապետութեան ուսուցումով, իրենց խոնարհ, ժրաշան եւ զուարթ կեանքով, ինչպէս նաև եղբայրական փոխադարձ սիրով եւ համագործակցութեամբ քաջալերէն կոչումներու փթթումը» (Աւետիք 1984, էջ 138-139):

«Սիրելի Հայ ընտանիք, երբ ընտանեկան կեանքի յանձնառութիւնները ծանր խաչ դառնան ձեր տկար ուսերուն վրայ, երբ ապագայի անորոշութիւնը յուսալքումի մատնէ ձեզ, որու՞ն կրնաք դիմել, ո՞վ կրնայ ձեզ փրկել եթէ ոչ՝ Քրիստոս, որ նաւարեկուելու մօտ առաքեալներուն ըստ «թերահաւատներ, ինչո՞ւ վախցաք, ես եմ» (Աւետիք 1994, էջ 311):

Հուսկ՝ Գասպարեան կաթողիկոսը տիտանակերպ եւ ամբողջական նուիրումով բարձրացաւ Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին վրայ եւ երբ ժամը հնչեց, աշխարհէս մեկնեցաւ արդիւնաւորապէս:

Ցաւի ու վշտի հարուածներուն դիմաց, զորս խորապէս զգաց, բայց՝ առանց դառնութեան, բողոքի կամ անէծքի, հանդարտաբարոյ եղաւ միշտ, քրիստոնէական համակամութեամբ լի, լուսաւոր հայեցքով նայելով կեանքին:

Ցատուկ ջերմեռանդութիւնը զոր ունէր Զմմառու Ցաւագին Աստուածամօր հանդէպ, իր հոգեւոր կեանքի բնորոշ կէտերէն մէկն էր: Վարդարանի խոնարհ աղօթքով անվախճան հորիզոններ կը բացուէին իր առջեւ, որոնք կը դրսեւորուէին իր հովուական ցուցմունքներէն. «Սէրը պիտի փրկէ մարդկութիւնը»:

Թող միշտ պայծառ մնայ իր յիշատակը Եկեղեցւոյ մէջ: Ան այսօր իր յաւիտենական հանգստավայրէն մեզի կը նայի, որպէսզի ամոքէ բաժանումի վիշտը, եւ գերբնական սիրով ողողէ մեր հոգիները:

Հայր Մովսէս վրդ. Տօնանեան

**ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝
ՀԱՅՐ ՌԱՖԱՅԵԼ Թ. Ծ. ՎՐԴ.
ՄԻՆԱՍԵՂՆԻ**

Զմմառու Պատրիարքական Միաբանութենէն գերապայծառ Ռաֆայէլ Թ.Ծ.Վ. Մինասեան 24 յունիս 2011-ին Բենեղիկտոս Ժ. սրբազն քահանայապետին յատուկ կոնդակով եպիսկոպոսական կարգին արժանացաւ որպէս նորանշանակ տիտղոսաւոր արքեպիսկոպոս Կեսարիոյ եւ առաջնորդ Արեւելեան Եւրոպայի կաթողիկէ հայոց (Հայաստան, Վրաստան եւ Ռուսիա...):

Շաբաթ, 16 յուլիս 2011-ին, առաւօտեան ժամը 10.00-ին, Պէյրութի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Սուրբ Եղիա աթոռանիստ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցան գերյ. հայր Ռաֆայէլ թ. ծ. վրդ. Մինասեանի եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնն ու օծումը, ձեռամբ ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս Ժ.Ծ.Վ.՝ կաթողիկոս պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց:

Արարողութեան ներկայ գտնուեցան Ասորի կաթողիկէ պատրիարք՝ Հղնաթիոս Եռևարք Գ. Եռևան, կարտինալ Լէօնարտօ Սանտրի, կարդինալ Ռէնաթօ Ռաֆայէլ Մարթինօ, Լիբանանի պապական նուրբակ՝ Կապրիէլէ Քաջիա, Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եւ Երուսաղէմի՝ Թորգոմ պատրիարք Մանուկեանի ներկայացուցիչ՝ գերշ. Նուրհան եպս. Մանուկեան, Արամ Ա. կաթողիկոսի ներկայացուցիչ՝ գերշ. Նարեկ եպս. Ալեմէզեան, Պշարա Ռաաի Մարոնիթ Պատրիարքի ներկայացուցիչ՝ Երուսաղէմի Սայահ մարոնիթ եպիսկոպոսը, հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ արքեպիսկոպոսներ եւ եպիսկոպոսներ, զանազան համայնքներու առաջնորդներ ու Հոգեւորականներ, Անարատ Յղութեան քոյլեր, պաշտօնական ու պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաև նորօծ եպիսկոպոսին հարազատները եւ հաւատացեալներ:

Ամենապատիւ Հոգեւոր Տիրոջ առընթերակայ եղան արհի. Հայր Նշան արք. Գարաքէհէեան եւ արհի. Հայր Մանուկէ եպս. Պաթագեան: Խարտաւլիկութիւնը կատարեց գերյ. Հայր Անդրանիկ ծ. վրդ. Կուանեան:

Հոգեւոր Տէրը միւռոնով օծելէ ետք Ռաֆայէլ եպիսկոպոսի ճակատն ու աջ ձեռքը, եպիսկոպոսական գաւազանն ու մատանին փոխանցեց եւ նշանակեց զինք տիտղոսաւոր արքեպիսկոպոս Կեսարիոյ եւ առաջնորդ Արեւելեան Եւրոպայի կաթողիկէ հայոց՝ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ռուսիոյ:

Քառաձայն Երգեցողութիւնը կատարեց պատրիարքական «Կոռւնկ»

երդչախումբը՝ ղեկավարութեանք տոքթ. Եղուարդ Թորիկեանի: «Ողջոյն»ի պահուն, հայ թէ օտար հոգեւորականները եւ հաւատացեալ ժողովուրդը ստացան նորօծ եպիսկոպոսին ողջոյնն ու առաջին օրհնութիւնները՝ անոր յայտնելով իրենց սրտագին բարեմաղթութիւնները:

Արարողութեան ընթացքին պապական նուիրակ՝ գերապայծառ Կապրիկէ Քաջիա կարդաց հայր Ռաֆայէլի նշանակման գծով Բենեդիկտոս ԺԶ. քահանայապետի հետեւեալ կոնդակը:

«ՔԵՆԵԴԻԿԾՈՍ, ԵՊԻՄԿՈՊՈՍ, ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԾԱՌԱՎԵՐՈՒ ԾԱՌԱՅ

Սիրեցեալ Որդի Ռաֆայէլ Մինասեանին
Անդամ Զմմառու Պատրիարքական Միաբանութեան,

Ցայսօր Պատրիարքական Եքզարք Տանն Կիլիկիոյ Շայոց Երուսա-
ղէմի եւ Ֆիլատելֆիայի,

Այժմ նշանակուած Առաջնորդ Արեւելեան Եւրոպայի Կաթողիկէ¹
Շայոց,

Որպէս Կեսարիայի տիտղոսակիր եւ Արքեպիսկոպոսի աստիճա-
նով,

Ողջոյն եւ առաքելական օրհնութիւն:

Զենք դադրիր հայ ժողովուրդի մասին մտածելէ, որովհետեւ գի-
տենք որ դարերու ընթացքին, տուած է հաւատքի յստակ օրինակ մը:
Այժմ, մասնաւորապէս կը մտածենք Արեւելեան Եւրոպայի հայ կաթո-
ղիկէներու Առաջնորդութեան մասին, եւ կ'ուզենք որ ստանայ հոգե-
ւոր ամէն օգնութիւն եւ, Արքիապատի հայր Նշան արք. Գարաքէհէ-
եանի՝ այս համայնքին մէջ, վարած պաշտօնէն հրաժարելէն ետք,
կ'ուզենք որ նոյն այդ համայնքը բեղուն առաքելութիւն վարող հովին
մը ունենայ:

Այս պատճառով, սիրելի Որդեակ, կը դիմենք Քեղի, գիտնալով թէ,
դուն օժտուած ես ամուր վարդապետութեամբ եւ պատշաճ առաքի-
նութիւններով:

Երկար Խորհրդակցութիւններէ ետք եւ Մեր Պետական Քարտուղա-
րի յանձնարարութեամբ, եւ Մեր Առաքելական հշանանութեամբ, Քեղ

կը նշանակենք Արեւելեան Եկոպայի կաթողիկէ Շայոց Առաջնորդ քեզի տալով Շայոց Կեսարիոյ տիտղոսը եւ քեզի կը շնորհենք Արքեպիսկոպոսի աստիճանը՝ քեզի տրուած կարգավիճակի բոլոր իրաւունքներով ու պարտականութիւններով, ըստ Արեւելեան Եկեղեցիներու կանոնադրութեան:

Ինչ որ կը վերաբերի քու ձեռնադրութեանդ, հաւատքի դաւանանքին եւ հնագանդութեան ովատին՝ Մեղի եւ Մեր յաջորդներուն, պիտի հետեւիս վերոյիշեալ կանոնադրութեան կանոններուն եւ միւս պարտաւորութիւններուն, որոնք պէտք է կատարուին հաւատարմութեամբ:

Բացի այս համայնքէն, կը հրահանգենք որ այս Կոնդակը ներկայացնէք կղերին եւ հաւատացեալներուն, որոնց կը յորդորենք քեզ դիմաւորել սիրով՝ որպէս ուսուցիչ եւ հովիր, որպէսզի հնագանդին քու հրահանգներուն:

Եւ վերջապէս, սիրեցեալ որդի, դուն որ այս յափառենական քաղաքին մէջ ստացած ես հաստատուն վարդապետութեան կրթութիւն եւ սուրբ վարք, կը խնդրենք քեզմէ սիրով ընդունիլ այն հաւատացեալները եւ առաջնորդել զիրենք՝ աւանդելով ձշգրիտ ուսուցում, ցոյց տալով Տիրոջ աղդարարութիւններն ու յափառենական բարեսրտութիւնը:

Տրուած Շոում, սուրբ Պետրոս,
Յամի Տեառն 2011, յովիսի 2-ին,
Մեր Առաքելութեան Եօթնամեակին»:

**Արարողութեան աւարտին նորօք ձեռնադրեալ արքեպիսկոպոսը
տուաւ իր անդրանիկ պատգամը:**

«Ճարգաժան քոյրեր եւ եղբայրներ,
Նախքան ձեզի ուղղուած հովուական խօսքս, թոյլ տուէք շնորհակալութիւնս եւ երախտագիտութիւնս յայտնել ինձի յոյժ սիրելի եւ քահանայութեան մէջ ինձի եղբայրակից՝ գերաշնորհ Շայր Վահան Ծ. Վրդ. Օհանեանին, որ ամենայն հաւատարմութեամբ եւ քրիստոնէական գերազանց վեհանձնութեամբ նուիրուեցաւ Քրիստոսի Եկեղեցւոյ առաւել պայծառացման եւ իրեն վստահուած հօտի աստուածաշնորհ

բարօրութեան: Ծառայութեան ձանապարհը դժուարութիւններով ու արգելքներով լեցուն եղած է միշտ: Սակայն, ինչպէս ամէն տիպար առաքեալ, հայր Վահան համբերութեամբ եւ խոնարհութեամբ կտրեց յաձախ փուշերով ու մեխերով ծածկուած այդ ձանապարհը՝ յենած ամենազօր խաչին Քրիստոսի: Շայր Վահան, Միսիթարեան ձշմարիս վանականը, իր նուիրեալ ծառայութեան ձանապարհին՝ անտրունջ յաղթահարեց ամէն դժուարութիւն, ամէն զրկանք ու ցաւ: Ան հարթեց այս ցնծալի օրուան առաջնորդող ուղին:

Շայր Վահան, քեզի ի սրտէ կը մաղթեմ քաջառողջութիւն, յաջողութիւն ու բեղմնաւոր առաքելութիւն: Վստուած վարձահատոյց ըլլայ քեզի:

Խօսք ինձի եղբայրակից քահանաներուն եւ վարդապետներուն ուղելէ առաջ, կ'ուղեմ իմ խորին երախտագիտութիւնս եւ գնահատանք յայտնի Գերաշնորհ Շայր Նշան Սրբազն Գարաքիչեանին, որ ամրող կեանք մը սպառեց այս եկեղեցւոյ մէջ: Սրբազն Շայր, թող Վստուած Ձեղի պարգևնէ քաջառողջութիւն, երկար կեանք եւ բեղմնաւոր առաքելութիւն:

Իսկ դուք, յոյժ սիրելի եղբայրակիցներ քահանայութեան մէջ, վստահ եմ որ նուազ չեն ձեր դժուարութիւններն ու մտահոգութիւնները: Քաջատեղեակ եմ անոնց: Գիտակից եմ ձեզի վստահուած պարտականութիւններուն բեռին ծանրութեան, զոր կը կրէք յաձախ յարածուն զոհողութիւններու գնուվ: Ահա թէ ինչու աննկուն առաջադրութեամբ եկած եմ կիսելու ձեր բերք եւ ձեզի հետ, միասնաբար լծուելու մեր հասարակաց մտահոգութիւններն ու դժուարութիւնները փարատելու աշխատանքը: Բոլորս յանձնառու ենք ամբողջական զոհողութեամբ արձագանգելու մեր կոչումի կանչին: Ինչքան ալ մեծ թուին մեր ստանձնած զոհողութիւնները, անոնք համապատասխան պիտի չըլլան մեր ժողովուրդի սիրատուն զաւակներուն հոգեւոր սնունդի պահանջքին: Այդ սնունդի մատակարարումը մեր հովուական առաքելութեան հիմնական նպատակներէն մէկը ըլլալով, իրափրուած ենք ամէն գնով իրականացնելու զայն: Մի մոռնաք որ սիրոյ պտուղը երկունքի ցաւերուն մէջ կը ծնի: Ձեր զոհողութիւններէն ո՞չ մէկը կը վրիպի Վստուծոյ աչքերէն: Միիք ձեր զոհողութիւններուն մէկ արդիւնքը չէ՝ այսօրուան տօնակատարումը:

Ես ալ, սիրելիներ, իմ առաքելութեանս ընթացքին ձաշակած եմ զրկանքի, զոհողութիւններու, տառապանքի, քննադատութեան, չարախօսութեան եւ մինչեւ իսկ բամբասանքի դառնութիւնը: Բայց բոլոր պարագաներուն, ապահնած եմ Վստուծոյ, Անոր կամքին, որպէս

երկնաւոր Շայր: Ան եղած է հրաշագործ սպեղանին բոլոր դառնութիւններուս, ևն եղած է զիս խրախուսողն ու պաշտպանը անարժան անձին: Ըսել կ'ուզեմ ձեզմէ եմ եւ կու զամ խորին շնորհակալութիւնս ու երախտագիտութիւնս յայտնելու ձեզի, սիրելի՝ եղբայրներ ի Քրիստոս:

Սիրելի քոյրեր եւ եղբայրներ, քրիստոնէադրոշմ զաւակներ հայ ժողովուրդի,

Վստահ եմ որ այս հակիրճ խօսքերէս կրցաք կռահել թէ որքան սիրելի եւ անփոխարինելի էք մեզի՝ հոգեւորականներուս համար: Որքան արժանի էք այն զոհողութիւններուն զորս հայ կղերը յանձն կ'առնձ ձեր սիրոյն, ապահովելու համար ձեր հոգեւոր ու կենարար սնունդը ի Քրիստոս: Վստահ եմ նաև որ դուք՝ ձեր կեանքով ու կենցաղով, դուք ձեզ արժանի կը դարձնէք աստուածային շնորհին եւ սիրոյն, կը փոխադարձէք այդ շնորհին ու սիրոյն: Այս փոխադարձութեան վկայութիւնն է ձեր կառչումը եկեղեցւոյ: Այս կապուածութիւնը, որ արդիւնքն է Քրիստոնէական ապրումին եւ հոգեւորականներու անսահման զոհարերումին, բացայստ զուցանիշն է Աստուծոյ ներկայութեան ձեր մէջ: Թող այդ ներկայութիւնը ձեր կեանքին մշտական ուղեցոյցը ըլլայ եւ առաջնորդէ ձեր քայլերը:

Այս իրողութիւններու լոյսին տակ, առանձ ենս կը կառչիմ բնաբանիս որ է Շոգիով պահել Միութիւնը: Միութիւնը՝ Աստուծոյ հետ, Միութիւնը՝ իրարու հետ, Միութիւնը՝ ընդհանրական հայ եկեղեցւոյ զաւակներուն հետ:

Փրդարեւ, կարելի չէ Ազգին ու Շայրենիքին հիմնասինը հանդիսացող ընտանիքի, նաև ընկերութեան եւ նոյնիսկ ազգային ձշմարիտ միութիւնը հաստատել, անոր մասին խօսիլ կամ միութիւն քարոզել՝ եթէ Աստուծ բացակայ է մեր մէջէն:

Ի՞նչ իմաստ ունի միութիւնը եթէ անով հետապնդուած աստուածահածոյ նպատակը չկայ: Մեր ձգտումն է մարդկային միութենին հասնիլ հոգեւոր ու երկնային, աստուածային միութեան: Անոր համար հարկաւոր է Շոգին:

Շոգին բնորոշելով կը հասկնամ սէրը: Շոգիով աշխատիլ կը նշանէ աշխատիլ սիրով, գործել խանդավառութեամբ, այլապէս պիտի նմանինք սուրբ Պողոսի ըսածին, երբ սիրոյ գովքը կը հիւսէր.- «Եթէ ես խօսիմ մարդոց եւ հրեշտակներու լեզուները, բայց սէր չունենամ, կը նմանիմ պղինձին, որ կը հնչէ եւ ծնծղաներուն, որոնք կը դողանջնն» (Կորն Ա, 13, 1-2)

Միութիւնը եւ հոգին պահելու ու պահպանելու համար հարկ է ար-

թուն մնալ ու հսկել, որովհենտեւ – ինչպէս կ'ըսէ սուրբ Գիրքը – մեր ոստիս սատանան է: Իսկ պահելու ու պահպանելու համար զանոնք հարկ է նաև ղոփութիւն, զրկանք, ցաւ, ղորս դիմագրաւելու կոչուած է Աստուծոյ եւ Եկեղեցւոյ ծառայութեան նուիրուած ամէն հոգեւորական իր հօտին սիրոյն: Ահա այդպիսի հոգեւորականներու հոգատարութիւնը վայելեցիք ու պիտի շարունակէք վայելել դուք:

Այս հաստատումները կը կատարեմ ըսելու համար որ ես չեմ եկած տիրելու կամ թագաւորելու, այլ անսակարկ աշխատելու եւ ծառայելու: Բացառիկ անհատ մը չեմ, այլ նման՝ իր հանապազօրեայ հացը ձակտին քրտինքով վաստկելու համար աշխատող մարդուն, որ սակայն Աստուծոյ օգնութեամբ իմքինք արժանի կը դարձնէ երկնառաք հացին: Պարտականութիւնն է հոգիով աշխատիլ՝ մեր մեծ ընտանիքին բարօրութեան ի խնդիր:

Բարօրութիւն մը, որուն աղբիրը հոգեւոր սնունդն է, նուիրեալ ծառայութիւնն է, հոգեւմտառը զարգացումն է՝ Աստուծոյ շնորհքով եւ Շայ Եկեղեցւոյ առաջնորդութեամբ: Ծառայութիւնը, որուն կոչուած ենք, առանձագոյն յաջողութեամբ պակտելու համար կը կարօտի Շայ Եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր հովիւներու եւ համայն հաւատացեալ ժողովուրդի համագործակցութեան:

Սրբազն Շայր, կրնաք վատահեցնել Ամենայն Շայոց Վեհափառ Շայրապետին որ մեր հոգեւոր կեանքի ծառայութեան եւ հայրենի երկրի բարօրութեան նուիրուելու համար համագործակցութեան իր կոչը անարձագանգ պիտի չմնայ:

Միրելի եղբայրակիցներ Քահանայութեան մէջ, քոյրեր ու եղբայրներ, վատահելով Ձեր համագործակցութեան եւ աղօթքին, ինքզինք ձեղի հետ միասին կը յանձննեմ Շայաստանի Տիրամօր պաշտպանութեան եւ հոգատարութեան»:

Արարողութեան ընթացքին իր շնորհաւորութեան խօսքը արտասանեց նաեւ Վատիկանի մէջ արեւելեան կաթողիկէ Եկեղեցիներու խորհուրդի նախագահ՝ կարդինալ Լէօնարտո Սանտրի:

Սուրբ Պատարագէն ետք, ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս ՃԹ. կաթողիկոս պատրիարքը պաշտօնական ճաշկերոյժով մը «Պրիսթով» պանթոկին մէջ պատուեց նորօծ գերապծ. Հայր Ռաֆայէլ արք. Մինասեանն ու բարձրաստիճան Եկեղեցական եւ պաշտօնական հիւրերը:

Իսկ կիրակի, 17 յուլիսին, գերապայծառ Մինասեան եպիսկոպոսական ձեռնադրութենէն ետք իր անդրանիկ Պատարագը մատոյց Զալքայի Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

**Պապական Նուիրակի քարտուղարին խօսքը Նորանշանակ
Գերշ. հայր Ռաֆայէլ արք. Մինասեանի Գահակալութեան առքի**

Գերապայծառ Տ. Ռաֆայէլ Մինասեանին՝
Վիճակաւոր Կաթողիկէ Շայոց Շայաստանի,
Վրաստանի եւ Արևելեան Ելրոպայի

Միրելի Գերապայծառ Եղբայր, Գերաշնորհ, Շոգեշնորհ եւ Արժանաւ-
պատիւ Շայրեր, սիրելի հաւատացեալ ու բարեպաշտ քոյրեր եւ Եղբայր-
ներ.

Յանուն Ն. Ս. Օ. Տ. Տարեգին Բ Ամենայն Շայոց Շայրապետի Մայր
Վրոռ Ս. Էջմիածնի Միաբանութեան, պատիւր ունինք փոխանցելու Վե-
հավառ Շայրապետին հայրական սէրն ու օրինութիւնն եւ ի սրտէ շնոր-
հաւորելու ձեզ՝ ձեր առաջնորդութեան եւ գահակալութեան այս գեղեցիկ
ու յիշարժան օրուան առիթով։

Եորին Վեհափառութեան մաղթանքն ու աղօթքն է, որ դուք, իբրեւ նո-
րանշանակ առաջնորդ Շայ Կաթողիկէ համայնքին, մեծ նուիրումով, ի
սէր մեր Մայր Եկեղեցւոյ եւ հաւատաւոր հայ ժողովուրդի ջանք չեք խնայ-
յեր Ձեր ծառայութիւնը բերելու մեր հոգեւոր կեանքի եւ հայրենիքի բա-
րորդեան համար։

Վեհափառ Շայրապետի պատգամն է, որ Ձերդ Սրբազնութեան ծա-
ռայութեան յաջողութեան իբրեւ գրաւական, նեցուկ ունենալով Մայր
Վրոռ Ս. Էջմիածնը, սերտորէն համագործակցիք հայաստանեան մեր
թեմակալ առաջնորդներու, հոգեւոր հովիւներու եւ յատկապէն Ծիրակի
թեմի առաջնորդութեան հետ։ Քանզի միասնականութեամբ ու համա-
գործակցութեամբ միայն կարող ենք յաղթահարել այն մարտահրաւեր-
ները, որոնք կը ջլատեն մեր ժողովուրդը եւ կը սպառնան Շայաստանի
Շանրապետութեան հոգեւոր անվտանգութեան։

Միրելի՛ Սրբազն Եղբայր, ընդունեցէք նաև անձամբ մեր եւ Ծիրա-
կի թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Միքայէլ Եպիսկոպոս Աջապահեանի
շնորհաւորութիւններն ու բարի մաղթանքները։

Աչքերներ լոյս, սիրելի՛ հոգեւոր Եղբայրներ, ուխտապահ քոյրեր եւ
սիրելի՛ հաւատացեալ ժողովուրդ։

Սրբազն Շայր, այս պահին, երբ դուք կը պատրաստուիք մուտք
գործել Արևելեան Ելրոպայի Շայ Կաթողիկէ Առաջնորդարան, Առաքե-
լական Նուիրակութիւնն ուրախ է Ձեզի ուղղելու իր սրտանց ողջոյներն
ու բարեմաղթանքները ի Տէր։

Թէեւ այս կը պատահի բոլոր եպիսկոպոսներու պարագային, մեր մասնակցութիւնը ալ աւելի խոր ու նշանակելի է այն փաստին համար, որ Զեր դերը կ'արտայայտէ Զեր լիակատար պատկանելիութիւնը ։ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Սիւնիոդոսին, բայց նաև, այս Առաջնորդարանի բնոյթով իսկ, Դուք իւրայատուկ կերպով կը կապուիք Սրբազնա Քահանայապետի անձին, որ Զեր կը կանչէ այս բարձր պաշտօնին, որուն անմիջական իրաւասութեան ներքեւ Դուք կը գործէք:

Սրբազնա Շայր, Դուք կը ժառանգէք Եկեղեցի մը, որ ծանրորէն կրած է անաստուած բռնատիրութեան հալածանքները, որոնց հետեւանքով բնաշնչուած է իր հոգեւորական դասը, եւ այժմ կը կամնեայ միշտ աւելի ու աւելի աճիլ իր կենսունակութեան լիակատար բացայատութեամբ։ Սուրբ Աթոռին եւ կ'ըսէի Երանելի Յողոս Երկրորդի անձնական կամքն էր այս համայնքին վերադարձնել իր նուիրապետական կառոյցը՝ հաստատելով այս Առաջնորդարանը, որուն Դուք այժմ կը նախագահէք։

Յողոս Երկրորդը, իր հայրական հոգածութեամբ, կը գործէր ամբողջ Շայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ բարիքին համար, միաժամանակ նաև Երջաննկայիշատակ Վազգէն ։ Ամենայն Շայոց Կաթողիկոսին հետ նպատակներու ու նախաձեռնութիւններու սերտ գործակցութեամբ։ Խոսքը կը վերաբերի համագործակցութեան դէպքի մը, որ գորեք միակն է խորհրդային բռնատիրութեան վերապրող Պետութիւններու վերածնունդի պատմութեան մէջ։

Դուք կը ժառանգէք Եկեղեցի մը, որ իսկապէս եղակի կերպով եւ Սուրբ Աթոռի բացայայտ կամքով, ինչպէս նաև Զեր նախորդներուն լուսաւոր գործունելութեամբ, մինչեւ օրս կը վայելէ մտերմութեան, Եղբայրութեան ու հովուական համագործակցութեան արտակարգ մերձաւորութիւնը ։ Շայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ հետ։ Վյո ժառանգութիւնը Զեղի կը յանձնուի, որպէսզի Դուք, նախաձեռնողական եւ վեհանձնութեան Զեր հովուական ձիրքերով, զայն պահպանէք եւ առաւել աձնեցնէք ու զարգացնէք։

Կը կամնեանք անկեղծ ու խորին գնահատանք ուղել Միհիթարեան միաբանութեան անդամ Շոգեշնորի Շայր Վահան Ծ. Վրդ. Օհանեանին, որ գործի դրաւ իր բոլոր ուժերը, որպէս Առաքելական Փոխանորդ, քանի դեռ այս աթոռը թափուր էր։ Նոյն գնահատանքը արտայայտած է նաև Արեւելեան Եկեղեցիներու Յանձնաժողովի ղեկավարող Գերաշնորի Լէօնարտո Կարդինալ Սանտրին, անձամբ եւ նամակով, եւ մշակոյթի Քահանայապետական Յանձնաժողովի նախագահ՝ Շանքրանք Կարդինալ Ռաւադին, Շայաստան կատարած իր այցելութեան ժամանակ։ Թող Տէրը հատուցանէ անոր առատաբուխ վեհանձնութիւնը, որուն

համար տեղացի համայնքէն դատ, ամբողջ Եկեղեցին շնորհակալ է:

Սրբազն Շայր, այստեղ կարիքը կայ միշտ առևի խոր հաղորդութեան՝ քահանաներու միջն հովուական ընդհանուր գործի ծրագիրով, քրիստոնէական ուսուցման արդիւնաւէտ յանձնառումով, սիրոյ վկայութեան, երիտասարդներուն ուղղուած յատուկ ուշադրութեան: Ձեր գործը դիմուին չէ, երկի մը մէջ, ուր մինչեւ օրս գործունէութիւն չէք կատարած եւ ուր մարդոց ու իրադարձութիւններու պատճառած պարագաները ի յայտ եկած են իրայատուկ իրավիճակէ մը: Տնտեսական անկայուն վիճակը չի՛ բոյլատրեր կեանքի յաջողութիւններու արձանագրում: Դուք գիտակից էք այս երեւորին, եւ կարողութիւնը ունիք այս աղքատութիւնը ընդունելու, որպէս Ձեր եպիսկոպոսական ինքնութեան վկայութիւն, եւ որպէս հետեւորդ մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի: Վստ բաները կատարելու համար, դուք պիտի գործածէք Ձեր Շայ ըլլալու խոր գիտակցութիւնը եւ համամիութեանական գործակցութեան լաւագոյն ոգին, որով Դուք միշտ փայլած էք:

Առաքելական Նուիրակութիւնը, իր լիակատար գործակցութիւնն ու տրամադրութիւնը կը յայտնի, լնձայելով ու խնդրելով նպատակներու միտրութիւն. կը միանանք Ձեզի, Գերեզանիկ Տէր Ներսէս Պետրոս Ժ. կաթողիկոս պատրիարքին, եպիսկոպոսներուն, կղերին, կրօնաւորներուն ու հաւատացեալներուն, հայցելով երկնային պաշտպանութիւնը Ձեր վրայ, որ Յիսուսի Բարի Շովիի նման, այսօր կը նորոգէք Ձեր յանձնառութիւնը՝ նուիրելու Ձեր սեփական կեանքը գառնուկներու համար, սիրելու համար դիմունք մէկիկ մէկիկ, պարզութեամբ ու գորովով, այն վստահութեամբ, որ սիրուր առևի կ'արժէ քան նիւթական միջոցները:

Սրբազն Շայր, Ձեզի կ'ուղղեմ իմ ամենասրտանց ու անկեղծ մաղթանքը, որուն կը միանան իմ անձնական եւ Առաքելական Նուիրակ Գերապայծառ Տէր Գլաւուտիոյ Կուձերողդիի եղբայրական ողջոյնները: Ան ձեզի կը փոխանցէ բոլոր ներկաներուն Առաքելական Օրհնութիւնը, որոր Սրբազն Քահանայապետը սրտանց առաքած է Ձեզի:

Գահակալութիւն Արեւելեան Եւրոպայի առաջնորդ արքի. Ռաֆայէլ արք. Մինասեանին Հայաստանի մէջ

Կիրակի, 7 օգոստոս 2011-ին, առաւտօնեան ժամը 11-ին, Շիրակի շրջանի Արեւելիկի գիւղի հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ գահակալութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի նորօծ առաջ-

նորդ՝ գերպծ. հայր Ռաֆայէլ արք. Մինասեանին: Սուրբ Պատարագի արարողութիւնը սկսաւ թափօրով, նախագահութեամբ գերպծ. հայր Ռաֆայէլ արք. Մինասեանին, առընթերակայութեամբ՝ հայր Պետրոս Եսայեանի եւ հայր Յովսէփ ծ.վ. Քէլէկեանի: Գահակալութեան արարողութիւնը սկսաւ Աստուծոյ խօսքի ընթերցումներէն առաջ: Սրբազն քահանայապետին անուանումի կոնդակը ընթերցեց տէր Թաթեւոսեան:

Ապա Գարեգին Բ. վեհափառի ներկայացուցիչ՝ Լոռիի եւ Տաւուշի մարզերու Գուգարաց թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Սեպուհ սրբազն Զուլճեան կարդաց ողջոյնի խօսքը, ուր Գարեգին Բ. կ'ողջունէ նոր առաջնորդը եւ համագործակցութեան կոչ կ'ուղղէ:

Արարողութեան մասնակցեցան նաեւ Շիրակի թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Միքայէլ սրբազն Աջապահեան, արհի. հայր Միքայէլ եպս. Մուրատեան, արհի. հայր Նշան արք. Գարաքէհէյեան, Արեւելեան Եւրոպայի նախլին առաջնորդ՝ հայր Վահան ծ.վ. Օհանեան, հայր Մեսրոպ ծ.վ. Միւլյահեան, Խտալիոյ Պրէշիա նահանգէն 7 անձերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը՝ գլխաւորութեամբ մոնսինիոր իվո Փանթեկինիի, մոնսինիոր Ճանքարլո Քալվինիի եւ Պրէշիա քաղաքի մարզպետը՝ Նարչիզա Պրասսեսքո Փաչէ: Ինչպէս եւս իրենց մասնակցութիւնը բերին ՀՀ Սփիւռքի նախարարութեան փոխնախարար Կամօ Սարգսեան, Շիրակի շրջանի փոխմարզպետ պրն. Սէյրան Պետրոսեան, Լիբանանի պատուիրակութենէն՝ պրն. Սարգիս Նաճարեան, պրն. Վարդան Լաօ եւ եղբայր Ղազար Պետրոսեան: Ներկայ էին նաեւ Հայաստանի եւ Վրաստանի քոյրերը, Անարատ Յղութեան հայ քոյրերը, Մայր Թերեզայի Սիրոյ Առաքեալներ միաբանութեան քոյրերը, Սալեզեան միաբանութեան քոյրերը եւ փոքրիկ քոյր նոհում:

Այս հանդիսաւոր արարողութեան մասնակցեցան շրջանի բոլոր հայկաթողիկէ քահանաները եւ հաւատացեալ ժողովուրդը:

Սարկաւագութեան բաժինը կատարեց եղբայր Ղազար Պետրոսեանը:

Խօսք առին նաեւ ընթացաւարտ առաջնորդ հայր Վահան ծ.վ. Օհանեան եւ Շիրակի մարզի առաջնորդ Միքայէլ եպս. Աջապահեան, որ կոչ ուղղեց հովուական գործակցութեան Շիրակի մարզէն ներս:

Նործ առաջնորդ Մինասեան իր խօսքին մէջ ողջունեց ներկաները եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Գարեգին Բ. վեհափառի խօսքին համար:

Սուրբ Պատարագին երգեցողութիւնը կատարեց Երեւանի հայ կաթողիկէ քառաձայն երգչախումբը:

Պատարագէն ետք, ժամը 2-ին, տեղի ունեցաւ ճաշ հիւրասիրութիւն

մը, որուն հիւրերը ընդունուեցան ՀԿՄ-ի պատանիներու մատուցած հացով եւ աղով, ի պատիւ նոր գահակալին, ինչպէս նաեւ պատուոյ հիւրերուն: Այս ընթաքին կատարուեցաւ նուէրներու մատուցում նոր սրբազնին եւ ժողովրդային գործիքներով նուագախումբի ներկայացում:

Հայր Վահան ծ.վ. Օհանեանին խօսքը ուղղուած հայր Ռաֆայէլ արք. Սինասեանին անոր գահակալութեան ընթացքին

Քրիստոսաւանի սիրոյ ողջոյն
Գերաշնորի Սրբազն Շայրեր,
Շայ Կաթողիկէ հոգեւորական դասի Վարդապետներ
ու Քահանաներ, առաքինազարդ քոյրեր,
պետական ու քաղաքական ներկայացուցիչներ,
սիրելի բարեկամներ
եւ աշխարհական դասի հաւատացեալ ժողովուրդ:

Մինչ աւարտում եմ իմ առաքելութիւնը եւ փոխանցում իմ պաշտօնը, որը կատարեցի պարտականութեան խոր գիտակցութեամբ ի ծառայութիւն Աստծոյ, մեր սուրբ Եկեղեցու, մեր ժողովրդին, մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի բարերով այսօր կարող եմ անել. «Անպիտան ծառաներ ենք. ինչ որ պարտաւոր էինք անել, այն արեցինք» (Ղկ 17.10): Առաքելի հետ այսօր նոյնպէս կարող եմ կրկնել. «Պատերազմեցի բարի պատերազմը, աւարտեցի ընթացքս, պահեցի հաւատը» (2 Տիմ 4, 7):

2011 թուականի յուլիսի 4-ի թուակիր նամակով Արեւելեան Եկեղեցիների նախագահ Կարտինալ Լէօնարտո Սանդրին ինձ ուղղած իր նամակում գրում է. «Բենեդիկտոս ԺԶ. Քահանայապետի կողմից նշանակուած Գերաշնորի Ռափայէլ Արք.ի անուանումով որպէս առաջնորդ Արեւելեան Երոպայի Շայ Կաթողիկէ հաւատացեալների, Զեր ծառայութիւնը աւարտում է: Ուզում եմ Զեր Շայրութեանը յայտնել իմ խոր գնահատանքը այն ծառայութեան համար, որը կատարեցիք բարեխնամ ու հոգատար նուիրումով՝ ի նպաստ հաւատացեալների, ովքեր յանձնուեցին Զեր հովուական խնամքին:

Երախտապարտ եմ Զեր բոլոր այն նախաձեռնութիւնների համար, որ ձեռնարկեցիք Շայ Կաթողիկէ համայնքում զարկ տալով հովուական գործունէութեան ծաւալմանը՝ ի նպաստ երիտասարդներին: Էկումնիկ զգայնութիւնը, որ յատկանշում է Զեր, թոյլ տուեց Շայ Կա-

թողիկէ Եկեղեցուն շարունակել իր կարեւոր առաքելութիւնը որպէս կամուրջ Շայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու հետ: Ծնորհիւ Զեր աշխատանքի՝ Զեր յաջորդը պիտի կարողանայ արդիւնաւէտօրէն շարունակել Էկումենիկ կարեւոր մարտահրատէրը, որն ակնկալում է Կաթողիկէ Եկեղեցուց համայն աշխարհում:

Սրտանց մաղթում եմ Զեղ առողջութիւն եւ անդորրութիւն՝ շարունակելու Զեր Եկեղեցական բանկագին ծառայութիւնը՝ ի սպաս Սուրբ Եկեղեցու:

Մեր շնորհակալութեանն ու մաղթանքներին միանում են Քարտուղար Արքեպիսկոպոսը, Ենթաքարտողարը եւ Արեւելեան ժողովի Եկեղեցական եւ աշխարհական գործակիցները»:

Վերանորոգելով իմ լաւագոյն բարեմաղթութիւնները՝ կարտինալ Հօնարաւո Սանդրի:

Իսկ Շայաստանում սուրբ Աթոռի Դեսպանութիւնը, յանձին Պապական Նուիրակ Կառուտիոյ Գուշերութիի, հետեւեալ տողերն է յղում նուաստիս. «Ուզում եմ Սուրբ Աթոռի գնահատանքը յայտնել Զեղ այն յանձնառութեան եւ անձնութեան համար, որով կատարեցիք Զեր պաշտօնը միշտ չէ որ հեշտ պայմաններում լիակատար ներդաշնակութեամբ ծաղկեցնելով Զեղ յանձնուած համայնքը Շայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու եւ պետական իշխանութիւնների հետ: Սուրբ Աթոռը երախտապարտ է Զեղ մասնաւրապէս յաջողութեամբ պասկուած այն զանքերի համար, որոնց շնորհիւ Գիւմրու աթոռանիստ Եկեղեցու աշխատանքների գործընթացը վճռականօրէն սկսուեց եւ մեծ թափ ստացաւ:

Սրբազն Քահանայապետը Զեղ մաղթում է բեղուն եւ արդիւնաշատ գործունէութիւն՝ շարունակելու աշխատել ի պայծառութիւն Սուրբ Եկեղեցու եւ այն պաշտօնին, որին կանչուելու էք յաջորդաբար, միաժամանակ սրտանց տալիս է իր առաքելական օրինութիւնը»:

**Պապական Նուիրակ
Կառուտիոյ Գուշերութի**

Սիրելի՝ սրբազն Շայր,

Մեր գոհաբանական աղօթքներն ենք բարձրացնում առ Բարձրեալն Աստուած, որ Զեղ՝ որպէս արժանաւոր սպասաւորի, աստուածահածոյ գործունէութիւնների ծառայութեան ձամբով իր Սուրբ Եկեղեցու եւ Շայ ժողովրդի նուիրական սպասաւորութեան է կանչում աշխատելու Տիրոջ այգու մէջ որպէս իմաստուն եւ բարի հովիւ, վա-

թելու Շայ Կաթողիկէ Շամայնքի Զեղ վստահուած առաջնորդութիւնը՝ ի սպաս Աստծոյ եւ իր ժողովրդի զաւակներին:

Կանչուած էք մեր հայրերի օրինակով, նուիրումով ու սիրով ծառայութիւն մատուցելու մեր ժողովրդին, ձշմարիտ ուղիով առաջնորդելու դէպի փրկութիւն: Մեզանից իւրաքանչիւրը, որ մասնակցում է այսօրուայ գահակալութեանը, հաղորդակից է լինում ընդհանրական եկեղեցու բերկրանքին եւ երախտագիտութիւն է յայտնում Աստծուն այսօր մեր մէջ կատարուած իրդութեան համար:

Սիրելի՝ հայորդի հաւատացեալներ, անհուն ուրախութեամբ նկատում եմ, որ խուներամ ժամանել էք այստեղ մասնակցելու մեր նոր առաջնորդի գահակալութեան արարողութեանը: Մեր Շայ Կաթողիկէ հաւատացեալների համայնքն այսօր, թէն փոքրաթիւ, սակայն կենսունակ է ընդունելով Աստծուց մի մեծ ու թանկարժէք նուէր: Եւ այս պարգեւը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Զեր ներկայութիւնը, Սրբազն Շայր, ով ընտրուեց որպէս Առաջնորդ Արքեպիսկոպոս մեր եկեղեցու համար:

Մեր հասարակութիւնն ընդունում է Զեղ որպէս տեսանելի նշան Աստծոյ խոստման մեջ հետ լինելու մշտապէս, իբրեւ բարի հովի իր հօտի համար:

Որպէս Եպիսկոպոս՝ Դուք դարձաք առաքեալների յաջորդ՝ մեր Տէր Յիսուսի կենդանի ու մնայուն ներկայութիւնը ցոյց տալով հաւատացեալներին, Երկնային Վարդապետի բացայատ խոսուումը իրականացնելով առաքեալներին նախքան երկինք բարձրանալը. «Եւ ահա, ես ձեղ հետ եմ բոլոր օրերում՝ մինչեւ աշխարհի վախճանը» (Մատթ. 28, 20): Դուք կոչուած էք ուսուցանելու, սրբացնելու եւ առաջնորդելու Աստծոյ ժողովրդին, միացած Շռումի Քահանայապետին եւ իր Եղբայրակիցներին:

Սիրելի՝ Սրբազն Շայր, ուրախ եմ, որ Դուք սիրայօժար ստանձնեցիք Աստծոյ կոչմանը՝ ընդառաջելով Շայաստանում աշխատելու հրաւերին: Բնականաբար, Զեղ վստահուած նոր պաշտօնը հեշտ չէ եւ լուծը թերեւս ոչ այնքան թերեւ: Սակայն վստահ եմ, որ Զեր սրտի խորքում հաստատուած ամրակուր հաւատը եւ Աստծոյ հանդէպ անհուն վստահութիւնը Զեղ նոր կորով եւ ուժ կներշնչեն՝ յաղթահարելու ամէն խոչընդու:

Զեր սէրը եւ նուիրուածութիւնը մեր սիրելի հայրենիքի եւ ժողովրդի հանդէպ ակնյայտ է բոլորին: Զեր երկարամեայ առաքելութեան ընթացքում Դուք դրսեւորել էք մի դիւրահաղորդ նկարագիր, որ գիտի բարձր մակարդակի կապեր ստեղծել եկեղեցական եւ պետական

անձանց հետ, միաժամանակ պարզ հաւատացեալների, անգամ աղքատների ու չքաւորների հետ:

Սիրելի՛ եղբայր, այսօր Ձեր գոյութեան դիմաց բացւում են նորանոր հորիզոններ ու ձանապարհներ: Վերցրէ՛ք Ձեր ձեռքին Բարի Շովուի գաւազանը եւ հեռատեսութեամբ քայլէ՛ք Ձեր ժողովրդի առջևնից:

Ձեր կեանքն յետայու պատկանելու է հայրենիքին եւ իր ժողովրդին: Դուք կոչուած էք առաջնորդելու նրանց դէպի շնորհների աղքիւ՝ յագեցնելով նրանց ծարաւը փրկութեան խօսքով, սնուցելով Սուլք Շաղորդութեան Շացով եւ նրանց մէջ վառ պահելով Երկնաւոր Ծօր կարօւը:

Տէրն իր խօսքն ուղղելով Երեմիա մարգարէին ասում է. «Մի՛ ասա, թէ՛ մանուկ եմ ես. ում մօտ որ քեզ ուղարկեմ, բոլորի մօտ էլ պիտի գնաս, եւ այն ամէնք, ինչ որ պատուիրեմ քեզ, պիտի խօսես: Չվախենաս նրանցից, քանդի ես քեզ հետ եմ քեզ փրկելու համար» (Երեմ 1, 7-8):

Զօրացած այս խոստումով՝ Դուք պիտի սկսէք Ձեր նոր առաքելութիւնը Մայր Շայրենիքում, Վրաստանում եւ Ռուսաստանում, որտեղ թէեւ Շայ Կաթողիկէները «փոքր հօն» են կազմում, սակայն նրա զաւակները իրենց եռանդուն հովիւների առաջնորդութեան ներքոյ ուղում են դառնալ «երկրի աղը եւ լոյսը աշխարհի»: Ձեր ժամանումով մեր համայնքները դեռ աւելի պիտի ամրապնդուեն ու զօրանան եւ պիտի կարողանան շարունակել իրենց աւետարանական վկայութեան ուղին մերօրեայ ժամանակներում:

Շայ Կաթողիկէ հաւատացեալները վառ յոյսերով եւ վստահութեամբ են նայում Ձեզ՝ որպէս նոր գահակալի, որպէս մի փորձառու առաջնորդի իրենց հաւատի ձանապարհին: Որպէս Տիրոջ աշակերտներ՝ ասում են. «Տէ՛ր, Ծօրը մեզ ցոյց տուր, եւ այդ բաւական է մեզ»:

Սիրելի՛ սրբազն Շայր, Դուք Ձեր եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան օրը ստացաք եպիսկոպոսական մատանի. դա այն խորհրդանիշն է, որ պիտի յիշեցնի Ձեզ ամէն օր հաւատարիմ լինել Եկեղեցուն, որը Քրիստոսի հարսն է: Ձեր գլխին զետեղուած Սուլք Վեհարանը պիտի լինի մշտական ներշնչարան Ձեր ամէնօրեայ առաքելական կեսմիք:

Արդարեւ, Եպիսկոպոսի դերը այսօրուայ եկեղեցում առաւել են դժուարին է: Այս պատճառով նաև աւելի քան երեսէ կարիք ունի լցուելու երկնքից իջած Սուլք Շոգով, եռանդագին սկսելու իր առաքելութիւնը եւ իմաստութեամբ առաջնորդելու Վստծոյ ժողովրդին:

Պետրոս առաքեալը յորդորում էր իր գործակիցներին մեծահոգաբար առաջնորդել առաջին քրիստոնեայ հասարակութեանը: Եպիսկոպոսի առաջնահերթ պարտականութիւնն է Աւետարանի բարի լուրի տարածումը: Ուսուցանել, սրբացնել հաւատացեալներին, առաջնորդել դէպի երկնքի յախտենական արօսավայրերը: Թող Պետրոս առաքեալի խօսքերը միշտ վառ մնան Ձեր սրտում. «Վրածեցրէք Աստծոյ այդ հօտը, որ ձեզ է յանձնուած, վերակացու լինելով ոչ թէ ակամայ, այլ կամովին՝ ըստ Աստծոյ, ոչ թէ շահախնդրութեամբ, այլ յօժարութեամբ. ոչ թէ տիրելով նրանց, որ բաժին են ընկած ձեզ, այլ օրինակ լինելով հօտին» (Պետ 5, 2.3):

Դուք՝ որպէս հովի Սուրբ եկեղեցու, գալիս էք կազմելու շղթայի մի նոր օղակ, որը առաքելական յաջորդականութեան մեծ իրականութիւնն է:

Եղեկիլ մարգարէն գրում է. «Քեզ էլ պահակ եմ կարգել իմ տաճ վրայ» (Եղեկ 33, 7): Աստծոյ այս խօսքը ցոյց է տալիս մեր նորանշանակ Առաջնորդ Շովուի ապագայ առաքելութիւնը: Յենուելով Աստծոյ խօսքին եւ ամրակուռ ապահնելով քրիստոնէական յոյսին՝ եպիսկոպոսը իր եկեղեցու մէջ արթուն պահակն է, քաջարի մարգարէն, վատահելի վկան եւ Քրիստոսի հաւատարիմ ծառան:

Սուրբ Շովու հեղմամբ Դուք դարձաք եպիսկոպոսների դասի անդամ՝ պարտականութիւն ունենալով Աւետարանը քարոզել բոլոր արարածներին՝ Յիսուս Քրիստոսի կողմից առաքեալներին վատահուած մի պաշտօն, ինչպէս Պողոս առաքեալն է ասում. «Եթէ աւետարանում եմ, այդ ինձ համար պարծանք չէ, քանզի պարտաւորութիւն է դրուած ինձ վրայ: Բայց վա՛յ է ինձ, եթէ չաւետարանեմ» (Ա Կոր 9, 16):

Գիտեմ, որ Դուք Աստծու շնորհով պիտի մնաք հաւատարիմ Ձեզ տրուած հեղինակութեանը, որն ընդունեցիք: Թեմք, որ Ձեզ է յանձնուում, տարբեր յանձնառութիւններ ունի հովուական ասպարէզում սկսած կրօնագիտութիւնից մինչև կրթադաստիարակչութիւն:

Մեր մաղթանքն է, որ Բարձրեալն Աստծուած արգասաբեր դարձնի մեր եկեղեցու հոգեւոր, կրթադաստիարակչական, մարդասիրական ու բարեսիրական հաւատառութիւնների գործունելութիւնները:

Սիրելի՝ եղբայր, այսօր մնականից ակնկալում է առաւել աշխուժացնել Աւետարանի քարոզութիւնը՝ Քրիստոսի սիրով եւ խաղաղութեամբ լցնելով մարդկանց հոգիները: Մեր առաքելանուեր բոլոր աշխատանքներն անհրաժեշտ է, որ նապատակառդղուած լինեն՝ ինպաստ քրիստոնէական դաստիարակութեան եւ հոգեւոր կեանքի

վերանորոգման: Սա է գլխաւոր առաքելութիւնը, որը սպասում է Ձեր զանից: Դուք, ոգեւորուած հովուական ոգով, պիտի կարողանաք ամէն օր կրկնել Ս. Պողոսի հետ. «Քրիստոսի սէրն է ստիպում մեզ» (2 Կոր 5, 14): Սա է լինելու ներքին զապանակը գտնելու յարմարաւէտ ձանապարհներ մարդկանց դէպի Քրիստոս առաջնորդելու:

Սյուօր կանչուած ենք մեր եկեղեցու առջև ծառացած խնդիրները դիմագրաւելու. այս առաքելութիւնը լիովին իրականացնելու համար կարիք ունենք նախւառաջ պատրաստելու հոգեւորականների մի նոր սէրունդ, որովհետեւ հունձրը առատ է, բայց մշակները՝ սակաւ:

Սյուօր մեր ժողովուրդը կարիք ունի մասնաւորապէս լուսաւոր հաւատքի տէր, սրբակենցաղ եկեղեցականների ու անվերապահ նուիրեալների: Մենք պարտականութիւն ունենք Վեհարանի լոյսով լուսաւորելու երիտասարդների սրտերը, մեր ընտանիքները, փոխակերպելու մեր հասարակութիւնը եւ կերտելու մի նոր ապագայ:

Սակայն պիտի ուզենայի, որ Ձեր դժուարութեան պահերին Ձեր սրտում միշտ հնչէին Սուրբ Օգոստինոսի խօսքերը. «Ձեզ համար Եպիսկոպոս եմ, Ձեզ հետ քրիստոնայ եմ»:

Եւ սա է Եպիսկոպոսի առաքելական կեանքի խկական իմաստը. տալ իր կեանքը Քրիստոսին, եկեղեցուն եւ իրեն յանձնուած հօտին: Ուսուցանել բոլոր աղօքերին եւ քարոզել Վեհարանը բոլոր արարածներին, որպէսզի հաւատի, մկրտութեան եւ պատուիրանապահութեան միջոցով բոլոր ժողովուրդները հասնեն փրկութեան:

Անհատապաշտ աշխարհում եկեղեցին այսօր պէտք է փայլի որպէս հաղորդութեան, եղբայրութեան եւ խաղաղութեան մի փարոս: Սյու հաղորդութիւնը կառուցում է օրէցօր, սիրոյ եւ ծշմարտութեան մէջ, գիտակից լինելով, որ ծշմարտութիւնն առանց սիրոյ ծնում է տարածայնութիւններ եւ բաժանում, եւ սէրը առանց ծշմարտութեան ստեղծում է կեղծիք:

Դուք սկսում էք Ձեր առաքելութիւնը որպէս Վրենպիսկոպոս Վրեւելեան Եղոպայի Կաթողիկէ Շայոց պատմական մի պահի, որը յատկանշում է լի յոյսերով եւ խոստումներով:

Քաջատեղեակ էք, որ ինչպէս մեր ժամանակաշրջանում, շնորհիւ կառուցողական երկխօսութեան եւ բայց հաղորդակցութեան, սերու կապեր են ստեղծուել Շայաստանեայց Առաքելական սուրբ եկեղեցու հետ: Սյուօր տակափին գտնում ենք նոյն ձանապարհին, որը մեզ յանձնառու է դարձնում ընթանալու ամենադարձ ուղիով:

Փոխադարձաբար գիտակից ենք, որ գերազանցել բաժանումները հեշտ գործ չէ, եւ թէ ամբողջական միութիւնը իրականանալու է

միայն որպէս պարզեւ Սուրբ Շոգու: Թող նոյն Սուրբ Շոգին խթանի եւ առաջնորդի մեզ այսօր էլ շարունակելու նոյն յանձնառութեամբ մեր առաքելութեան եւ ընդհանուր վկայութեան մէջ:

Շումէական եկեղեցու եւ Հայաստանեայց Խռաքելական եկեղեցու հետ կապերը վերջին տարիներին երկու յիշարժան եղելութիւններ արձանագրեցին: Հայաստանեայց Խռաքելական եկեղեցու երկու կարողիկուններն այցելեցին Նորին Սրբութիւն Բենեդիկտոս ժք. Քահանայապետին: Հայաստանեայց Եկեղեցու ներկայացուցչական պատուիրակութիւնները եւս այցելեցին Հայ ժողովրդի հոգենոր կենտրոն Մայր Վթոռ Ս. Էջմիածին՝ իրենց մասնակցութիւնը բերելու միառնորդի արարողութեանը: Հայաստանեայց Խռաքելական եկեղեցին իր ներկայացուցչիններով մինչ օրս շարունակում է մասնակցել Կաթողիկէ Եկեղեցու եւ արեւելեան ուղղափառ Եկեղեցիների աստուածանական երկխօսութեան միջազգային յանձնաժողովին:

Մենք լիայոյս ենք, որ Դուք նոյն նախանձախնդրութեամբ կշարունակէք ամրապնդել Հայ առաքելական եկեղեցու Մայր Վթոռ Ս. Էջմիածնի հետ եղբայրական սիրոյ ու համագործակցութեան ոգին՝ առաւել սերտացնելով մեր միասնական ջանքերը՝ յանուն մեր նոյն առաքելութեան, որի առաջնորդն է նոյն հնաքը մեր Տէրը՝ Յիսուս Քրիստոսուն:

Վստահ ենք նոյնապէս, որ մեր հայրենի իշխանութիւնը Զեզ ազակից կդառնայ այս սրբազան առաքելութեան մէջ:

Սիրենի՛ Սրբազան, մեր մաղթանքն է, որ Զեր հոգում բոցավառուող հովուական սէրը մղիչ ուժ հանդիսանայ անձնուիրաբար աշխատելու եւ ծառայելու ի սպաս Վրեւելեան Երոպայի Խռաջնորդութեան սահմաններում Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հաւատացեալների, ինչպէս Յիսուսն է ասում Պետրոսին. «Եթէ սիրում ես ինձ, արածեցրո՞ւ իմ ոչխարներին»:

Թող Տէրը օրինի մեր սուրբ Եկեղեցին, հոգեւորականներին, առաքեարդ քոյրերին, աշխարհականներին, որպէսզի Քրիստոսի սիրով տղորդուած ընթանանք խաղաղութեան եւ սիրոյ ձանապարհով:

Ազգոթում ենք առ Աստուած, որ իր բարի հայեացքի ներքոյ պահպանի բոլորին եւ ամենախնամ աջով հովանի լինի մեր ժողովրդին:

Ամենակալի առատազեղ եւ շնորհաբեր օրինութիւնն եմ հայցու Զեր ստանձնած նոր պաշտօնի ու առաքելութեան համար:

Ազգոթում ենք առ Աստուած, որ Զեզ շնորհի քաջառողջ ու երկար կեանք, որպէսզի կարողանաք վերանորոգ յանձնառութեամբ սկսել

Զեր նոր ծառայական պաշտօնը՝ ի փառս Վստծոյ, մեր սուրբ եկեղեցու եւ մեր ազգի:

Այս ուրախ առիթով երկարամեայ եւ արդիմաւէտ գահակալութիւն ենք մաղթում Զեղ՝ լի եկեղեցաշէն իրազործումներով: Յուսալիր ենք, որ առաջիկայ շրջանին առաւել ենս կը ծաղկեն Շայ Կաթողիկէ եւ Շայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիների յարաքերութիւնները, եւ գործակցութեան նոր հորիզոններ կը բացուեն երկու եկեղեցիների միջև:

Մեր շնորհաւորանքներն ու բարեմաղթանքներն ենք յայտնում Զեղ եւ աղօթում առ Բարձրեալն Աստուած Զեր արեւշատութեան համար՝ հայցելով երկնաւոր Տիրոջ Ամենազօր Սուրբ Աջի օրինութիւնն ու պահպանութիւնը Զեղ:

Թող Զեր կեանքի գալիք տարիները պսակուեն առաւել յաջողութիւններով:

Մեր մաղթանքն է, որ Զեր պաշտօնավարութեամբ Շայ Կաթողիկէ եկեղեցին Արեւելեան Ելուպայում նորանոր իրազործումներով աւելի զօրանայ ու հարստացած վերանորոգ յանձնառութեամբ շարունակի իր աստուածահածոյ առաքելութիւնը մեր տարբեր համայնքների կեանքում:

**Արիհապատի հայր Ռաֆայէլ արք. Սինասեանի
կենսագրական գիծերը:**

Հայր Ռաֆայէլ Սինասեան ծնած է Լիբանան 1946-ի հոկտեմբեր 24-ին: Ծնողքը՝ Պետրոս եւ Ռոզա Մինասեան: 1958-ին մուտք կը գործէ Զմմառուու Պատրիարքական միաբանութեան ընծայարանը, ուր կը ստանայ իր դպրոցական բարձրագոյն կրթութիւնը: 1966-ին կ'ուղարկուի Հռոմ՝ քահանայապետական Լեռնեան հայ վարժարան եւ կ'աշակերտի քահանայապետական Գրիգորեան համալսարանին, ուրկէ կը ստանայ վիլխատիքայութեան եւ աստուածաբանութեան վկայականները:

Շարունակած է իր ուսումը Հռոմի Սալեզեան համալսարանը՝ մասնագիտանալով գործնական հոգեբանութեան գիտութեան մէջ:

Քահանայ ձեռնադրուած է 1973-ի յունիս 24-ին, Պէյրութ, Լիբանան:

Մինչեւ 1980 ստանձնած է Պէյրութի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Սուրբ Եղիա աթոռանիստ եկեղեցոյ հովուութիւնը: 1978-ին նշանակուեցաւ քարտուղար Լիբանանի հայ կաթողիկէ եկեղեցական ատեանին, ապա՝ դատաւոր մինչեւ 1989:

1980-ին 1984 ծիսագիտութիւն դասաւանդած է Քասլիքի Սուրբ Հոգի համալսարանին մէջ:

1983-ին 1986 եղաւ ժողովրդապետ Զալքայի (Լիբանան) Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ:

Նշենք, որ Սուրբ Խաչ համալիրի ծրագիրը սկսած էր 1973-ին, երջանկայիշատակ Պաթանեան Հոգեւոր Տիրոջ հրամանով երբ 300 մ. ք. հող մը գնուեցաւ եւ նախագիծի պատրաստութեան սկսաւ: Սակայն լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմը կասեցուցած էր գործը: 1981-ին երջանկայիշատակ Կէտիկեան Հոգեւոր Տէրը զետեղեց հրմնաքարը: 1984-ի դեկտեմբեր 24-ին, սուրբ Ծննդեան ճրագալոյցին, չնորհւ հայր Ռաֆայէլի ճիզերուն եւ պատրաստութեան, կատարուեցաւ բացումը Զալքայի Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ:

1986-ին 1988 փոխադրուեցաւ պատրիարքարան ուր վարեց քարտուղարի պաշտօնը երջանկայիշատակ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ. կաթողիկոս պատրիարքին:

1988-ին 1990 վասն հատուցման, դարձեալ անուանուեցաւ ժողովրդապետ սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ: Միաժամանակ եղաւ տնօրէն եկեղեցւոյ կողքին պատրիարքական նորակառոյց վարժարանին:

1984-ին հիմնեց Սուրբ Խաչ սկաուտախումբը, 1988-ին՝ ՀԿՄ Զալքայի պատանեկան միութիւնը

1985-ի դեկտեմբեր 21-ին, եւ եկեղեցւոյ բացման եւ օծման առաջին տարեդարյան երաժշտական աննախընթաց համերգ մը տուաւ եկեղեցւոյ երգչախումբին եւ լիբանանահայ կարգ մը արուեստագէտներու հետ կազմած սենեկային նուագախումբին հետ: Այն օրերուն մեծապէս գնահատուեցաւ այս համերգը, որ իր յայտագրին մէջ ունէր հայր Արսէն Այտընեանի պատարագի մեղեղիներ: Այս ձեռնարկը եւ ուրիշներ վերածուեցան կարծր սկաւառակներու, եւ անոնք այսօր կը պարունակեն մեր եկեղեցւոյ հին աւանդն ու նոր ստեղծագործութիւնները: Անոր երաժշտական վերջին վաստակը եղաւ Միացեալ Նահանգներու մէջ, զուտ հոգեւոր երգերու երկու կարծր սկաւառակներ, որ կը պարունակեն հոգեւոր օրգեսդրային եղանակներ առանց երգչախումբի, կատարողութեամբ իրմէ իսկ հիմնուած սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ սենեկային նուագախումբին (Saint Gregory Chamber Orchestra) եւ մասնակցութեամբ Սահակ Կարապետեանի, իսկ երկրորդը, Արամ Խաչատորեանի 100-ամեակին նուիրուած համերգը:

1990-ին 2006 եղաւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Գալիֆորնիա

նահանգին ժողովրդապետ՝ հանդիսանալով առաջին Զմբառեան միաբանը, որ ստանձնեց այս պաշտօնը: Ան գլխաւոր հիմնադիր անդամներէն մէկը եղաւ «Armenian Alliance» բարեգործական հիմնադրամին, որուն հովանաւորութեամբ իրականացան մարդասիրական եւ տնաշինման զանագան ծրագիրներ՝ Հայաստանի աղքատ շրջաններուն մէջ:

Հայր Ռաֆայէլ ուժ տարի վարեց Աւետարեր-Վերելք ամսաթերթի խմբագրութիւնը, որուն մէջ լոյս տեսան, զանազան գործունէութիւններու եւ հովուական յօդուածներու կողքին, միջեկեղեցական եւ համամիութենական յօդուածներ:

Ասոնց շարքին ան հրատարակեց «Հովհանի Զայնը» հատորը, ընկերային բարոյական, ընտանեկան երիտասարդական եւ ազգային նիւթերով:

Հայր Ռաֆայէլ Մինասեան ձեռնարկեց նաեւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ կառուցման ծրագրին կիչնաէյլի մէջ, որ իր աւարտին հասաւ յունուար 1998-ին եւ օծումը տեղի ունեցաւ 2001-ին՝ հայ ժողովուրդի քրիստոնէացման 1700 ամեակին առիթով: 26 սեպտեմբեր 2005-ին՝ Ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս ԺԹ. կաթողիկոս պատրիարքը զինք անուանեց պատրիարքական եկզարք Երուսաղէմի եւ Ամմանի եկղարքութեան:

2005-ին, Խոսակոյ մէջ ան հիմնեց «Թէլէ Փաչէ Արմենիա» հեռատեսիլի յայտագիրը, որ ամէն օր, հայերէնով եւ արբանեակային հեռարձակումով կը սփոք Աւետարանի պատգամը եւ հայ Եկեղեցւոյ լուրերը:

2009-ին Երուսաղէմի հայ կաթողիկէ համայիրին մէջ գտնուող Քրիստոսի խաչի ճանապարհի չորրորդ կայանին մէջ հաստատեց սուրբ Հաղորդութեան խորհուրդի մնայուն երկրպագութիւնը, որուն շարունակականութիւնը կ'ապահովեն սուրբ Պօղոսի անուան նուիրուած միաբանութեան քոյրերը:

**ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝
ՀԱՅՐ ՄԻՔԱՅԵԼ Թ. Ծ. ՎՐԴ.
ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ**

21 մայիս 2011-ին, Բենեղիկտոս ԺԶ. սրբազան քահանայապետը հայր Միքայէլ Թ.Ծ.Վ. Մուլրատեանն անուանեց առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի սուրբ Գրիգոր Նարեկացի հայ կաթողիկէ թեմին շնորհելով անոր Եպիսկոպոսութեան աստիճանը:

Կիրակի 31 յուլիս 2011-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Զմմառու Տիրամօր վանքին Մէջ ամենապատիւ եւ գերերջանիկ տէր Ներսէս Պետրոս ԺԹ. Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց կաթողիկոս պատրիարքը հայածէս ձայնաւոր սուրբ Պատարագի ընթացքին եպիսկոպոսական օծումը կատարեց գերապայծառ Միքայէլ թ.ծ.վրդ. Մուլրատեանին, որ այս տարուան մայիս 21-ին Բենեղիկտոս ԺԶ. սրբազան քահանայապետին կողմէ անուանուած էր առաջնորդ՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի Նարեկի Տիրամօր հայ կաթողիկէ թեմին: Արհի. Միքայէլ եպս. Մուլրատեան կը յաջորդէ Արհի. Մանուէլ Եպս. Պաթագեանին, որ իր հրաժարականը ներկայացուցած էր տարիքի բերումով:

Օծման արարողութեան աւարտին նորօք ձեռնադրեալ եպիսկոպոսը փոխանցեց իր անդրանիկ պատգամը՝ հայերէնով եւ արաբերէնով:

«Պահէ՛ բարի աւանդը, մեր մէջ բնակող Սուրբ Շողիին միջոցաւ»
(Բ. Տիմ 1, 14)

Ամենապատիւ եւ Գերեզօնիկ Շողեւոր Տէր,
Սրիի Կապրիէլէ՛ Քաշիա Պապական Խուրակ Լիքանանի մէջ,
Սրիիապատիւ Գերապայծառ Տեարք,
Գերաշնորհ Սրբազան Շայրեր,
Մեծայարդ Պետական Խախարար Պր. Փանու Մանձեան՝ Ներկայացուցիչ Շանրապետութեան Վսեմաշուր Նախազահ՝ Զօրավար Միշէլ Սուլայմանի, եւ Շանրապետութեան Խորիրդարանի Նախազահ՝ Պր. Նապիհ Պլրորիի եւ Շանրապետութեան Վարչապետ՝ Պր Նաժիպ Միքարիի,

Յարգարժան Տիկին Շիլարի Զայլտս-Ալտամ՝ Լիազօր եւ արտակարգ Դեսպան Գանատայի Լիքանանի մէջ՝

Յարգարժան Պր. Աշոտ Քոչարեան՝ Արտակարգ եւ Լիազօր Դեսպան Շայաստանի Լիքանանի մէջ,

Մեծայարդ Պարոնայք՝ Նախարարներ, Երեսփոխաններ եւ Քաղաքապետներ,

Յարգարժան Եկեղեցական, Քաղաքական, Զինուորական, Կուսակցական եւ Հնկերային Շամայնքներու, Յարանուանութիւններու, Շաս-

տատութիւններու եւ Շիմնարկներու ներկայացուցիչներ,

Սիրելի ծնողքս,

Գերյարգելի Գերապատիւ Վարդապէտներ,

Արժանապատիւ Քահանաներ,

Առաքինապարդ Քոյրեր

եւ Սիրելի Քոյրեր եւ Եղբայրներ ի Քրիստո:

Որդիական Երախտագիտութեան աղօթքս կը բարձրացնեմ առ ամենաբարին Աստուած որ զիս՝ անարժանս, կոչեց այս մեծ պատիւին՝ պարգևելով ինձի շնորհքը եպիսկոպոսութեան աստիճանին եւ կարգելով զիս յաջորդ սուրբ առաքեալներուն: Խորին շնորհակալութիւն Նորին Սրբութիւն Բենեփիկոս ԺԶ. Սրբազն Քահանայապէտին, որ նուաստիս Ակատմամբ իր հայրական Վատահութիւնը արտայայտեց անուանելով զիս Առաջնորդ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի Տիրամայր Նարեկի Շայ Կաթողիկէ Թեմին: Կը խնդրեմ Լիբանանի մէջ Պապական Նուիրակ՝ Արիհապատիւ Կապրիէլ Քաչիա Արքեպիսկոպոսէն, որ փոխանցէ Նորին Սրբութեան որդիական Երախտագիտութեան յարգանքս ու զգացումներս:

Սրտագին Երախտագիտութիւնս կը յայտնեմ Ամենապատիւ եւ Գերեզչանիկ Շոգենոր Տիրոց եւ Սիրնիոդոսական Շայրերուն իրենց ցուցաբերած Վատահութեան անձիս Ակատմամբ: Երախտագիտութիւնս նաև իրենց ներկայութեան եւ եկեղեցական Եղբայրական հոգիով մասնակցութեան օծումիս: Ի խորոց սրտի կը մաղթեմ բոլորին քաջառողջութիւն եւ խոնարհաբար կը Վատահեցնեմ պատրաստակամութիւնս ու տրամադրելի հութիւնս միասնական համագործակցութեան, ի պայծառութիւն Շայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ, անոր Վերելքին եւ բարգաւաճմաման: Խորին շնորհակալութիւնս Զմմառու Արծիւնան Միաբանութեան Ընդհանուր Փոխանորդի Տեղապահին եւ Վարչութեան անդամներուն իրենց Եղբայրական աջակցութեան եւ քաջալերանքին համար: Յատուկ շնորհակալութիւն բոլոր Եղբայրակիցներուս, բարեկամներուս, ընկերներուս եւ ծանօթներուս, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին կազմակերպելու եւ պատրաստելու այս գեղեցիկ արարողութիւնը:

Եշանաբանը որ ընտրեցի եպիսկոպոսութեանս օծման առթիւ, խօսքն է սուրբ Պողոսի որ կը խրախուսէ իր Տիմոթէոս աշակերտը ըսելով. «Պահէ՛ բարի աւանդը մեր մէջ բնակող Սուրբ Շոգիին միջոցաւ» (Բ. Տիմ 1, 14):

Բարի աւանդը որու մասին կը խօսի հեթանոսներու առաքեալը, ու-

րիշ բան չէ, եթէ ոչ այդ Քրիստոնէական հաւատքի դաւանութիւնը, որով 301-ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Շայրապետը մկրտեց Տրթառ Թագաւորը եւ դոր գեղեցիկ կերպով կ'արտայայտենք մեր եկեղեցական զատկական հետեւեալ շարականին մէջ. «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբն իւրով մեղ զկեանս պարզեւեաց. Նմա փառք յաւիտեանս. ամէն»:

Բոլորս ալ կոչուած ենք ըլլալու վկաները ա'յս բարի աւանդին, ա'յս բարի լուրին, ա'յս բարի յոյսին: Եպիսկոպոսութեան աստիճանը, կը բացատրէ երջանկայիշատակ երանելի Յովհաննէս Պօղոս Բ., «կը պահանջէ եպիսկոպոսէն որ ըլլայ ծառայ Յիսուս Քրիստոսի Վւետարանին՝ Յոյս աշխարհի»: Այսինքն՝ կը կոչէ եպիսկոպոսը, քարոզելու Յիսուս Քրիստոսի Վւետարանը՝ որպէս յոյս աշխարհի, ո'չ միայն ներկայ ժամանակներու իրողութիւններուն վերաբերեալ, այլ ամէն բանէ առաջ եւ մանաւանդ անդենականի յոյսը՝ ա'յն յոյսը, որ կը ձգտի աստուածային փառքի անանց գանձին: Այն յոյսը, որ կը գերազանցէ բոլոր այն բաները որ աչքը չէ տեսած, ականջը չէ լսած եւ որ մարդուն սիրուը չէ ինկած (Ձ. Կորն 2, 9): Այն յոյսը զոր Վստուած պատրաստած է զինք սիրողներուն համար, եւ որոնց փառքին հետ ներկայ ժամանակին չաշշարանքները համեմատութիւն չունին (Ծում 8, 18): Վստուածային յոյսի հեռանկարը, միացած հաւատքի եւ սիրոյ առաքինութիւններուն, պէտք է դրոշմէ եպիսկոպոսին հովուական ծառայութեան ամբողջութիւնը: (*Pastores Gregis N 3*)

Նայելով իմ մարդկային տկարութիւններուս, գիտակից եմ որ առանձինն չեմ կարող կրել այս ծանր լուծը, սակայն, հետեւելով սուրբ Պօղոսի խօսքներուն թէ. «Պահէ՛ բարի աւանդը, մեր մէ՛ջ բնակող Սուրբ Ըոգիին միջոցաւ»՝ ամբողջ էութեամբս, ինքոջինքս բոլորանուէր կը յանձնեմ Սուրբ Ըոգիին թելադրանքներուն ու շնորհին եւ իրեն վստահելով, ի լուր բոլորին՝ ձայնս կը միացնեմ Ընդհանրական եւ Առաքելական Եկեղեցւոյ բոլոր ուղղափառ եպիսկոպոսներուն, վարդապետներուն եւ առաքեալներուն ձայնին եւ կը դաւանիմ ու կը հոչակեմ հաւատքս, յոյս եւ սէրս Վմեննասուրբ Երրորդութեան եւ Մի Վստուածութեան: Եւ կ'արձագանգեն երանելի Յովհաննէս Պօղոս Բ. Արքաղան Քահանայապետին հոչակատր կոչին՝ ուղղուած ամբողջ մարդկութեան. «Մի վախնա՞ք, բացէ՛ք՝ լայնօրէն, բացէ՛ք դռնելը Քրիստոսի առջեւ»: Այն, յիրակի եւ ծշմարտապէս Յարուցեալ Յիսուս Քրիստոսն է Շանապարհը, Շշմարտութիւնը եւ Կեանքը»:

Այս է հաւատքը զոր մանուկ հասակէս սորվեցայ պապնենական տանս մէջ, ծնողքին՝ Սարգիս եւ Թերեղ Մուրատեաններու ծունկերուն

վրայ, եւ որոնց առջեւ այսօր որդիաբար կը խոնարհիմ խնդրելով Աստուծմէ որ պարզեւէ իրենց քաջառողջութիւն, արեւշատութիւն եւ երջանիկ օրեր:

Այս է հաւատքը որուն մէջ թրծուեցայ սուրբ Միքայէլ հրեշտակապետի դպրեվանքին մէջ՝ նորընճայութեանս շրջանին, Զմմառու Տիրամօր այս դարաւոր վանքին մէջ, ուր սրբակեաց վարդապետներու եւ դաստիարակներու ուղղութեամբ եւ իրաւոններով աձեցայ Շայազգի պատկանելիութեանս եւ Քրիստոնեայ Կաթողիկէ դաւանանքին մէջ՝ դառնալով անդամ Զմմառու Պատրիարքական Կղերի Միաբանութեան, որուն պատմութեան էջերը հարուստ են աղջանուէր եւ աղջազուստ բազմապիսի ծառայութիւններով ու գործունէութիւններով եւ որուն ձակատը պակլուած է անձնուրաց, առաքինի եւ բարեջան առաքեալ կաթողիկոսներով, եպիսկոպոսներով եւ վարդապետներով, որոնց ախոյեանն ու գլուխն է Երանելի Նահատակ՝ Իգնատիոս Վրբեպիսկոպոս Մալոյեանը եւ իրեն միաբանակից 16 նահատակները: Աստուծոյ շնորհի վստահ եմ որ սիրեցեալ Զմմառու Միաբանութիւնս պիտի շարունակէ իր բարձրաթռիչ երթը Քրիստոսի ձանապարհին՝ ի ծառայութիւն Շայ աղջին, ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյ եւ ի փառ Ամենասուրբ Երրորդութեան:

Այս է հաւատքը որուն մէջ խորացայ ու դարբնուեցայ եւ զոր կեանքիս ուղեղիծ դարձուցի յանրժական քաղաք՝ Շոոսի Քահանայապետական Լեռնեան Շայ վարժարանին եւ սուրբ Ծովմաս Վըուինացիի Քահանայապետական համալսարանին մէջ՝ գիտակցաբար ըմբռնելով եւ ապրելով հաւատքս «ի մի միայն ընդհանրական եւ առաքելական սուրբ Եկեղեցի»: Եկեղեցական միութիւն մը ուզուած մեր Տիրոջ Ձիտու Քրիստոսի կողմէ եւ որուն համար՝ վերջին ընթրիքի ատեն, Երկնաւոր Վարդապետը իր շուրջ հաւաքելով առաքեալները աղօթեց ըսելով. «Ես միայն ատնց համար չեմ աղօթեր. այլ ամէն անոնց՝ որոնք իրենց խօսքով պիտի հաւատան ինձի, որպէսզի ամէնքը մէկ ըլլան» (Յովհ 17, 20-21): Միութիւն Եկեղեցւոյ՝ որուն իրականացման համար սուրբ Պետրոսի յաջորդները՝ Սրբադան Քահանայապետները, չխնայեցին ո՞չ աղօթք, ո՞չ զոհողութիւն եւ ո՞չ ալ տքնազան աշխատանք, եւ որոնց աստուածահածոյ գործը իմաստութեամբ, գիտութեամբ եւ հյուսակապ կերպով կը շարունակէ ներկայ Քահանայապետ՝ Եորին Սրբութիւն Բնենդիկոտոս ժք. Սրբադան Քահանայապետը, որուն հանդէպ կը նորոգեմ հաւատարմութեանս խոս-

տումը, մաղթելով անոր արեւշատութիւն:

Ծնորհակալութիւն ձեզի՝ բոլորիդ՝ որ ձեր ներկայութեամբ եւ աղօթքներով կը մասնակցիք եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան այս հոգեպարար արարողութեան: Ծնորհակալութիւն թելէիմիէր Շեռատեսիլի կայանի Տնօրինութեան որ ուղիղ եթերով կը հեռարձակէ օծման արարողութիւնը: Կը հրաւիրեմ ձեզ, որ միանաք ինձի, Յիսուս Քրիստոսի միջնորդութեամբ՝ Ծօր Խսութեած նուիրուած գոհաբանական աղօթքի:

Տէր իմ Յիսուս, Դուն, որ զգեցած ես լոյսը որպէս հանդերձ, Դուն, որ հնազանելով Երկնաւոր Ծօրդ՝ անձառելի խոնարհութեամբ երկնքի փառքէդ իջար, մարմնացար եւ մարդոց յայտնուելով անոնց մէջ շրջեցար, Դուն, որ ի յաւիտենից Քահանայապէտ եղար Մելքիսեդէկի կարգէն եւ զարդարեցիր սուրբ Եկեղեցիդ պարգևելով անոր սուրբ առաքեալներ, վարդապէտներ եւ եպիսկոպոսներ, Քու ողորմութեանդ ակնարկը դարձուր, Տէ՛ր, նուաստիս վրայ, զոր կոչեցիր հովուելու քու հօտդ, Քու սուրբ Մարմնոյդ եւ Վրեանդ միջնորդութեամբ, Ծօր Խսութեածէ լնդունի՛ ինձի համար սուրբ Շոգոյն շնորհքը՝ ուղղափա՛ռ հաւատքի, հաստա՛տ յոյսի, կատարեա՛լ սիրոյ եւ ծշմարի՛տ խոնարհութեան: Բարեիսօսութեամբ Զմմառու Յաւագին Տիրամօր, պարգևել՛ ինձի, Տէ՛ր, զգաստութիւն եւ զատորոշում, կատարելու համար քու ծշմարի՛տ եւ սուրբ կամքդ, որպէսզի վստահելով քու երկնային շնորհքիդ՝ իմաստութեամբ, սիրով եւ սրբութեամբ առաջնորդեմ ինձի յանձնուած հօտդ դէպի երկնային արօտավայրերը, որպէսզի փառաւորենք Քեն՝ Ծօրդ եւ Սուրբ Շոգիիդ հետ. Ամէն»:

Օծման արարողութեան ընթացքին Լիբանանի մէջ առաքելական նուիրակ արհի. Կապրիէլ Քաջիան կարդաց այս առիթով Բենեդիկտոս Ժ.Զ. պապին կոնդակը:

Յաւարտ սուրբ Պատարագին եւ օծման հանդիսաւոր արարողութեան նորօծ եպիսկոպոսը՝ գերպծ. Միքայէլ եպս. Մուրատեան, Զմմառու մայրավանքի դահլիճին մէջ ընդունեց ներկաներուն չնորհաւորութիւնները:

Արհի. հայր Միքայէլ եպս. Մուրատեանի կենսագրական գիծերը:

Ծնած է Պէլլութ՝ 1961-ին յուլիս 5-ին, ծնողքը՝ Սարգիս եւ Թերեզ Մուրատեան:

Նախնական ուսումը ստացած է Զահլէի Անարատ Յղութեան հայ քոյ-

ըերու դպրոցը: 1973-ին աշակերտած է Զմմառու Պատրիարքական միաբանութեան նորընծայարանին, ուր ստացած է միջնակարգի ու երկրորդական կրթութիւնը:

1981-1986 Մեծաւորներուն կողմէ ուղարկուած է Հոռոմ՝ Լեւոնեան վարժարան եւ Տոմինիկեան հայրերու քահանայապետական համալսարանէն ստացած է փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան վկայականները:

1986-1987 Ֆրանսայի՝ Լիոն քաղաքի «Institut Catholique» կաճառին մէջ հետեւած է երիտասարդներու հովուականի մասնագիտական դասընթացքներու:

24 հոկտեմբեր 1987-ին Փարիզի մէջ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է՝ որպէս անդամ Զմմառու Պատրիարքական միաբանութեան, ձեռամբ Արհի Գրիգոր եպս. Ղազրոյեանի:

Հայր Միքայէլ Մուլրատեան ստանձնած է հետեւեալ պաշտօնները. 1987-էն 1988 Լիբանան՝ փոխ տեսուչ Զմմառու ընծայարանին: 1988-էն 1989 Սուրիա՝ փոխ տեսուչ Հալէպի դպրեվանդին: 1989-էն 1990 Սուրիա՝ ժողովրդապետ Դամասկոսի Թագուհի Տիեզերաց եկեղեցւոյ:

1991-ին Լիբանան՝ փոխ ժողովրդապետ Զալքայի սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ:

1992-էն 2001 Հայաստան՝ ժողովրդապետ զանազան գիւղերու, Շիրակի եւ Լոռիի մարզերուն մէջ:

1995-էն 2001 ընդհանուր քարտուղար եւ գործադիր տնօրէն Հայաստանի «Գարիթաս» բարեսիրական կազմակերպութեան:

2000-ի հոկտեմբերին Հայաստանի հանրապետութեան կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան Մ. Նալպանտեանի անուան պետական մանկավարժական համալսարանէն կը ստանայ «Պատուառ Փրոֆեսորի» կոչումը:

2001-էն 2004 Լիբանան՝ ժողովրդապետ Աշրաֆիէի սրբոյ Կուսին Աւետման եկեղեցւոյ, հոգեւոր հայր Զմմառի ընծայարանին, եւ հոգեւոր վարիչ պատրիարքական թեմի երիտասարդաց յանձնախումբին: Նոյն տարիներուն եղած է նաեւ հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի «Աւետիք» պաշտօնաթերթի խմբագրական կազմին անդամ:

Ցունուար 2005-էն օգոստոս 2007, եղած է Մեծաւոր Հոռմի քահանայապետական Լեւոնեան հայ վարժարանին, եւ Վատիկանի մէջ, հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ պատրիարքական գործակալ՝ սուրբ Աթոռին մօտ:

Սեպտեմբեր 2007-էն մայիս 2011 եղած է պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ Զմմառու Պատրիարքական միաբանութեան եւ մեծաւոր Զմմառու մայրավանքին:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ

Դիւան թիւ 108/11

**ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ
ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾԱՌԱՅ
ՆԵՐՍԻ ՊԵՏՐՈՍ ԺԹ.
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐք
ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ՀԱՅՈՑ**

Շնորհք, սէր եւ խաղաղութիւն ի Տեառնէ Մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ
եւ ի մէնջ ողջոյն եւ Հայրապետական օրհնութիւն առ

**Սիրեցեալ Որդի Մեր
Գերապատիւ Յովսէփ Վարդապետ Թոփալեան
Միաբան Միկիթարեան Ուխտի**

«Ո՞չ թէ դուք ընտրեցիք զիս, այլ ես ընտրեցի ձեզ եւ սահմանեցի՝ որ եր-
թաք ու պտղաբեր ըլլաք, եւ ձեր պտուղը տեւական ըլլայ» (Յովկ. 15,16):

Երկնաւոր Վարդապետին այս խօսքերուն վրայ հիմնուած կեանք մը
միայն կրնայ պտղաբերել եւ այդ պտուղը մնայուն կրնայ ըլլալ:

Աստուածային Նախախնամութեան եւ նախլնուրանքի խորհուրդին
դիմաց, գիտակից եւ ազատօրէն ընտրելու մեր կարողութիւնը հերոսա-
կան առաքինութիւնն մըն է, որուն կամովին եւ գլխովին արժանացած ես:

Արդարեւ, Աստուծմէ նախասիրուած ըլլալու ազդակները բացայայտո-
րէն նշմարելի են կեանքիդ զանազան փուլերուն ընթացքին. քրիստոնեայ
յարկի նուրիսական ընտանիքի օրբանէն սկսեալ, դէպի Վիեննայի դպրե-
վանքի ժառանգաւորի վիճակին, մինչեւ կրօնաւորական կեանքի ընդգր-
կումդ՝ «Յովսէփ» վանականի անունով, հուսկ կատարելագործուելով
կուսակրօն քահանայ օծումովդ:

Միկիթարեան կրօնաւորի իւրայատուկ կոչումէն բխած, կրթադաստի-
արակչական գործունէութիւնդ՝ քահանայական ձեռնադրութեանդ
առաջին տարիէն, արդէն իսկ պերճախօս իրականութիւն մըն է որ անընդ-
հատ կերպով եւ աստուածահաճոյ հոգիով կատարած ես: Քառասուն
տարուան ըրորանուէր եւ անձնուրաց ողջակիզումով կրթած ես տասն-
եակ սերունդներ, ջամբելով մարդկային եւ քրիստոնէական հաւատքի
սկզբունքները եւ ի մասնաւորի՝ հայեցի դաստիարակութիւնը:

Հազմիէի Միսիթարեան երկրորդական երկսեռ վարժարանի նախկին սաներու հոյլը, այսօր ի սփիւռս աշխարհի մէջ ցրուած, անհուն կերպով երախտապարտ է Միսիթարեան միաբանութեան եւ անոր բազմավաստակ մշակիդ, որ ի գին ամէն զոհողութեան՝ նոյնիսկ լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմի արհաւերքի ամենատագնապալից օրերուն, անվեհեր եւ արիաբար ծառայած ես հայ երիտասարդ երիտասարդուհի սերունդներուն եւ անոնց հոգեմտաւոր կազմաւորումին:

Միսիթարեանի չնորհապարգեւով օծուն՝ վերլուծական մենագրութիւններդ ու շահեկան յօդուածներդ, ինչպէս նաև հոգեպարար քարոզներդ եւ իմաստնալից ճառերդ, մնայուն արդասիքն են իմացական խոկումներուդ եւ հոգեկան ապրումներուդ:

Անտարակոյս, Քրիստոսի հետեւեալ հրամայական պատուէրը, որ կ'ըսէ թէ. «Ով որ իմ մէջն հաստատուած է եւ ես անոր մէջ՝ այնպիսին շատ պատուղ կը բերէ, որովհետեւ առանց ինձի ոչինչ կրնաք ընել» (Յովէ. 15,5), վստահաբար հոգեւոր կեանքիդ հիմնական առանցքը ու լուսաւոր աստղը եղած է, որ ոյժ տուած եւ առաջնորդած է քեզ կեանքիդ այլազան հանգրուաններուն մէջ:

Բազմավաստակ մշակիդ կու գանք յայտնել Մեր Հայրապետական մաղթանքները եւ սրտագին գնահատական զգացումները, քաջատեղեակ թէ Տիրոջ այգիէն ներս յարատեւ ու անխոնջ կատարած առաքելութեանդ վստակը, կատարուած ի սպաս Քրիստոսի եկեղեցւոյ բարգաւաճման եւ հայակերտումի համար, պիտի ծաղկի մանանեխի հատիկին նման եւ պտուղ պիտի տայ «մէկը հարիւր, մէկը վաթսուն եւ մէկը երեսուն» (Մտթ. 13,8):

Այս բերկրալի առիթով քեզի կը չնորհենք, յոյժ սիրելի Հայր Յովսէփ, Ծայրագոյն Վարդապետի Աստիճանը Գերյարդելիութեան կարգով:

+ Ներսէս Պետրոս ԺԹ.
Կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկէ Հայոց

Տուեալ ի Կաթողիկոսական Աթոռոյն ի Զմմառ
Ցաւուր ութեւտասն յամսեանն Յունիսի յամի Տեառն 2011 թուականի
Ցերկուասաներորդ ամի Հայրապետութեան Մերոյ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ

Դիւան թիւ 128/11

ՅԻՍՈՒՏԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾԱՌԱՅ
ՆԵՐՍԷՍ ՊԵՏՐՈՍ ԺԹ.
ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՍԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ
ԿԱԹՈՒՄԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐք
ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ՀԱՅՈՑ

Ողջոյն եւ Աստուածաւանդ Օրհնութիւն
Առ

Սիրեցեալ Եղբայր Մեր
Արհիապատիւ Հայր Ռաֆայէլ Մինասեան
Անուանեալ Տիտղոսաւոր Արքեպիսկոպոս
Կեսարիոյ Կաթողիկէ Հայոց
Առաջնորդ Արեւելեան Եւրոպայի Առաջնորդութեան

Սիրեցեալ Եղբայր ի Քրիստոս,

Հովուապետական պաշտօնը, որ Քահանայապետական Քարտուղարութեան Ժողովին յանձնուած է, զայն կը պարտաւորէ օժտելու Արեւելեան Եւրոպայի Առաջնորդութիւնը արժանընտիր Առաջնորդներով, կառավարելու համար Քրիստոսի հօտը հոգեւոր եւ ժամանակաւոր մատակարարութեամբ եւ քարոզութեամբ յաւիտենական ճշմարտութիւններուն:

Նկատած փոփոխութեան հարկը, որ ծագեցաւ Արեւելեան Եւրոպայի Առաջնորդական Վիճակի Առաջնորդին՝ Արհիապատիւ Հայր Նշան Արքեպիսկոպոս Գարաքէհէյեանի հրաժարումով, իր յառաջացած տարիքի բերումով, Նորին Սրբութիւն Բենեղիկտպս Տասնվեցերորդ Սրբազան Քահանայապետը, ընդառաջերով Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Պատրիարքական Սիւնհոդոսի առաջարկին, 24 յունիս 2011ին, հաճեցաւ Զեղ նշանակել Առաջնորդ Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի Առաջնորդութեան:

Սիրեցեալ եւ պատուական Եղբայր,

Մեծ ուրախութեամբ կ'ողջունենք Զեր այս կարեւոր պաշտօնը, որով պիտի շարունակէք Զեր նախորդին՝ Արհիապատիւ Հայր Նշան Արքեպիսկոպոսին Գարաքէհյեանի տարիներու ընթացքին տարած տքնաջան աշխատանքը Արեւելեան Եւրոպայի Առաջնորդութիւնը կազմակերպելով եւ յառաջացնելով հովուական, կառուցային եւ այլ մարգերուն մէջ:

Հիմնուելով Մեզի քաջ ծանօթ Զեր առաքելական եռանդին, անվերապահ նուիրումին, շինարարական վաստակին եւ երկար տարիներու փորձառու աշխատանքին զանազան առաքելավայրերու մէջ, վստահ ենք որ Մեր պատուական կղերը, առաքինազարդ մայրապետները, ինչպէս նաև Մեր սիրելի հաւատացեաները պիտի գտնեն Զեր մէջ քաջ հովիւը, որ իր կեանքը կու տայ իր ոչխարներուն համար: Մեր մաղթանքն է որ Դուք ալ գտնէք բոլորին կողմէ գործօն աջակցութիւն, անվերապահ վստահութիւն եւ անկեղծ սէր, ինչ որ անհուն միխթարութեամբ պիտի լիացնէ Զեր սիրութ:

Այսպիսի զգացումներով համակուած, կը մաղթենք Զեզի արդիւնաշատ երկար տարիներ, լի առաքելական գործերու յաջողութեամբ, Աստուծոյ փառքին համար եւ հոգիներու փրկութեան, Սուրբ Եկեղեցւոյ ու Հայ Ազգիս պայծառութեան եւ մեր շատ սիրելի Հայ կաթողիկէ ժողովուրդին հոգեւոր բարգաւաճումին:

Որպէս գրաւական Մեր սիրոյն, Ամենակալն Աստուծոյ լիառարտ շնորհքը կը հայցենք Զեր վրայ, ինչպէս նաև՝ բարեխօսութիւնը Զմմառու Տիրամօր, սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի եւ Երանելի իգնատիոս Մալոյեանի, որոնք Զեզի զօրավիր պիտի կանգնին Զեր նոր եւ դժուարին առաքելութեան մէջ:

Եղբայրական Ողջունիւ,

**+ Ներսէս Պետրոս ՃԹ.
Կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկէ Հայոց**

**Տուեալ ի Կաթողիկոսական Աթոռոյն ի Զմմառ
Ցաւուը քսաներորդի եօթներորդի յամսեանն Ցունիսի յամի Տեառն 2011 թուին
Յերկոտասներորդի ամի Հայրապետութեան Մերոյ**

**Մխիթարեան Միաբանութեան Վիեննայի մէջ
հաստատման 200-ամեայ յոթելեանին առիթով**

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՆՑ 1773-1983

Մխիթար Աքքայ' Ստեղծիչը Մխիթարեան Մատենադարանին

**Մխիթարեան Միաբանութեան մատենադարանին Հիմնադիրը՝ Սեբաս-
տացի Մխիթար Աքքան ասով Հանդիսացաւ նաեւ ստեղծարարը նոր ժա-
մանակներու հայկական արդի մատենադարանին:**

**Մխիթարեան Հայրերուն մատենադարանին պատմութիւնը կը սկսի
անոնց Միաբանութեան Հիմնադրութեան օրէն՝ Կ. Պոլիս, 8 Սեպտեմբեր
1701-ին¹: Մխիթար Սեբաստացի (1676-1749), Հիմնադիրն ու առաջին Աքքա-
հայրը ազգային ու միջազգային պատմութեան մէջ երեք իրարայաջորդ
տարբեր անուններով² ծանօթ այս հայ վանական Կարգին, արդէն պատա-
նի հասակէն սկսեալ բացառիկ նախանձախնդրութեամբ³ եւ գործնական
խելահասութեամբ⁴ շաղուած էր հայ մատենութիւնը:**

**Մխիթար երիտասարդ աբեղան, 1696-1700 տարիներուն, իբր դաստիա-
րակ, ուսուցիչ ու քարոզիչ Կարին եւ Պոլիս՝ ոչ միայն հաւաքեց մատենան-
ներ ու ձեռագիրներ, այլ նաեւ, կենսագրին վկայութեամբ, թէեւ «էր
անինչ եւ անստացուած, եւ առանց ինչ գաւազանապառուղ ընդունելոյ եւ
ժողովրդենէն՝ ձրի քարոզէր»⁵, ան նոր գրքեր հրատարակեց, որոնք գտան
ընդունելութիւն հայ հասարակութեան քով՝:**

**Գտած ու հրատարակած գիրքերուն համընթաց՝ Մխիթար կը ջանար
ձեռք ձգել նաեւ նորանոր տպագրութիւններ՝ հայերէն, ինչպէս ալ եւրո-
պական եւ արեւելեան լեզուներով։ Պատմական եղրայանգումս, թէ
«գրքեր հաւաքելու մտահոգութիւնը կը սկսի Միաբանութեան առաջին
օրէն (եւ անկէ առաջ ալ) իսկ, Պոլսոյ մէջ, ու այդ հոգին կը քալէ Մեթոն
եւ հուսկ՝ Վենետիկ»⁶, ուր Մխիթար փոյժ տարաւ կազմել մատենադարան
մը՝ Սոււրը Ղազարի մէջ իր դաստակով կառուցանելով գեղազարդ ու պերճ
շէնքը՝ հոս պահելու եւ պահպանելու համար հայկական ձեռագիրներ ու
լոյսընծայումներ։**

**Հիմնադիր-Աքքահայրը բերանացի կը յանձնարարէր Մայրավանքէն
առաքելութեան գացող իր որդիներուն, որ միշտ դրկեն նոր տպագրու-**

թիւններուն մէկական օրինակ մը: Նոյնը շարունակ ընելու կը յիշեցնէր նաեւ գրաւոր կերպով, ինչպէս բացայատ է անոր նամակներէն¹⁰: Կը գոհանամ միայն երեք մէջբերումներով, որոնք անհերքելիօրէն կը փաստեն այս մեծատաղանդ Հայուն պաշտամունքի հասնող սէրն ու խանդաղատանքը հայ գրքին հանդէպ եւ արտակարգ ու հեռատես կազմակերպիչին մտահոգութիւնը՝ իր վանքը ճոխացնելու մատեանի որակով եւ քանակով, քանի իրաւացիօրէն ունէր անշէջ տենչը իր տունը դարձնելու կենդրոն մը թէ՝ սրբութեան եւ թէ՝ գիտութեան:

Աբբահայրը գրեց Վենետիկէն, 27 Սեպտեմբեր 1721-ին. «Ես բազմիցս գրեալ էի, նաեւ բերանով ասացեալ, թէ այդը որ ինչ պասմայ գիրք ելանիցէ եւ ելալ է, ի բնաւիցն մէկ մէկ հատ առնուլ եւ յղել...: Նա եւս թէ այլապան ինչ եւ իցէ նոր գիրք իցեն տպեալ, մի առ մի առեալ յղեա»¹¹:

Ամէն անգամ, որ ձեւով մը իմանար, թէ Պոլիս կամ այլուր, նորատիպ մը հրապարակ ելած էր, իսկոյն կը հրահանգէր օրինակ մը ապահովել եւ առաքել Մայրավանքը. «ԶՀարցմանց գիրն Տաթեւացւոյն»¹² տպեալ են այդը. նախ գրեալ եմ այդր գնել. լաւ հոդ տար՝ զի ընդ քեզ բերցես. զի կարի պիտոյ է: Նաեւ յանձնեալ եմ զորս կամ հինգ գիրքս Նարեկի գնել, որ փոքր գրով տպեցեալ է այդը¹³, զայնս եւս ընդ քեզ բերել:

Եւս յանձնեալ եմ գտանել զմի Նարեկ ... եւ գնել ... զայնս եւս բերել: Նաեւ զմի Քերականութիւն¹⁴, որ տպեցեալ է այդը՝ գնել եւ բերել: Սոքին բնաւքն առանց զանցառութեան գնելիք եւ բերելիք են»¹⁵:

Իսկ 21 Դեկտեմբեր 1746-ին իմացուց Կ. Պոլիս պաշտօնավարող առաքեալ Մխիթարեանի մը. «Դարձեալ լուաք, թէ Կաթուղիկեաց Մեկնութիւն յՈսկերեանէ¹⁶ արարեալ տպագրել են այդը. զմի հատ եւս ի նմանէ առաքեսցես մեզ: Նաեւ լուայ, թէ զմի Քրիստոնէական Վարդապետութիւն շարադրեալ է Մխլէիմեանն»¹⁷ եւ տպագրեալ. զմի հատ եւս ի նմանէ առաքեսցես»¹⁸:

Մխիթար Աբբահօր կիսադրեան անխոնջ ճիգին ու յարատեւ մտահոգութեան, հին եւ նոր տպագրութիւններ ձեռք ձգելու ի գին ամէն զոհողութեան, կը համընթանային աւելի մեծ թափով անոր մշտարթուն հսկողութիւնն ու տեւական յանձնարարութիւնները՝ գտնել եւ վանք ղրկել հայկական ձեռագիրներ: Անոնք ոչ միայն պիտի պահուէին մեծագոյն հոգածութեամբ, այլ նաեւ անոնց ուսումնասիրութիւնն ու բաղդատութիւնը պիտի նպաստէին Մխիթար եւ աշակերտներուն նորանոր երկերուն շարադրումին:

Օրինակի համար՝ 1733-ին Աբբային լոյարնծայած Աստուածաշունչի յիշատակարանին ընթերցումէն կ'իմանանք, թէ Մխիթար որքան քաջահմուտ էր գրչագիրներուն եւ գիտակից՝ անոնց օգտագործումին անհա-

ժեշտութեան, ինչպէս ալ յոյժ կը կարեւորէր զանոնք համեմատելու աշխատանքին¹⁹:

1749-ի Մայիսին, երկու-երեք շաբաթ յետմահու հրատարակուած «մեր գրականութեան մէջ դարագլուխ կազմող»²⁰ իր «Բառգիրք հայկագեան լեզուի» հսկայական աշխատութեան առաջաբանին մէջ կը բացատրէ Մինիթար իր յոդնաջան գործելակերպը. «... Բազմամեայ աշխատութեանս ... յաղագս գրոց, յորոց քաղեալ է մեր զբառս, ծանիր, զի ... զլնտիրսն ի գրոց հաւաքեցաք ըստ ձեռնհաս լինելոյ պանդխատելոց յօտար աշխարհի, եւ զբառից նոցա բուռն հարեալ, բազմայոյզն քննութեամբ մեկնեցաք՝ կազմեալ ի նոցանէ զբառգիրքս զայս»²¹:

Բնականաբար, «Աբբային Աստուածաշունչի» ու «Հայկագեան բառարանին» հրատարակութիւնները բնագրական համեմատութիւններով ճոխացած կրնային ըլլալ մինչեւ անոնց գիտաշխատողին՝ Մինիթարի ժամանակն ու Սուրբ Ղազարի գտնուած ձեռագիրներու հիման վրայ, որոնց թիւը շատ չէր կրնար ըլլալ, ինչպէս ալ կը հասկցուի սրբաշնորհ Հիմնադրիս վերը մէջըերուած խօսքէն:

Աբբահօր նամակներէն կարելի է իմանալ, թէ ի՞նչ դժուարին ու յոդնատանջ էր «պանդխատելոց յօտար աշխարհի» ձեռք ձգել մատեաններ, ուր մնաց հոգացումը ձեռագիրներու, որոնց, սակայն, բազմաթիւին օգտագործումին պահանջին քաջատեղեակ' ո՛չ մէկ նիւթական ինայեց մատենադարանին հաւաքածոն ճոխացնելու ի ինդիր:

Եւ այսպէս, իր վանապատկան ժողովածոյին հիմը դնելով՝²² Մինիթար կը հարհանգէր իր առաքեալ որդիներուն հաւաքել ցիրուցան եղած հայկական գրչագիրները: 1731-ին գրեց Կ. Պոլիս, որպէս զի Մինիթարեան միւրաբանը հոգայ Մայրավանքին համար Նարեկի եւ Աստուածաշունչի ձեռագիրը²³. նոյնը յանձնարարեց ուրիշ առաքեալի մը՝²⁴ Յաճախակի էին անոր հրահանգներն ու յանձնարարութիւնները ձեռք բերելու հայկական գրչագիր մատեաններ կամ նուրատուութեամբ եւ կամ դնումով: Անոնց «առաջին անգամ պատրաստած է ցուցակը եւ օգտագործած զանոնք իր Հայկագեան բառարանին համար», կեզրակացնէ մասնագէտը՝ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան²⁵:

Մինչեւ 1749, Հիմնադր-Աբբահօր նախաձեռնութեամբ եւ առաջնորդութեամբ հաւաքուած 644 հատորները²⁶ եւ մինչեւ 1791 տարին մէկտեղուած արդէն 600 ձեռագիրները²⁷ ելակէտը կազմեցին Սուրբ Ղազարի մատենադարանին, որուն գրչագիր հազարաւոր ու տպագիր տասնանգամբ բիւրաւոր օրինակերու յաջորդական ճոխցումի մասին ընդհանուր տեղեկատու ակնարկ մը կու տայ Վիենետիկի Մինիթարեան միաբաններէն ուսումնասիրող Հ. Մ. Ճանաշեան²⁸:

Թրիեստի Սխիթարեան մատենադարանը

Մինչեւ այսօր, յոյժ նուիրական աւանդ մնացած են իւրաքանչիւր Միթթարեանին համար՝ գիրք փնտռելու, գտնելու եւ ունենալու մտատանջութիւնն ու թափը անոր երանաշնորհ Հիմնադրին, որուն 27 Ապրիլ 1749-ին դիպած վախճանումէն 24 տարիներ ետք՝ Միաբանութիւնը բաժնուեցաւ երկու լիովին իրարմէ անկախ կրօնաւորական ուխտերու:

Այո՛, անոնք ունեցան եւ ունին մի՛ նոյն Հիմնադրին ու նպատակը, մի՛ եւնոյն գաղափարականն ու գործունէութիւնը, սակայն տարբեր վարչութիւնը՝ Ընդհանրական Աբբայի գլխաւորութեամբ։ Մասամբ՝ նաեւ կը տարբերին մայրավանքերուն, միջավայրին ու շրջապատին պարտադրական բերումով, մտածելակերպն ու գործելաձեւը։

Եւ, գուցէ ճիշդ այս պատճառով, անկէ ետք կրնային գիրար լրացնել եւ ամբողջացնել։ Երկու Միաբանութիւններուն երկդարեան անցեալը, զօրաւոր եւ տկար ալիքաւորումներու յարաշարժութեամբ, փառաւոր եւ արգասաբեր էր։ Այս փայլուն եւ արդիւնաւէտ անցեալը գրաւակա՞ն է երկութին պաղատու ապագային։

Վիեննայի Միթթարեան Միաբանութեան մատենադարանին պատմութիւնը սկսաւ Թրիեստի մէջ եւ Թրիեստէն, ուր ապաստան գտան 1773-ին Սուլը Ղազարէն հեռացուած վարդապետները։ 1773-1810 տարիներն եղան արտաքին ու ներքին գոյամարտի ժամանակաշրջանը։ Թրիեստ կը գտնուէր Աւստրիական Կայսրութեան ներքեւ։

Աւստրիայի կայսրուհիին՝ Մարիա Թերեզիայի 53 յօդուածներէն բաղկացած հրովարտակին²⁹ մէջ ընձեռուած առատ թոյլտուութիւններու եւ լայն առանձնաշնորհումներու առկայութեան ի հեճուկս՝ Թրիեստեան Միթթարեանները «պարտքի տակ ինկան եւ ստիպուեցան նոյն իսկ օրապահիկ հացին վրայ մտածել»³⁰։

Տարիներու այս «կենաց ու մահու» ընտրապայքարին մէջ անգամ՝ նորակազմ Միաբանութիւնը, Աստուածատուր Արքեպս. Բաբիկեան Աբբահօր առաջնորդութեամբ, 1775-ին կրցաւ ունենալ իր տպարանն ու մատենադարանը³¹. 1776-1810 շրջանին մէջ, տարապայման ժամանակին նկատի առած, Միթթարեան տպարանը արտադրեց գերաթիւ մրցանիշը՝ հրատարակելով 78 հայերէն ու հայատառ հատորներ՝³², ինչպէս ալ օտարակեզու հեղինակութիւններ՝³³, որոնք, հայկական ձեռագիր ու հնատիպ այլ ձեռքբերումներու կողքին, հիմը դրին նոր մատենադարանին։

Այս բաւականաչափ հարուստ հաւաքածոյէն, 1810-ին, հազիւ աննշան մաս մը կարելի եղաւ փոխադրել Վիեննա³⁴, ուր ստիպուեցան փախչիլ Թրիեստի Միթթարեան Հայրերը³⁵։

Բանասէր Հ. Ներսէս Ակինեանի գրիչէն ելած նկարագրութիւնը դիպուկ է հոս. «Մինչ այս մինչ այն՝ Մխիթարեանց Վանքն ու Եկեղեցին ի Տրիեստ կը յափշտակուին, ինչքերն ու ստացուածքներն աճուրդի կը հանուին, նոյն իսկ Եկեղեցական անօթները չեն խնայուիր. միաբանք կը ստիպուին աշխարհական քահանայ դառնալ եւ իբրեւ աւստրիական հպատակ եւ կարօտ հացի կը հալածուին քաղաքէն - Արեւելք կամ Հունգարիա (1810, Սեպտեմբեր-Հոկտեմբեր): Այսպէս որ այլ եւս ի Տրիեստ վանքը կրկին ձեռք բերելու յոյաը կը մարի բոլորովին»³⁶:

Հայագէտ Փրանսացին՝ Eugène Boré 1837-ին գտնուելով Թրիեստ՝ առիթն ունեցաւ քննելու քաղաքապետարանին վաւերաթուղթերը, որոնք կը փաստեն Մխիթարեան Հայրերուն հանդէպ եղած անարդար վերաբերումը: Վնասին գինը կը գնէ 1,000,000.- Փրանքի հսկայ գումարը՝ դեռ նկատի չառնելով մատենադարանին ճոխ հաւաքածոյին եւ այլ շարժական իրերու կորուսաը³⁷: «Outre leur mobilier, les religieux ont eu encore à regretter une bibliothèque dans laquelle se trouvaient des manuscrits arméniens»³⁸:

Վիեննայի Սիխիթարեան մատենադարանը

Վիեննա, 18 Փետրուար 1811-ին, մուտք գործեցին Մխիթարեան Վարդապետները ներկայի իրենց Մայրավանքը, որուն անունը տրուեցաւ «Պաշտպանութիւն Սուրբ Աստուածածնի» մենաստան:

Հոս, փճացումն ու կորուստէ փրկուած հնատիպերով, մատեաններով ու ձեռագիրներով սկիզբը դրուեցաւ Վիեննայի Մխիթարեան Մխաբանութեան մատենադարանին, որուն հիմնադրութեան տարեթիւնը մինչեւ ներկայի թուականը դարձաւ ու մնաց ոչ միայն հայաշխարհին «ազգային գիտութեան», այլ նաև Աւստրիայի մշակոյթին ամենաճոխ կենցրոններէն մին:

Բնականաբար, հոս դիտաւորութիւնը չունիմ մանրամասնորէն կատարելու պատմութիւնը Մխիթարեան մատենադարանին, որ կը կարօտի շատ ժամանակի եւ յատուկ ուսումնասիրութեան, թէեւ մատենագիտութիւնը կամ աւելի ճիշդ՝ մատենագիտութեան պատմայութիւնը, հակառակ իր ուրոյն առատ նիւթին առկայութեան, որոշ չափով առընչութիւն ունի մատենադարանային պատմագրութեան հետ:

Ընդհանրապէս, ինչպէս Մխիթարեան մատենադարանին պատմութիւնը, այսպէս ալ «հայ գրադարնային գործի՝ հայոց մշակոյթի այդ ուշգրաւ հասուածի պատմութիւնը սպասումը է իր ուսումնասիրողին»³⁹:

Թրիեստէն Վիեննա փոխադրուած մատեաններու շատ փոքր մասին

աւելցաւ շուտով Վեղարաւոր-Քափուչի Հայրերուն վանքէն մնացած 8000 հատորներուն գրադարանը: Նախ՝ թոյլ տրուեցաւ Մխիթարեաններուն անոնց օգտագործումն այն պայմանով, որ կարճ ժամանակէն գնէին: Ապա, Մխիթարեան Վարդապետներուն բարերարն ու բարեկամը՝ մեծահարուստ վաճառական Օգոստինոս Աղամալեան զանոնք գնելով 4000 ֆրանքի՝ նուիրեց Վիեննայի Միաբանութեան⁴⁰:

Տարիներու ընթացքին՝ Վիեննականներուն շատ բնական ու միշտ նուիրական եղաւ իրենց մատենադարանին յարածուն ճոխացումի մտահոգութիւնը: Գնումներ տեղի ունեցան յատկապէս ձեռագիրներու պարագային: Նաեւ օտարազգի ու հայ բարեկամներու եւ բարերարներու դրամական կամ գրքային նուիրատուութիւններով մեր մատենադարանը մտան հնատիպ, ձեռագիր ու նորատիպ միաւորներ կամ հաւաքածոներ⁴¹:

Գրչագիր մատեաններու ժողովածոյին 1774-1895 տարիներուն պատմագրութիւնը կատարեց Հ. Յակովոս Վրդ. Տաշեան, իսկ ակնարկովս՝ կու տամ 1895-1976 ժամանակաշրջանին հաւաքուած ձեռագիրներուն տարեգրութիւնը:

Հ. Տաշեան բաժնեց իր պատմութիւնը վեց շրջաններուն⁴²: «Հաւաք-մանս առաջին եւ սկզբնաւորութեան շրջանն եղած է Թրիեստ, Միաբանութեանս նախ հոն հաստատուելովն»⁴³:

Այս առաջին հաւաքածոն թջւով շատ աւելի եղած ըլլալու, որովհետեւ, ինչպէս քիչ առաջ յիշեցի, Թրիեստէն ակամայ փոխադրուելու ժամանակ այլ զանազան տեղեր ցրուեցան առնուազն քանի մը ձեռագիրներ: Օրինակի համար՝ Հ. Տաշեան հանդիպեր է անյայտացած գրչագիրներէն մէկուն Պերլինի արքայական մատենադարանին մէջ⁴⁴:

Հոս կը ներկայացնեմ վեց շրջաններուն թուականները եւ իւրաքանչիւր շրջանին մէջ մատենադարանը մտած գրչագիրներուն քանակը.

- 1.- 1774-1810 առաջին շրջանին՝ 27 ձեռագիր՝⁴⁵,
- 2.- 1810-1828 երկրորդ շրջանին՝ 54 ձեռագիր՝⁴⁶,
- 3.- 1828-1845 երրորդ շրջանին՝ 94 ձեռագիր՝⁴⁷,
- 4.- 1845-1867 չորրորդ շրջանին՝ 64 ձեռագիր՝⁴⁸,
- 5.- 1867-1890 հինգերորդ շրջանին՝ 143 ձեռագիր՝⁴⁹,
- 6.- 1891-1895 վեցերորդ շրջանին՝ 180 ձեռագիր՝⁵⁰:

Վեց շրջաններուն հոլովոյթով եղած ձեռքբերումներուն գումարումը կու տայ 562 թիւը, որուն վրայ աւելցնելով քանի մը հատակոտորներ՝ կ'ունենանք 568 ձեռագիրներ: Իսկ Հ. Տաշեանի ձեռագրացուցակին վերջին հինգ գրչագիրները (ձեռ. 569-573) հասած են մեծատաղանդ ուսումնասիրողին ձեռքը բուն ցուցակին ու յառաջաբանութեան տպագրութեան ետք⁵¹:

Իրականին, մեր մատենադարանը մինչեւ 1895 տարին աւելի ձեռագիրներ ունէր, քան վերոյիշեալ թիւր: Հ. Տաշեան, սակայն, չցուցակագրեց զանոնք, որովհետեւ կը պատկանէին «նոր» յորջորջեալ գրչագիրներուն հաւաքածոյին: Բացի վանականներու ձեռագիր թողօնքէն «հեղինակութիւններ ու թարգմանութիւններ», «նոր»-ին մէջ դրուած էին աւելի նոր ժամանակի (Ժ. Ռ. Դ. Պարաշրամն) արտադրանքներ, որոնց կարգին էին նոյնպէս հին ձեռագիրներու նոր ընդօրինակումներ⁵²:

Միիթարեան միաբանը կ'ապրի, կը պատղաբերէ եւ կրնայ գոյատեւել միայն իր երկնընտիր Հիմնադիր Զօր տեսլականով ու գործունէութեան մէջ: Անո՞ր հետեւիլ եւ անո՞ր շաւիդէն քալել:

Ինչպէս Սեբաստացի Միիթար Արքահայրը «փոյթ տարաւ կազմել մատենադարան մը. յանձնեց իր առաքեալներուն հաւաքել գաւառներու մէջ ձեռագիրներ»⁵³, նոյնպէս անոր որդիները՝ Միիթարեանները, որոնց «գործը ընդհանրապէս գիրք կը հոտի»⁵⁴, իրենց մասնաւոր գուրգուրանքին առարկայ դարձուցին հայ տառն ու գիրքը:

Առանց բացառութեան, իւրաքանչիւր Միիթարեան վարդապետ, կարողութեան, պաշտօնին, առաքելավայրին եւ պայմաններու ներած չափով, աշխատեցաւ ու կ'աշխատի մշտագոյ մտահոգութեամբ հաւաքել, խնամել, պահել ու զարգացնել հայ մատեանը՝ ձեռագիրը, հնատիպն ու նորատիպը:

Վիենայի Միիթարեան մատենադարանին ու յատկապէս ձեռագրատան ճոխացումին համար տքնեցան եւ կը տքնին բոլոր վարդապետները, բայց 1774-1895 վեց շրջաններուն՝ ձեռագրատան գլխաւոր սիւներն եղան Հ. Պողոս Յովհաննեան (1802-1884)⁵⁵, Հ. Անդրէս Պետրոսեան (1810-1844)⁵⁶, Հ. Միմոն Անտոնեան (1828-1888)⁵⁷, Հ. Եղիշէ Գաֆթանեան (1828-1912)⁵⁸, Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեան (1864-1936)⁵⁹ եւ Հ. Գրիգորիս Գալէմքեարեան (1862-1917)⁶⁰, որ իբր գրադարանապետ (1888-1898) մասնաւոր ջանքով յաջողեցաւ մատենադարանը նորանոր ձեռագիրներով ու տպագիրներով հարստացնել:

Հուսկ, Վիեննականներուն մատենադարանին ճոխացումի նույիրական աշխատանքին արդիւնաբերեցին նաև աշխարհական եւ եկեղեցական բարեկամներ ու բարերարներ, որոնցմէ մէկուն անունը անմոռաց պիտի մնայ Միիթարեան Միաբանութեան տարեգրութեան մէջ՝ Գերպծ. Խսահական աշխատական արքեպոս. Սահակեան († 1902) Լէմպերկի Կաթողիկէ Հայոց վիճակաւորը, որ 1895-ին Վիեննա նուէր դրկեց 40 ձեռագիրներ⁶¹: Բացի Հ. Տաշեանի տողատակի ծանօթութեան մէջ նշանակած թիւերէն⁶², կան տակաւին ուրիշ ձեռագիրներ⁶³, զորոնք Գերպծ. Սահակեան Արքեպիկոպոսը նույիրեց Միաբանութեան⁶⁴:

Մեր հաւաքածոյին թիւ 1-573 ձեռագիրներուն, 1774-1895, մօտ 120 տարիներու ընթացքին դիպած մուտքին շրջաններուն պատկերը ուրագծելէ յետոյ, արդ կը ներկայացնեմ 1895-1976 ժամանակին մէջ ձեռքբերուած գրչագիրներուն Մխիթարեան սեպհականացման տարեգրութիւնը։ Բայց նախ յստակացնելու եմ, որ թէեւ 12 գրչագիր մատեաններ հաւաքածոյին մաս կազմեցին արդէն 1895-էն առաջ, բայց եւ այնպէս բացի 588 թիւէն, մնացեալները համեմատաբար շատ ուշ ստացան իրենց թուահամարը ձեռքբրատան մէջ⁶⁵։

Մխիթարեան մատենադարանին գրչագիրներուն ժամանակագրութիւնը

Ձեռագիրներուն իրարայաջորդ մուտքերուն ժամանակագրութիւնը կը ներկայացնեմ ցուցատախտակով՝ աւելի դիւրամատչելի ընելու եւ անտեղի, նոյնաճեւ աւելորդ նախադասութիւններէն խուսափելու դիտաւորութեամբ։ Կարգով կը նշանակեմ մուտքի տարին (Տ.), նշուած տարուան մէջ մտած ձեռագիրներուն քանակը (Ք.), եւ պարագան, այսինքն՝ իբր նուէր (Ն.), փոխանակութիւն (Փ.), թէ գնումով (Գ.) եղան ձեռքբերումները։ Վերջին երեք համառօտագրութիւններուն նկատմամբ ըսելու եմ, թէ անծանօթ կը մնայ շատ գրչագիր մատեաններու մուքտի պարագան, զոր կը սղագրեմ «Ա.» տառով։

Տ.	Ք.	Ն.	Փ.	Գ.	Ա.
1895	5	5 ⁶⁶	—	—	—
1896	18	5 ⁶⁷	—	13 ⁶⁸	—
1897	22	3 ⁶⁹	—	19 ⁷⁰	—
1898	15	1 ⁷¹	—	14 ⁷²	—
1899	6	4 ⁷³	—	1 ⁷⁴	1 ⁷⁵
1900	15	1 ⁷⁶	—	9 ⁷⁷	5 ⁷⁸
1901	9	6 ⁷⁹	—	2 ⁸⁰	1 ⁸¹
1902	2	—	—	1 ⁸²	1 ⁸³
1903	23	10 ⁸⁴	—	9 ⁸⁵	4 ⁸⁶
1904	3	2 ⁸⁷	—	1 ⁸⁸	—
1905	23	4 ⁸⁹	—	9 ⁹⁰	10 ⁹¹
1906	5	3 ⁹²	1 ⁹³	1 ⁹⁴	—
1907	25	21 ⁹⁵	—	3 ⁹⁶	1 ⁹⁷
1908	46	—	—	46 ⁹⁸	—
1909	26	6 ⁹⁹	—	10 ¹⁰⁰	10 ¹⁰¹
1910	19	—	—	6 ¹⁰²	13 ¹⁰³

1911	32	5^{104}	—	24^{105}	3^{106}
1912	71	22^{107}	9^{108}	31^{109}	9^{110}
1913	12	4^{111}	—	8^{112}	—
1914	5	—	—	—	5^{113}
1915	4	—	—	—	4^{114}
1916	4	2^{115}	—	2^{116}	—
1917	12	1^{117}	—	10^{118}	1^{119}
1919	2	—	—	1^{120}	1^{121}
1920	14	—	—	10^{122}	4^{123}
1921	3	2^{124}	—	1^{125}	—
1922	2	1^{126}	—	—	1^{127}
1923	7	1^{128}	—	5^{12}	1^{130}
1924	21	11^{131}	—	10^{132}	—
1925	4	—	1^{133}	1^{134}	2^{135}
1926	2	—	—	1^{136}	1^{137}
1927	5	—	—	5^{138}	—
1929	4	3^{139}	—	1^{140}	—
1930	1	—	—	1^{141}	—
1932	8	2^{142}	—	3^{143}	3^{144}
1933	5	2^{14}	—	3^{146}	—
1934	3	1^{147}	—	2^{148}	—
1935	6	2^{149}	—	4^{150}	—
1936	2	—	—	2^{151}	—
1938	1	1^{152}	—	—	—
1939	2	—	—	2^{153}	—
1940	1	1^{154}	—	—	—
1941	1	—	—	1^{15}	—
1945	3	2^{156}	—	1^{157}	—
1946	1	1^{158}	—	—	—
1948	1	1^{159}	—	—	—
1949	16	—	—	16^{160}	—
1950	8	—	—	7^{161}	1^{162}
1951	5	2^{163}	—	3^{16}	—
1952	3	1^{165}	—	2^{166}	—
1953	16	1^{167}	—	15^{168}	—
1954	5	2^{169}	—	2^{170}	1^{171}
1956	8	1^{172}	—	7^{173}	—
1957	8	2^{174}	—	6^{175}	—

1958	1	—	—	1^{176}	—
1959	2	—	—	2^{177}	—
1960	4	—	—	4^{178}	—
1961	2	—	—	2^{179}	—
1963	8	8^{18}	—	—	—
1964	1	1^{181}	—	—	—
1965	2	1^{182}	—	1^{183}	—
1966	3	3^{184}	—	—	—
1967	1	1^{185}	—	—	—
1968	2	2^{186}	—	—	—
1971	2	1^{187}	—	—	1^{188}
1973	1	1^{189}	—	—	—
1976	1^{190}	1	—	—	—:

Ինչպէս ցուցատախտակէն կը տեսնուի, 1895-1976 դարաշրջանին մէջ տասնհինգ տարիներ կը հաշուենք, ուր ոչ մէկ գրչագիր մուտք գործեց մեր ձեռագրատունը: Բնականաբար, նկատի չեմ առներ Միսիթարեան վարդապետներուն ընդօրինակած եւ հեղինակած (անտիպ մնացած) ձեռագիրներուն մուտքին թուականները:

15 տարիներուն պակասին պատճառները բազմապիսի կրնան ըլլալ, սակայն պատմական իրողութիւնն է, որ Համաշխարհային Բ. Պատերազմը նաեւ այս մարզին ալիր ազդու-վնասաբեր դերը խաղաց Միսիթարեան Միաբանութեան մատենադարանին բարգաւաճումին, այո՛, գոյութեան հարցին:

1939-1945 պատերազմական տարիներուն մտած են միայն եօթ գրչագիր մատեաններ, որոնցմէ երեք օրինակներ նույիրուած են, իսկ չորսը՝ գնումներ են: Նոյնպէս, պատմական ճշմարտութիւնն է, որ այս ժամանակին մէջ Միսիթարեան Միաբանութիւնը դիմեց ամէն միջոցի՛ կորուստէն եւ փճացումէն փրկելու համար հայաքրտինք ձեռագիր սովերները:

1895-1976 ցուցատախտակը տարեգրութիւնն է այն գրչագիրներուն, որոնց մուտքի թուականները ծանօթ են: Անոնք թիւով 612 հատորներ են, իսկ մուտքի անյայտ տարեթիւով կան 490 ձեռագիրներ: Այս վերջիններուն թէեւ թուականներն անյայտ են, բայց եւ այնպէս անոնցմէ շատերուն մուտքի պարագան ծանօթ՝ գնումներ եղած են ընդհանրապէս¹⁹¹:

Մեսրոպ Հայունի

Ծանօթագրութիւններ

¹ Սիրարփի Տէր Ներսէսեանի գնահատումն է. «Մխիթարեան Մխաբանութիւնը, իր հիմնարկութեան թուականէն, 1701-էն ի վեր, ճանչցուած է ազգին մէջ որպէս մշակութային մեծ կենդրոն: Երանաշնորհ Մխիթար Աբբահայրն ու իր յաջորդնեղը եւ բազմաթիւ միաբաններ, Հայաստանի գաւառներուն մէջ իրենց առաքելութեան շրջանին, նուիրուած են անխոնջ՝ Հայկական ձեռագիրներուն դիւտին» (Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, Հայկական մանրանկարչութիւն, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1970, Նախարան, էջ 6):

² Մխիթար Աբբահօր հիմնած կրօնաւորական հաստատութեան համար կիրառուած «Անունեան», «Տրիեստեան» եւ «Մխիթարեան» անուակոչումներուն եւ այլ յորդորջութեաներու մասին տես Հ. Ներսէս Ակինեան, Մի էջ Մխիթարեան պատմութենէն, ի՛ ՀԱ. 1929, թիւ 8-9, էջ 520-532, եւ Հ. Ն. Ակինեան, Դարձեալ «Մխիթարեան» անուան շուրջ, ի՛ ՀԱ. 1929, թիւ 12, էջ 759-764: Հմմտ. Հ. Ղեւոնդ Տայեանի հետաքրքրաշարժ քաղուածքնեղը Վենետիկ Մխիթարեան Մխաբանութեան դիւտին, զորոնք հրատարակեց «Բազմապէտ»-ի 1924-1929 տարիներուն:

Ցանցառ կան նաեւ «Մխաբանութիւն Աբբայեան» (ձեռ. 779, ԺԹ. դար, թղ. 117ա), «Աբբայեան Վանք» (Բազմապէտ 1928, էջ 343) եւ «Աբբայի անուանեալ կրօնաւորաց» (ձեռ. 2098, 1812) անուանումները:

³ Հմմտ. Հ. Յովհաննէս Թորոսեան, Վարք Մխիթարայ Աբբայի Մեբաստացւոյ, Վենետիկ-Սուուրբ Ղազար, 1901, էջ 84-85:

⁴ «Եւ բազում բանս պիտանիս ըստ իւրումն ուսումնահէր բարոյից հատընտիր հաւաքեաց: ... Ոչ դադարէր յընթերցմանէ: Այսպիսի մշտաշան մտավարժութեամբ բազում վկայութիւնս յԱստուածաշունչ Գրոց եւ յայլոց մտանից եւ ի ճառից Հարց Սրբոց հաւաքեալ գրեաց» (Հ. Ստեփան Գ. Ագոնց, Պատմութիւն կենաց եւ վարուց Տեառն Մխիթարայ Մեբաստացւոյ Ռաբունապետի եւ Աբբայի, Վենետիկ-Սուուրբ Ղազար, 1810, էջ 62-63 եւ 64):

⁵ «Թղթատերով Մխիթարի կենսագրութիւնը, կը նշամբենք, թէ պատանութիւնը անցուցած է զարներով վանքերու դռները, շարունակ հետամուտ ըլլալով գիտութեան եւ սրբութեան, ու չորհանալով գտածէն՝ սուտած է ինքզինքը անընդհատ ընթերցումի եւ ինքնապարզացումի» (Հ. Մահակ Ճեմճեմեան, Մխիթար Աբբահօր հրատարակչական առաքելութիւնը, Վենետիկ-Սուուրբ Ղազար, 1980, էջ 11):

⁶ Հ. Մատթէոս Եւղոկիացի, Պատմագրութիւն կենաց եւ վարուց Տեառն Մխիթարայ, էջ 127 (անտիպ, տես Հ. Ս. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 11 եւ 13):

⁷ Հմմտ. Հ. Ս. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 11-12:

⁸ Հ. Ս. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 150:

⁹ Մայր ժամանակագրութիւն, 20 Ապրիլ 1747: Հեղինակն է Հ. Մատթէոս Եւղոկիացի՝ պաշտօնական ժամանակագրուց, որ արձանագրեց 1700-1750 կիսադարեան շրջանին դէպէքերը՝ տարի առ տարի: Մխիթարեան գիտաշխատողը կը ներկայացնէ այն քսան գիրքերուն անուննեղը, որոնք 1743-1749 տարիներուն գնուեցան Մխիթար Աբբահօր կողմէն: Ասոնց վրայ թիւին կ'աւելնան 16 հասորներ՝ «Փրովականտա»-ի տպարանէն հասած Ս. Ղազար, սրբաշնորհ՝ Հիմնադրին ապսարանքին վրայ (Հ. Ս. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 152-153):

¹⁰ Ս. Ղազար տպագրուեցան «Նամականի Մխիթարայ Աբբայի» երեք հասորները այս նուիրասուրբ առաջադրանքով: «Հրատարակութիւն վասն դատի երանացուցման եւ յառատնին պէտու»:

Մինչ այս 1589 էջոց եռահասորը 5 Դեկտեմբեր 1710 – 22 Ապրիլ 1749 ժամանակաշրջանէն կը թուարէկ 1186 թղթակցութիւններ, որոնցմէ ոմանք, սակայն, անչուակիր են, դիւտանապահ մխիթարագէտը հաշուեց 1500-է աւելի պատճէններ իր Հիմնադրին նամակնե-

ըուն յ (Հ. Ս. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 155):

¹¹ Նամականի Մխիթարայ Աբբայի, հատ. Ա., էջ 222, թիւ 118:

¹² Արդէն սպուած է Կ. Պոլիս, 1729-ին (տես Հ. Ս. Դաւթեան/ Հ. Հ. Սիրականեան/ Ն. Ա. Ոսկանեան/ Ք. Ա. Կորկոտեան/ Մ. Ե. Միրզոյեան/ Հ. Հ. Սաւալեան, Հայ հնատիպ գրքի մատենագիտական ցուցակ, 1512-1800, Երեւան, 1963, էջ 95, թիւ 370):

¹³ Կ. Պոլիս սպուած կայ 1726-ին՝ Գրիգոր Նարեկացի, Գիրք Աղօթից (տես Հ. Ս. Դաւթեան/ Հ. Հ. Սիրականեան/ Ն. Ա. Ոսկանեան/ Ք. Ա. Կորկոտեան/ Մ. Ե. Միրզոյեան/ Ա. Մ. Սաւալեան, անդ, էջ 90, թիւ 349):

¹⁴ Ո՞ր «քերականութիւն»-ը կ'ակնարկէ Աբբահայրը...: Հաւանաբար Միմէոն Զուղայեցի, Գիրք որ կոչի Քերականութիւն, Կ. Պոլիս, 1725 (տես Հ. Ս. Դաւթեան/ Հ. Հ. Սիրականեան/ Ն. Ա. Ոսկանեան/ Ք. Ա. Կորկոտեան/ Մ. Ե. Միրզոյեան/ Ա. Մ. Սաւալեան, անդ, էջ 90, թիւ 348):

¹⁵ Նամականի Մխիթարայ Աբբայի, հատ. Բ., էջ 136, թիւ 413, նամակ, Վենետիկ, 26 Ապրիլ 1731:

¹⁶ Անհնար եղաւ ինծի այս հրատարակութիւն մասին որեւէ տեղեկութիւն ձեռք ձեկլ: Անծանօթ կը թուր ըլլալ նաև «Հայ հնատիպ»-ին հեղինակներուպն: Ժամանակագրական ցանկին համաձայն՝ 1515-1746 տարիներուն եղած չէ այսպիսի անուանաթերթով լոյսնծայտում մըլ: Սուրբ Յովհաննէս Ոսկեբերանի «Մեկնութիւն սրբոյ Աւետարանին որ ըստ Յովհաննու» (Կ. Պոլիս, 1717) սպուեցաւ այս երկդարեան ժամանակամիջոցին մէջ (հմտ. Հ. Ս. Դաւթեան/ Հ. Հ. Սիրականեան/ Ն. Ա. Ոսկանեան/ Ք. Ա. Կորկոտեան/ Մ. Ե. Միրզոյեան/ Ա. Մ. Սաւալեան, անդ, էջ 77, թիւ 292): Այս գիրքը արդէն 1722-ին դրկուած էր Ս. Ղազար (Հ. Ս. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 151):

Արեօք սիսա՞լ տեղեկագրած են Մխիթար Աբբահօր...: Կ. Պոլիս, Յակոր Նալեան 1746-ին հրատարակեց «Գրքուկս կոչեցեալ հոգեշահ երկուց ճառից սրբոյն Յօհաննու Ոսկեբերանին՝ Անդրիանդեան գրորդ երրորդ եւ չորրորդ ճառիցն ոտանաւորեալ» (տես Հ. Արսէն Ղարիկեան, Հայկական նոր մատենագիտութիւն եւ հանրագիտարան հայ կեանքի, հատ. Բ., Վենետիկ, 1909-1912, էջ 14-15):

Իսկ երեք տարիներ առաջ, 1743-ին, Կ. Պոլիս սպագրուած էր Սագիս Խմաստասէր Շնորհամին «Գրիգ Մեկնութեան եօթն թղթոց կաթուղիէից» (տես Հ. Գարեգին Զարբհանալեան, Հայկական մատենագիտութիւն, հատ. Գ., Վենետիկ, 1883, էջ 610-611):

¹⁷ Մատենագիտութիւն ծանօթ են Գէորգ Մխիլյմէ-ի անթուակիր երկու երկերը: Առաջինը, «Ճառ վասն Ծննդեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի...», սպուեցաւ երեք անգամ (հմտ. Հ. Արսէն Ղարիկեան, Հայկական նոր մատենագիտութիւն եւ հանրագիտարան հայ կեանքի, հատ. Ա., Վենետիկ, 1909-1912, էջ 433): Երկրորդը, «Վկայութիւնք Հայրապետաց յաղագս մջոյ բնութեան Քրիստոսի», հրատարակուեցաւ Կ. Պոլիս (տես Հ. Ս. Դաւթեան/ Հ. Հ. Սիրականեան/ Ն. Ա. Ոսկանեան/ Ք. Ա. Կորկոտեան/ Մ. Ե. Միրզոյեան/ Ա. Մ. Սաւալեան, անդ, էջ 229, թիւ 974, եւ Հ. Գարեգին Զարբհանալեան, անդ, էջ 128-129):

¹⁸ Նամականի Մխիթարայ Աբբայի, հատ. Գ., էջ 123, թիւ 865:

¹⁹ Մխիթար Սեբաստացի Աբբահայր, Աստուածաշունչ Գիրք, Վենետիկ, 1733, «Բան առ ընթերցողս եւ Յիշատակարան մատենիս», էջ 1271-1279: Հմմտ. Հ. Օգոստինոս Մեքույեան, Մխիթար Աբբահօր Ս. Գրքի հրատարակութեան արժէքը, ի' Բազմավէպ, 1949, էջ 296-307, եւ Հ. Ս. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 72-82:

²⁰ Հմմտ. Լէօ, Հայկական սպագրութիւն, մեր կեանքը, գրականութիւնը անցիալում, հատ. Բ., XVIII դար, Ա. մաս, Թիֆլիս, 1901, էջ 215:

²¹ Մխիթար Սեբաստացի Աբբահայր, Բառդիրք հայկագեան լեզուի, հատ. Ա., Վենետիկ, 1749, «Բան առ ընթերցողս յաղագս առաջիկայ բառարանիս», էջ 19թ եւ 9թ:

²² Ա. Ղազարի ձեռագրատան թիւ 905/270 «Ռոկեվորիկ ՀԱ» գրչագիրը օրինակուած-դրուած է Միմիթար Աբեղայշն 1696-ին, երբ արդէն սկսած էր յղանալ միաբանութեան մը հիմնադրութեան ընդհանուր գաղափար մը: Աբբահօր անդրանիկ մեզի ծանօթ այս գործին (թուղթ 378, մեծութիւն՝ 16,5X11) մասին ձեռագրադէտը կը պատմէ: «Ձեռագիրս 1696 թուականէն ի վեր Միմիթար Սեբաստացւոյն կամ իր աշակերտին հետ շրջած է Սեբաստիայէն ի Կ. Պոլիս, անտի ի Սեթոն, եւ Սեթոնէն ալ ի Վենետիկ. հետեւաբար 1717-ին մտեր է Մայրափանացս առաջին Յանկին մէջ» (Հ. Բարսեղ Սարգսիսեան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Միմիթարեանց ի Վենետիկ, հա. Բ., Վենետիկ-Սուրբ Ղազար, էջ 885):

²³ «Զորչագիր Աստուածաշունչ մի յանձնեցի քեզ. նաև զմի ձեռագիր Նարեկ, ջանացէ՛ք գտանել եւ յղել» (Նամականի Միմիթարայ Աբբայի, հա. Բ., էջ 135, թիւ 412):

²⁴ Նամականի Միմիթարայ Աբբայի, հա. Բ., էջ 136, թիւ 413, նամակ, Վենետիկ, 26 Ապրիլ 1731:

²⁵ Հ. Մ. Ճանաշեան, անդ, էջ 49:

²⁶ Հմմտ. Հ. Մ. Ճեմճեմեան, անդ, էջ 153:

²⁷ Հմմտ. Հ. Մ. Ճանաշեան, անդ, էջ 54:

²⁸ Հմմտ. Հ. Մ. Ճանաշեան, անդ, էջ 49-58: Սուրբ Ղազարի ձեռագիրներուն մասին տեսնա© Հ. Ներսէս Ակինեան, Հայերէն ձեռագիրներու թիւն ու արժէքը, ի՛ Հայ Գիր, Բ. տարի, թիւ 6, Պէյրութ, Նոյեմբեր 1940, էջ 116-119. Սիրաբի Տէլ Ներսէսեան, Ակնարկ մը Սուրբ Ղազարու ձեռագիրներուն վրայ, ի՛ Բագմալէպ, 1947, թիւ 11-12, եւ Սեսրոպ Հայունի, Աստուածաշունչի հայկական ձեռագիրներն ու տպագրութիւնները, Պատմական ակնարկ (2), Սուրբ Ղազարի ձեռագիրները, ի՛ Աւետիք, Նոր Ջրջան, թիւ 10-12, Պէյրութ, Հոկտեմբեր-Դեկտեմբեր 1984, էջ 418-429:

²⁹ Հրովարտակին հայերէն թարգմանութիւնը տես ՀԱ. 1889, էջ 92-94:

³⁰ Հ. Ներսէս Ակինեան, Ակնարկ մը Վիեննական Միմիթարեան Միաբանութեան հարիւրամեայ գործունէութեան վրայ՝ 1811-1911, Վիեննա, 1911, էջ 5:

³¹ Վիեննայի տպարանին պատմութեան համար տես Robert E. Kasper, Hundertfünfzig Jahre Mechitharisten-Buchdruckerei (1811-1961), Wien, 1961: Հեղինակը, որ այսօր պատմասիանատու վարիչն է, իրաւացիօրէն կը պատմագրէ: «Die hundertfünfzigjährige Geschichte der Mechitharisten-Druckerei ist eng mit der Bibliothek des Mechitharisten-Klosters verbunden. Von den Anfängen armenischer Buchkunst bis zu den heute in aller Welt erscheinenden armenischen Zeitschriften ist in dieser Sammlung alles enthalten» (Robert E. Kasper, անդ, էջ 53):

³² Իսկ թրիեստի մէջ 1774-ին բացուած առաջին Միմիթարեան տպարանին սկզբնական պատմութեան համար տես Հ. Մ. Ճեմճեմեանի հետաքրքրական ու լուսաբանող յօդուածը՝ «Թրիեստի Միմիթարեան տպարանը» (ի՛ ՀԱ. 1981, թիւ 1-12, էջ 75-110), որ համարուած է Սուրբ Ղազարի Միմիթարեան դիւնանին մէջ պահուած 1774-1789 տարիներուն գրուած նամակներու ընձեռնած տեղեկութիւններէն:

³³ Հմմտ. Հ. Ռափայէլ Կարապետեան-Քօսեան, Ընդհանուր գրացուցակ Միմիթարեան Գրայաճաւանացի, Թրիեստ, Վիեննա, Պյովիդիւ (Ֆիլիպէ), Գահիքէ եւ Պէյրութ, 1776-1972, Վիեննա, 1972. Հ. Մ. Դաւթեան/ Հ. Հ. Միլիանեան/ Ն. Ա. Ռոկանեան/ Ք. Ա. Կորկուեան/ Մ. Ե. Միրզոյան/ Ա. Մ. Սաւարեան, անդ, էջ 161-227, եւ Հ. Մ. Դաւթեան, Հայ գիրքը 1801-1850 թուականներին, Մատենագիտութիւն, Երեւան, 1967, էջ 5-40: «In fünfunddreißig Jahren, von 1776 bis 1810, wurden der Congregation im eigenen Verlag viele armenische und armenisch-türkische Werke herausgegeben. Auch in anderen Sprachen wurde gedruckt. So erschienen Werke in lateinischer, griechischer, italienischer, französischer und deutscher

Sprache» (Robert E. Kasper, անդ, էջ 5):

«Վիեննայի Միսիթարեաններու Տրիեստի մէջ հրատարակած հայերէն ու հայատառ թրքերէն գրքերը» ուսումնասիրելով՝ Հ. Համազասպ Ուկեան, հայկական վանքերու մեծագոյն պատմաբաննասէրը, տուաւ պատմութիւնն ու մատենագիտական ներկայացումը ծովեղերեայ առևտուրաքաղաքին մէջ Միսիթարեան տպարանէն լրացընծայուած 75 հրատարակութիւններուն (տես ի՛ ՀԱ. 1967, թիւ 4-6, էջ 225-244, թիւ 7-9, էջ 289-312, եւ թիւ 10-12, էջ 449-473):

³³ Մեր տպարանին օտարալեզու հրատարակութիւններուն գրացանկէն ծանօթ են մեզի այսօր միայն 17 հեղինակութիւններ (լատիներէն, յունարէն, ֆրանսերէն, իտալերէն ու գերմաներէն լեզուներով), զրոնք կարելի եղած էր ազատել Թրիեստի կորուստէն և Վիեննա բերել (Հմմտ. P. Gregoris Dr. Kalemkiar, Eine Skizze der literarisch-typographischen Thätigkeit der Mechitharisten-Congregation in Wien, Wien, 1898, էջ 7-9, և Հ. Հ. Ուկեան, Վիեննայի Միսիթարեաններու Տրիեստի մէջ հրատարակած հայերէն ու հայատառ թրքերէն գրքերը, անդ, թիւ 10-12, էջ 474-476):

³⁴ Սուրբ Ղազարի Միսիթարեան միաբաններէն՝ Հ. Կարապետ Եսայեան, որ գործով Վենետիկէն Վիեննա գացած էր, 25 Դեկտեմբեր 1811-ին Ստեփանոս Ազոնց Աբբահօր զրկած տեղեկատու նամակով կը իշէ, թէ «... որպէս ունէին ի Դրեսս (sic!) ... ունին առ իւրեանց ... եւ որպէս կարծեմ նաև զբազում օրինակս ի տպագրեալ դրոց իւրեանց, եւս եւ զձեռագիրսն» (մէջբերում՝ Հ. Ս. Ճեմճեմեան, Թրիեստի Միսիթարեան տպարանը, անդ, էջ 95):

³⁵ Այս պատմական անցուղաքերուն մասին որոշ տեղեկութիւններու համար տես P. Dr. Vahan Inglisian, CMV, Hundertfünfzig Jahre Mechitharisten in Wien, Wien, 1961 «էջ 1-6» (Marie K. Arat, Die Wiener Mechitharisten-Congregation, von ihrer Gründung bis zur Gegenwart (1773-1981), Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wien, Jänner 1983, էջ 130-144, 156: Հմմտ. E. Boré, Correspondance et Mémoires d'un voyageur en Orient, tome premier, Paris, 1840, էջ 57-61):

³⁶ Հ. Ն. Ակիննեան, անդ, էջ 7:

³⁷ Հմմտ. E. Boré, անդ, էջ 59:

³⁸ E. Boré, անդ, էջ 59, թիւ 1 ծանօթագրութիւնը:

³⁹ Իր. Իշխաննեան, Հայ մատենագիտութեան պատմութիւն, պրակ Բ., Երեւան, 1968, էջ 321:

⁴⁰ Հմմտ. Հ. Եփրեմ Պօղոսեան, Պատմութիւն Վիեննական Միսիթարեան կրթական գործին, Վիեննա, 1958-1966, էջ 76, անտիպ (ՎՄԴ=Վիեննական Միսիթարեան Դիւան):

⁴¹ Հմմտ. Marie K. Arat, անդ, էջ 387:

⁴² Հմմտ. Հ. Ցաղովբոս Տաշեան, Յուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենագարանին Միսիթարեանց ի Վիեննա, Վիեննա, 1895, էջ Բ2-է2:

⁴³ Հ. Ց. Ց. Տաշեան, անդ, էջ Բ2:

⁴⁴ Հ. Ց. Ց. Տաշեան, անդ, էջ Գ1, թիւ 1 ծանօթագրութիւնը: Հ. Տաշեան լնդօրինակեց այս տեղեկութիւնը՝ «Ցիշատակ է գիրքս Միսիթարեան Վանացս Թրիեստեան ի Համատանցի Վեր. Ցովհաննէս վարդապետէն, միջնորդութեամբ Հ. Ղուկասու Միմոնեան, 1787, Մարտի ի 10, ի Կոստանդնուպոլիս» (Ms. Or. Quart 806, թղ. 1):

⁴⁵ Թրիեստի առաջանքներէն մին եղած ըլլարու է թիւ 512, 1701-էն ետք օրինակ-ուած «Գանձարան աղօթից» մատենանը, որ նուէր տրուեցաւ 1761-ին:

⁴⁶ 1774-1828 տարիներուն հաւաքածոյին ցուցակը պատրաստեց Հ. Պօղոս Ցովհաննեան (1802-1884), որ նաեւ 1839-ին Մայրավանք դրկեց 9 ձեռագիրներ:

⁴⁷ 1840-էն ետք կազմուեցաւ «Ցանկ ճեռագրաց Մատենագարանի Վանաց Պաշտպան Սուրբ Աստուածածնի ի Վիեննա, որ գտանէին մինչեւ ցամն 1840»: Հեղինակն անծանօթ կը

մնայ տակաւին:

Իսկ աւելի կանոնաւոր եւ ամբողջական ցուցակը յօրինեց Հ. Եփրեմ Զագբեան. «Յանկ հին ձեռագրաց գտելոյ ի Մխիթարեան Մատենադարանի յամին 1845»: Չոս կ'ամփոփուին համարեա բոլոր գրչագիր մատեանները, թիւ 1-175, որոնք 1774-1845 ժամանակամիջոցին մէջ սեպհականութիւնն եղած էին Վիեննական Մխիթարեաններուն:

⁴⁸ Հ. Եփրեմ Զագբեանի ձեռագրացուցակին վրայ 1867-ին յաւելում կատարեց Հ. Սերովէ Տէրվիշեան (1846-1892). «Յուցակ ձեռագրաց, որ յաւելան յետ յօրինելոյ առաջնոյ ցուցակին 1845-1867»: Այս 64 գրչագիրներէն 18 օրինակներ ձեռքբերումներն եղան Հ. Պօղոս Յովնանեան «լեզուաբան, պատմաբան, աշխարհագրագիտ, մանկավարժ» Վիեննական Մխիթարեանին (ՀԱՀ 6, Երևան, 1980, էջ 578ա):

⁴⁹ Այս ժամանակաշրջանին մեծագոյն հաւաքածոն հասաւ Վիեննա 1873-ին: 34 հատոր ներուն մասին հետաքրքրական, բայց շատ հարևանցի ցուցակ մը կայ. «Զեւագորգ Վ. Հ. Սիմոնի Վ. Անտոնեան, զոր եքեր ի Նախացէ Սեպտ. 1873, գնեալ ի Ռուսճուք Պուլկարիու, 1870»:

⁵⁰ 1891-1895 տարիներուն հաւաքած եւ Կ. Պոլսէն Վիեննա յրկած ձեռագիրներուն ցանկը մը շինեց նաեւ Հ. Եղիշէ Գաֆիթանեան, որ քսան տարուան մէջ (1875-1895) 60-է աւելի գրչագիրներ ձեռքբերաւ մէր մատենադարանին համար: Ժիրագիր գրչահաւաքն եղաւ նաև ընդօրինակող՝ օրինակի համար՝ թիւ 17, 40 և 294 ձեռագիրներուն (տես Հ. Յ. Տաշեան, անդ, էջ 125, 198 և 721):

⁵¹ Հմմտ. Հ. Յ. Տաշեան, անդ, էջ 1035, թիւ 1 ծանօթագրութիւնը:

⁵² Նաեւ այս բաժանումը բոլորովին տառացի առնելու չէ, ինչպէս արդէն տեսանք թիւ 50 տեղիքին մէջ, որուն համաձայն նոր ընդօրինակումներէն ալ քանի մը մատեան ցուցակագրեց Հ. Տաշեան:

⁵³ Հ. Ներսէս Ակինեան, Մխիթար Սեբաստացի, կեանքն եւ գործունէութիւնը, ի՝ Մխիթար Տօնագիրը, Վիեննա, 1949, էջ 397:

⁵⁴ Արշակ Զօսանեան, Դէմքեր, Մխիթար, Փարիզ, 1924, էջ 56:

⁵⁵ Այս Մխիթարեան գիտնականին մասին տես Է. Աղայեան, Լեզուաբան Պօղոս Ցովհանեան, ի՝ Տէղեկագիր ՀԱՍՈ. ԳԱ. Հաս. Գիտ., Երևան, 1945, թիւ 3, և ՀԱՀ 6, Երևան, 1980, էջ 578ա:

⁵⁶ Վաղամեռ Հ. Պետրոսեան, որ ծնած է Տիարպէքիր, քահանայ ձեռնագրուեցաւ 24 Մայիս 1838-ին եւ վախճանեցաւ ծննդավայրին մէջ, Մարտ 24-ին: Այս տեղեկութիւնները քաղեցի «Անուանք անձանց որ ի Վիեննա» վերտառութեամբ մէր դիւանին մէջ պահուած գրչագիր տեսրակէն (թիւ 84, էջ 16), որուն մէջ կը նշանակուին Մխիթարեան Մխաբանութեան կղերացուներու եւ վարդապետներու տարեգրութիւնները: «Ըստ աւանդելոյն՝ Հ. Անդրէսս շատ բազմաթիւ (150...) ձեռագիրներ հաւաքած է, բայց մաս մը միայն կրցած է խաւրել» (Հ. Յ. Տաշեան, անդ, էջ 72, թիւ 1 ծանօթագրութիւնը):

⁵⁷ «Անուանք անձանց որ ի Վիեննա», անդ, թիւ 125, էջ 18:

⁵⁸ «Անուանք անձանց որ ի Վիեննա», անդ, թիւ 140, էջ 20, արձանագրուած է «Գաֆթանեան» մականունը, իսկ Հ. Տաշեան (Յուցակ, անդ, էջ Դ-Ե) և Հ. Ակինեան (Ակնարի, անդ, էջ 47) կը գրեն «Գաֆթանեան»: Տես կենսագրականը ի՝ ՀԱ. 1903, թիւ 5, էջ 129-133:

⁵⁹ «Անուանք անձանց որ ի Վիեննա», անդ, թիւ 253, էջ 28: Տես մահագրութիւնը՝ Հ. Ներսէս Ակինեան, † Հ. Գաբրիէլ Ծ. Վ. Մէնէվիշեան, ի՝ ՀԱ. 1936, թիւ 10-12, էջ 450-464, եւ ՀԱՀ 7, Երևան, 1981, էջ 461բ:

⁶⁰ «Անուանք անձանց որ ի Վիեննա», անդ, թիւ 249, էջ 28: Տես մահագրութիւնը՝ Հ. Ներսէս Ակինեան, † Հ. Գրիգորիս Ծ. Վ. Գալէմքեարեան, ի՝ ՀԱ. 1917/18, թիւ 1-12, էջ 113-130. ՀԱՀ 2, Երևան, 1976, էջ 653բ, և Ռ. Իշխանեան, անդ, էջ 260-284:

- ⁶¹ Հմմտ. Հ. Յ. Տաշեան, անդ, էջ է2:
- ⁶² Հ. Յ. Տաշեան, անդ, էջ է2, թիւ 2 ծանօթագրութիւնը:
- ⁶³ ՎՄԶ, ձեռ. 1135, 1239, 1855, 2192 և 2232 (ՎՄԶ = Վիեննայի Միջարեան Զեռագրառուն):
- ⁶⁴ Գերպծ. Տ. Սահակ Արքեպս. Խսահակեանի (1824-1901) կենսագրութեան եւ այլ տեղեկութիւններու համար տես Ա. Դաւթեան, Լեհաստանի Հայոց եկեղեցականները, ի՛ ՀԱ. 1894, թիւ 8, էջ 246-247ա. ՀԱ. 1901, թիւ 10-11, էջ 188բ, եւ Ծ. Համբարձումեան, Ուրուագծեր 20-րդ դարի լեհահայ գաղութի, ի՛ ՀԱ. 1981, թիւ 1-12, էջ 129-130:
- ⁶⁵ 1797-ին՝ թիւ 1229, 1230, 1231, 1233 և 1234 հինգ, իսկ 1892-ին՝ թիւ 1393 եւ 2051 երկու ձեռագիրները նուէր տրուեցան Միխթարեան Հայութուն: Զեռ. 820 (1894-ին) եւ 1054 (1873-ին) միաւորները գնուեցան, իսկ թիւ 588, 819 և 854 գրչագիրները 1894, 1852 եւ 1884 սարիներուն մտան մեր ձեռագրաստունը:
- ⁶⁶ ՎՄԶ, ձեռ. 1135, 1239, 1855, 2192 եւ 2232:
- ⁶⁷ ՎՄԶ, ձեռ. 627, 671, 691, 1378 եւ 1405:
- ⁶⁸ ՎՄԶ, ձեռ. 590, 594, 608, 653, 661, 664, 679, 688, 689, 690, 692, 1023 եւ 1095:
- ⁶⁹ ՎՄԶ, ձեռ. 1443, 1840 եւ 1884:
- ⁷⁰ ՎՄԶ, ձեռ. 578, 591, 603, 611, 612, 636, 641, 647, 651, 657, 658, 668, 682, 686, 763, 766, 883, 1111 եւ 1465:
- ⁷¹ ՎՄԶ, ձեռ. 2155:
- ⁷² ՎՄԶ, ձեռ. 596, 598, 599, 629, 648, 649, 650, 656, 693, 696, 700, 704, 790 եւ 901:
- ⁷³ ՎՄԶ, ձեռ. 615, 646, 670 եւ 1745:
- ⁷⁴ ՎՄԶ, ձեռ. 687:
- ⁷⁵ ՎՄԶ, ձեռ. 2026:
- ⁷⁶ ՎՄԶ, ձեռ. 674:
- ⁷⁷ ՎՄԶ, ձեռ. 574, 579, 581, 583, 589, 618, 639, 799 եւ 1022:
- ⁷⁸ ՎՄԶ, ձեռ. 621, 727, 752 եւ 2260:
- ⁷⁹ ՎՄԶ, ձեռ. 584, 585, 602, 660, 845 եւ 992:
- ⁸⁰ ՎՄԶ, ձեռ. 638 և 947:
- ⁸¹ ՎՄԶ, ձեռ. 2071:
- ⁸² ՎՄԶ, ձեռ. 793:
- ⁸³ ՎՄԶ, ձեռ. 620:
- ⁸⁴ ՎՄԶ, ձեռ. 626, 734, 747, 754, 761, 770, 778, 794, 1223 եւ 1656:
- ⁸⁵ ՎՄԶ, ձեռ. 632, 742, 756, 1086, 1268, 1301, 1875, 1919 եւ 2099:
- ⁸⁶ ՎՄԶ, ձեռ. 582, 709, 750 եւ 753:
- ⁸⁷ ՎՄԶ, ձեռ. 684 եւ 1065:
- ⁸⁸ ՎՄԶ, ձեռ. 1028:
- ⁸⁹ ՎՄԶ, ձեռ. 575, 600, 659 եւ 667:
- ⁹⁰ ՎՄԶ, ձեռ. 685, 748, 769, 881, 1070, 1194, 1859, 1894 եւ 1920:
- ⁹¹ ՎՄԶ, ձեռ. 592, 720, 722, 738, 759, 760, 855, 856, 858 եւ 2241:
- ⁹² ՎՄԶ, ձեռ. 586, 652 և 667:
- ⁹³ ՎՄԶ, ձեռ. 587:
- ⁹⁴ ՎՄԶ, ձեռ. 814:
- ⁹⁵ ՎՄԶ, ձեռ. 576, 577, 681, 698, 723, 758, 846, 863, 864, 865, 908, 915, 1096, 1098, 1117, 1129, 1373, 1394, 1766, 1834 եւ 2132:
- ⁹⁶ ՎՄԶ, ձեռ. 676, 683 եւ 945:
- ⁹⁷ ՎՄԶ, ձեռ. 607:

⁹⁸ ՎՈՂ, ձեռ. 623, 634, 680, 708, 711, 714, 719, 729, 730, 746, 749, 751, 775, 776, 777, 782, 797, 808, 816, 847, 848, 860, 861, 866, 868, 879, 882, 903, 912, 913, 925, 929, 930, 934, 939, 941, 942, 946, 952, 993, 997, 1047, 1125, 1478 և 2179:

Այս գրչագիրներուն մեծամասնութիւնը ձեռքբերաւ Հ. Գրիգորիս Շ. Վ. Գալէմք-եարեան, որ զրկեց զանոնք Խսթանպուլէն, ուր պաշտօնավարեց 1898-1909 ապրիները:

⁹⁹ ՎՈՂ, ձեռ. 732, 781, 792, 933, 950 և 991:

¹⁰⁰ ՎՈՂ, ձեռ. 626, 757, 813, 867, 905, 986, 1045, 1049, 1196 և 1879:

¹⁰¹ ՎՈՂ, ձեռ. 593, 707, 721, 733, 870, 871, 872, 873, 880 և 925:

¹⁰² ՎՈՂ, ձեռ. 785, 876, 906, 907, 2037 և 2041:

¹⁰³ ՎՈՂ, ձեռ. 595, 597, 606, 610, 624, 663, 755, 767, 773, 780ա, 874, 958 և 962:

¹⁰⁴ ՎՈՂ, ձեռ. 635, 780, 810, 985 և 2459:

¹⁰⁵ ՎՈՂ, ձեռ. 697, 701, 702, 829, 830, 836, 839, 841, 888, 893, 910, 914, 916, 917, 920, 923, 968, 976, 982, 999, 1017, 1019 և 1100:

Այս գնումները մեծ մասով կը պարտինք Հ. Օգոստինոս Վրդ. Ամրիկեանի անսունջ պրատումներուն: Հ. Ամրիկեան ծնած է Կարին, 18 Յունուար 1854-ին, © վախճանած է Կ. Պոլիս, 12 Յունուար 1934 («Անուանք անձանց», էջ 28, թիւ 246):

¹⁰⁶ ՎՈՂ, ձեռ. 731, 1411 և 1719:

¹⁰⁷ ՎՈՂ, ձեռ. 677, 774, 828, 838, 894, 900, 911, 919, 965, 966, 971, 972, 974, 975, 978, 980, 984, 990, 1011, 1132 և 1197:

¹⁰⁸ ՎՈՂ, ձեռ. 739, 835, 921, 964, 970, 979, 983, 1221 և 1577:

¹⁰⁹ ՎՈՂ, ձեռ. 740, 796, 815, 831, 832, 840, 885, 886, 887, 890, 957, 977, 1010, 1021, 1046, 1089, 1090, 1388, 1480, 1513, 1519, 1542, 1581, 1596, 2060, 2069, 2072, 2091, 2092, 2103 և 2138:

Մեծ թիւը այն գնումներուն կատարեց Հ. Ներսէս Վրդ. Ակինեան, որ նոյնպէս յետագայ յսուն ապրիներու ընթացքին ալ շատ ձեռագիրներու ստաումով ճոխացուց մեր մատնադրամները: Կենսագիրը մեծանուն բանամէր գարդապետին մասին կը տեղեկացնէ, թէ 1912-ին Արդուին բնողութիւն այցելութեան ժամանակ Հ. Ակինեան «կը փութայ Կովկասի հայաշատ կենդրոններ ժողովելու հայերէն ձեռագիրներ, գրքեր ու թերթեր...» (Հ. Վահան Վ. Ինդիկան, Հ. Ներսէս Վրդ. Ակինեան, իր յիսնամեայ գրական գործունէութեան առթիւ, Վիեննա, 1954, էջ 32):

¹¹⁰ ՎՈՂ, ձեռ. 628, 801, 811, 822, 895, 898, 1000, 1009 և 2356:

¹¹¹ ՎՈՂ, ձեռ. 884, 889, 891 և 973:

Վերջին ձեռագիրը, Տաղարան և Աղօթագիրը (1692 թ.), նուէր է Թէ՛ոդիկէն, որ նոյնպէս թիւ 974 ձեռագիրը, Շարակնոց (1642 թ.), նուիրեց մեր Մայրավանքին:

¹¹² ՎՈՂ, ձեռ. 824, 825, 826, 827, 928, 1015, 1018 և 1541:

¹¹³ ՎՈՂ, ձեռ. 783, 943, 1043, 1582 և 1653:

¹¹⁴ ՎՈՂ, ձեռ. 803, 932, 936 և 1012:

¹¹⁵ ՎՈՂ, ձեռ. 1066 և 1267:

¹¹⁶ ՎՈՂ, ձեռ. 716 և 717:

¹¹⁷ ՎՈՂ, ձեռ. 2043:

¹¹⁸ ՎՈՂ, ձեռ. 961, 1051, 1115, 1293, 1445, 1499, 1578, 1645, 2007 և 2350:

¹¹⁹ ՎՈՂ, ձեռ. 2169:

¹²⁰ ՎՈՂ, ձեռ. 1185:

¹²¹ ՎՈՂ, ձեռ. 804:

¹²² ՎՈՂ, ձեռ. 896, 995, 1003, 1024, 1372, 1805, 1833, 1874, 1882 և 2343:

¹²³ ՎՈՂ, ձեռ. 806, 989, 998 և 1055:

¹²⁴ ՎՈՂ, ձեռ. 837 և 988:

- 125 **ՎՐՋ**, ձեռ. 994:
 126 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1026:
 127 **ՎՐՋ**, ձեռ. 706:
 128 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1271:
 129 **ՎՐՋ**, ձեռ. 743, 788, 842, 1006 և 1413:
 130 **ՎՐՋ**, ձեռ. 705:
 131 **ՎՐՋ**, ձեռ. 877, 899, 935, 938, 1001, 1004, 1025, 1105, 1133, 1191 և 2120:
 Թիւ 1001 գըսագիլը, Մաշտոց ու Գանձարան (1702թ.), նուէր է Կ. Բասմաճեանէն
 (1864-1942), որ ուրիշ առիթներուն կատարեց նաև փոխանակութիւններ՝ մեր Մայրավան-
 քը դրկելով ձեռագիր փոխան նոր հրատարակութիւններու:
 132 **ՎՐՋ**, ձեռ. 787, 789, 812, 850, 851, 875, 1002, 1007, 1130 և 1295:
 133 **ՎՐՋ**, ձեռ. 960:
 134 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1027:
 135 **ՎՐՋ**, ձեռ. 862 և 1522:
 136 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1029:
 137 **ՎՐՋ**, ձեռ. 937:
 138 **ՎՐՋ**, ձեռ. 926, 1005, 1030, 1110 և 1748:
 139 **ՎՐՋ**, ձեռ. 852, 1205 և 1280:
 140 **ՎՐՋ**, ձեռ. 940:
 141 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1261:
 142 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1207 և 1441:
 143 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1118, 1204 և 1251:
 144 **ՎՐՋ**, ձեռ. 897, 963 և 2275:
 145 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1232 և 1279:
 146 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1123, 1263 և 1886:
 147 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1279:
 148 **ՎՐՋ**, ձեռ. 809 և 1498:
 149 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1857 և 2273:
 150 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1878, 1914, 1203 և 1273:
 151 **ՎՐՋ**, ձեռ. 843 և 844:
 152 **ՎՐՋ**, ձեռ. 2141:
 153 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1277 և 1297:
 154 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1607:
 155 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1236:
 156 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1092 և 1924:
 157 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1299:
 158 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1224:
 159 **ՎՐՋ**, ձեռ. 2023:
 160 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1044, 1061, 1063, 1064, 1069, 1088, 1093, 1114, 1195, 1202, 1243, 1246, 1254,
 1264, 1265 և 1300:
 Համաշխարհային Բ. Պատերազմին յաջորդած տարիներուն, Միաբանութեան ծան-
 րածանր նիւթական տագնասին ու մեծամեծ դրամական անձկութեան ի հեծուկս, Հ. Պետ-
 րոս Վրդ. Տէր Պօղոսեանի (1898-1980) արժանիքն եղաւ գնումն այս ձեռագիրներուն: Այս
 յոյս միաբանասէր ու մատենագրագէտ Վիեննականին մահագրութիւնը տես Վարդան Զօ-
 րենց, ի Հ. Պետրոս Վրդ. Տէր Պօղոսեան, ի' ՀԱ. 1981, թիւ 1-12, էջ 1-8:
 161 **ՎՐՋ**, ձեռ. 1035, 1083, 1094, 1225, 1257, 1281 և 1294:

- ¹⁶² **ՂՈԶ**, ձեռ. 1068:
- ¹⁶³ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1206 հւ 1747:
- ¹⁶⁴ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1031, 1262 հւ 1288:
- ¹⁶⁵ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1609:
- ¹⁶⁶ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1270 հւ 1410:
- ¹⁶⁷ **ՂՈԶ**, ձեռ. 2165:
- ¹⁶⁸ **ՂՈԶ**, ձեռ. 605, 1076, 1102, 1103, 1107, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1291, 1423, 1660, 1782
հւ 2302:
- ¹⁶⁹ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1084 հւ 1109:
- ¹⁷⁰ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1048 հւ 1052:
- ¹⁷¹ **ՂՈԶ**, ձեռ. 2036:
- ¹⁷² **ՂՈԶ**, ձեռ. 1073:
- ¹⁷³ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1037, 1060, 1289, 1298, 1357, 1427 հւ 1776:
- ¹⁷⁴ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1071 հւ 1074:
- ¹⁷⁵ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1036, 1053, 1059, 1072, 1097 հւ 1255:
- ¹⁷⁶ **ՂՈԶ**, ձեռ. 604:
- ¹⁷⁷ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1235 հւ 1732:
- ¹⁷⁸ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1057, 1215, 1851 հւ 2166:
- ¹⁷⁹ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1259 հւ 2152:
- ¹⁸⁰ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1302, 1303, 1304, 1470, 1615, 1880, 2129 հւ 2139:
- ¹⁸¹ **ՂՈԶ**, ձեռ. 2025:
- ¹⁸² **ՂՈԶ**, ձեռ. 2055:
- ¹⁸³ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1591:
- ¹⁸⁴ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1408, 1409 հւ 1437:
- ¹⁸⁵ **ՂՈԶ**, ձեռ. 2056:
- ¹⁸⁶ **ՂՈԶ**, ձեռ. 2295 հւ 2384:
- ¹⁸⁷ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1972:
- ¹⁸⁸ **ՂՈԶ**, ձեռ. 1407:
- ¹⁸⁹ **ՂՈԶ**, ձեռ. 2454:
- ¹⁹⁰ **ՂՈԶ**, ձեռ. 2523:

¹⁹¹ «Wie den Notizen auf dem Umschlag der Handschriften zu entnehmen ist, wurden diese seit Bestehen der Congregation unter großen Opfern käuflich erworben! (Heide u. Helmut Buschhausen, Armenische Handschriften der Mechitharisten in Wien, Katalog zur Sonderausstellung in der Österreichischen Nationalbibliothek, Wien, 1981, § 11).

ՀՅՈՒ ՈՒ ՀԱՄԵՍ

Ո՞վ բարեկամ,
կը տեսնես մարդեր՝
հզօր եւ լի իրենքիրենցմով...:
Զեն հաւատար լոկ իրենց մեծութեան,
այլ նաեւ դեռ աւելի կ'ուզեն
մեծնալ,
տիրանալ
ճոխանալ
բռնանալ...:
Այո՛, տակաւին կ'ըղձան ու կը ջանան ըլլալ
դեռ աւելի գերհզօր եւ տէրտիրական...:
Սակայն, ո՞վ Բարեկամ,
այսպիսի մարդեր չեն գիտեր
կամ չեն ուզեր անդրադառնալ,
թէ իրենց ստացուածքը
եւ իրենց ինչքը
չեն իրենց սեպհականութիւնը...:
Նաեւ թող գիտնան,
թէ նոյնիսկ իրենց կեանքը
չի պատկանիր իրենց,
այլ՝ անոնք գործադիրներ են լոկ
իրենց փափաքին,
իրենց կամքին,
իրենց ազատութեան,
բայց ո՛չ բացարձակ,
այլ միայն օրինաւոր չափով...:
Հետեւաբար,
այսպիսի մարդեր թող գիտնան,
թէ իրենց կեանքն ու ժամանակը

չեն պատկանիր իրենց...:
Սակայն, ո՞վ Բարեկամ,
այս իմաստութիւնը
չի պատկանիր եւ չի յարմարիր
արդիական մարդուն...:
«Մոտեռն» մարդը,
ըստ հեռու է հաւատքէն ու բարոյականէն,
հագած է լայն պատմուճակը
հզօրութեան,
կարողութեան,
ըմբոստութեան
ու մեծամտութեան...:
Ոչ միայն խիղճը չունի,
այլ նաեւ չունի զգացումն իսկ
ազնուութեան ու գեղեցկութեան,
փափկանկատումի եւ վեհանձնութեան...:
Ո՞վ Բարեկամ,
մարդկային պատուականութեամբ
ու տարրական պարկեցտութեամբ
օժտուած մարդը,
որ կրնայ ըլլալ նաեւ «մոտեռն»,
սակայն կռանուած հաւատքով,
իր էութիւնն ամբողջ
կը վարէ տարբեր ընթացքով...:
Այսպիսի մարդու մը
սիրտն ու միտքը
ունին տարբեր ձգտումներ,
ունին տարբեր հայեացքներ,
ունին տարբեր փափաքներ,
ունին տարբեր ուղղութիւններ,
եւ այն՝ ի նպաստ իր անձին,
ինչպէս ալ ի նպաստ իր շըջապատին
ու հասարակութեան...:
Ո՞վ Բարեկամ,
այս երկրորդ տեսակի
«մոտեռն» մարդուն դիմաց՝
առաջին տեսակի
«մոտեռն» մարդը թող գիտնայ,

թէ ինք ինչպէս անողոք է
ուրիշներու հանդէպ,
ուրիշներ ալ կընան ըլլաւ,
որոնք իրենց ձեւով
աւելի անողոք ըլլան իրեն դէմ...:
Ո՞վ Բարեկամ,
ըլլանք երկրորդ տեսակի
«մոտեռն» մարդեր,
ո՞վ եւ առո՞վ,
ըլլանք արդար
ու համեստ անձեր:

Հայր Յովսէփի ծ.վ. Թովհալեան

ՀԱՅԸ՝ ՆԵՏՈՒՄՅԾ ...

Ո՞վ Բարեկամ,
Քեզի պիտի պատմեմ
Դէպք մը աննշան,
որ, սակայն, ցնցես զիս...:
Ինքնաշարժովս կ'անցնէի տեղէ մը,
դանդաղօրէն, որովհետեւ խճողում կար:
Յանկարծակի տեսայ,
թէ առջեւի ինքնաշարժի պատուհանէն
դուրս թուան հացի քանի մը կտորներ,
որոնք սանտուիչի մը վերջին մնացորդներ
ըլլալու էին...:
Լաւ քննեցի ինքնաշարժը,
աւելի ճիշդ՝ նետողը,
որ երիտասարդ կին էր...:
Ո՞վ Բարեկամ,
ես սարսուացայ.
«Հացը գետին կը նետուի^o...»:
Մեզի այսպէս չսորվեցուցին
մեր մամերը, մեր սուրբ մայրերը,
որոնք մեզի կ'ըսէին.
«Հաց մը ո՛չ թէ
կարելի է նետել,
այլ ընդհակառակն՝
եթէ մենք հացը գետին տեսնենք,
անմիջապէս կը վերցնենք յարգանքով
եւ զայն կը համբուրենք իբր շնորհք,
ապա կը դնենք պատի մը ծակին մէջ՝
հեռու եւ ապահով կոխկոտուելէն...»:
Այս վերաբերումը,

ո՞վ Բարեկամ,
մեզի կը սորվեցնէին
մեր աննման մամերն ու մայրերը:
Հացը գետին նետել,
հացը կոլխկոտել,
այս անարդանք է ինձի,
այս այպանք է Քեզի,
այս նախատինք է մարդկութեան...:
Ո՞վ Բարեկամ,
երբ բեկոր մը հաց կը նետենք,
կը մոռնանք եւ կ'անտեսենք
Տէրը հացին...:
Կը մոռնանք, որ ամէն օր կը խնդրենք.
«Հայր մեր,
զհաց մեր հանապազորդ
տո՛ւր մեզ այսօր»...:
Այո՛, ո՞վ Բարեկամ,
մեր ամենօրեայ հացն է,
զոր կը նետենք,
որուն համար կ'աշխատինք,
որով կը սնանինք...:
Սակայն, ո՞վ Բարեկամ,
իմաստը դեռ աւելի մեծ է,
աւելի վսեմական է
եւ աւելի կենսական է:
Արարիչ եւ նախախնամող
մեր Հօրմէն կը հայցենք.
«Տո՛ւր մեզի մեր օրուան հացը»:
Կը նշանակէ, կը խնդրես, որ
ամենօրեայ հացդ
միշտ թարմ ըլլա՛յ,
ամենօրեայ գործդ
միշտ յաջող ըլլա՛յ,
ամենօրեայ քրտինքդ
միշտ արդասաբեր ըլլա՛յ,
ամենօրեայ յոյսդ
միշտ լուսագեղ ըլլա՛յ,
ամենօրեայ սէրդ

Ճիշտ անբիծ ըլլա՛յ,
ամենօրեայ աղօթքու
ճիշտ ընդունելի ըլլա՛յ...:
Այո՛, ո՞վ Բարեկամ,
յարգանք ունենա՛նք
եւ սորվեցնե՛նք
օրուան հացին հանդէպ,
որ մեր ամենօրեայ մանանան է,
զոր ճաշակելու ենք
գոհունակութեամբ
եւ երախտագիտութեամբ
մեր երկնաւոր Հօր...:

Հայր Յովսեփի ծ.վ. Թոփալեան

Ուուսիոյ դեսպանը հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի մէջ

30 յունիս 2011-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Ռուսիոյ լիազօր գեսպան՝ Ալեքսանդր Զասիպքին այցելեց ամենապատիւ Տէր Ներսէս Պետրոս ԺԹ. Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց կաթողիկոս պատրիարքը, հայ կաթողիկէ պատրիարքարանին մէջ, Ժէկիթառուի: Հանդիպումին ներկայ էր նաև հայր Վարդան վրդ. Գաղանձեան՝ ժողովրդապետ Աւետման եկեղեցւոյ:

Հանդիպումը տեւեց մօտ 45 վայրկեան, որուն ընթացքին Ամենապատիւ Հոգեւոր տէրը եւ գեսպանը արծարծեցին հայ եւ ոռւս ժողովուրդներու երկար եւ հին բարեկամութիւնը, եւ հայոց մեծ թիւով ներկայութիւնը ոռւսական զանազան քաղաքներու մէջ: Ինչպէս նաեւ հայ կաթողիկէներուն ներկայութիւնը մանաւանդ Մոսկուայի մէջ:

Ամեն. Հոգեւոր Տէրը արծարծեց արցախեան թղթածրարին լուծման հարցը, մանաւանդ Գաղանի հանդիպումին ետք եղած առաջարկները: Դեսպանը նկատել տուաւ Ռուսիոյ պարտաւոր չէզոքութիւնը, որպէսզի հարցերը լուծման մը յանդին, եւ շեշտեց թէ քաղաքական դրական կամքը պարտի աճիլ երկուքին ալ մօտ:

Ամենապատիւ Հոգեւոր Տէրը հրաւիրեց զինք մասնակցելու հայր Ռաֆայէլ Մինասեանի եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան, որ տեղի պիտի ունենայ շաբաթ 16 յուլիս 2011-ին Սուրբ Գրիգոր Սուրբ Եղիա աթոռանիստ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին:

Պարոն դեսպանը մեկնեցաւ գոհունակ եւ միշտ հաղորդակցութեան մէջ մնալու մաղթանքով:

Ամենապատիւ Հոգեւոր Տէրը կ'այցելէ
«Հառուրտ Գարակէօգեան» հաստատութեան կեղրոնը,
Պէյրութ

«Հառուրտ Գարակէօգեան» հաստատութեան 90-ամեակին առիթով,
ուրբաթ, 15 յուլիս 2011-ին, կէսօրին, ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս

ԺԹ. կաթողիկոս պատրիարքը այցելեց սոյն հաստատութեան կեղրոնք, ուր պաշտօնապէս ընդունուեցաւ հաստատութեան տնօրէնութեան ու անձնակազմին կողմէ:

Այս առիթով բարի գալուստի խօսք արտասանեց Գարակէօգեան տնօրէն վեր. Ռոպէր Սարգիսեան, որ դիտել տուաւ, թէ ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ հաստատութիւնը ցարդ ընդունած է հայ առաքելական եւ աւետարանական համայնքապէտները, իսկ այսօր պատիւ է հայ կաթողիկէ պատրիարքը եւս հիւրընկալել 90 տարիէ ի վեր գործող հաստատութեան երդիքին տակ: Ապա ան ընդհանուր գիծերու մէջ անդրադարձաւ «Հառւըրտ Գարակէօգեան» հաստատութեան տարած գործունէութեան, աշխատանքի տարբեր մարզերուն, որոնք կը միտին առողջ սերունդներու աճը ապահովել, նաեւ մայրերը օժտել այն կարողականութեամբ, որ անոնք իրենց առաքելութիւնը կարենան լիուլի եւ ամբողջական կերպով կատարել:

Ապա խօսք առաւ տոքթ. Ռ. Զորպաճեան, որ այս այցելութիւնը բացառիկ առիթ նկատեց՝ հաստատելով, որ հաստատութիւնը համայն հայութեան տունն է, անխտիր բոլորին կը պատկանի, պատրաստ է իր ծառայութիւնները մատուցելու իրեն դիմող իւրաքանչիւր անհատի: Անոր համաձայն, «Հառւըրտ Գարակէօգեան» հաստատութեան ծաւալած աշխատանքին նպատակն է սատարել հայ մանուկներու առողջութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ ապագային առողջ եւ երջանիկ ընտանիքներ ունենալ: Տոքթ. Զորպաճեան դիտել տուաւ, որ Գարակէօգեան ընտանիքը իր այս նախաձեռնութեամբ զաւկի կորուստի սուզը վերածեց կենսունակութեան:

Ապա Հոգեւոր Տիրոջ յանձնուեցաւ յուշանուէր մը:

Իր արտասանած սրտի ու գնահատանքի խօսքին մէջ պատրիարքը դիտել տուաւ, որ տարուած աշխատանքը հիանալի է, որովհետեւ անոր մէջ կայ կարեկցութիւնը՝ մանուկին, կարիքաւորին ու հիւանդին նկատմամբ, ինչ որ մարդկային վեճ սկզբունքներու տէր անձերու կողմէ իրականանալի է: Անոր համաձայն, Հառւըրտ Գարակէօգեանի մահէն ետք անոր յարութիւնը կարելի է տեսնել այս հաստատութեան մէջ, որովհետեւ անոր յիշատակին շատ ու շատ մանուկներու կեանքեր կը փրկուին, հիւանդներ կ'առողջանան եւ այն: Հոգեւոր Տէլը դիտել տուաւ, որ հաստատութիւնը նման է հայութեան, որ հակառակ ամէն տեսակ դժուարութեան դիտէ գոյատեւել, շարունակել եւ յարութիւն առնել: Ան զրուատեց առանց խտրականութեան տարուած նուիրական աշխատանքը, շեշտը դրաւ կիներու տիրապետող ներկայութեան վրայ՝ հաստատելով, որ անոնք առաւել եւս փափկասիրտ կ'ըլլան եւ կարողութիւնը կ'ունենան ամբողջական նուի-

բումով գործելու: ան նշեց, որ այս հաստատութիւնը բաւական մեծ աշխատանք տարած է ու կը տանի՝ աւելցնելով, որ առանց անոր չատ մեծ բաց մը զգալի պիտի ըլլար լիբանանահայ իրականութեան մէջ: Հոգեւոր Տիրոջ համաձայն, «Հառողոտ Գարակէօգեան» հաստատութեան տարած ներկայի աշխատանքը կը միտի վաղուան առողջ սերունդները պատրաստել, ինչ որ շատ կարեւոր առաքելութիւն է: Աւարտին Հոգեւոր Տէրը ուժ, կորով, եռանդ մաղթեց տնօրէնութեան եւ անձնակազմին, յատուկ կերպով անդրադարձաւ երկար տարիներէ ի վեր հաստատութեան ողնաշարը հանդիսացող վեր. Ռոպէր սարգիսեանի տարած արդիւնաւէտ աշխատանքին՝ դիտել տալով, որ ան գործեց լայն ժամանակաշրջանում և մեծ նույրումով: Այս առիթով ան վեր. Սարգիսեանին յանձնեց յուշանուէր մը՝ իրեւ գնահատանք անոր տարած աշխատանքին եւ մարդասերական գործունչութեան:

Հայոց ցեղասպանութեան 100-ամեակի հայ կաթողիկէ յանձնաժողովի անդրանիկ նիստը

Երկուշաբթի, 1 օգոստոս 2011-ին, Երեկոյեան ժամը 5-ին, հայոց ցեղասպանութեան 100-րդ տարելիցի ոգեկոչման հայ կաթողիկէ յանձնաժողովը իր անդրանիկ նիստը գումարեց նախագահութեամբ ամենապատիւ Հոգեւոր Տիրոջ եւ մասնակցութեամբ արհի. Պետրոս արք. Միրիաթեանին, գերյ. Անդրանիկ ծ.վ. Կուանեանին, հայր Մեսրոպ ծ.վ. Սուլահեանին, հայր Վարդան վրդ. Գաղանճեանին, հայր Սեպուհ վրդ. Կարապետեանին, պրն. Ռաֆայէլ Ումուտեանին, պրն. Սարգիս Նամարեանին, տիկ. Զուարթ Նամարեանին եւ պրն. Կրէկուար Գալուստին:

Ժողովականները քննարկեցին հայոց ցեղասպանութեան 100-րդ տարելիցի հաւանական ձեռնարկներու նախագիծը եւ առաջարկուած ծրագիրները, ինչպէս նաեւ անդրադարձան Հայաստանի հանրապետութեան նախագահին հրամանագրով կազմուած հայոց ցեղասպանութեան 100-րդ տարելիցի նույրուած միջոցառումները համակարգող պետական յանձնաժողովին մասին:

Այս կապակցութեամբ անցեալ յունիս ամսոյն, Մեծ Եղեռնի 100-ամեակի յիշատակութեան եւ անոր պատրաստութեան համար ամենապատիւ Հոգեւոր Տէրը կազմեց հետեւեալ անուններով Պատրիարքական կեղրոնական խորհուրդ մը, որպէսզի կազմակերպէ հանդիսութիւնները, որոնք պիտի կատարուին 2015-ին:

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 100-Ամեակի յիշատակութեան պատրիարքական կեղրոնական խորհուրդի անդամներն են՝ Ամենաավատիւ տէր Ներսէս Պետրոս ԺԹ. կաթողիկոս պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ Հայոց, Սարգիս Նաճարեան, Զուարժ Նաճարեան, Ռաֆայէլ Ռւմուտեան եւ Կրէկուար Գալուստ:

Այս խորհուրդը ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 100-Ամեակի յիշատակութեան համար ամենաբարձրն է, որ պիտի համադրէ աշխարհատարած բոլոր հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ հասարակութիւններուն կազմակերպելիք հանդիսութիւնները:

ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԵՓ ՎՐԴ. ԹՈՓԱԼԵԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ 40-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ, ՊԵՅՐՈՒԹ

Ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս ԺԹ. Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց կաթողիկոս պատրիարքի նախագահութեամբ՝ շաբաթ 18 յունիսի երեկոյեան ժամը 18-ին, Պէյրութի Միսիթարեան հայրերու վարժարանի եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հայր Յովսէփ վրդ. Թոփալեանի քահանայան, դպրոցական եւ դաստիարակչական առաքելութեան 40-ամեակի յուբելեանի առթիւ հանդիսութիւն մը՝ կազմակերպուած «Հայր Յովսէփ վարդապետի բարեկամներ» յոբելեանական յանձնախումբին կողմէն։ Հանդիսութեան սկիզբը, Ամենապատիւ հոգեւոր տէրը գերյարգելիութեան տուչութիւնը կատարեց Յովսէփ վրդ. Թոփալեանին, որ ստացաւ լանջախաչ, մատանի եւ գաւազան։

Իր խօսքին մէջ Հոգեւոր Տէրը, անդրադարձաւ Յովսէփ վրդ. Թոփալեանի ընտրած նուիրական ուղիին, Աւետարանի քարոզիչին եւ ի սպաս հայ ազգի զաւակներուն ու համայն մարդկութեան իր անձը զոհելու հանգամանքին։ Ամենապատիւ Հոգեւոր Տէրը ըսաւ որ վարդապետը եղած է հնազանդութեան ու խոնարհութեան մարմնաւորումը, որուն աղբիւրը եղած է աստուածային չնորհքը։ Ան շեշտեց, որ հայր Թոփալեան միշտ տուած է իրմէ ակնկալուածէն շատ աւելի, եղած է բարեպաշտ, ինչ որ իրեն 40-ամեայ ծառայութեան ուժ եւ կարողականութիւն տուած է։ Պատրիարքը յատուկ կերպով շեշտը դրաւ աղքատին եւ կարօտեալին նկատմամբ հայր Յովսէփ Թոփալեանին ունեցած մարդասիրական մօտեցումին եւ գութին վրայ՝ հաստատելով, որ ան արժանի է գերյարգելիութեան կարգին։

Ապա ընթացք առաւ պաշտօնական հանդիսութիւնը Լիբանանի եւ Հայստանի քայլերգներով։ Բացման խօսք արտասանեցին հայերէնով եւ արաբերէնով՝ Մարալ Աթեշեան եւ Շանթ Ուլուճեան, որոնք յուսարձակի տակ առին Յովսէփ վրդ. Թոփալեանին նուիրական գործունէութիւնը։ Գեղարուեստական յայտագիրին իրենց մասնակցութիւնը բերին Անի Եփրեմեան՝ ասմունքով, Զաքար Քէշիշեան՝ մենանուագով, Հայ կաթողիկէ

պատրիարքական «Կռունկ» երգչախումբը, դեկավարութեամբ դոկտ. Եղիշեարդ Թորիկեանի:

Հանդիսութեան բանախօսն էր երեսփոխան Յակոբ Բագրատունին, որ իր խօսքին մէջ շեշտեց թէ՝ «Հայր Յովսէփ Թոփալեանի քառասնամեայ գործը՝ որպէս հմ կը ճանչնայ խօսքը, գաղափարական մարդու խօսքը»:

Ապա արաբերէնով հայր Յովսէփի վրդ. Թոփալեանին մասին վկայութիւններ, յուշեր ու տպաւորութիւններ ներկայացուց Փոլա Եագուպեան: Ան հաստատեց որ վարդապետէն բոլոր աշակերտները սորված են ու կը սորվին սէր, խոնարհութիւն եւ ներողամտութիւն. հակառակ անոր որ իր դպրոց յաճախած տարիներուն երկիրը քաղաքացիական պատերազմի մէջ էր, բայց եւ այնպէս վարդապետը կը շարունակէր «ներող ըլլալ» քարոզել իր աշակերտներուն:

Այս առթիւ ցուցադրուեցաւ յոբելեարին կեանքն ու գործունէութիւնը ներկայացնող տեսաերիզ մը պատրաստուած Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեդրոնին կողմէն որպէս գնահատանք դաստիարակ հայր Յովսէփին. տեսաերիզը պատրաստած էր Վարդան Թաշճեան: Ապա Հազմիէի քաղաքապետ ժամանական Ասմար Հազմիէ քաղաքին բանալին յանձնեց անոր:

Փողեփ եւ կլատիս Թոփալեաններ սկիհ մը նուրիեցին հայր Յովսէփին, եւ Միսիթարեան վարժարանին կողմէ յուշանուէր մը յանձնուեցաւ յոբելեարին: Ապա ընթերցուեցան Միսիթարեան միաբանութեան ընդհանուր աբբայահայր Եղիած. վ. Քիլաղպեանի մաղթանքի գիրը եւ Ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս Ժթ. կաթողիկոս պատրիարքի հայրապետական կոնդակը:

Այնուհետեւ կնքուեցաւ Յովսէփ վրդ. Թոփալեանի «Դու, ո՛վ բարեկամ» նորատիպը:

Հանդիսութեան աւարտին հայերէնով եւ արաբերէնով արտասանած խօսքին մէջ Յովսէփ ծ. վ. Թոփալեան չնորհակալութիւն յայտնեց Աստուծոյ, պատիւ եւ սէր ներկայացուց Աստուածամօր, որ զինք որդեգրեց եւ առաջնորդեց, չնորհակալութիւն յայտնեց Ամենապատիւ Հոգեւոր Տիրոջ, ապա յիշեց իր ծնողները, որոնք զինք ընծայեցին Տիրոջ ու յատուկ չնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ՝ յոբելինական հանդիսութիւնը կազմակերպողներուն ու մասնակցողներուն:

ԽԱԼԱՄ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀՆԳԵԼՈՐ ՎԵՒԱԺՈՂՈՎ ՊՐԵԲՐԵԿԻ ՄԷՋ, ԼԻԲԱՆԱՆ

Հինգշաբթի, 12 մայիս 2011-ին, Պրեբրեկի մէջ տեղի ունեցաւ Լիբանանի խոլամ-քրիստոնեայ հոգեւոր վեհաժողովը, մարոնիթ Պչարա Ռաախ պատրիարքին հրաւէրով եւ մասնակցութեամբ աւելի քան 35 անձնաւորութիւններու, լիբանանեան խալամ եւ քրիստոնեայ բոլոր համայնքներէն: Այս ժողովին, արհի. Յովհաննէս եպս. Թէյրուզեան ներկայացուց ամենապատիւ Հոգեւոր Տէրը:

Վեհաժողովին բացումը կատարեց Պչարա Ռաախ մարոնիթ պատրիարքը, որ իր խօսքին մէջ ընդգծեց այս Հոգեւոր վեհաժողովին կարեւորութիւնը, ամրապնդելու համար ազգային սկզբունքները եւ վերջ դնելու այն բոլոր երեւոյթներուն որոնք կը սպառնան ազգային միասնականութեան: Համերաշխութեան եւ խալամ-քրիստոնեայ համակեցութեան:

Վեհաժողովին աւարտին հրապարակուեցաւ հաղորդագրութիւն մը, որ մասնաւորապէս անդրադարձաւ լիբանանեան ներքին երկխօսութեան շարունակականութեան, ինչպէս նաեւ լիբանանեան ներքին երկփեղկումին վերջ տալու անհրաժեշտութեան:

Հաղորդագրութեան մէջ հոգեւոր պետերը կոչ ուղղեցին լիբանանեան քաղաքական պատասխանատուներուն անմիջապէս կազմելու կառավարութիւնը՝ հիմնուելով սահմանադրական կարգ ու կանոնին վրայ:

Ընդհանուր իրավիճակը քննարկելէ ետք, հաղորդագրութիւնը ընդգծեց կառչած մնալ սահմանադրական հաստատութիւններուն, բանակին եւ ապահովութեան ուժերուն՝ պահպանելու համար ապահովական կայունութիւնը, քաղաքացիական անվտանգութիւնը, ինչպէս նաեւ պայքարելու համար ահարեկչութեան դէմ:

Հոգեւոր պետերը հաստատեցին նաեւ Լիբանանի ազատութեան, անկախութեան եւ գերիշխանութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը, շեշտելով լիբանանեան պետութեան իրաւունքը՝ ազատագրելու իսրայէլի կողմէ բռնագրաւուած լիբանանեան հողերը: Անոնք շեշտեցին արաբ-իսրայէլեան տագնապի լուծման կարեւորութիւնը, իբրեւ հիմնական երաշխիք՝ շրջանի խաղաղութեան ու ապահովական անվտանգութեան, արաբական բռնագրաւեալ հողերու ազատագրման միջոցաւ:

Հաղորդագրութիւնը կոչ ուղղեց երիտասարդներուն կառչած մնալու իրենց հայրենի հողին, բարոյական ու կրօնական վսեմ արժէքներուն, համագործակցելով լիբանանեան միւս բաղկացուցիչ տարրերուն հետ համերաշխութեամբ եւ դրական գոյակցութեան ոգիով:

Հոգեւոր պետերը նոյնպէս մտահոգութիւն յայտնեցին շրջանային առումով արձանագրուող իրադարձութիւններուն, դատապարտելով բոլոր այն խախտումները եւ յարձակումները քրիստոնեայ վայրերուն դէմ եւ վերահաստատելով իսլամ - քրիստոնեայ գոյակցութիւնն ու անոնց պատմական դերը Արեւելքի վերելքին մէջ:

Հանդիպման աւարտին, անոնք աղօթք բարձրացուցին առ Աստուած, Միջին Արեւելքի եւ Լիբանանի խաղաղութեան, համերաշխութեան եւ բարգաւաճման համար:

Արեւելքի քրիստոնեայ համայնքներու համախմբումի ստեղծումը Պեյրութի մէջ

Հինգչարթի, 26 մայիս 2011-ին, կաթողիկէ մամլոյ կեղրոնին մէջ, Արեւելքի քրիստոնեայ համայնքներու համախմբումի անդամները պաշտօնապէս յայտարարեցին համախմբումին ստեղծումը, անոր նպատակները, ինչպէս նաև ներկայացուցին անոր աշխատանքային հիմնական թղթածրարը եւ Արեւելքի քրիստոնեաներու առաջին համագումարին արծարծուող նիւթերը:

Կաթողիկէ մամլոյ կեղրոնի տնօրէն՝ տէր Ապտօ Ապու Քասմ յայտանաբերեց Արեւելքի քրիստոնեայ համայնքներու համախմբումին հիմնական նպատակները, ամրապնդելու համար քրիստոնեայ ներկայութիւնը Լիբանանի եւ Միջին Արեւելքի ամբողջ տարածքին մէջ, մեկնելով քրիստոնէական բարոյական սկզբունքներէ: Ան կարեւոր նկատեց այս համախմբումին գոյութիւնը տագնապալի այս օրերուն, ուր անհրաժեշտ է վերահաստատել մարդկային ու ընկերային արժէքները միջին արեւելեան երկիրներուն մէջ, համերաշխութեան եւ համագործակցութեան ոգիով:

Ապա եպիսկոպոս Պուլոս Սաֆար անդրադարձաւ համախմբումի աշխատանքային հիմնական թղթածրարին: Ան յայտնեց, որ համախմբումի գործադիր մարմինը կը կազմուի քրիստոնեայ բոլոր համայնքներու ներկայացուցիչներէն: Նպատակն է ամրապնդել քրիստոնեաներու դրական համագործակցութիւնը իրենց շրջապատին հետ՝ մշակութային, ընկերային, անտեսական եւ քաղաքական մակարդակներուն վրայ:

Ցիշենք, որ Արեւելքի քրիստոնեայ համայնքներու համախմբումի գործադիր մարմինը, որուն մաս կը կազմէ հայ կաթողիկէ համայնքի ներկայացուցիչ պարոն Անթուան Գալայճեան, նախապէս այցելած էր Լիբանանի հանրապետութեան նախագահին, ծանօթութիւն տալու համար հա-

մախմբումի գաղափարին ու նպատակին մասին:

Երկուշաբթի, 9 մայիս 2011-ին, Արեւելքի քրիստոնեայ համայնքներու համախմբումը այցելեց Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ զօրավար Միշել Սլէյմանին, որ Պաապտայի նախագահական պալատին մէջ ընդունեց Արեւելքի քրիստոնեայ համախմբումի գործադիր խորհուրդը՝ գլխաւորութեամբ եպիսկոպոս Սամիր Մազլումի եւ մասնակցութեամբ հայ կալվողիկէ համայնքի ներկայացուցիչ պարոն Անթուան Գալայճեանի, որ խորհուրդի հիմնադիրներէն է եւ ներկայիս գանձապահն է:

Հայ Ընտանիքի Օր, Զմմառու վանքին մէջ

Հովանաւորութեամբ ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս Ժմ. կաթողիկոս պատրիարքին, կազմակարգերութեամբ հայ կաթողիկէ պատրիարքական թեմի Ընտանիքի յանձնախումբին եւ գործակցաբար Զմմառու միաբանութեան վարչութեան, կիրակի, 1 մայիս 2011-ին, Զմմառու մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Ընտանիքի Օրը:

Օրուան յայտագիրը սկսաւ առաւօտեան ժամը 9.30-ին, սուրբ Աստուածնայ արձանի թափօրով, որուն ընթացքին աւելի քան 500 հայորդիներ վանքին դուրս գտնուող սուրբ Գէորգի յուշակոթողէն աղօթքներով եւ շարականներով ուղղուեցան դէպի մայրավանք: Սուրբ Միքայէլ Գպրեվանքին սրահէն ներս, սուրբ աղօթքէն ետք, հերթաբար խօսք առին հայ կաթողիկէ պատրիարքական թեմի Ընտանիքի յանձնախումբէն Աւ Ագրապեան, Ժողէֆ Պալեան, փրոփ. Ժուլիեթա Կիւլամիրեան (Հայաստան), Զմմառու վանքի նախկին մեծաւոր գերյ. Գէորգ ծ.վ. Եղիայեան (Գանատա) եւ Զմմառու վանքին ներկայ մեծաւոր գերյ. Միքայէլ թ.ծ.վ. Սուրապեան:

Ժամը 11-ին, Ընտանիքի յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած յատուկ յուշանուէրներով, Զմմառու վանքի մեծաւոր հայրը պարգևատրեց 25 եւ 45-ամեայ իրենց պսակի յոբելեար ընտանիքները: Այս առթիւ, Հայ

Ընտանիքի պահպանման եւ գոյատեւման մասին իրենց սրտաբուխ վկայութիւնները փոխանցեցին տէր եւ տիկին Լեւոն Թուլժունճեան հայերէն լեզուով իսկ տէր եւ տիկին Թունի Եռևան արաբերէն լեզուով։ Ապա ներկաները մեծ պաստառի վրայ դիտեցին տեսաերիզ մը՝ պատրաստուած հայ կաթողիկէ պատրիարքական թեմի Ընտանիքի յանձնախումբին կողմէն։

Կէսօրուան ճաշէն ետք, մասնակցողները մեծ պաստառի վրայ հետեւեցան Հռոմի մէջ երջանկայիշատակ Յովհաննէս Պողոս Բ. քահանայապետին երանացման արարողութեան։ Ժամը 1.30-ին, անոնք այցելեցին վանքի հնագարեան ժանգարանը եւ գինեմառանը, որմէ ետք երաժշտական ելոյթներով իրենց մասնակցութիւնը բերին ժան Փիեռ եւ Ռիթա Խաչատրւեանները, տիկին Անայիս Կէտիկեան եւ Սարգիս ու Մարինէ Հալածեանները։

Օրուան յայտագիրը աւարտեցաւ երեկոյեան ժամը 5-ին, սուրբ Պատարագով, զոր մատոյց Զմմառու վանքի մեծաւոր հայրը, երգեցողութեամբ սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբին։

Ցայտագրի աւարտին, Հայ Ընտանիքի յանձնախումբի վարիչ՝ տէր Բաֆֆի քչնյ. Յովհաննէսեան յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց Զմմառու վանքի վարչութեան այս ձեռնարկի գոհացութեան համար։ Ան նաեւ շնորհակալութիւն յայտնեց ժողովրդապետ եկեղեցականներուն եւ Ընտանիքի յանձնախումբի պատասխանատուններուն։

Սրբուհի Ոհքայի Նուիրուած Տարեկան Ուխտի Օր

Սրբուհի Ռիթայի տարեկան ուխտի օրուան առիթով, կիրակի, 22 մայսին, յետմիջօրէի ժամը 5-ին, Ռապուտայի (Լիբանան-Պէյլութ) ուխտատեղին շրջափակը ողողուած էր մեծ թիւով հաւատացեալներով, որոնք եկած էին հաղորդուելու օրուան խորհուրդով եւ օրհնուած վարդերը իրենց տուները տանելով աւելի եւս ամրապնդուելու իրենց հաւատքին մէջ:

Այս առիթով սուրբ Պատարագը մատոյց հայր Մեսրոպ ծ. վրդ. Սիւլահեան, որ իր քարոզին մէջ վեր առաւ անշահախնդիր եւ անփոխարէն հաւատալու եւ մնայուն կերպով աղօթելու անհրաժեշտութիւնը:

Ան խօսեցաւ սրբուհի Ռիթայի ապրած կեանքին, անոր մղած քրիստոնէական պայքարին, ամուր հաւատքին եւ իր ամէնէն սիրելիներն իսկ զոհաբերելու պատրաստակամութեան մասին՝ դիտել տալով, որ կարելի է արդարօրէն ըսել, թէ սրբուհի Ռիթա Մարիամ Աստուածածինի հետւորդն է: Մեսրոպ ծ. վրդ. Սիւլահեան հաստատեց, որ սրբուհի Ռիթա ապրեցաւ եւ տառապեցաւ իբրեւ մայր ու կին՝ իր կեանքով հերոսական առաքելութիւններու տիպար հանդիսանալով:

Ուխտի եւ Աստուծոյ ու սուրբերուն դիմելով Փիզիքական բուժում հայցելու երեւոյթին անդրադառնալով, քարոզիչ վարդապետը հաստա-

տեց, որ թէեւ ամէն տեսակի հրաշք կարելի է, սակայն պէտք է մնայուն կերպով հաւատանք, աղօթենք, մեր ուխտաւոր ըլլալը միայն առկիթներով չդրսեւորենք, այլեւ մեր առօրեան ապրինք իբրեւ տիպար քրիստոնեաներ, որոնք լաւապէս կը գիտակցին, թէ իրենք աշխարհի քաղաքացի չեն, այլ՝ երկինքի: Ան դիտել տուաւ, որ մարդուն ուղին խաչի ճամբան է, որուն պէտք է ճգտի մարդ իր կեանքին ընթացքին: Ան կոչ ուղղեց հաւատացեալ-ներուն՝ հաւատալու առանց ակնկալութեան, միշտ վստահելու Աստուծոյ ու սուրբերուն, որպէսզի կարելի ըլլայ անոնց զօրութեան դրսեւորման եւ հրաշքներուն արժանի ըլլալ: Իր խօսքը աւարտելով ան դիտել տուաւ, որ օրհնուած վարդերուն վրայ Աստուծոյ օրհնութիւնը կ'իջնէ եւ զանոնք մեր բնակարանները տանելով այդ օրհնութիւնը կը տարածուի նաեւ հոն:

Սուրբ Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ վարդերու օրհնութիւն:

Զմնառու Տիրամօր Ուխտի օր

Կիրակի, 29 մայիս 2011-ին, տեղի ունեցաւ Զմմառու Աստուածածնայ Ուխտի օրը, մասնակցութեամբ հարիւրաւոր հայորդիներու, որոնք իրենց յարգանքի եւ սիրոյ սուրբը մատուցին հրաշագործ ցաւագին Զմմառու Տիրամօր:

Առաւտեան ժամը 10-ին, Աստուածամօր արձանի թափօրը ուղղուեցաւ վանքին արտաքին հրապարակէն դէպի մեծ բակը: Հաւատացեալները, միութենականներն ու եկեղեցական զանազան կազմակերպութիւնները հետեւեցան թափօրին՝ աղօթքներով ու Աստուածածնայ տաղեր երգելով:

Ժամը 10.30-ին, հայրապետական սուրբ Պատարագը մատոյց Զմմառու վանքի մեծաւոր եւ Պատրիարքական միաբանութեան ընդհանուր փոխանորդ գերպծ. Միքայէլ թ.ծ.վ. Մուրատեան, առընթերակայութեամբ հայր Գաբրիէլ վրդ. Մուրատեանի եւ հայր Բարսեղ վրդ. Պաղտասարեանի, մասնակցութեամբ լիբանանաբնակ հայրերուն եւ քահանաներուն: Օրուայ պատգամին մէջ, գերապայծառ տէրը շեշտը դրաւ Աստուածամօր բարեխօսութեան վրայ, որ կը միջնորդէ հաւատացեալներուն համար, իր միածին որդիին մօտ եւ նոյն ժամանակ խնդրելով ամէն անհատէ, որ կատարէ այն ինչ որ Յիսուս կը պահանջէ հաւատացեալներէն:

Պատարագի աւարտին, Զմմառու միաբանութեան ընդհանուր քարտուղար հայր Նարեկ վրդ. Լուխսեան, վանքի վարչական հայրերուն անունով բարի գալուստ մաղթեց հաւատացեալներուն եւ շնորհաւորեց Մայիս 28-ի Հայաստանի առաջին հանրապետութեան անկախութեան տօնը, հայ-

ցելով առ Աստուած, որ մեր հայրենիքը՝ Հայաստան մնայ միշտ ազատ, անկախ եւ հզօր պետութիւն։ Ապա ան յայտարարեց, որ հայ կաթողիկէ Եկեղեցոյ սիւնհողոսական հայրերը ընտրած են Զմմառու վանքի մեծաւոր գերպատիկ Սիրայէլ թ.ծ.փ. Մուրատեանը որպէս առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի թեմին եւ սրբազն քահանայապետը մայիս 21-ին հաստատած է այս անուանումը։ Ան Զմմառու վարչութեան անունով շնորհաւորեց նորընտիր եպիսկոպոսը, ինդրելով հաւատացեալներէն որ աղօթեն անոր առաքելութեան յաջողութեան համար։ Հայր Նարեկ աւելցուց, որ ամենապատիւ Հոգեւոր Տէրը անուանած է հայր Գաբրիէլ վրդ. Մուրատեանը որպէս առժամեայ տեղապահ մեծաւոր Զմմառու վանքին։

Այս առիթով, նորընտիր Մուրատեան առաջնորդը եւ վարչական հայերը, վանքին դահլիճին մէջ ընդունեցան հաւատացեալ ժողովուրդին շնորհաւորութիւնները։ Հետեւաբար տեղի ունեցաւ դպրեկվանքի սեղանատան մէջ եղեայրական ակարը, մասնակցութեամբ լիբանանաբնակ հայրերուն, քահանաներուն եւ վանքի բարեկամներուն։ Գերապայծառ Մուրատեան, Զմմառու Տիրամօր սրբապատկեր-նուէրով մը պարգեւատրեց վանքի բարերար արուէստագէտ պլոն։ Գրիգոր Նորիկեանը, որ նորոգած ու նուիրած էր Զմմառու 13 թանկարժէք իւղանկարները։

Այս ընթացքին, հայ կաթողիկէ երիտասարդական միութիւններն ու շարժումները հաւաքուեցան վանքին բանակավայրին մէջ, ուր ճաշեցին եւ մասնակցեցան երիտասարդական յանձնախումբին պատրաստած կոկիկ յայտագրին ի պատրաստութիւն երիտասարդներու Համաշխարհային

Օրուան, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ օդոստոսին, Մատրիտի մէջ:
Այսուհետեւ, կէսօրէ ետք ժամը 3.30-ին, Զմմառու Ուխտի օրը աւարտեցաւ սուրբ Վարդարանի ջերմեռանդական աղօթքով:

«Տիրամայր Հայաստանի» երգախումբի ելոյթը Փարիզի մէջ

Շաբաթ, 30 ապրիլ 2011-ի երեկոյեան, Փարիզի հայ կաթողիկէ սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ ելոյթ ունեցաւ «Տիրամայր Հայաստան» երգախումբը, դեկավարութեամբ Ռոպերթ Մլքէեանի:

«Տիրամայր Հայաստան» երգախումբը կազմուած էր Պօղոսեան կրթահամալիրի «Տիրամայր» ծնողազուրկ երախաներէ եւ համալրուած էր նաեւ այդ քաղաքի երաժշտական դպրոցներէ շնորհալի եւ օժտեալ աշակերտներով:

Ելոյթին ընթացքին, երգչախումբը բարձր մակարդակով կատարեց Դելավեանի «լուրջեան վայրկեան» Requiem Cantate-ի մեկնաբանութիւնը՝ նուրիուած Հայոց Յեղասպանութեան եւ Կոմիտասի «Կանչէ Կոռնկ»-ը՝ երգեցողութեամբ Աննա Ավդալեանի եւ միւս մենակատարներուն, որոնք յուզեցին ներկայ հոծ բազմութիւնը:

Իգնատիոս Եպս. Մալյեանի երանացման 10 ամեակը Զմմառու մէջ

Կիրակի, 17 յուլիսի երեկոյեան ժամը 6-ին, Զմմառու վանքին շրջափակին մէջ տեղի ունեցաւ եկեղեցական արարողութիւն մը, ի յիշատակ Հայոց Յեղասպանութեան ընթացքին նահատակուած իգնատիոս եպս. Մալյեանի, անոր երանացման 10-ամեակին առիթով (2001 թուականին երանելի հոչակուած Յովհաննէս Պօղոս Բ. պապին կողմէ): Այս իւրայատուկ դէպքին ներկայ գտնուեցան մարոնիթ համայնքի Պշարա Շաաի պատրիարքը, կարդինալներ՝ Լէօնարտո Սանտրի եւ Ռէնաթօ Ռաֆայէլ Մարթինօ, Լիբանանի պապական նուիրակ՝ Կապրիէլ Քաջիա, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութենէն գերշ. Նարեկ եպս. Ալեքմէզեան, ինչպէս նաեւ քաղաքական ու եկեղեցական մեծ թիւով անձնաւորութիւններ եւ հաւատացեաներ:

Այս առիթով իր արտասանած խօսքին մէջ Պշարա Շաաի պատրիարքը

յատուկ կերպով շեշտը դրաւ իրենց հաւատքին ու քրիստոնէութեան համար նահատակուած իգնատիոս եպս. Մալոյեանի, անոր ընկերակիցներուն եւ հայ ժողովուրդին կողմէ մարմնաւորուած այն երեւոյթին վրայ, որ յաղթանակը կը պատկանի մահուան գնով իրենց հաւատալիքներուն կառչած ազգերուն, որոնք նաեւ գիտեն յարութիւն առնել եւ անմահանալ:

Թաաի պատրիարքը հաստատեց, որ Հայոց Յեղասպանութեան ընթացքին նահատակուած մէկուկէս միլիոն հայերը յաղթանակի մարմնաւորումներն են, ինչպէս նաեւ դիտել տուաւ, թէ Մալոյեան եպիսկոպոս եւ հայ նահատակները ցոյց տուին, որ մահէն եւ անարդարութենէն աւելի քաջ են ու իրենց արեամբ աւելի խոր ցանեցին քրիստոնէութեան սերմերը: Ան ընդգծեց, որ պատմութիւնը պիտի չմոռնայ թուրքերուն կողմէ հայութեան դէմ կատարուած ոճրագործութիւնը:

Մարոնիթներու պատրիարքը ապա անդրադարձաւ երանելի իգնատիոս եպս. Մալոյեանի կեանքին ու նահատակութեան, դրուատեց անոր արժանիքները, որոնցմէ գիշաւորը իսկական քրիստոնեայ ըլլալն ու աղքատին, կարիքաւորին հասնելու նկարագրային գիծն էր: Անոր համաձայն, երանելին հաւատքի մարդ էր ու անոր պաշտպանը՝ կեանքի գնով, այդ պատճառով ալ կրցաւ վեհանալ, բարձրանալ պարզ կեանքէն ու նահատակութեան պսակը կրել: Թաաի պատրիարքը յատուկ կերպով լուսարձակի տակ առաւ նաեւ երանելի Մալոյեանի նահատակութեան պատկերը, երբ անկէ եւ իր ընկերներէն պահանջուեցաւ կրօնափոխ ըլլալ՝ իրենց կեանքը փրկելու համար, սակայն անոնք բուռն կերպով մերժեցին ու նահատակուեցան, իսկ Մալոյեան եպիսկոպոս իր սպանութեան պահուն անգամ քաջութիւնն ու կարողութիւնը ունեցաւ ձեռքը բարձրացնելու եւ օրհնելու իր հօտը:

Իր խօսքը շարունակելով՝ Թաաի պատրիարքը յայտնեց, որ հայ եկեղեցւոյ զաւակ երանելին ծառայեց ժողովուրդին, ենթարկուեցաւ իրմէ բարձր պաշտօն ունեցողներուն, պաշտպանեց մարդկային ամէն տեսակ իրաւունքներ, ընկերային արդարութեան համար պայքարեցաւ, օժտուած էր աստուածային արժանիքներով, Աստուծոյ սէրը պարուրած էր իր հոգին, այդ պատճառով ալ այսօր երկինքի արքայութեան մէջ ան իր ուրոյն տեղը ունի:

Իր խօսքին աւարտին ան կոչ ուղեց քալելու երանելի Մալոյեան եպիսկոպոսի ուղիէն, ներշնչուելու անոր քրիստոնէական ամուր հաւատքէն:

Վատիկանի մէջ արեւելեան կաթողիկէ եկեղեցիներու խորհուրդի նախագահ կարդինալ Լէօնարտո Սանտրի, իր արտասանած խօսքին մէջ անդրադարձաւ Մալոյեան եպիսկոպոսի արժանիքներուն, անոր նահատակու-

թեան, ինչպէս նաեւ երանացման կարեւորութեան:

Արարողութեան աւարտին, Զմմառու միաբանութեան կողմէ Մալոյ-
եան եպիսկոպոսի ձեռքի խաչի նմանօրինակը յանձնուեցաւ Մարոնիթնե-
րու Պատրիարքին, ինչպէս նաեւ երանելին լուսանկարը կրող եկե-
ղեցական իր մը:

Արեւելեան Եւրոպայի առաջնորդ հայր Ռաֆայէլ արք. Սինասեան այցելեց ՀՀ Սփիտքի նախարարութիւնը

9 օգոստոս 2011-ին, առաւտեան ժամը 10-ին, Երեւանի մէջ, Արեւելեան
Եւրոպայի առաջնորդ արհի. հայր Ռաֆայէլ արք. Մինասեան, ընկերակ-
ցութեամբ նախկին առաջնորդ՝ հայր Վահան ծ.վ. Օհանեանի եւ պրն.
Սարգիս Նաճարեանի, այցելեց ՀՀ Սփիտքի նախարար տիկին Հրանոյշ
Յակոբեանին: Հանդիպումը տեւեց աւելի քան 1 ժամ, որուն ընթացքին
ողջոյնի խօսքեր փոխանակուեցան եւ Սփիտքի նախարարը շնորհաւորեց
նոր առաջնորդը:

Ներկաները անդրադարձան համայն հայութիւնը յուզող հարցերուն
մասին, ինչպէս նաեւ խօսուեցաւ Սփիտքի նախարարութեան գործունէ-
ութիւններուն, հայերէնի կարեւորութեան եւ Եկեղեցւոյ դերին մասին
հայապահպանման գործընթացին մէջ: Սփիտքի նախարարը կոչ ուղղեց
համագործակցութեան առանց որեւէ խարութիւն դնելու:

Գերապայծառ հայրը իր կարգին յայտնեց իր գործակցութեան բարի
տրամադրութիւնները Հայաստանի պետական կառոյցներուն հետ, ինչ-
պէս նաեւ յիշեց հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի սուրբ Գրիգոր Նարե-
կացի կեղրոնի տարած գործունէութիւնը եւ անոր կապերը Հայաստանի
հետ: Ան նաեւ Սփիտքի նախարարութեան պարզեց Մեծ Եղեռնի 100-ամ-
եակի յիշատակումի առաջարկ ծրագիրները հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ
կողմէ:

Կարդինալ Թէոսոր Մաքքարիքի այցը Գիւմրիի հայ կաթողիկէ առաջնորդարան

Արեւելեան Եւրոպայի հայ կաթողիկէ թեմի առաջնորդ արհի. հայր
Ռաֆայէլ արք. Մինասեանի հրաւէրով, Հայաստան կը գտնուին բարեսի-
րական առաքելութեամբ Ռւաշինկթընի վաստակաւոր կարգինալ արքե-

պիսկոպոս Թէոտոռ Մաքքարիք եւ ԱՄՆ-ի կաթողիկէ եպիսկոպոսաց խորհուրդի ներկայացուցիչ եւ Արեւելեան Եւրոպայի բաժնի պատասխանատու տոքթոր Տէքլըն Սըրֆի: Անոնք Գիւմրիի մէջ պիտի այցելեն հայ կաթողիկէ հաստատութիւնները, համագրելու համար հայ կաթողիկէ թեմին կարիքները, ծրագիրները եւ համագործակցութեան հնարաւորութիւնները:

Արիի. հայր Միքայէլ եպս. Մուրատեան այցելեց ՀՀ Սփիտքի նախարարութիւն

12 օգոստոս 2011-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Երեւանի մէջ, Հիւսիսային Ամերիկայի նոր առաջնորդ արհի. հայր Միքայէլ եպս. Մուրատեան, պլոն. Սարգիս Նածարեանի ընկերակցութեամբ, այցելեց Հայաստանի Սփիտքի նախարարութիւն, ուր հանդիպում ունեցաւ ՀՀ Սփիտքի նախարար տիկին Հրանոյշ Յակոբեանին հետ:

Հանդիպման ընթացքին, Մուրատեան եպիսկոպոսը պարզեց Ամերիկայի հայ կաթողիկէ թեմին իր նոր առաքելութեան մասին:

Տիկին նախարարը շնորհաւորեց նոր առաջնորդը եւ բարձր գնահատեց հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ դերակատարութիւնը հայկական իրականութեան մէջ:

Ներկաները քննարկեցին համագործակցութեան միջոցները կրթական ու մշակութային մարզին ներս Ամերիկայի հայ կաթողիկէ թեմին եւ Հայաստանի պետական կառույցներուն միջեւ, ինչպէս նաեւ զանազան հարցերու շուրջ կարծիքներ փոխանակեցին:

Աստուածամօր Վերափոխման տօնը Զմմառու մէջ

Կիրակի, 14 Օգոստոս 2011-ին, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Աստուածամօր վերափոխման տօնին առիթով, Զմմառու վանքին շրջափակէն ներս սուրբ Պատարագ մատոյց գերապայծառ Հայր Յովհաննէս եպս. Թէյրուղեան՝ օգնական եպիսկոպոս Լիբանանի թեմին: Յաւուր պատշաճի իր խօսքին մէջ, ան անդրագարձաւ Աստուածամօր մայրութեան եւ անոր խոնարհութեան ու ծառայութեան հոգիին: Պատարագի աւարտին, տեղի ունեցաւ խաղողօրհնէքը: Ապա հաւատացեալները շնորհաւորեցին պատարագիչ եպիսկոպոսն ու միաբան հայրերը:

Սուրբ Պատարագի սպասաւորութիւնը կատարեցին Զմմառու վանքի նորընծաները։ Իսկ երգեցողութիւնը կատարեց պատրիարքական «Կռունկ» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Դոկտ. Էտի Թորիկեանին։

Ժամը 4-ին կէսօրէ ետք, տեղի ունեցաւ վարդարանի աղօթքը, ապա արհի. հայր Յովհաննէս եպս. Թէյրուղեան օրհնեց հաւատացեալները Զմմառու Աստուածամօր պատկերով։

Յիշենք նաեւ թէ շաբաթ, երեկոյեան ժամը 7-ին, վանքին շրջափակէն ներս դարձեալ տեղի ունեցաւ սուրբ եւ անմահ պատարագ արաբերէնով, զոր մատոյց հայր Գաբրիէլ վրդ. Մուրատեան՝ տեղապահը Զմմառու միաբանութեան պատրիարքական փոխանորդի. Ներկայ էին Զմմառու գիւղապետը ինչպէս նաեւ հոծ բազմութիւն մը։ Ապա տեղի ունեցաւ խաղողօրհնէքը։

Քեսապի մէջ խաչքարի օրհնութիւն ի յիշատակ հայր Մեսրոպ ծ.վրդ. Շուրեանին

Կիրակի, 14 օգոստոս 2011-ին, սուրբ Կոյս Աստուածամօր Վերափոխման տօնին, սուրբ եւ անմահ Պատարագ մատոյց Քեսապի հայ կաթողիկէ սուրբ Միքայէլ եկեղեցւոյ ժողովրդապետ հայր Գարեգին վրդ. Քէօչքերեան յիշեալ եկեղեցւոյ մէջ։

Հայր Գարեգին իր քարոզին մէջ արտայայտուեցաւ Վերափոխման խորհուրդին մասին, պարզելով տարբերութիւնը Համբարձման եւ Վերափոխման միջեւ, եւ անդրադառնալով սուրբ Կոյսին մասին, ան ըսաւ, թէ ըլլալով Մայր Աստուծոյ, իր Որդին չէր կրնար զինք երկրի վրայ թողուլ պարզ մահկանացուի մը պէս, ուստի իջաւ երկնքէն, յարութիւն տուաւ անոր ու վերափոխեց զայն երկինք։ Վարդապետը շեշտեց նաեւ սուրբ Մարիամի համեստութեան եւ խոնարհութեան վրայ եւ յայտնեց թէ մեր գիւղը ունեցած է նաեւ խոնարհ որդի մը յանձին՝ հայր Մեսրոպ Ճուրեանի, որուն յիշատակը յաւերժացնելու համար պիտի օրհնենք ու օծենք այս առիթով խաչքար մը, որ անոր յիշատակին կանգնած է եկեղեցւոյ կից։

Հայր Գարեգին ներկայացնուց հայր Մեսրոպ Ճուրեանի կենսագրականը հակիրճ կերպով, թուեց անոր գրական գործերը ու փակեց խօսքը ըսելով, թէ ան օրինակ մըն է խոնարհութեան, ան խոնարհ ծառան էր Աստու-

ծոյ, խոնարհ հոգեւորականն էր ու խոնարհ հայ մտաւորականը:

Պատարագի աւարտին ու խաղողի օրհնութենէն ետք, բոլոր ներկաները թափօրով առաջնորդուեցան դէպի եկեղեցւոյ բակը, ուր կանգնած էր հայակերտ խաչքարը հայր Մեսրոպի անթառամ յիշատակին: Խաչքարի օրհնութիւնը եւ օծումը կատարուեցաւ ըստ հայկական աւանդութեան ու ծէսին. նախ խաչքարը լուացուեցաւ ջուրով ապա գինիով, որմէ ետք օծուեցաւ սրբալոյս Միւռոնով: Խաչքարի օծման ու բացման արարողութենէն ետք տեղի ունեցաւ պատշաճ հիւրասիրութիւն մը եկեղեցւոյ դահլիճին մէջ:

Յիշենք, որ սոյն խաչքարին ճարտարապետն է Քեսապի զաւակներէն պլրն. Յակոբ Պետրճիքեան, իսկ նուիրատուներն են հոգելոյս հայր Մեսրոպի եղբօր զաւակները՝ Ժողէֆ, Անիթա եւ Շաֆֆի Ճուրեանները:

Համաշխարային Երիտասարդներու Օր Մատրիտի մէջ (JMJ Madrid 2011)

16-էն մինչեւ 21 օգոստոս 2011 տեղի ունեցաւ Համաշխարային Երիտասարդներու Օր Սպանիոյ Մատրիտ քաղաքին մէջ:

Միլիոնաւոր երիտասարդներ աշխարհի չորս ծագերէն մասնակցեցան այս եղելութեան, թէ՛ աղօթքներով եւ թէ՛ իրենց ուխտերով, ունենալով իրենց սրտին մէջ վերանորոգումի փափաքներ: Սպանիա ժամանեցին 30.000 կամաւոր աշխատողներ բոլոր երկիրներէն ու քաղաքներէն, որպէսզի իրենց մասնակցութիւնը բերեն թէ՛ ապահովութեան, թէ՛ թարգմանչական աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ տեղեկատուական գրասենեակներու մէջ գործեն եւ ուղղեն բոլոր ուխտաւորներն ու մասնակցողներ այս տօնակատարութեան:

Նշենք թէ այս կամաւոր աշխատողներէն ոմանք բնակեցան համալասարաններու մէջ, իսկ ուրիշներ՝ զիրենք ընդունող ու հիւրընկալող սպանացի ընտանիքներու մօտ: Ինչպէս նաեւ պէտք է յիշել թէ շատ մը սպանացի պատանիներ կազմակերպեցին շատ մը հանդէսներ հաւաքելու համար գումարներ որպէսզի ապահովեն բոլոր ճամբորդական ծախսերն ու պէտքերը անկարող երիտասարդներուն, որոնք փափաքը ունէին մասնակցելու այս դէպքին:

Համաշխարհային երիտասարդներու օրուան բացման պատարագը

Երեքշաբթի 16 օգոստոս 2011-ին, տեղի ունեցաւ 26-րդ համաշխարհային երիտասարդներու օրուան բացման պատարագը, Մատրիտի «Սիպէլ» հրապարակին վրայ, նախագահութեամբ Մատրիտի կարդինալ Անթոնիօ Վարելայի եւ մասնակցութեամբ հարիւր հազարաւոր երիտասարդներու: Այս պատարագը մատուցուեցաւ ի յիշատակ երանելի Յովհաննէս Պողոս Բ. պապին:

Կարդինալ Վարելա իր քարոզին մէջ յայտնեց, որ Յովհաննէս Պողոս Բ. է «երիտասարդներու քահանայապետը» եւ «երիտասարդները համայնեկեղեցւոյ յոյսն ու ապագան են»:

Ան այս առթիւ կոչ ուղղեց երիտասարդներուն Նոր Աւետարանացման,

անոնց յիշեցնելով՝ որ զԱստուած կը գտնեն սուրբ Հաղորդութեան մէջ։ Կարդինալը յոյս յայտնեց, որ Երիտասարդներուն աղօթքները նուիրուին պատերազմներու զոհերուն, սուրբ Երկրի Երիտասարդներուն եւ վիժումի դիմող բոլոր կիներուն։ Ան նաեւ յայտնեց կարեւորութիւնը յիշելու բոլոր նոր քահանայական կոչումները եւ Եկեղեցւոյ նուիրեալները։

Բենեղիկոս ԺԶ. սրբազն քահանայապետին բարի գալստեան արարողութիւնը

Երիտասարդութեան համաշխարհային 26-րդ օրուան առթիւ, հինգշաբթի 18 օգոստոս 2011-ի կէսօրին, Բենեղիկոս ԺԶ. սրբազն քահանայապետը ժամանեց Սպանիոյ մայրաքաղաք՝ Մատուրիտ, ուր բարի գալստեան համար յատուկ արարողութեամբ զինք դիմաւորեցին Սպանիոյ թագաւորական ընտանիքը, Երկրի իշխանութիւնները ու դիւանագիտական մարմինը։

Սրբազն քահանայապետը իր արտասանած ճառին մէջ իր չնորհակալութեան խօսքը ուղղեց արքային, ներկաներուն ու բոլոր անոնց որոնք ձայնասփիւռի եւ հեռուստատեսիլի միջոցաւ կը հետեւին անոր, նոյնպէս յիշեց նախապէս կատարած այցելութիւնները Սպանիա եւ մասնաւորապէս վերջերս կատարած ուխտագնացութիւնը Սանդիմակօ տէ Գամբոսդելլա Պարսելոնա։ Ան իր երախտագիտութիւնը յայտնեց բոլոր անոնց որոնք (Եկեղեցական թէ աշխարհական) նպաստեցին, որ Երիտասարդութեան համաշխարհային օրը լաւագոյնս կատարուի։ Նոյնպէս օրհնեց բոլոր այն ընտանիքները, որոնք իրենց դռները բացին հիւրընկալելու 194 Երկիրներէն եկած երիտասարդները։

Զեր մէջ կը գտնուիմ, ըսաւ Բենեղիկոս ԺԶ., հանդիպում ունենալու աշխարհի բիւրաւոր Երիտասարդներու հետ, կաթողիկէներու ու Քրիստոնու հետաքրքրուցողներու հետ եւ բոլոր անոնց հետ որոնք հետամուտ են ճշմարտութիւնը ճանչնալու։

Եղբայրներ ու քոյրեր, բացագանչեց սրբազն պապը, ձեր մէջ կը գտնուիմ աւետելու որ Յիսուս Քրիստոս ճանապարհ, ճշմարտութիւն ու կեանք է, քաջալերելու ձեզ յանձնառումով սատարելու Աստուծոյ արքայութեան կառուցումին աշխարհի մէջ եւ խթանելու Երիտասարդները անձնական հանդիպում ունենալու Քրիստոսի հետ, բարեկամութիւն մշակելու Անոր հետ եւ դառնալու Անոր արի վկաները։

Ապա սրբազն քահանայապետը հարց տուաւ թէ ի՞նչու երիտասարդները Մատուրիտ համախմբուած են եւ ըսաւ. «Երիտասարդները Մատուրիտ

կը գտնուին միատեղ դնելու իրենց ձգտումները, ակնկալութիւնները, փոխանակելու իրենց մշակութային հարստութիւնը ու իրար զիրար ոգեւորելու հաւատքին մէջ: Անոնք առանձին չեն: Անոնք կ'աշխատին գիտակցութեամբ ու քաջութեամբ դիմագրաւել կեանքի դժուարութիւնները»:

Սրբազն քահանայապետը իր խօսքը ուղղելով Սպանիոյ թագաւորին ըստաւ. «Կ'ուզեմ յայտնել իմ գնահատանքը ու մօտիկութիւնը Սպանիոյ ժողովուրդին, միաժամանակ կը յայտնեմ իմ հիացումս երկրի մը, որ հարուստ է իր պատմութեամբ, մշակոյթով ու իր հաւատքի կենսունակութեամբ, տալով դարերու հոլովոյթին մեծ սուրբեր ու սրբուհիներ, բագմաթիւ այրեր ու կիներ, իրենց հայրենիքը թողուցին Աւետարանը քարոզելու աշխարհի չորս ծագերուն»:

Ծանապարհ Խաչի արարողութիւնը սրբազն քահանայապետին հետ

Ուրբաթ 19 օգոստոս 2011-ին, տեղի ունեցաւ ճանապարհ խաչի արարողութիւնը՝ մասնակցութեամբ Բենեդիկտոս Ժ. սրբազն քահանայապետին, ինչպէս նաև Մատրիտի մէջ գտնուող միլիոնաւոր երիտասարդներու, որոնք արդէն իսկ վաղուց ժամանած էին Սպանիա մասնակցելու համար իրենց յատկացուած համաշխարային օրուան եղելութեան:

Ճանապարհ խաչի բոլոր կայանները նույրուած էին աշխարհի վրայ գտնուող երիտասարդներուն, որոնք դէմ յանդիման կը գտնուին զանանցան դժուարութիւններու: Երիտասարդներ՝ սուրբ Երկրէն, Իրաքէն, Սպանիայէն, Ալպանիայէն, Ռուանտայէն եւ Պուրունտիէն, Սուտանէն, Հայիդիէն եւ Ճափոնէն, ինչպէս նաև իրենց ընկերակից այլ երիտասարդներ, որոնք կը տառապէին թմրեցուցիչ ու անգործութենէ, խաչը իրենց ուսին, քալեցին մինչեւ վերջին կայանը, յարութեան կայանը, որպէս նշան հաստատ հաւատքի ու ամբողջական նույրուած Քրիստոսի խաչին:

Արարողութեան ընթացքին, Բենեդիկտոս Ժ. սրբազն քահանայապետ, իր հայրական խորհրդածութեան մէջ քաջալերեց երիտասարդները ըսելով. «Դուք կանչուած էք ապրելու ու կիսելու ձեր կեանքը ուրիշներու հետ. հետեւաբար ուշադիր եղէ՞ք որ ըրյայ թէ անտեսելով անցնիք ձեր նմանները, որոնք կը գտնուին մարդկային ծանր պարագաներու մէջ, որովհետեւ այստեղ է որ Աստուած կ'ուզէ տեսնել մեր սիրոյ կարողութիւնը ու գիտնալ թէ ո՛րքանով կարող ենք զգալ մեր եղբայրներուն հետ»:

Երիտասարդութեան համաշխարհային օրուայ Նզրափակիչ պատարագի արարողութիւնը

Կիրակի 21 օգոստոսի առաւօտեան ժամը 9.30-ին, Գուաթրօ Վէնթոս Օդակայանի տարածքի վրայ տեղի ունեցաւ երիտասարդութեան 2011-ի համաշխարհային օրուայ եզրափակիչ պատարագի արարողութիւնը: Այս նոյն տարածքին վրայ, շաբաթ 19 օգոստոսի երեկոյեան տեղի ունեցած էր հսկումի աղօթքը ու երիտասարդներու մեծամասնութիւնը հոն գիշերած էր:

Երիտասարդութեան 26-րդ համաշխարհային օրուայ եզրափակիչ պատարագի արարողութեան ընթացքին, նախ խօսք առաւ Կարդինալ Ռուքօ Վարելա, որ իր ողջերթի եւ գոհունակութեան խօսքը ուղղեց բոլորին, ապա զանազան լեզուներով սուրբ գիրքէն ընթերցումներ կատարուեցան, որոնց աւարտին սրբազան քահանայապետը հետեւեալ քարոզը արատասանեց:

«Միրեցեալ երիտասարդներ, այս սուրբ Պատարագը գագաթնակէտը կը հանդիսանայ Երիտասարդութեան համաշխարհային 26-րդ օրուան: Իմ սիրու կը ցնծայ ի տես ձեր ներկայութեան, վստահ ըլլալով որ Յիսուս մեր մէջն է ու մեզ կը դիտէ: Այո՛, Յիսուս ձեզ կը սիրէ եւ ձեզ կը կոչէ "իմ բարեկամներու": Ան ձեզ կը դիմաւորէ եւ կ'ուզէ ձեզի հետ ուղեկցիլ կեանքի ճանապարհին վրայ, որպէսզի ձեզի դուռը բանայ կատարեալ կեանքին ու մասնակից դարձնէ Հօր Աստուծոյ կեանքին:

Մենք գիտակից ենք իր սիրոյն մեծութեան, կը բաղձանք համապատասխանել այս սիրոյն ու բաժնել այս նախասիրութիւնը ուրիշներուն հետ: Վստահ եմ, որ շատերը կը փափաքին մօտէն տեսնել ու ճանչնալ Յիսուսը. Մատթէոսի Աւետարանին մէջ կը կարդանք թէ երկու տարբեր եղանակներ կան Յիսուսը ճանչնալու: Յիսուս կը հարցնէ թէ մարդիկը ինչ կը մտածեն Մարդու Որդիին մասին: Աշակերտները կը պատասխանեն. «ոմանք կ'ըսեն Յովհաննէս Մկրտիչն է, ուրիշներ՝ Եղիան, ուրիշներ՝ Երեմիան կամ մէկը մարդարէներէն»: Մէկ խօսքով անոնց համար Յիսուսը կրօնական անձնաւորութիւն մըն է: Ապա Յիսուս ուղղակի հարցում կ'ուղղէ իր աշակերտներուն. "իսկ դուք ո՞վ կը կարծէք որ ըլլամ՞": Պետրոս պատասխանեց. "Դուն ես Քրիստոսը, կենդանի Աստուծոյ Որդին": Հաւատքը կը գերազանցէ եղելութիւնները եւ կարող է խորութեամբ ըմբռնել Յիսուսի անձին խորհուրդը: Սակայն, յարեց Սրբազան Քահանայապետը, անիկա պտուղը չէ մարդկային ճիգին, արամաբանութեան, այլ աստուածային չնորհք մըն է. "Երանի քեզի, Սիմոն, որդի Յովհանի, որովհետեւ

մարմինն ու արիւնը չտուին քեզի այս յայտնութիւնը, այլ՝ Հայրս որ երկինքն է:

Սիրեցեալ երիտասարդներ, այսօր եւս Յիսուս ձեզի կ'ուղղէ նոյն հարցումը. "իսկ դուք, ո՞վ կը կարծէք որ ըլլամ՞": Յիսուսին պատասխանեցէք վեհանձնութեամբ ու յանդկնութեամբ: Անոր ըսէք. "Յիսուս, ես գիտեմ որ դուն Աստուծոյ Որդին ես, քու կեանքդ տուիր ինծի համար: Կ'ուզեմ քեզի հետեւիլ հաւատարմութեամբ եւ զիս առաջնորդէ: Դուն զիս կը ճանչնաս ու կը սիրես: Ես քեզի կը վստահիմ ու իմ կեանքս քու ձեռքերուդ մէջ կը դնեմ: Կ'ուզեմ որ ըլլաս իմ ոյժս եւ ուրախութիւնս:

Սիրեցեալ երիտասարդներ, ամբողջ սրտովս ձեզի համար կ'աղօթեմ: Ձեզ կը յանձնարարմ Ամենասուրբ Կոյս Մարիամին որաշսզի միշտ ձեզ առաջնորդէ իր մայրական բարեխօսութեամբ: Ձեզմէ կը խնդրեմ նաեւ աղօթել Քահանայապետին համար, որ ան՝ որպէս սուրբ Պետրոսի յաջորդը, շարունակէ իր առաքելութիւնը եղբայրները հաստատելու հաւատքին մէջ: Թող ամէնքս, որ Եկեղեցւոյ մաս կը կազմենք՝ հովիւներ ու հաւատացեալներ, միշտ աւելի մօտ ըլլանք Տիրոջ, սրբութեան մէջ աճելու եւ ազդու վկայութիւն տանք որ Յիսուս Քրիստոսը ճշմարիտ Աստուծոյ Որդին է, մարդկութեան Փրկիչը եւ ողջ աղբեւրը մեր յոյսին: Ամէն»:

Սուրբ Պատարագի աւարտին խօսք առաւ Կարդինալ Սթանիսլաւ Ռիլքօն՝ Աշխարհականներու Քահանայապետական խորհուրդի նախագահը, ու ապա տեղի ունեցաւ երիտասարդութեան համաշխարհային օրուայ Խաչի յանձնումի արարողութիւնը, զոր 5 սպանացի երիտասարդներ յանձնեցին 5 պրազիլցի երիտասարհներու, որով յաջորդ Երիտասարդութեան համաշխարհային օրերը՝ ինչպէս հոչակեց սրբազն քահանայապետը կիրակնօրեայ հրեշտակ Տեառն մարեմեան աղօթքի ատեն, տեղի պիտի ունենան 23-էն 28 յուլիս 2013-ին Պրազիլի Ռիո Տէ Ժանէյրոյի մէջ, հետեւեալ թեմայով. «Գացէք ուրեմն, աշակերտեցէք բոլոր ազգերը» (Մատթ 28, 19):

Արարողութեան աւարտին սրբազն քահանայապետը ինքնաշարժով վերադառնաւ առաքելական դեսպանատուն, ուր սպանացի կարդինալներու ու եպիսկոպոսներու հետ մասնակցեցաւ սիրոյ սեղանին:

Յետ միջօրէին, ժամը 17.15-ին, սրբազն պապը հրաժեշտ տուաւ առաքելական դեսպանատունին ու մեկնեցաւ դէպի Մատրիտի միջազգային տօնավաճառքի կեդրոնը, ուր հանդիպում ունեցաւ ՀՄՀ - Երիտասարդութեան համաշխարհային օրուայ կամաւորներուն հետ, ու անոնց չնորհակալական ճառ մը արտասանելէ եւ իր հայրական օրհնութիւնը տալէ ետք, ուղղուեցաւ դէպի Մատրիտի Բարաեաս Օդակայանը, ուր զինք դիմաւորեց Սպանիոյ Արքայական ընտանիքը: Հրաժեշտի հակիրճ արարողութենէ

մը ետք, ժամը 19-ին, պապական օդանաւոր վերադառձաւ Հռոմ։

Յիշենք, որ Մատրիտի Երիտասարդութեան համաշխարհային 26-րդ օրուան հանդիսութիւններուն հետեւեալ թիւերը արձանագրուեցան։

Աւելի քան 7 թոն վարդարաններ բաշխուած են Երիտասարդութեան օրուան մասնակցողներուն։ Այս վարդարանները շինուած են էկուատոր-եան գործարանի մը կողմէ, որ աշխատանք ապահովեց 150 ընտանիքներու։

7.000 Եռւգադ՝ Քրիստոնէական կաթոլիկէ եկեղեցւոյ Երիտասարդներու համար յատուկէն պատրաստուած գիրքը։

200 խոստովանարաններ պատրաստուած նաւակի ձեւով "Ռեդիրօ" կոչուած այդիին մէջ, որպէսզի հոն աւելի քան 2000 քահանաներ ապաշխարութեան խորհուրդը մատակարարեն։

8 միլիոն ճաշեր պիտի բաշխուին Մատրիտի զանազան ճաշարաններու մէջ։ Բենեդիկտոս ԺԶ Քահանայապետը կէսօրուայ ճաշը կը բաժնէ 12 հաւատացեալի հետ։

Սրբազան Քահանայապետը 79 ժամ պիտի անցընէ Սպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, 18-21 օգոստոս։

Երիտասարդութեան համաշխարհային օրուան փակումին կը նախատեսուի մասնակցութիւնը աւելի քան մէկ միլիոն հաւատացեալի, իսկ բացման օրը կարդինալ Անթօնիո Մարիա Ռուոգօ պատարագած է աւելի քան 500,000 հաւատացեալներու մասնակցութեամբ։

30,000 կամաւորներ իրենց ժամանակը տրամադրած են լաւագոյնս կազմակերպելու այս համաշխարհային դէպքը։

Աւելի քան 14 հազար քահանաներ եւ 800 եպիսկոպոսներ Մատրիտ ժամանած են։

Հուսկ ասիկա երկրորդ անդամն է որ Երիտասարդութեան համաշխարհային օրը կը կազմակերպուի Սպանիոյ մէջ, առաջին անգամ տեղի ունեցաւ Սան Ժան ժամբարութեամբ սրբավայրը։

Մանկավարժական Կազմաւորում

Լիբանանի Հայ կաթողիկէ վարժարաններուն մէջ
Ղեկավարութեամբ Դոկտ. Փրոֆ. Շովիկ Կիւլամիրեանի

Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարան
Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեդրոն
Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակ

Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեդրոնի հրաւերով հայրենի մանկավարժ Դոկտ. Փրոֆ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեան 2011 թուականի մայիսին ժամանեց Պէյրութ՝ Լիբանանահայ մանկապարտէզներու եւ տարրական դասարաններու մանկավարժներուն ուղղուած Հայերէնի ուսուցման մեթոտի եւ մանկավարժական կազմաւորումի վերաբերեալ դասընթացքներ վարելու նպատակով։ Փրոֆ. Կիւլամիրեան Պէյրութ գտնուեցաւ ամբողջ մէկ ամիս՝ կատարելով չափազանց արդիւնաւէտ աշխատանք դպրոցական, ծնողական, ակադեմական եւ մամուլի շրջանակներուն մէջ։

Դոկտ. Փրոֆ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեան դասախոս է Խաչատուր Աբովեանի անուան Երեւանի պետական մանկավարժական համալսարանի մանկավարժական ամբիոնի, հեղինակ է աւելի քան 200 գիրքերու, գիտամեթոտական յօդուածներու, մեթոտական ձեռնարկներու եւ դասագիրքերու։ Ան շուրջ 10 ծրագիրներ եւ դասագիրքեր ստեղծած է սփիւռքահայ դպրոցներու տարրական դասարաններու մայրենի լեզուի դասընթացքի համար, ինչպէս նաև վարած է ուսուցիչներու կազմաւորման կարճաժամկէտ թէ երկարաժամկէտ դասընթացքներ՝ Շարժայի, Հալէպի, Թէհրանի եւ Քուէլթի մէջ։

Հայերէնի ուսուցման մեթոտի եւ մանկավարժական կազմաւորումի դասընթացքներու այս ծրագիրը վայելեց Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց Տէր Ներսէս Պետրոս Ժ. Կաթողիկոս պատրիարքին բարձր հովանաւորութիւնը։ Անիկա իրականացուեցաւ Նարեկացի կեդրոնի Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակին կողմէ, որուն վարիչը՝ Վարդան Թաշճեան կատարեց ծրագրի համակարգումը։ Ծրագրի վերահսկողն էր հայ Վարդան վարդապետ Գագանձեան։ Անիկա տեղի ունեցաւ Հայաստանի կրթական նախարարութեան եւ Խաչատուր Աբովեանի անուան Երեւանի պետական մանկավարժական համալսարանի գործակցութեամբ, եւ օժանդակութեամբ Հայ Կաթողիկէ Սրբուհի Ագնէս, Մերոպական, Գ. Հարպոյեան եւ Հոփիսիմեանց վարժարաններուն։

Այս ծրագիրը լաւապէս արտայայտեց ի սպաս հայ աշակերտներուն հայերէնի ուսուցման եղանակները զարգացնելու նկատմամբ հայ կաթողիկէ պատրիարքարանին եւ անոր կրթական մարմիններուն յանձնառութիւնը, ինչպէս նաև հայ մանկավարժներուն մասնագիտական օգնութիւն տրամադրելու անոնց պատրաստակամութիւնը: Անիկա իրականացուց առաջադրուած գրեթէ բոլոր նպատակները եւ գոյացուց հիմքը՝ հետագայ աշխատանքներուն համար:

Հոգեւոր Տիրոջ օրինութիւնը

Ծրագիրը մեկնարկ առաւ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի պատասխանատուններուն եւ Փրոֆ. Կիւլամիրեանի այցելութեամբ՝ Ամենապատիւ Հոգեւոր Տիրոջ: Հոգեւոր Տէրը օրհնեց ձեռնարկուած աշխատանքը եւ քաջալերեց մասնակիցները՝ լաւագոյն արդիւնքներու ընդառաջ: Ան, հակառակ այդ օրերուն ունեցած առողջական ինդիրներուն, գրեթէ առօրեայ ուշադրութեան առարկայ դարձուց այս ծրագիրը եւ գնահատեց ընթացքին իսկ պարզուած դրական արդիւնքները:

Զմնառու Վանքին մէջ՝ Հայ Ընտանիքի Օրուան բանախու

Լիբանանահայ հանրութեան հետ դոկտ. Կիւլամիրեանի առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Զմմառու վանքին մէջ, 1 մայիսին, Ընտանիքի օրուան առիթով: Հայրենի հիւրը ամփոփ բանախօսութիւն մը ներկայացուց ներկաներուն, յորդորելով ամուր կառչիլ ընտանեկան արժէքներուն՝ ի խնդիր նոր սերունդի առողջ աճին ու դաստիարակութեան:

Նախորդ օրը, դոկտ. Կիւլամիրեան դաստիարակական աշխատանքներ կատարած էր Զմմառու մէջ բանակումի մասնակցող հայ կաթողիկէ պատանեկան միութիւններու անդամներուն հետ:

Այցելութիւն՝ Հայաստանի դեսպանատուն

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը եւ Դոկտ. Կիւլամիրեան 5 մայիսին այցելեցին Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատուն՝ Պէյրութի մէջ Փրոֆ. Կիւլամիրեանի ղեկավարութեամբ մանկավարժական կազմաւորումի միամսեակի մեկնարկին առիթով: Պատուիրակութեան մաս կազմեցին կեղրոնի տնօրէն հայր Վարդան վարդապետ Գաղանճեան, Դպրոցական հայագիտութեան գարգացման գրասենեակի վարիչ Վարդան Թաշճեան եւ հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի կրթական մարմնի անդամ տիկին Զուարթ Նամարեան: Անոնք ընդունուեցան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան պղն. Աշոտ Քոչարեանի կողմէ:

Հանդիպման ընթացքին Նարեկացի կեղրոնի պատասխանատուները պարզեցին հայ կաթողիկէ կրթական մարմիններուն հետապնդած նպատակները եւ ներկայացուցին սոյն ծրագրով կատարուելիք աշխատանքներուն ընդհանուր բովանդակութիւնն ու նպատակները:

Դեսպան Քոչարեան ողջունեց Դոկտ. Կիւլամիրեանի այցելութիւնը՝ Պէյրութ, գնահատեց կրթական մարզին մէջ լիբանանահայ կառոյցներուն տարած աշխատանքը եւ յաջողութիւն մաղթեց առաջադրուած աշխատանքներուն: Ան կարեւորեց սփիւռքեան համայնքներուն եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութիւններու ընդլայնումը՝ ի խնդիր փոխադարձ ճանչումի եւ համարեղ աշխատանքներու կազմակերպման:

Հանդիպումներ՝ տնօրէններու հետ

Առ ի պատրաստութիւն ուսուցիչներու վերապատրաստման աշխատանքներուն, Սուլրը Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի պատասխանատուները եւ Դոկտ. Կիւլամիրեան հանդիպումներու շարք մը ունեցան հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան, Գէորգ Հարապոյեան, Հռիփսիմեանց եւ Սրբուհի Ագնէս դպրոցներու տնօրէնններուն հետ: Հանդիպումներուն ընթացքին Դոկտ. Կիւլամիրեան ծանօթացաւ դպրոցներուն մէջ կիրարկուող հայագիտական նիւթերու դասաւանդման ծրագիրներուն եւ առկայ դժուարութիւններուն: Դպրոցներու տնօրէննները իրենց հերթին իրագեկուեցան կատարուելիք աշխատանքներու մանրամասնութիւններուն: Հանդիպումները յաջողեցան ստեղծել առաջին ջերմ կապերը հայ կաթողիկէ դպրոցներուն եւ հայրենի դասախոսին միջեւ, որ ինքնին մեծապէս նպաստեց աշխատանքներու բարեյաջող կատարման:

Առաջին սեմինարը՝ մանկապարտեզի ուսուցիչներուն համար

Արդիւնաւետ աշխատանքի եւ մասնագիտական ու բազմակողմանի քննարկումներով յագեցած մթնոլորտի մը մէջ, Լիբանանի հայ կաթողիկէ 4 վարժարաններու մանկապարտէզի 25 ուսուցչուհիներ 14-15 մայիս շաբաթավերջին մասնակցեցան մանկապարտէզի մէջ հայերէնի դասաւանդման մեթոդի իւրացման եւ մանկավարժական կազմաւորումի սեմինարի մը՝ ղեկավարութեամբ՝ Խ. Աբովեանի անուան Երեւանի մանկավարժական պետական համալսարանի դասախոս Դոկտ. Փրոֆ. Ճ՛ռվիեթա Կիւլամիրեանի:

Սեմինարը հրաւիրուած էր Սուլրը Նարեկացի կեղրոնի Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակին կողմէ՝ գործակցութեամբ Հայ կաթողիկէ Սրբուհի Ագնէս, Սրբոց Հռիփսիմեանց, Գէորգ Հարապոյեան եւ Մեսրոպեան վարժարաններուն:

Գէորգ Հարպոյեան վարժարանի հիւրընկալութեամբ՝ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ «Պետողեան» սրահին մէջ կայացած սեմինարի առաջին օրը, փրոֆ. Կիւլամիրեան մանկապարտէզի Հայերէնի ուսուցիչներուն հետ աշխատեցաւ Հայերէնի գրաճանաչութեան գործընթացի կազմակերպման մեթուստաբանութեան վրայ: Ան ներածութիւն մը կատարեց տառածանաչութեան ձեռքբերման հանդրուաններուն եւ գրելու կարողութեան ձեւաւորման գործընթացին մասին, ապա անցաւ գործնական աշխատանքներու՝ տեսութեան իւրաքանչիւր բաղադրամասի գործադրութեան վերաբերեալ օրինակներ ներկայացնելով: Այստեղ իրենց մասնակցութիւնը բերին սեմինարին ներկայ ուսուցչուհիները՝ ներկայացնելով նախապէս պատրաստած իրենց նիւթերը՝ համապատասխան դասարաններու մէջ լեզուի ուսուցման վերաբերեալ:

Սեմինարի երկրորդ օրը, փրոֆ. Կիւլամիրեան աշխատանքը կազմակերպեց հիմնական երկու նիւթերու առանցքին շուրջ՝ առաջին՝ մանկապարտէզի տարիքի մանուկներուն պահանջմունքները եւ զանոնք նկատի առնելու կարեւորութիւնը՝ կրթադաստիարակչական գործընթացին մէջ, երկրորդ՝ մարդու խառնուածքի դրսեւորումները մանկապարտէզի տարիքի մանուկներուն քով եւ զանոնք նկատի առնելու կարեւորութիւնը՝ ուսուցիչ-աշակերտ յարաբերութիւններուն մէջ: Ինչպէս առաջին նոյնպէս երկրորդ օրուան աշխատանքը յատկանշուեցաւ դասախոսին կողմէ արդիւնաւէտօրէն կիրարկուած փոխգործուն մեթուստներով՝ մանկավարժական խաղերու եւ ներկաներու մասնակցութեամբ ընթացած փորձարկումներու գուգորդութեամբ:

Աշխատանքներու արդիւնաւէտութեան նպաստեց այն հանդամանքը, որ փրոֆ. Կիւլամիրեան սեմինարի նախորդող օրերուն՝ մայիսի 3-էն 13 այս ծրագրին մասնակից չորս դպրոցներու մանկապարտէզներուն մէջ կատարեց դասալսումներ, առանձին հանդիպումներ ունեցաւ դպրոցներու տնօրէններուն եւ մանկապարտէզի պատասխանատուններուն հետ, ապա՝ ուսուցչուհիներուն հետ ունեցաւ դասալսումներէն բխած նախնական գնահատականներու վերաբերեալ աշխատանքային նիստեր՝ դպրոցական օրուան աւարտին:

Երկրորդ սեմինարը՝ նախակրթարանի ուսուցիչներուն համար

Հայ Կաթողիկէ Սրբուհի Ագնէս, Սրբոց Հռիփսիմեանց, Գէորգ Հարպոյեան եւ Մեսրոպեան վարժարաններուն նախակրթարանի 22 ուսուցչուհիներ՝ 21-22 մայիսի շաբաթավերջին, մասնակցեցան նախակրթարանի մէջ Հայերէնի դասաւանդման հարցերուն նուիրուած մանկավարժական

կազմաւորումի սեմինարի մը՝ միշտ ղեկավարութեամբ՝ Դոկտ. Փրոֆ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեանի:

Մեսրոպեան վարժարանի «Ֆարաճեան» սրահին մէջ կայացած սեմինարի առաջին օրը, փրոֆ. Կիւլամիրեան նախակրթարանի հայերէնի ուսուցիչներուն ներկայացուց նախակրթարանի տարրական՝ Ա. Բ. եւ Գ. դասարաններուն մէջ կարդալու կարողութիւններու զարգացման մեթուական հնարները:

Կարճ դադարէ մը ետք, ան ներկայացուց բանաւոր խօսքի զարգացման մեթուաբանութիւնը եւ բացատրական ընթերցանութեան մեթուի կիրառումը՝ նախակրթարանին մէջ:

Այստեղ իրենց մասնակցութիւնը բերին սեմինարին ներկայ ուսուցչուհիները, ներկայացնելով նախապէս պատրաստած իրենց նիւթերը՝ համապատասխան դասարաններու մէջ խօսքի զարգացման եւ բացատրական ընթերցանութեան վերաբերեալ:

Սեմինարի երկրորդ օրը, փրոֆ. Կիւլամիրեան աշխատանքը յառաջ տարաւ հիմնական երկու նիւթերու ուղղութեամբ. առաջին՝ կրտսեր դպրոցական տարիքի մանուկներու մանկավարժահոգեբանական օգնութեան հնարները, երկրորդ՝ ուսուցիչ-աշակերտ յարաբերութիւններու խնդիրները:

Ինչպէս առաջին՝ նոյնպէս երկրորդ օրուան աշխատանքը յատկանշուեցաւ դասախոսին կողմէ արդիւնաւէտօրէն կիրարկուած փոխգործուն մեթուներով՝ ուսուցիչներուն մասնակցութեամբ ընթացած փորձարկումներու գուգորդութեամբ, ինչպէս նաեւ մասնագիտական ու բազմականի քննարկումներով:

Աշխատանքներու արդիւնաւէտութեան նպաստեց այն հանգամանքը, որ փրոֆ. Կիւլամիրեան սեմինարի նախորդող օրերուն՝ մայիսի 3-էն 13 այս ծրագրին մասնակից չորս դպրոցներու նախակրթարաններուն մէջ կատարած էր դասալսումներ, առանձին հանդիպումներ ունենալով դպրոցներու տնօրէններուն եւ նախակրթարաններու պատասխանատուններուն հետ: Ան ուսուցչուհիներուն հետ ունեցած էր դասալսումներէն բխած նախնական գնահատականներու վերաբերեալ աշխատանքային նիստեր՝ դպրոցական օրուան աւարտին: Ան հանդիպումներ ունեցած էր նաեւ կարգ մը դպրոցներու մէջ մանկավարժական կազմաւորման այլ աշխատանքներ կատարող մասնագէտներուն հետ:

Այսպիսով, Նարեկացի կեղրոնի Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակին կողմէ իրականացուող մանկավարժական կազմաւորումի միամսեակով նախատեսուած սեմինարներու շարքը հասաւ իր աւարտին:

Հայկագեան համալսարանի նախագահին հետ

Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեդրոնի տնօրէն հայր Վարդան վարդապէտ Գագանձեան, Դպրոցական հայագիտութեան զարդացման դրասենեակի վարիչ Վարդան Թաշճեան եւ հայրենի մանկավարժ Դոկտ. Փրոֆ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեան 16 մայիսին այցելեցին Հայկագեան համալսարանի նախագահ՝ վերապատուելի դոկտ. Փոլ Հայտոսթեանին եւ անոր հետ ունեցան աւելի քան մէկ ժամ տեւած շահեկան զրոյց մը հայկական կրթական մարզը յուզող խնդիրներու մասին:

Նարեկացի կեդրոնի պատասխանատուները պարզեցին Լիբանանի հայ Կաթողիկէ վարժարաններուն մէջ կեդրոնին իրականացուցած մանկավարժական կազմաւորումի միամսեակի աշխատանքներուն ընթացքը, բովանդակութիւնն ու նպատակները:

Դոկտ. Հայտոսթեան եւ Փրոֆ. Կիւլամիրեան անդրադարձան Լիբանան-Հայաստան կրթական հասարակաց խնդիրներուն եւ բարձրագոյն կրթութեան մարզին մէջ առկայ մարտահրաւէրներուն։ Անոնք կարեւորեցին առողջ հրմքերու առկայութեան անհրաժեշտութիւնը՝ ակադեմական գործակցութեանց զարդացման համար, ի խնդիր ընդհանուր յառաջդիմութեան։

Դասախոսութիւն՝ Հայկագեան համալսարանին մէջ

Կազմակերպութեամբ Հայկագեան համալսարանի կրթութեան ամպիւնին եւ ՄԱՀԱՅԻ կրթական խորհուրդին, 26 մայիսին, Հայկագեան համալսարանի հանդիսարահին մէջ դոկտ. փրոֆ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեան ներկայացուց դասախոսութիւն մը՝ մարդասիրական մանկավարժութեան սկզբունքներուն եւ խորհրդային կարգերու լուծարումէն ետք Հայաստանի մէջ անոնց կիրարման փորձին վերաբերեալ։

Բացման խօսքը արտասանեց դոկտ. Արտա Էքմեքճի, որ մանկավարժական սկզբունքներու կարեւորութեան անդրադառնալէ ետք ներկայացուց օրուան դասախոսը։ Դոկտ. Կիւլամիրեան անդրադարձաւ մարդասիրական մանկավարժութեան եզրին՝ հաստատելով, որ անոր հիմնական սկզբունքներէն է այն, որ մանուկը կամ աշակերտը պէտք է նկատի ունենալ իբրեւ մարդ՝ պահանջներ, շահեր, ակնկալութիւններ եւ կարիքներ ունեցող։

Ան իր բանախոսութեան սկսաւ Խորհրդային Հայաստանի կրթական համակարգին արագ ակնարկով մը՝ դիտել տալով, որ անիկա բաւական լաւ էր, սակայն Հայաստանի վերանկախացումով մեծ փոփոխութիւններ կրեց։ Ան նաեւ խօսեցաւ հնամենի կարգ մը սկզբունքները փոխելով նո-

ըերն ու աւելի սերտուածները կիրարկելու դժուարութիւններուն մասին, զորս շրջանցելու պարագային կարելի կ'ըլլայ կերտել իսկական մանկավարժական դպրոց մը, որուն հետեւելով աշակերտակեղրոն ուղղութեամբ պէտք է ընթանալ: Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած այս փոխանցումին անդրադարձաւ դասախոսը՝ նկատել տալով, որ թէեւ արգելքներ ծագած են, սակայն զանոնք հանգրուանային կերպով յաղթահարելով կարելի եղած է ստեղծել նոր ու աւելի առողջ միջավայր, ուր հասակ նետող աշակերտը նկատի կ'առնուի իբրեւ ինքնուրոյն մարդ:

Մարդասիրական մանկավարժութեան սկզբունքները մանրամասնելով, դասախոսը նշեց, որ պէտք է ամէն բանէ առաջ համոզուիլ, որ մանուկը պէտք է ընկալել եւ ընդունիլ ինչպէս որ է, որպէսզի կարելի ըլլայ անոր հետ վարուելու ձեւերուն մասին մտածել, անոր կարողութիւններուն զարգացման գծով աշխատիլ, այլապէս՝ քննադատութիւնը, պատիժը կամ անոր նկարագիրն ու անհատականութիւնը փոխելու փորձերը կրնան քանդել մանուկը: Անոր համաձայն, այս բոլորը գործնականացնելու համար պէտք է անպայման համոզումը ունենալ անոնց ճշգրտութեան եւ արդիւնաւէտութեան, այլապէս ինքնաբերաբար ձախողութիւնն կը հանդիպին աշխատանքները: Դոկտ. Կիւլամիրեան դիտել տուաւ, որ նպատակներու համադրում պէտք է կատարուի ծնողներուն եւ ուսուցիչն միջեւ, որպէսզի կարելի ըլլայ ճշգել այն ուղղութիւնը, որ պիտի որդեգրուի աշակերտը դաստիարակելու իմաստով, որովհետեւ մանուկը կրթող հասարակութիւնը եւս պէտք է կրթուի, նոր սկզբունքները ընկալէ, իր մօտեցումները փոխէ: Անոր համաձայն, աշակերտին տեղեկութիւն պէտք է փոխանցել, այլ պէտք է մղել ու առաջնորդել զայն տեղեկութիւնները բացայտելու ու գտնելու, որպէսզի այդ գոհունակութիւնը ունենալով աւելի ամրապնդուին գիտելիքները անոր մօտ, փնտուելու եւ գտնելու վարժութիւն ու կարողականութիւն ձեռք բերէ:

Դոկտ. Կիւլամիրեան իր դասախոսութեան ընթացքին խօսեցաւ մարդասիրական մանկավարժութեան հիմք հանդիսացող սկզբունքներուն մասին՝ յարգել մանուկին ինքնուրոյնութիւնը, զայն համեմատել միմիայն իր անձին հետ, մարդասիրական մօտեցումները զարգացնել անոր մօտ, պահպանել անոր ազատութիւնները, անոր տալ պատկանելիութեան ու ապահովութեան զգացում, յարգանքի եւ սիրոյ պահանջները գոհացնել, միշտ ու միշտ առաջնորդուիլ զայն կարիքներով եւ շահերով եւ այլն:

Հանդիպումներ՝ ծնողներու եւ ուսուցիչներու հետ

Դոկտ. Կիւլամիրեան, որպէս բաղկացուցիչ մաս Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակի ծրագրին, հանդիպումներ ունեցաւ

լիբանանահայ ծնողներու հետ՝ արծարծելով անոնց զաւակներուն դաստիարակութեան եւ աճումին հետ կապուած շարք մը հարցեր: 20 մայիսին, ան Սուրբ Խաչ եկեղեցոյ սրահին մէջ Գ. Հարպոյեան վարժարանի ծնողներուն համար ներկայացուց դասախոսութիւն մը՝ «Համացանցը եւ անոր առնչութիւնները՝ մանուկներու դաստիարակութեան հետ» նիւթով: Դասախոսը ներկայացուց համացանցին դրական եւ ժխատական երեսները: Ան աւելցուց, որ ծնողները է գգուշութեամբ հետեւին իրենց զաւակներուն, որպէսզի ճիշդ ձեռով եւ ժամանակի սահմանափակումով գործածեն համացանցը:

Մեսրոպեան վարժարանին մէջ, դոկտ. Կիւլամիրեան ներկայացուց դասախոսութիւն մը՝ դեռահասներու տարիքային առանձնայտկութիւններուն մասին, ներկայ ծնողներուն թելադրելով ըլլալ առաւելագոյնս շրջահայեաց՝ հաշուի առնելու համար իրենց զաւակներուն կարիքները՝ դաստիարակութեան ընթացքին եւ ընտանեկան կեանքին մէջ: Մեսրոպեանի մէջ դոկտ. Կիւլամիրեան հանդէս եկաւ նաեւ տեսչական կազմի անդամներուն եւ ուսուցիչներու համար առանձին դասախոսութեամբ մը՝ վերլուծելով աշխատանքի վայրի մէջ բախումնային կացութիւններու պատճառները եւ թելադրելով գործնական եղանակներ՝ անոնցմէ դուրս գալու մասին: Մեսրոպեանի մէջ, հրաւէրով վարժարանի տնօրէնութեան եւ ներկայութեամբ հայր Վարդան վրդ. Գաղանճեանի, կայացաւ հանդիպում մը Դոկտ. Կիւլամիրեանի եւ դպրոցին մէջ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան ծրագիրներ իրականացնող Պէյրութի Յիսուսեան համալսարանի աշխատանքային խումբի ղեկավարին եւ անդամներուն միջեւ, որուն ընթացքին քննարկուեցան այս մարզին մէջ գործակցութեան եւ փորձի փոխանակաման վերաբերող հարցեր:

Նոյն ծիրին մէջ, դոկտ. Կիւլամիրեան հիւրընկալուեցաւ Ազգային Արգարեան վարժարանին մէջ, ուր, ընդառաջելով տնօրէնութեան հրաւէրին՝ ուսուցչութիւններու հետ ունեցաւ զրոյց-հանդիպում մը՝ արծարծելով կրթական կարգ մը մտահոգութիւններ: Հանդիպման ներկայ եղաւ նաեւ Ազգային ուսումնական խորհուրդի գործավար Մարալ Անդրյան: Հստ «Ազգակ» օրաթերթի հաղորդումին՝ «Զրոյցը սկսաւ «աշակերտի խառնուածքը» ճանչնալու հրամայականով եւ ըստ այնմ գործելու, վարուելու անհրաժեշտութեամբ, դասապահերը շարժունակ դարձնելու եւ կրկնութիւններէ խուսափելու թելադրանքով: Աշխուժ, հոգեշահ զրոյցի աւարտին՝ Ճուղիեթա Կիւլամիրեանին նուիրուեցան դպրոցի հրատարակութիւններէն, ինչպէս նաեւ վարժարանին նեցուկ կանգնող անձերու վերապահուած՝ ոսկեզօծ Անահիտ դիցուհիի կրծքանշանը»:

Ազդակ օրաքերթի մամլոյ լսարանի հիմք

Կազմակերպութեամբ «Ազդակ»ի խմբագրութեան եւ գործակցութեամբ Ս. Գրիգոր Նարեկացի կեդրոնին, 24 մայիս 2011-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, «Ազդակ»ի «Փիւնիկ» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դոկտ. փրոֆ. Ճուլիկեթա Կիւլամիրեանի հանրային դասախոսութիւնը՝ «Սփիւռք-Հայաստան կրթական գործակցութեան հեռանկարները» նիւթով։ Դասախոսութեան բացման խօսքը արտասանեց Ռաֆֆի Տեմիրճեան, որ նշեց, թէ այսօր մեր կրթօճախները կը դիմագրաւեն բազմաթիւ դժուարութիւններ, որոնց յաղթահարման աշխատանքին մեծապէս կրնան նպաստել Հայաստանի իշխանութիւններն ու կրթական կառոյցները։ Ան ըստ, որ Հայաստան- Սփիւռք կրթական գործակցութիւնը պէտք է առաջնորդուի առարկայական եւ գործնական հեռանկարներով։

Տեմիրճեան հաստատեց, որ դոկտ. Կիւլամիրեանի կողմէ հայ կաթողիկէ վարժարաններուն հայերէնի ուսուցման մեթոդի եւ մանկավարժական կազմաւորումի դասընթացքներ վարելը էապէս գնահատելի է եւ չնչող օրինակն է Հայաստան- Սփիւռք կրթական գործակցութեան։

Ապա խօսք առաւ օրուան գեկուցաբերը՝ դոկտ. փրոֆ. Ճուլիկեթա Կիւլամիրեան, որ շեշտեց, թէ Հայաստանը իր ամէնէն ծանր տարիներուն երբեք երկրորդական չէ նկատած կրթութիւնը։ Ան հաստատեց, որ խորհրդային տարիներուն արդէն սփիւռքահայ երիտասարդներ հայրենիքի մէջ կ'ուսանէին, եւ այս երեւոյթը Հայաստանի անկախացումով ստացաւ աւելի մեծ ծաւալ եւ կազմակերպուած բնոյթ։

Կիւլամիրեան խօսեցաւ սփիւռքահայ ուսուցիչներու վերաորակաւորման ծրագիրներուն մասին՝ աւելցնելով, որ Խաչատուր Աբովեանի անուան Երեւանի պետական համալսարանը ամէն տարի կ'ընդունի 100-120 ուսուցիչներ, որոնք կը հետեւին հայագիտական դասանիւթերու, եւ որոնց բոլոր ծախսերը կը ստանձնէ Հայաստանի կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութիւնը։ Ճուլիկեթա Կիւլամիրեան շեշտեց, որ հայրենիքի մէջ վերաորակաւորման ծրագիրները կրթականին կողքին նաեւ ունին այլ կարելիութիւն, որն է հայրենիքին ծանօթացումն ու տարբեր գաղութներու եւ հայրենիքի ուսուցիչներուն միջեւ կապին ստեղծումը։

Ճեկուցաբերը ըստ, որ երկրորդ խնդիրը մանկավարժական ներուժի պատրաստութիւնն է, եւ այս շրջագիծին մէջ իրանի եւ Սուրբիոյ հայագիտական հիմնարկներուն հետ համաձայնութիւնները կը նպաստեն, որ ուսանողները իրենց ուսումը շարունակեն իս. Աբովեանի անուան համալսարանին մէջ։ Անդրադառնալով իրանի եւ Սուրբիոյ մէջ տարուած դասագիրքերու պատրաստութեան աշխատանքներուն ան նաեւ խօսեցաւ

սփիւռքահայութեան դասագիրքերու խնդիրներուն եւ այս ծիրին մէջ Հայաստանի մէջ կայացած արեւմտահայերէն դասագիրքերու պատրաստութեան նույնուած նիստերուն:

Զեկուցումէն ետք ներկաները զեկուցաբերին ուղղեցին հարցումներ ու արտայայտեցին իրենց կարծիքները: Կիւլամիրեան նաեւ անդրադարձաւ Երեւանի պետական համալսարանի արեւմտահայերէնի բաժանմունքին, «Արի տուն» ծրագիրին, Հայաստանի մանկավարժական կեդրոններու գործունէութեան եւ կրթական մարգին վրայ Հայաստանի ընկերային-տնտեսական եւ քաղաքական պայմաններուն ունեցած ազդեցութիւններուն:

Ան յայտնեց, որ Վրաստանի մէջ հայութիւնը կրթական առումով ունի ծանր պայմաններ, քանի որ նոյնիսկ գիրքերու մուտքը արգիլուած է, ուսուցչական առումով մարդուժ չկայ եւ դժուարութիւնները շատ են, հակառակ անոր որ հայութեան մօտ հայկական դպրոց ունենալու եւ հայերէն սորվելու ու սորվեցնելու կամքը ուժեղ է: Իսկ Ռուսիոյ իրավիճակին գծով Կիւլամիրեան ըստ, որ այդտեղ բոլոր պայմանները կան, բայց ընդհանրապէս չկան ամէնօրեայ դպրոցներ, ինչ որ շատ մտահոգիչ է:

Դոկտ. Փրոփ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեան ըստ, որ Ռուսիոյ մէջ հայութեան ցրուած ըլլալուն պատճառով գաղութը համախմբուած չէ: Իսկ Հայաստանի մանկավարժական մասնագիտական մակարդակին մասին խօսելով Կիւլամիրեան վստահեցուց, որ Հայաստանի կրթական կառույցները կազմակերպուած եւ մնայուն կերպով կը հետեւին բոլոր կրթական նորարարութիւններուն, որպէսզի քայլ պահեն բոլոր զարգացումներուն հետ:

Ռատիօ-լսարան

Պէյրութ այցելութեան առիթով, Դոկտ. Կիւլամիրեան վարեց 4 մասէ բաղկացած ռատիօ-լսարան մը՝ Ռատիօ Սեւանէն: Լսարանի քննարկման առարկայ դարձան ուսուցիչներն ու յատկապէս ծնողները հետաքրքրող մանկավարժական եւ հոգեբանական հարցեր, որոնց մասին տրուեցան բաւական սպառիչ պատասխաններ: Ռատիօ լսարանը յատկանշուեցաւ հայրենի դասախոսի դիւրամատչելի հաղորդումով եւ ունկնդիրներու զգալի հետաքրքրուածութեամբ:

Մանլոյ հարցազրոյցներ եւ հրապարակումներ

Պէյրութ կեցութեան ընթացքին, դոկտ. Կիւլամիրեան հարցազրոյցներ շնորհեց «Ազդակ» օրաթերթին, Ռատիօ Սեւանին, Ֆիուչըր պատկերասփիւռի հայկական ծառայութեան եւ Երկիր Մետիա ալիքին՝ անդրադառնալով հայ կաթողիկէ վարժարաններուն մէջ կատարած իր աշխատանքին,

Սփիւռքի մէջ հայերէնի ուսուցման խնդիրներուն եւ մանուկներու հոգեբանութեան եւ վարքին առնչուող հարցերուտ: Նոյն առիթով, «Զարթօնք» օրաթերթը 2 շաբթուայ ընթացքին հրապարակեց հայրէնի դասախոսին հեղինակութեամբ 4 յաջորդական յօդուածներ, յօդուած մը հրապարակուեցաւ նաեւ Հայր Վարուժան արքեպիսկոպոս Հերկելեանի խմբագրութեամբ լրյու տեսնող պէյրութեան «Արծիւ» ամսաթերթին մէջ:

Լիբանանահայ, սփիւռքահայ եւ հայաստանեան տպագիր թէ ելեկտրոնային միջոցներ լայնօրէն արձագանքեցին դոկտ. Կիւլամիրեանի կատարած աշխատաքններուն մասին կազմակերպիչ մարմնին՝ Դպրոցական հայգիտութեան զարգացման գրասենեակի հրապարակած հաղորդագրութիւններուն:

Տեղեկագիրներ

Դպրոցներու մէջ միամսեայ գրեթէ առանց դադարի կատարուած աշխատանքներու աւարտին, դոկտ. Կիւլամիրեան Ամենապատիւ Հոգեւոր Տիրոջ ներկայացուց տեղեկագիրներ՝ ուսուցիչներու վերապատրաստման սեմինարներուն, արձանագրուած արդիւնքներուն, մասնակից դպրոցներուն մէջ հայերէնի ուսուցման վիճակին եւ առկայ դժուարութիւններուն մասին: Ան նաեւ ներկայացուց իր առաջարկները՝ ծրագրի մասնակից դպրոցներուն մէջ հայերէնի ուսուցման աշխատանքը բարելաւելու վերաբերեալ:

Եզրափակիչ հանդիսութիւն եւ պատուանշանի տուչութիւն

Օրհնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկէ հայոց Տ. Ներսէս Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս պատրիարքին, 29 մայիս, 2011-ին, հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի դլիսաւոր հիւրասրահին մէջ տեղի ունեցաւ սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակին կողմէ կազմակերպուած մանկավարժական կազմաւորումի միամսեակի եզրափակման պաշտօնական հանդիսութիւնը՝ մասնակացութեամբ հայ կաթողիկէ վարժարաններու աւելի քան 45 ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ կրթական պատասխանատուններու:

Խանդավառ եւ ներշնչող մթնոլորտի մը մէջ՝ կազմակերպիչ մարմնին կողմէ Գրիգոր Նարեկացիի անուան պատուանշան շնորհուեցաւ Խաչատուր Աբովիանի անուան Երեւանի պետական մանկավարժական համալսարանի դասախոս՝ Դոկտ. Փրոֆ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեանին, որ հանդիսացաւ միամսեակի վարիչ հիմնական ուժը: Պատուանշանը կը կրէր հետեւեալ արձանագրութիւնը.

Հայ Կարողիկէ Պատրիարքարանի Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կելքոնը
ԴՈԿՏ. ՓՐՈՒ. ՇՈՒԼԻԵԹԱՎ ԿԻՒԱՍԻՐԵԱՆԻՆ
կը շնորհէ
ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ԱՆՈՒԱՆ ՊԱՏՈՒԱՆԾԱՆ

Լիբանանի հայ կաթողիկէ դպրոցներուն մէջ
մանկավարժական կազմաւորումի Ա. միամսեա-
կը մեծագոյն արդիւնաւէտութեամբ եւ նուի-
րումով ղեկավարելուն համար

Հայր Վարդան վարդապետ Գաղանձեան՝
Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի տնօրէն

27 մայիս, 2011

Պէլոռութ-Լիբանան

Պատուանշանը յանձնուեցաւ ձեռամբ արհի. Հայր Վարդան եպս. Աշ-
քարեանի: Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի տնօրէն հայր Վարդան
վարդապետ Գաղանձեան իր խօսքին մէջ դրուատեց Դոկտ. Կիւլամիրեա-
նի աշխատանքը եւ Հոգեւոր Տիրոջ անունով վստահեցուց, որ անիկա պի-
տի շարունակուի՝ ի ինդիր հայ կաթողիկէ վարժարաններուն մէջ կըթա-
կան գործի զարգացման: Իր հերթին, Դոկտ. Կիւլամիրեան շնորհակալու-
թիւն յայտնեց ցուցաբերուած գնահատանքին համար եւ վերահաստատեց
իր յանձնառութիւնը՝ կանգնած մնալու հայ ուսուցիչի կողքին:

Նախքան այդ, հանդիսութեան բացումը, խօսք առաւ այս ծրագրի հա-
մակարգող՝ Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակի վարիչ Վարդան Թաշճեան: Ան հաստատեց, որ միամսեակի աշխատանք-
ները կարելի պիտի չըլլար արդիւնաւորել, եթէ չըլլար ուսուցիչներուն հա-
մագործակցութիւնը՝ յատկապէս կազմաւորման սեմինարներու նախա-
պատրաստութեան մէջ: Ան գոհունակութեամբ հաստատեց, որ Դպրոցա-
կան հայագիտութեան զարգացման գրասենեակը յաջողեցաւ իրականաց-
նել միամսեակի ծիրին մէջ իր առաջադրած բոլոր նպատակները:

Այս առիթով, Վարդան Թաշճեան ընթերցեց սեմինարներուն մասնակ-
ցած բոլոր ուսուցիչներուն անունները, որոնց յանձնուեցան վկայագիր-
ներ՝ ձեռամբ հայր Վարդան վարդապետ Գաղանձեանի: Շնորհակալա-
գիրներ յանձնուեցան մանկավարժական կազմաւորումի միամսեակին
աջակցած հայ կաթողիկէ չորս վարժարաններուն՝ Մեսրոպեան, Հարպոյ-
եան, Սրբոց Հոկիսիմեանց եւ Սրբուհի Ագնէս, որոնց տնօրէնները ներկայ
եղան հանդիսութեան:

Հոգեւոր Տիրոջ գնահատական նամակը՝ հայրենի դասախոսին

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակին կողմէ կազմակերպուած մանկավարժական կազմաւորումի միամսեակի բարեյածող եղափակումին լոյսին տակ, Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց Տ. Ներսէս Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս պատրիարք հետեւեալ նամակը յղեց դոկտ. Կիւլամիրեանին.

Պէլլութ, 1 յուլիս 2011

Դոկտ. Փրոֆ. Ճուլիեթա Կիւլամիրեան

Ազնուափայլ Տիկին,

Շնորհակալութիւն կը յայտնենք Ձեզի՝ անցեալ մայիս ամսուան ընթացքին Լիբանանի հայ կաթողիկէ վարժարաններու ուսուցիչներու մանկավարժական կազմաւորումի դասընթացքները ձեր կողմէ մեծ նույիրումով ու պատասխանատուութեամբ եւ բացառիկ արդիւնաւէտութեամբ վարելուն համար:

Մեր վարժարաններուն մէջ՝ կրթական պատասխանատուններուն, ուսուցչական կազմին եւ ծնողներուն հետ ձեր կատարած աշխատանքները արդարացուցին մեր բոլոր ակնկալութիւնները: Ձեր շնորհիւ նախ վեր բերուեցան մեր նախադպրոցական եւ տարրական դասարաններուն մէջ հայերէնի ուսուցման դիմագրաւած դժուարութիւններն ու խնդիրները, ապա նախանշուեցան յետագայ աշխատանքներու ուղղութիւնները՝ հայերէնի դասաւանդման մեթոդի բարելաւման եւ ուսուցիչներու մանկավարժական պատրաստութեան առնչութեամբ:

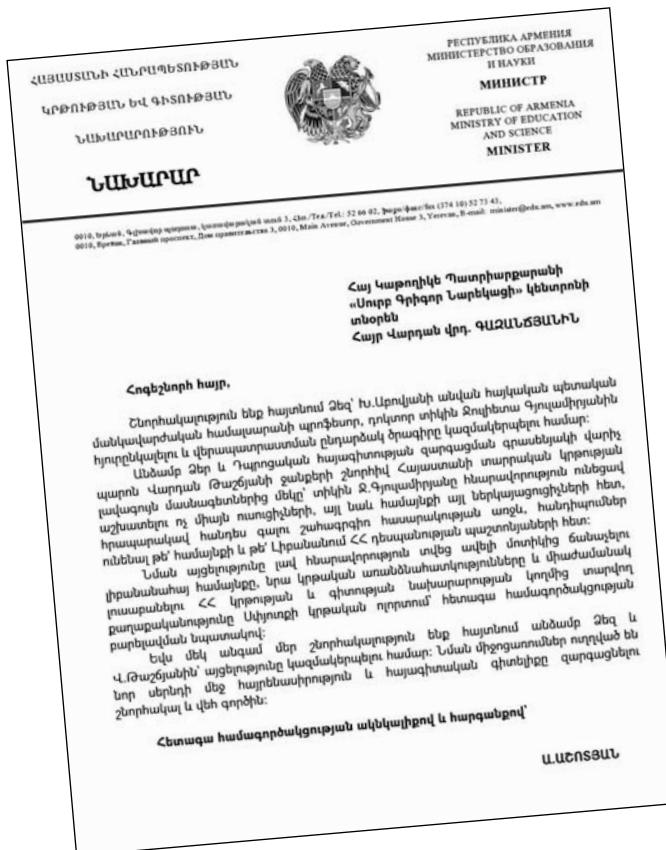
Կ'արժեւորենք Ձեր կողմէ ներկայացուած տեղեկագիրներուն մէջ արձանագրուած գնահատականները՝ մեր վարժարաններուն մէջ առկայ հայերէնի դասաւանդման խնդիրներուն վերաբերեալ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք անոնց լուծման ուղղուած ձեր առաջարկութիւններուն համար:

Ձեզի կը մաղթենք քաջառողջութիւն եւ երջանկութիւն՝ ձեր գաւակներուն եւ թոռներուն: Թող բարին Աստուած աւելցնէ Ձեր կորովը՝ ի իմնդիր Հայաստանի եւ Սփիւրքի մանկավարժներու նորանոր սերունդներու դաստիարակութեան եւ կազմաւորման:

Հայըական օրհնութեամբ
+ Ներսէս Պէտրոս ԺԹ.

-ԱՌԵՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆ

Նշեալ ծրագրի աւարտին առկիֆով, Հայաստանի կրթութեան նախարար պրո. Արմէն Աշոտեանէն ստացանք հետեւեալ նամակը.

Վարդան Թաշճեան

Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակի վարիչ

Սփիորահայ դպրոցը հայրենիք է, հայոց այցելքարտը՝ ամբողջ աշխարհում

Տպատրութիւններ՝ Պեյրութեան աշխատանքային այցելութիւնից,
մտորումներ՝ Սփիորում հայ դպրոցի առաքելութեան նասին

Պէյրութիւն Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի կեդրոնի «Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակի» հրաւէրով՝ 2011 թուականի մայիս ամսին ես մեկնեցի Լիբանանի մայրաքաղաք՝ Պատրիարքարանի հովանաւորութեան ներքոյ գործող բարձրագոյն վարժարանների հայոց լեզուի ուսուցիչներին մասնագիտական օգնութիւն ցոյց տալու նպատակով։

Պէյրութն ինձ դիմաւորեց շղարչի տակ թաքնուած ծառ ու ծաղկունքով, կանաչով, լեռնային բարձունքներով, ինքնատիպ շէնքերի՝ անթափանց մշուշի մէջ միսրճուած զագալմներով։

Հիասքանչ բնութեան փարթամ բուսականութեամբ ծածկուած քա-

ըաբեկորների ու ժայռերի լանջերին՝ մինչեւ ստորոտ ու ծովափնեայ հարթութիւն՝ ինչպէս ափի մէջ փուռած է Միջին Արեւելքի այս գեղեցկուհին: Ծիածանի բոլոր գոյներով ծաղկած ծառերի մէջ մի առանձին շուրջով ու հպարտությամբ ամենուր նազանի սլացքով կանգնած են նոճիներն ու սոճիները, իսկ բարձր լեռնային շրջաններում՝ լիբանանեան նշանաւոր մայրին՝ երկրի խորհրդանիշը, որը նոյն հպարտ կեցուածքով փողփողում է Լիբանանի դրօշի վրայ:

Բոլոր լիբանանահայերը սիրում են իրենց երկիրը. այն երկրորդ հայրենիք է մեր հայրենակիցների համար, որոնց նախահայրերը մեծ խմբերով սկսել են կայք հաստատել այս հողի վրայ աւելի քան 250 տարիներ առաջ, եւ որ դարձել է Հայկական սփյուռքի կարեւորագոյն օճախներից մէկը՝ յետեղեւնեան շրջանին: 1975ին, երբ բունկուեց 15 տարի տեւած լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմը, Լիբանանի մէջ հայերի թիւը կազմում էր աւելի քան 250 հազար: Պատերազմը պատճառ դարձաւ որ նրանցից տասնեակ հազարաւորներ հեռանան իրենց սիրելի երկրից եւ հաստատուեն գլխաւորաբար եւրոպական եւ ամերիկան երկրներում:

Լիբանան ունի 10.452 ք.մ տարածք, որի վրայ ապրում է մօտ 5 մլն բնակիչ: Փաստօրէն երկրի տարածքը, որը փոռուած է Միջերկրական ծովի ափերին եւ նրան յարակից լեռների վրայ, կազմում է Հայաստանի տարածքի մէկ երրորդը, իսկ բնակչութիւնը գրեթէ երեք անգամ աւելի: Մայրաքաղաք Պէյրութում ապրում է մօտ 1,5 միլիոն մարդ:

Պէյրութը թէեւ արաբական երկրի մայրաքաղաք է, սակայն թէ՛ իր ճարտարապետական տեսքով, թէ՛ ժողովրդի կենցաղով ու մշակոյթով շնչում է քրիստոնէութեամբ: Լիբանանում կան ընդարձակ շրջաններ, որոնք գրեթէ բացառապէս բնակուած են քրիստոնեաներով, սակայն ընդհանուր վերցրած՝ ներկայիս մուսուլմանների թիւը զգալիօրէն գերազանցում է քրիստոնեաններինը: Երկրում իւրաքանչիւր համայնքի, ներառեալ հայերի, իրաւունքները ամրագրուած են օրէնքներով եւ ազգային համաձայնութեան ուխտի տրամադրութիւններով:

Պէյրութի քրիստոնեաբնակ փողոցների խաչմերուկներում, բնակելի շէնքերի եւ պետական հաստատութիւնների մուտքերի առջեւ՝ մոմերի, ծաղիկների մէջ համեստ բայց եւ ներչնչող կեցուածքով կանգնած են Մարիամ Աստուածածնայ արձանիկները՝ լուսապսակներով: Հաւատաւոր ժողովուրդը պաշտում է Սուրբ Մարիամին, ապաւինում նրա պաշտպանիչ զորութեանը: Ուշագրաւ են ողջ մայիս ամսուայ ընթացքում քաղաքում երկնագոյն զգեստներով եւ ճերմակ թեթերից հիւսուած գօտիներով շրջող կանայք: մայիսը սուրբ Մարիամի ամիսն է, մայրութեան օրեր, եւ ով հա-

ւատում է Մարիամին, վստահում ու ապաւինում նրա զորութեանը, ուխտ է պահում. ամբողջ ամիս հագնում է երկնագոյն զգեստ, եւ նրա ուխտը կատարւում է:

Թող իրօք Սուրբ Մարիամը միշտ զորավիգ լինի իմ հաւատացեալ ժողովրդին:

...ինչպէս ընդունուած է, Պատրիարքարանի իւրաքանչիւր հիւր առաջինը պիտի այցելի Ամենապատիւ Տէր Ներսէս Պետերոս ԺԹ. Կաթողիկոս Պատրիարքին, Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց Հոգեւոր պետին: Բարետես ու բարեկիրթ, խորհուրդ, իմաստութիւն եւ հաւատ ներշնչող Հոգեւոր տէրը չուշացրեց ընդունելութիւնը ու իր պատկառելի կեցուածքով դիմաւորեց մեզ: Պատրիարքը մտահոգուած է համայնքի բոլոր խնդիրներով՝ սկսած մանկապարտէզների մանուկների կրթութիւնից մինչեւ նորաստեղծ ընտանիքներն ու նրանց խնդիրները, ուսուցիչների պատրաստումն ու վարժարանների շրջանաւարտների ճակատագիրը: Համայնքի ժողովուրդը հաւատում ու վստահում է նրան: Ներսէս Պետրոս Կաթողիկոս Պատրիարքը իր հոգուապետական օրհնութիւնն ու այցելութիւնն է չնորհում վարժարաններին, կրօնական, ընկերային ու բարեսիրական կեղրոններին, մասնակցում է համայնքի բոլոր միջոցառումներին եւ օժանդակում կառույցների գործունէութեանը:

Պէտրութեան առաջին լուսաբացը հայր Վարդան Վարդապետ Գազանձանի եւ Վարդան Թաշճեանի հետ դիմաւորեցինք մի հեքիաթային բարձունքում՝ Հայ Կաթողիկէ Զմմառի Վանքում: Հայր Վարդանը Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի Դիւանի քարտուղարն է եւ Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի տնօրէնը: Այս բարեկիրթ ու հաճելի քրիստոնեան վարում է հասարակութեան հետ կապերի ընթացքն ու բովանդակութիւնը, վերահսկում է Պատրիարքարանի հրատարակութիւնները, զբաղւում է դպրոցական կրթութեան խնդիրներով:

Գրիգոր Նարեկացի կեղրոնի «Դպրոցական հայագիտութեան զարգացման գրասենեակն» ունի երկու տարուայ պատմութիւն: Գրասենեակի վարիչ տնօրէն Վարդան Թաշճեանը, հայրենսասէր, ազնուագոյն եւ ղարաբեան պատերազմի մասնակից այս երիտասարդը, զբաղւում է համայնքի դպրոցական եւ հայագիտական խնդիրներով, իրականացնում է հայապահպանման եւ մատաղ սերնդի մէջ հայոց լեզուի նկատմամբ սիրոյ եւ հետաքրքրութեան բոցավառմանն ուղղուած նախաձեռնութիւններ: Այս գրասենեակի նախաձեռնութեամբ լոյս է տեսնում համասփիւռքեան չափանիշներով եզակի մի հրատարակութիւն՝ «Հայ մանկավարժ» գիտամեթոտական եռամսեան, որն ունի ընթերցողների ընդարձակ շրջանակ: Հեռանկարում հայագիտութեան զարգացման կենտրոնը նախատեսում է

ստեղծել համացանցային կրթական (հայոց լեզուով) ծրագիր, մշակել եւ բարեփոխել հայոց լեզուի եւ հայոց պատմութեան դպրոցական ուսուցման

հայեցակարգային մօտեցումները եւ ուսուցիչներին վերապատրաստել այդ մօտեցումներով:

Եւ այսպէս՝ այս հայրենասէր, հրաշալի հայերի հետ գտնւում ենք Զմմառ կոչուող լեռնային բնակավայրի ամենաբարձր կէտին հաստատուած՝ Հայ կաթողիկէ այս չքնաղ ու պատմական վանքում։ Զմմառը գտնւում է Պէլրութից մօտ կէտ ժամ հեռաւորութեան՝ բարձրադիր տեղանքում, որտեղից, ինչպէս ափիդ մէջ, երեւում են անսահման կապոյտով օղակուած ծովեզերեայ բնակավայրերը։ Զմմառում առաջին հանդիպում տեղի ունեցաւ Կաթողիկէ պատանեկան կազմակերպութիւնների անդամ՝ այստեղ բանակումի հաւաքուած մօտ 15 տղաների ու աղջիկների հետ։ Այս հրաշալի հայորդիները խոսում են հայերէն, մտածում են հայերէն, ունեն հայեցի հոգեկերտուածք, իսկ բոլորի աչքերը՝ հայի աչքեր։ Երեխանները 6-8րդ դասարանցիներ են, իսկ մի քանիսն՝ աւելի մեծ։ Նրանք

սովորում են, հետաքրքրուում այս ամենով, ինչով աշխարհի բոլոր պատանիներն ու աղջիկները, սակայն ի տարբերութիւն աշխարհում ապրող իրենց տարեկիցների՝ նրանք այլ հոգսեր էլ ունեն. մտահոգուած են, մտաւորապէս, Հայ Դատի, ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրով։ Հարցագրոյցի ժամանակ քիչ կաշկանդուած ու ամաչկոտ պատանիները միանդամից ակտիւանում են, դառնում համարձակ, երբ խօսքն սկսում է գնալ Եղեռնի մասին։

Տիկին, Դուք կը կարծէ՞ք, որ ամէն մի պատմական անցքի խնդիր 100 տարուայ ընթացքում կը մարի, կը մոռացուի։ Արդեօք Հայ Դատի խնդիրը ի՞նչ պիտի ըլլայ, հարցնում է հայրենիքին ու Հայ Դատին նուիրուած Ալիքը։ Ու լցւում են Ալիքի աչքերը։

Բոլորն սկսում են ոգեւորուած խօսել, միմեանց ընդհատելով՝ իրենց կարծիքն արտայայտել։ Բայց մի քանի րոպէ յետոյ նրանք ոգեւորուած արտասանում են ու երգում... Թնդում է Զմմառի բարձունքը, եւ ամէն ինչ հայրենիքի ու հայրենասիրութեան մասին է։

Մենք բաժանուում ենք այս հրաշալի հայորդիներից ու մտնում Զմմառի վանքը տարածք։ Հրաշք է բացւում իմ աչքի առջեւ... 250 տարուայ պատմութիւն ունեցող այս վանքը օտար հողում պահպանուած է խնամքով, փայլում է իւրաքանչիւր քար, սալիկ, խնամուած շրջակայքը ծառաստան է ու ծաղկարան։ Վանքի բակում կը հանդիպես մարդկանց՝ աշխարհի բոլոր կողմերից։ Նրանցից իւրաքանչիւրը լուսանկարում է վանքի բակը, գմբէթը, գաւիթները։ Իսկ վանքը գործող է ու այսօր պատրաստ-

ւում է պսակադրութեան: Ամուսնանում են հայ երիտասարդներ, նրանց շուրջ հաւաքուած են հարազատներ՝ հայ, հայախօս, հայաշունչ:

Զմմառի վանքի թանգարանում հաւաքուած են հազուագիւտ առարկաներ՝ հայկական գորգեր, թագաւորական համազգեստներ, պաշտպանութեան համար նախատեսուած զինատեսակներ, կահկարապի, զաղարանք: Ապշեցուցիչ է վանքի շինութիւններից մէկում տեղաւորուած մատենադարանը: Հարուստ պահուստը զարմացնում է դիտողներին, շրջում եմ, ու հոգիս միայն պարուրում է մի թանկագին զգացում, հպարտութիւն, որ ես հայ եմ ու կրողը, փոխանցողն ու տէրն այս ամէնի, եւ ուզում եմ, որ այդ մասին իմանան մատենդարանում շրջող օտարները եւս:

Զմմառում է հայկական գինեղարանը: Զմմառում արտադրուող գինիների համբաւը տարածուած է աշխարհում: Այստեղ գինեգործութեամբ զբաղուել են դարեր առաջ: Զմմառի եկեղեցու գինեղարանի նորոգման ժամանակ գետնափոր մի փոսում յայտնաբերել են մօտ 3 դարուայ կեանք ունեցող գինու տարայ՝ լի խաղողի գինով: Այն այժմ պահում է փակի տակ՝ նոյն հողում:

«Ընտանիքի օր» է յայտարարուած, ու կաթողիկէ համայնքի ներկայացուցիչները բարձրացել են Զմմառ: Ընդարձակ է դահլիճը, լի հաւատացեալ հայերով. եկել են ընտանիքներով՝ պապիկներ, տատիկներ, երիտասարդներ, նաեւ բազմաթիւ փոքրիկներ: Միջոցառման ողջ դադափարը հայ ընտանիքի արժէքների, աւանդոյթների պահպանում է եւ փոխանցումը նոր սերնդին: Միջոցառումը ընթանում է երկու լեզուով՝ արեւմտահայերէն եւ արաբերէն, որովհետեւ դահլիճում շատ են այն հայերը, ովքեր չեն խօսում եւ հասկանում հայերէնը: Բազմաթիւ հայապահպան ելոյթներին յաջորդեցին մի խումբ ընտանիքների պարզեւատրումները, գնահատանքի խօսքեր, նուէրների եւ պատուոգրերի յանձնում՝ բազմազաւակութեան, հաւատի պահպանման, հասարակական գործունէութեան, օրինաւոր զաւակների, ազգային նուէրներուածութեան եւ այլ հիմնաւորումներով: Ինձ ամէնից շատ հաճելիօրէն զարմացրեց եւ յուսադրեց, որ արաբախօս հայերը հեռացած չեն ազգից, հաւատից, եկեղեցուց, այսինքն, ազգն ու ազգութիւնը միշտ նրանց հետ են:

Խօսել Պէյրութի մասին՝ առանց ներկայացնելու Բուրջ Համուդը, նշանակում է բաց թողնել պէյրութահայութեան կեանքի չափազանց բնութագրական մի հատուած: Բուրջ Համուդը Պէյրութի անբաժանելի մասը կազմող, նրան ձուլուած հայաշատ արուարձան է, պարզապէս զուտ հայկական բնակավայր: Այն շրջափակուած է «Երեւանեան» կոչուող կամրջով: Կամուրջը հայկական այս թաղամասը կապում է Հայ Կաթողիկէ եկեղեցու Պատրիարքարանին, որի տարածքում ձգւում է նաեւ Արմէնիա փո-

դոցը: Բուրջ Համուղը ունի 200.000 բնակիչ: Նախկինում այն բնակեցուած է եղել բացառապէս հայերով:

1975ից մինչեւ 1990ը Լիբանանը պատերազմի դաշտ էր, ընդորում՝ կուռում էր ոչ թէ օտար երկրների դէմ, այլ երկիրը քաղաքացիական պատերազմի մէջ էր: Կուռում էին մուսուլմաններն ու քրիստոնեանները՝ իրար դէմ, յետոյ հակադիր բանակներ դարձան նաեւ քրիստոնեայ-քրիստոնեայ եւ մուսուլման-մուսուլման խմբերը: Եւ այս եղբայրասպան պատերազմը քանդել, աւերել է ոչ միայն քաղաքը, այդ հրաշք գեղեցկուհուն, այլեւ տեղահան արել հայերին, որոնք ոչ միայն հարիւրաւոր տարիների կեանք ունեցող իրենց բնակավայրերը փոխեցին՝ տեղափոխուելով քաղաքի այլ տեղամսեր, այլեւ հեռացան Պէյրութից:

Սակայն միեւնոյնն է՝ այս թաղամասում են գտնուում հայկական դպրոցները, ապրում են հայ ընտանիքներ, բոլոր խանութները հայերին են... փողոցների բոլոր անկիւններում հնչում է հայերէնը, այնպէս որ հայերէնով հանգիստ կարող ես դիմել ցանկացած անցորդի, առեւտուր անես... Ու ամենակարեւորը՝ ապահով ես, պաշտպանուած:

Բուրջ Համուղ հայահոծ թաղամասում է գտնուում Հայ Կաթողիկէ Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանը: Այն հիմնադրուել է 1939 թուականին Տանն Կիլիկիոյ Հայ Կաթողիկէ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաջանեան Կաթողիկոս Պատրիարքի նախաձեռնութեամբ: Վարժարանի շրջանաւարտների թիւը հասնում է 10 հազարի, որոնցից շատերը փայլուն դիրք են գրաւում հայ ազգայինհամայնքային կեանքի եւ իրենց ընտրած ասպարէզների մէջ:

2001 - 2002 ուսումնական տարեսկզբին Մեսրոպեան Վարժարանն սկսեց հրատարակել «Մեսրոպեան լրաբեր» ամսագիրը, որ վերածուել է իւրայատուկ հրատարակութեան՝ համասփիւռքեան չափանիշներով: Հրատարակութեան տասնամեակը բոլորած եզակի այս ամսագիրը, որի գլխաւոր խմբագրի պարտականութիւնները այժմ կատարում է հիմնադիր խմբագրի՝ Վարդան Թաշճեանի կողակիցը՝ Երեւան ծնուած Կարինէ Մինասեանը, դպրոցականներին տրամադրուում է անվճար:

Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանն իր շէնքային պայմաններով, բակով ու դասարանային համակարգով, ճաշակով ու նորաձեւ կահկարափով կարող է շարժել հայաստանեան լաւագոյն դպրոցների ուսուցիչների եւ աշակերտների նախանձը: Դպրոցի լուսաւոր շէնքերը, ընդարձակ բակը, մանկապարտէզն ու նորաստեղծ մանկապարտէզը ազգային արժանապատութիւն ու ապահով հոգեվիճակ են ստեղծում դպրոցի շքեղ դարպաններից ներս մտնող իւրաքանչիւրի մէջ: Բակում այցելուներին դիմաւորում է Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի արձանը՝ հոյակերտ մի յուշակո-

թող, որի նմանը չկայ ամբողջ սփիւռքում։ Դպրոցի տնօրէն Կրէկուար Գալուստի՝ այդ գրադէտ ու արժանապատիւ հայի, մանկապարտիզպանուհի Մարիա Պէօճէքեանի, նախակրթարանի պատասխանատուների ջանքերով բարձրագոյն վարժարանում ամէն ինչ արւում է երեխաների հայեցի կրթութեան, ազգապահպանման, դպրոցը կայուն եւ հիմնաւոր կրթական մակարդակի վրայ դնելու համար։ Մեսրոպեան վարժարանն ունի աւելի քան 800 աշակերտ, եւ նրանք հպարտութեամբ ու պատասխանատութեամբ են կրում մեսրոպեանական անունը ոչ միայն սովորելու տարիներին, այլև այն աւարտելուց յետոյ։ Ինձ բախտ վիճակուեց մասնակցել դպրոցի «վերջին զանգին», որը մի աննախաղէպ տօնակատարութիւն էր։ Դպրոցի ընդարձակ բակը լցուած էր հազարի հասնող ծնողներով, ուսուցիչներով, պատիկներով ու տատիկներով եւ, ամենակարեւորը՝ շրջանաւարտներով։ Դպրոցը հպարտ է իր շրջանաւարտներով, ինչպէս ցանկացած կրթական հաստատութիւն, սակայն ամէնից արժէքաւոր է նրանց կապի ապահովութիւնը, շրջանաւարտի՝ ետ նայելու, դէպի իր դպրոցն ու ուսուցիչները կրկին ետ դառնալու ցանկութիւնն ու քայլերը, աւելին՝ սեփական զաւակներին եւս այդ դպրոցը տանելու համոզմունքը։ Բոլորովին պատահական հանդիսատեսներին տրամադրած առաջին շարքում պարզուեց, որ նստած եմ դպրոցի երկու շրջանաւարտների՝ երկու հասուն տարիքի, կայացած բժիշկների կենարոնում։ Նրանք հպարտութեամբ էին խօսում իրենց դպրոցի ուսուցիչների մասին, եւ նրանց զաւակները սովորում էին այդ դպրոցում, թէեւ ընտանիքի նիւթական միջոցները թոյլ կը տային, որ իրենց երեխաները սովորէին օտարալեզու (հիմնականում՝ ֆրանսերէն) դպրոցներում։ Սա դպրոցին տրուող ամենաբարձր գնահատականն է։

Կարեւորում ենք նշել, որ անգամ ցածր առաջադիմութիւն ունեցող աշակերտներին դպրոցի պատերի ներսում պահելու եւ նրանց կեանքին նախապատրաստելու համար դպրոցի տնօրինութիւնը պետական մարմինների, կրթութեան նախարարութեան հետ վարած բանակցութիւններից յետոյ, նախակրթարանից յետոյ աւագ դպրոց գնացող ոչ փայլուն առաջադիմութիւն ունեցող աշակերտների համար բացել է «արուեստից դպրոց», ուր պատանիներն ու աղջիկները արհեստներ են սովորում։ Ու այսօր նրանք բեմի վրայ են իրենց նախկին համադասարանցիների հետ եւ հաւասարապէս մասնակիցն են «վերջին զանգի»ին, անցել են նոյն մանկութիւնն ու կեանքը նոյն դպրոցի պատերի ներսում եւ ոչ թէ դեռեւս չձեւաւորուած անձնային որակներով, ազգային արժէքներով՝ ցրուել են այլալեզու ու այլակրօն աշխարհում։ Սա եւս ազգապահպան մտահոգութիւն է, որը Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանի տնօրինութիւնն ու

մանկավարժական կոլեկտիվին յաջողուել է:

Լեռնային կանաչ գոտու մէջ հեռուից անդամ իր հպարտ, ինքնատիպ ու լուսէ կեցուածքով անցորդների ուշադրութիւնն է գրաւում Սրբոց Հոփիսիմեանց բարձրագոյն վարժարանը: Կարեւորում եմ նշել, որ Կաթողիկէ համայնքի բոլոր վարժարանների անուան մէջ հնչում է բարձրագոյն բառը, որը թէ՛ ծնողները, թէ՛ ուսուցիչներն ու աշակերտներն արտաքերում են հպարտ տօնով: Եւ այսպէս, այս դպրոցի բակն ու մուտքն իսկ հոգիով լցնում են յարգանքով ու ազգային բարձրագոյն հպարտութեամբ. բարեկարգ, մաքուր, կանաչազարդ ու ծաղկապատ: Ես դպրոցի մուտքի առջեւ եմ 7.30-ին: Ինձանից րոպէներ առաջ դպրոց էր մտել շուրջ 700 աշակերտ: Բակը՝ մաքուր, խաղաղ, լուս, ոչ մի ուշացած աշակերտ, ոչ մի շարժում... Ամէն ինչ կրթող է, դաստիարակող:

Սրբոց Հոփիսիմեանց բարձրագոյն վարժարանում ուսուցիչաշակերտ յարաբերութիւնների ձեւաւորման արդիւնքը եւ իր 45-ամեայ գործունէ-ութեան ազնիւ աշխատանքի ցայտուն հաւաստիքն առանց խօսքերի հաստատուեցին աւարտական վկայականների բաշխման հանդէսի վերջում: Բեմում պատուարժան ձեւով բազմած շրջանաւարտների միջից դուրս եկան մի աղջիկ եւ մի տղայ եւ համեստ ծաղկեփնջով մօտեցան դպրոցի տնօրինուհուն՝ քնքուշ ու մեղմաքարոյ քոյր Արմինէին, ու նրան յանձնեցին ծաղկեփունջը՝ հրաշալի հայերէնով շնորհակալութիւն յայտնելով նրան: Ծաղկեփնջի մէջ դրուած էր մի ծրար. այդ ծրարի մէջ գտնուող լի-բանանեան դրամը նրանք նուիրեցին դպրոցին... Ծաղկեփունջը դասարանի անունից մայրապետին ներկայացնող հայուհին շնչաց. «այս դրամը մենք նուիրում ենք դպրոցին, որպէսզի վճարուի այն երկու աշակերտների ուսման վարձը, որոնք նիւթապէս անապահով են»: Կարեւորում եմ նշել, որ դպրոցում քիչ չեն նման աշակերտները, բայց այդ մասին չգիտի ոչ միայն դպրոցի ոեւէ աշակերտ, այլեւ ոչ մի ուսուցիչ: Շրջանաւարտների այս որոշումն անչափ յուղեց ոչ միայն ինձ, դպրոցի տնօրինութեանը, այլեւ ողջ դահլիճին, բարձրաստիճան հիւրերին, որոնց ծափողջոյնները երկար ժամանակ չեն դադարում: Այլեւս ոչինչ պէտք չէր ասել այս դպրոցում տիրող (կ դէպ՝ մնացած վարժարաններում նոյնպէս) ազնիւ մթնոլորտի եւ դաստիարակութեան մեթուների ու արդիւնքների մասին: Այս հանդիսաւոր մասը, ողը զուսպ էր, կոռեկտ եւ կիրթ, աւարտուեց առանց շքեղութեան, առանց շուայլութեան: Շրջանաւարտները հիւրերի եւ իրենց ծնողների հետ հաւաքուեցին դպրոցի բակում եւ տորթի ու շամպայնի շուրջ անկեղծօրէն ուրախացան: Ինձ ասացին, որ նրանց իրենց ուրախութիւնը պիտի շարունակեն ուստորանում: Ռեստորանի գումարը ոչ թէ վճարելու էին ծնողները, այլ իրենք՝ աշակերտները. վաստակել էին

ամբողջ տարուայ ընթացքում՝ կազմակերպելով իրենց ձեռքի աշխատանքների պատրաստած ուտեստեղէնի վաճառք եւ այդ գումարը հաւաքել ոչ թէ ուսուցիչներին կամ տնօրինուհուն նուէրներ գնելու, այլ վերջին զանգի իրենց ծախսերը հոգալու եւ դպրոցի անապահով աշակերտների ուսման վարձը հոգալու համար:

Անարատ յղութեան հայ քոյրերի միաբանութեան հովանաւորութեամբ է գործում նաեւ Հայ Կաթողիկէ համայնքի Սրբուհի Ագնէս վարժարանը: Դպրոցը համայնքի հնագոյն կրթօջախներից է, այն 75 տարեկան է, հպարտութեամբ ընդգծում է տնօրինուհուն՝ քոյր Անախար: Այս քնքուշ ու բազմափորձ հայուհին՝ ճկուն ու գործունեայ խառնուածքով, դպրոցում եւ մանկապարտէցում աշխատող հայրենսասէր հայուհիներին իր շուրջը հաւաքած, ամէն ինչ անում է պետական բարդ ու ծաւալուն ծրագրից «տառապող» երեխաների համար հայոց լեզուի դասերի փոքր հնարաւորութիւնները ծառայեցնել դպրոցի գլխաւոր նպատակին՝ երեխաներին հայ մեծացնելու եւ ծագած դժուարութիւնները մեծ ջանքերով յաղթահարելու համար: Այս դպրոցում աշակերտները սովորում են մինչեւ 9րդ դասարան: Այստեղ տիրում է մայրապետների դպրոցներին յատուկ խաղաղութեան եւ բարութեան մթնոլորտը: Մանկապարտէցի եւ նախակրթարանի օրիորդները որդեգրել են այս դպրոցին յատուկ աշխատանքի ոճը, միջանձնային յարաբերութիւնների ձեւերը եւ աշակերտների նկատմամբ վերաբերմունքը:

Ինչպէս իմ այցելած միւս դպրոցներում, այնպէս էլ այստեղ, բոլոր աշակերտները շնչում են հայերէնով: Ու չափազանց ջերմօրէն են հաղորդակցուում Զայաստանից եկած հիւրերի հետ: Նրանք անկեղծ են, պարզ ու ջերմ, ինչպէս աշխարհի բոլոր երեխաները: Մի միջադէպ, որը տեղի ունեցաւ Սրբուհի Ագնէս դպրոցում, ինձ անսահման յուղեց: Հերթական դասը լսելուց, աշակերտների հետ անկեղծ զրոյցից յետոյ դուրս եկայ դասարանից ու քայլում եմ դպրոցի պատշգամբում: Վազելով ինձ մօտեցաւ մի աղջնակ այդ դասարանից ու մեկնեց մի թղթի կտոր՝ վրան մանկական ձեռագրով գրուած: «մենք քեզի շատ սիրեցինք»: Ես, անշուշտ, հասկացայ, որ այս գրութեան բովանդակութիւնն, ի դէմս ինձ՝ ուղղուած էր հայատանցիներին:

Ինչպէս բոլոր, այնպէս էլ Սուրբ Ագնէս վարժարանում ուրախութեամբ վաստեցին, թէ որքան լաւ են կարդում ու խօսում աշակերտները, բարեացակամ եւ համագործակցային յարաբերութիւններ են ոչ միայն ուսուցիչաշակերտ, այլեւ ուսուցիչ-ուսուցիչ փոխյարաբերութիւններում, որը հիմքն է, իմ կարծիքով, վարժարանի որդեգրած հումանիստական կրթադաստիարակչական գործընթացի նպատակներն ու բովանդակու-

Թիւնը: Այդ ամէնի իրականացմանը նպաստում են հայոց լեզուին եւ գրականութեանը, ազգային աւանդական տօներին, հերոսական անցքերին նուրիուած միջոցառումները, ասմունքի, շարադրութիւնների, նկարների մրցոյթները, հանդէսները, ցերեկոյթները, որոնք ոչ պակաս, քան հայոց լեզուի դասերը, նպաստում են հայեցի հոգեկերտուածքի եւ լեզուամտածողութեան ձեւաւորմանն ու զարգացմանը, բոցավառում հետաքրքրութիւն մայրենի լեզուի նկատմամբ, երեխաններին տանում են դէպի իրենց արմատները, նրանց հոգում միշտ վառ, արթուն է պահում հայ լինելու ու հայ մնալու յաւիտենական երդումը:

Նոյն հոգսերով, նոյն մտավախութիւններով ու առաջնահերթութիւններով է ապրում ու աշխատում հայ կաթողիկէ Պատրիարքարանի Գէորգ Հարպոյթեան վարժարանը: Այն ստեղծուել է լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմի օրերին (դարձեալ հային բնութագրող, նրա նկարագիրն ամբողջացնող մի թել):

Դպրոցի տնօրէն Ռիթա Պօյաճեանը հպարտութեամբ նշում է, որ դպրոցն ունի 382 աշակերտ՝ շեշտելով նոյնիսկ երկու թիւը: Այսինքն, ես հասկացայ, որ դպրոցի համար արժէք է իւրաքանչիւր հայ աշակերտ:

Դպրոցն ունի իր «Թռիչք» պարբերաթերթը, որն, ի դէպ, կարելի է ամսագիր անուանել, որովհետեւ այն այնքան էլ թերթ չէ. բազմաէջ, գունագարդ, կազմով եւ իր բովանդակութեամբ՝ ամէն ինչով ամսագիր է: Նրա գլխաւոր խմբագիրը դարձեալ Վարդան Թաշճեանն է:

Վարժարանն իր աշխատանքների ծիրում է տեսնում նաեւ ծնողների հետ իրականացուող գործունէութիւնը: Ծնողների հետ տարուող հրաշալի աւանդոյթ են ծնողական հաւաքները ամենատարբեր առիթներով: Այս անգամ հաւաքը նուրիուած է մայրերի օրուան: Դպրոցից դուրս՝ մի ընդարձակ դահլիճում հաւաքուել են ծնողներ՝ շուրջ 200 մայրիկ, տատիկ, պապիկ, դպրոցի նախկին տնօրէն՝ Զուարթ Նաձարեանը, հովանաւորներ, շրջանաւարտներ... Բոլորը՝ գեղեցիկ, ինսամուած, ճաշակով: Ծնողներից մէկը՝ մի գեղադէմ հայուհի, վարում է ցերեկոյթը, երգում, պարում, արտասանում եւ բոլոր մասնակիցներն արձագանգում են: Ուրախ են ծնողները, հաւաքուած մանկավարժական կոլեկտիւի շուրջ ու նեցուկ իրենց զաւակների կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործին:

Հայ կաթողիկէ համայնքն ունի 6 հանրակրթական դպրոց: Նշուածների թուին է պատկանում նաեւ Այնձարի հայ քոյրերի վարժարանը, ուր ինձ չյաջողուեց այցելել, ինչպէս նաեւ Մխիթարեան միաբանութեան վարժարանը՝ Պէյրութի Հազմիէ արուարձանում: Իսկ Պէյրութում գործում է 26 հայկական դպրոց, 30ից աւելի հայ եկեղեցի, մշակութային կեղրոններ, երգչախմբեր, թատրոններ, մարզական, կրօնական, բարեսիրական

Եւ հասարակական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ:

Իմ այցելած բոլոր 4 բարձրագոյն վաժարաններում սկսած մանկապարտէզի «բողբոջ», երբեմ՝ նոյնիսկ «ծիլ» խմբից երեխաններին սովորեցնում են ֆրանսերէն, անգլերէն եւ արաբերէն լեզուներ: Տասնհինգամեայ (3 տարի մանկապարտէզ+12 տարի վարժարան) կրթութեան արդիւնքում սովորողները հրաշալի տիրապետում են նշուած լեզուները եւ առանց դժուարութեան կարող են չարունակել ուսումը ցանկացած լեզուով: Մանկավարժահոգեբանական տեսանկիւնից այս մօտեցումը դիտարկելու դէպքում վստահաբար կարող ենք ապացուցել, որ սա լուրջ ծանրաբեռնուածութիւն է 3-6 տարեկան փոքրիկների համար եւ կարող է վնասել նրանց առողջութեանը: Միաժամանակ յայտնի է, որ հէնց այս տարիքն է լեզուների իւրացում ամենաբարենպաստ ժամանակաշրջանը եւ այդ յաջուռում էր մանկապարտէզներին, որովհետեւ օտար լեզուներն ուսուցանուում էին արդիական մեթոսներով, յագեցած իրազննական նիւթերով: Միանգամից մի քանի լեզուի իւրացման ուղղութեամբ մեր այցելած վարժարաններում բծախնդիր եւ պահանջկուտ մօտեցումն ունէր նաեւ մէկ այլ հիմնաւորում, որը պայմանաւորուած էր մեծ հաշուով համաշխարհայնացման հիմնախնդիրներով: Լիբանանում բարձրագոյն կրթութեան լեզուն, ըստ էութեան, ֆրանսերէնն ու անգլերէնն է: Բանն այն է, որ երկար ժամանակ Լիբանանը եղել է ֆրանսիական գաղութ, որի ազգեցութիւնն առայսօր ակնյայտորէն զգացուում է ոչ միայն քաղաքի ճարտարապետութեան, մշակոյթի, կենցաղի ոլորտներում, այլեւ սերունդների հոգեկերտուածքի մէջ: Իսկ առաւել է խնդիրը բարդանում, որովհետեւ հայ ծնողներն անպայման ճգտում են, որ իրենց երեխանները պատրաստ լինեն նշուած լեզուներով չարունակել երկրի կամ երկրից դուրս գործող բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններում: Որպէսզի այդ խնդիրը լուծուի եւ հայ երեխաններն անպայման հայկական դպրոց յաճախեն, դպրոցներում ամէն ինչ արուում է օտար լեզուների ուսուցման բարձր մակարդակ ապահովելու համար: Եւ այդ յաջուռում է նրանց:

Հայկական դպրոցների կրթութեան կառուցուածքը, բովանդակութիւնն ու ձեւերը, բնականաբար, սերտօրէն պայմանաւորուած են երկրի կրթութեան նախարարութեան գործելակերպով: Եւ այդ բնական է, քանի որ բոլոր հայկական դպրոցները պետական են եւ իրենց կարգավիճակով կանգնած մնացած բոլոր դպրոցների մակարդակին:

Հայկական դպրոցներում աշխատանքներ են տարւում ուսուցիչների վերապատրաստման ուղղութեամբ՝ օգտագործելով նաեւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների մասնագէտների ուժեղը: Օրինակ, Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանի ուսուցիչներին վերապատրաստե-

լու համար տնօրինութիւնը պայմանագիր էր կնքել Պէյրութի Յիսուսեան հայրերի համալսարանի հետ, եւ նրանց մասնագիտների խումբն ամբողջ տարին վերապատրաստում էր մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի հայուսուցիչներին: Կաժողիկէ Պատրիարքարանի դպրոցներում աշխատանք էր տարւում հայոց լեզուի դասերի կատարելագործման ուղղութեամբ: Այս գործընթացում կարեւոր մասնակցութիւն է բերում այդ դպրոցներում հայոց լեզուի ուսուցումը համադրող Ռաֆֆի Տէմիրճեանը, մի հրաշալի հայորդի, որը ուսուցիչների վերապատրաստման մեր կողմից վարուող բոլոր դասընթացների ակտիւ մասնակիցն էր:

Լիբանանի հայկական մանկապարտէզներում գործածւում է «Փոքրիկ Անն» դասագիրքը, առաջին դասարանում՝ «Պետիկն ու գայլ», որոնք, բնականաբար, իրենց մեթոսներով, կառուցուածքով եւ բովանդակութեամբ ժամանակավրէպ են: Իսկ նախակրթարանում օգտագործում էին տարբեր հեղինակների դասագրքեր, այդ թւում՝ բոլորովին վերջերս հրատարակուած Աղաւնի Առաքէլեանի «Զորս եղանակը» եւ Կարօ Առաքէլեանի դասագրքերը, որոնք Սիկիւռքի դասագրքաստեղծ գործընթացում լուրջ առաջննթաց են, եւ աշակերտներն ու ուսուցիչները հաճոյքով պարապում էին նրանց միջոցով:

Երկրի պետական հանրակրթական դպրոցները տասներկուամեայ են: 12րդ դասարանի աւարտին աշակերտները յանձնում են պետական քննութիւններ եւ դրանց արդիւնքների հիման վրայ միանգամից ընդունում են պետական բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւն: Մասնաւոր ուսումնական հաստատութիւններն իրենք են ընտրում իրենց ուսանողներին: Նրանց մօտ ուսման վարձը աւելի բարձր է, քան պետական համալսարաններում: Երկրի համալսարանների ուսումնական պլանները բաւականին ծանրաբեռնուած են: Ուսանողները կարող են որեւէ առարկայից պարտք ունենալ, սակայն նրանք փոխադրուում են կուրսից-կուրս՝ մինչեւ պետական քննութիւնները: Դրանց նրանք կարող են մասնակցել՝ մարելով ցանկացած կուրսից մնացած պարտքը: Հայկական վարժարանների շրջանաւարտների մեծ մասը սովորում են ոչ միայն Պէյրութի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններում եւ աչքի են ընկնում իրեւ ուսանողներ, այլև աշխարհի տարբեր համալսարաններում:

Պէյրութում գործում են տարբեր համայնքներին պատկանող բազմաթիւ դպրոցներ, որոնց շրջանաւարտները հայրենասէր, աշխատասէր տղաներ ու աղջիկներ են: Բոլոր ուսումնական հաստատութիւններն էլ հայեցի են, իրականացնում են ազգային բազմաբովանդակ դաստիարակութիւն: Դրանք Պէյրութի տարբեր թաղամասերում են գտնում, ունեն երկար տարիների պատուաւոր գործունէութիւն եւ մեծ հեղինակութիւն:

Ինձ բախտ վիճակուեց տեսնել Պէյրութի Հայ ճեմարանի աւելի քան հարիւրամեայ շէնքը: Ազգային արժանապատութեամբ, խոնարհումի ու գնահատանքի զգացումներով մտայ այդ շէնքը՝ Պէյրութի Զոքաք Պլաթ թաղամասում: Այն հայկական ճարտարապետական վեհութեամբ ու խոյանքով գրաւում է իւրաքանչիւր հայի ուշադրութիւն: Պատերազմական տարիներին այդ տարածաշրջանը հայաթափուել է, Անթիլիսա աւանում կառուցուել է նոր, աւելի յարմարաւէտ շէնք, ու հին շէնքը այսօր տրուել է վարձակալութեան այլ հաստատութիւն: Սա չի խանգարում, որ դպրոցի կանաչազարդ այգում իրենց համեստ ու խոհուն կեցուածքով կանգնած մնան Լեւոն Շանթի, Նիկոլ Աղբալեանի, Բարսեղ Կանաչեանի արձանները: Մարդիկ, որոնք սովորել են այս լուսապայծառ շէնքում, բարձրացել ու իջել այս ճարտարապետական ինքնատիպ լուծումով կառուցուած աստիճաններով: Ովքե՛ր են ճեմել այս պարտէզում, ովքե՛ր են նստել այս նստարաններին... Օրը Կիրակի էր. պարոն Թաշճեանը տիրոջ իրաւունքով մտաւ ճեմարանի բակը: Ոչ ոք չկար: Ես շատ յուզուած եմ, պարզապէս դողում եմ՝ շօշափելով աստիճանների բազրիքները: Մեզ անմիջապէս մօտեցաւ մի արաբ տիկին, որն, ըստ երեւոյթին, շէնքի պահակն էր եւ հետաքրքրուեց, թէ ինչ իրաւունքով բակ մտանք: Ուղեկիցս բացատրեց մեր ով լինելը, տիկինը նայեց իմ խոնաւ աչքերին, հեռացաւ, սակայն երեւի թէ չհասկացաւ այդ պահի խորհուրդը ինձ համար: Ես անթաքոյց հապարտութեամբ եւ տիրոջ իրաւունքով շրջում եմ դպրոցամերձ այգում ու մտածում. «ովքե՛ր են այս փառահեղ շէնքում սովորել, իսկ այսօր այն օտարութեան, լքուածութեան շղարչ ունի...»: Ու մենք հեռանում ենք՝ կարծես մենակ, անտէր թողնելով այս արձաններին, որոնք թէեւ պաշտպանուած են ըստ պաշտօնական պայմանագրի, բայց միեւնոյն է, մենակ են...

...Լիբանանահայութեան պարծանքն է Հայկակեան համալսարանը, ուր տասնամեակներ շարունակ կրթուել են հայերը եւ դարձել ոչ միայն լիբանանահայութեան պարծանքը: Այսօր համալսարանն ունի 800 ուսանող, նրանց յիսուն սովորութեան պարագաները կազմութեան մեջ մտածում են իրենց կրթօջախը՝ նաեւ նիւթապես օժանդակելով եւ յաճախ հոգալով համալսարանի կարիքները: Համալսարանն ունի մի քանի մասնաշէնք. նրան կից գործում է Հայ աւետարանական կեդրոնական բարձրագոյն վարժարանը: Փողոցով անցնող ոեւէ մէկն անտարբեր չի անցնում քաղաքի կանաչազարդ բարձունքներից մէկում փառահեղորէն բազմած ճարտարապետական այս ինքնատիպ կառուցյի մօտով: Համալսապանի կամարազարդ մուտքի վրայ երեք լեզուներով գրուած է՝ «Հայկակեան հա-

մալսարան», իսկ պարիսպների ներսում՝ ճաշակով ճեւաւորուած պուրակում, ճեմում են տարբեր ազգերի երիտասարդներ՝ ժամանակակից ոճով հագնուած, նաեւ գլխաշորերով փաթաթուած այլակրօն օրիորդներ։ Բարեկիրթ ու ճաշակով ճեմասրահները, լուսաւոր ու արդիական լսարանները պատկառանք են ներշնչում ոչ միայն համալսարանի, այլեւ մեր ազգի նկատմամբ։ Համալսարանն ունի պատկառազդու պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմ՝ ամենատարբեր ազգութիւնների ներկայացուցիչներ, որոնք պատուով են կատարում իրենց գործը։ Համալսարանի շրջանաւարտները փնտրուած մասնագէտներ են երկրի բազմաթիւ ոլորտների համար։

Ոեկատոր վերապատուելի Հայտոսթեանը հպարտութեամբ պատմում է, որ Պէլութի բազմաթիւ դրամատների տէրերը, այլ հաստատութիւնների ղեկավարները պատրաստ են աշխատանքի ընդունել համալսարանի դիպում ստացած մասնագէտներին։ Աւելին, պետական եւ մասնաւոր դպրոցների տնօրէնները յատուկ դիմում են վերապատուելիին՝ խնդրելով իրենց դպրոց ուղարկել մանկավարժութեան բաժնի շրջանաւարտներին, մասնաւորապես՝ հայ օրիորդներին։ Ես անթաքոյց հպարտութեամբ կարեւում եմ նշել, որ ինձ բախտ վիճակուեց դասախոսութեամբ հանդէս գալ Հայկագեան համալսարանի բազմավաստակ մանկավարժական կոլեկտիվ առջեւ։

Լիբանանահայ գաղութն ապրում է բազմերանգ քաղաքական-մշակութային-կրթական կեանքով։ Գաղութի պատասախանատունները խորութեամբ գիտակցում են, որ այսօրուայ աշխարհը մերժում է ինքնակղիցումը, համոզուած են եւ վստահ են, որ նոր սերունդը պիտի կրթուի հայեցի արժէքներով՝ ըմբռնելով, որ նրանց պիտի բացել նաեւ աշխարհի առջեւ։ Ու ամէն ինչ արւում է, որ նոր սերունդը դառնայլաւ մասնագէտ, իմանայ շատ լեզուներ՝ դիմակալելու համար համաշխարհային մարտահրաւէրները եւ իր հաւաքական կեցուածքով դառնայ այն բարձր բերդի սիւնը, որի անունն է հայկական եկեղեցի, որը իւրաքանչիւր սփիւռքահայի համար ապահովութիւն է, հաստատունութիւն, կայունութիւն…

Ճուիեթա Կիւլամիրեան

Այնքուրայի 300 հայ մանուկներու յիշատակին ոգեկոչում

Հովանաւորութեամբ ամենապատիւ տէր Ներսէս Պետրոս ԺԹ. կաթողիկոս պատրիարքին, հայոց Մեծ Եղեռնի նահատակներու եւ Այնթուրայի 300 հայ անմեղ որբերու յիշատակին կատարուեցաւ ոգեկոչում մը, կիրակի, 8 մայիս 2011-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Այնթուրայի Սէն Ժոզեֆ քուեճին մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ժունիէի հայ կաթողիկէ «Սէր» միութեան անունով բացման խօսքը արտասանեց Սիրեն Սեմերձեան, որ նշեց, թէ լիբանանեան ընկերութիւնը սկսած է հետզհետէ մոռնալ թուրքին ոճիրին ահաւորութիւնը եւ ասոր վկան է թրքական ֆիլմաշարերու ցուցադրութեան ծիրին ընդարձակումը լիբանանեան պատկերասփիւռի կայաններուն կողմէ: Ապա Սիրեն Սեմերձեան ներկայացուց Այնթուրայի որբանոցի 300 հայ որբերու ճակատագիրը բացայացած Միսաք Քելեչեանը:

Սակայն նախքան Քելեչեանի խօսք առնելլ, Լազարեան միաբանութեան մէծաւոր հայր Անթուան Նաքատ Փրանսերէնով խօսք առնելով պատմեց, թէ ինչպէս քոլեճին մէջ հայ որբերը թրքացուած են: Անոնք տանջուեցան, որովհետեւ պարզապէս հայ էին:

Միսաք Քելեչեան արաբերէնով խօսք առնելով ներկայացուց քոլեճին պատմութիւնը: Ան ներկայացուց, թէ ինչպէս Ճեմալ փաշայի եւ Խալիլէ Խտիպի գլխաւորութեամբ հայ մանուկները թրքացման եւ խալամացման ենթարկուեցան:

Միսաք Քելեշեան նշեց, թէ 300 հայ որբեր մահացան քոլերայի, անօթութեան եւ տանջանքի պատճառով ու թաղուեցան եկեղեցւոյ խորանին ետեւ: 1993-ին, երբ քոլեճը ընդլայնելու աշխատանքներուն պատճառով փորեցին գետինը, հոն գտան հայ որբերուն ածիւնները, որոնցմէ մաս մը հաւաքելով թաղեցին մեծաւորներու գերեզմաններուն մէջ:

2010-ին հայր Անթուան Նաքատ 30 քառ. մետրնոց հողաշերտ մը նուիրեց, որպէսզի հոն յուշակոթող եւ տապանաքար գետեղուին:

Քելեշեան զուգահեռներ գծեց Օսմանեան կայսրութեան ժամանակաշրջանին հայերուն եւ լիբանանացիներուն կրած տանջանքներուն միջեւ: «Ո՞ւր է մայիս 6-ը այսօր, ո՞ւր է նահատակներու մեծարումը Նահատակաց հրապարակին վրայ, ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս շոգիացաւ Մայիս 6-ը իբրև Նահատակաց օր», հարց տուաւ Մ. Քելեշեան:

Ապա խօսք առաւ «Թելէ Լիւմիէր» հեռուստակայանի թղթակից տիկ. Լորա Նաանու, որ շեշտեց ճշմարտութեան վրայ եւ ըսաւ. «Անկարելի է որ ճշմարտութիւնը մեռնի. ուշ թէ կանուխ ան երեւան պիտի ելլէ»: Այս առիթով ան կոչ ուղղեց Լիբանանի բոլոր թղթակիցներուն, որ թիկունք կանգնին ճշմարտութեան եւ սատարեն հայոց դատին յաջողութեան:

Օրուան բանախօս՝ պրն. Նապիհ Ալ Հայէքը ներկաներուն փոխանցեց թուրքերու կողմէ իրագործուած հայոց ցեղասպանութեան դրդապատճառները:

Շարականներով եւ ազգային երգերով հանդէս եկաւ Պուրճ Համմուտի սուլրբ Փրկիչ եկեղեցւոյ մանկապատանեկան «Բլբուլ» երգչախումբը, ղե-

Կավարութեամբ պըն. Մանուէլ Քէշիշեանին:

Այսուհետեւ, նախագահութեամբ արհի. Յովհաննէս եպս. Թէյրուզեանի եւ մասնակցութեամբ հայ թէ օտար եկեղեցականներուն, աեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն բիւրաւոր նահատակներուն եւ յատկապէս Այնթուրայի 300 հայ մանուկներու դիտաւորութեան: Հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք, գերապայծառ տէրը փոխանցեց իր պատգամը:

Ոգեկոչման աւարտին, ներկաները թափօրով եւ շարականներու երգեցողութեամբ ուղղուեցան գերեզմանոց, ուր նահատակաց յուշակոթողին վրայ գետեղուեցան մոմեր եւ վարդեր:

Վիեննայի Սիհթարեան միաբանութեան 200-ամեակի յորելեանին դրոշմաքուղքը

Մայիս 2011-ին, Վիեննայի Սիհթարեան վանքին մէջ ներկայացուեցաւ միաբանութեան 200 ամեակի յոբելեանին առթիւ լոյս տեսած դրոշմաթուղթը, որ շրջանառութեան դրած է աւստրիական փոսթը: Դրոշմաթուղթին արժէքը 90 սենթ է, եւ հոն կը ներկայացուի գրադարանի կեդրոնը գետեղուած փայտաշէն սքանչելի պահարանի մը նկարը:

Զեռնարկին ներկայ եղան Հայաստանի հանրապետութեան դեսպան Աշոտ Յովկակիմեանը, Հայաստանի մօտ Աւստրիոյ դեսպան Միքայէլ Փոսթը, Նաճարեան ծ.վրդ., Վատիկանի ներկայացուցիչը, Միհթարեան Միաբանութեան վարդապետներ, Հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ եւ «Սուրբ Գաբրիէլ Փիլաթեկիսթ» կոչուած միութեան անդամները: Այս առթիւ աբբահայր Պօղոս Գոճանեան հանգամանալից ձեւով ներկայացուց Միհթարեան միաբանութեան Վիեննա հաստատման եւ անոր 200-ամեայ պատմութիւնը:

Տեղի ունեցաւ գեղարուեստական յայտագիր: Դրոշմաթուղթին տպաքանակը մէկ միլիոն է: Յոբելենական թուականը հանգամանալից կերպով պիտի նշուի սեպտեմբեր 10-ին եւ 11-ին: Նշենք, որ Վիեննայի Միհթարեան միաբանութեան մօտ կը գտնուի Սփիւռքի հայկական թերթերու ամենամեծ ու լլիւ հաւաքածոն:

Արիհ. Պետրոս արք. Սիրիաթեանը այցելեց ՀՀ սփիւռքի նախարար Հրանոյշ Յակոբեանին

Մայիսի 26-ին, Հայաստանի հանրապետութեան սփիւռքի նախարար Հրանոյշ Յակոբեանը ընդունեց իայ կաթողիկէ Բերիոյ թեմի առաջնորդ

Պետրոս արքեպիսկոպոս Միրիաթեանը:

Նախարար Հ. Յակոբյանը ներկայացուց ՀՀ սփյուռքի նախարարութեան գործունէութիւնն ու յառաջիկայ ծրագիրները՝ անդրադառնալով հայապահպանման, հայրենադարձութեան, սփիւռքի մասնագիտական ներուժի համախմբման նպատակով իրականացուող ծրագիրներուն եւ միջոցառումներուն:

Անոնք քննարկեցին Հայրենիք-Սփյուռք գործակցութեան զարգացման, Սուրբիայի հայ կաթողիկէ համայնքի հիմնախնդիրներուն, Սուրբիայի մէջ ՀՀ սփյուռքի նախարարութեան խորհրդատուական յանձնախումբի գործունեութեան հետ առնչուող հարցեր:

Հայաստան համահայկական հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի 20-րդ նիստը

Զորեգաբթի, 31 մայիս 2011-ին, Հայաստանի կառավարութեան ընդունելութիւններու տան մէջ տեղի ունեցաւ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի նիստը՝ գլխաւորութեամբ խորհուրդի նախագահ, Հայաստանի հանրապետութեան նախագահ Սերժ Սարգսեանի: Արհի. աէր Պետրոս արք. Միրիաթեան եւ գերյ. հայր Յովսէփ ծ.գ. Քէլէկեան մասնակցեցան այս նիստին ներկայացնելով հայ կաթողիկէ Եկեղեցին:

Նախագահին առաջարկով եւ խորհուրդի անդամներուն քուէարկութեան իրերեւ արդիւնք, հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի կազմին մէջ ընդգրկուեցաւ նոր անդամ մը՝ «Փիւնիկ» բարեգործական հիմնադրամի նախագահ Գաբրիէլ Զեմպերճեան, իսկ Հայաստանի եկեմուռքի նախարար Վաչէ Գաբրիէլեան ի պաշտօնէ հաստատուեցաւ իրերեւ խորհուրդի անդամ: Խորհուրդի կազմի համալրման հետ կապուած, հիմնադրամի գործադիր վարչութեան յանձնարարուած է համապատասխան փոփոխութիւններ կատարել կանոնադրութեան մէջ՝ հոգաբարձուներու խորհուրդի անդամներուն թիւը սահմանելով 36 հոգիի:

Այսուհետեւ նիստին մասնակիցները դիտեցին «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին միջոցներով 2010-ին կատարուած աշխատանքներուն վերաբերեալ ժապաւէն մը, եւ հիմնադրամի գործադիր անօրէն ԱրաՎարդանեանի զեկուցումը՝ հաշուետու տարուան մէջ հիմնադրամի գործադիր վարչութեան կատարած աշխատանքներուն մասին:

Նիստի օրակարգին ծիրին մէջ հոգաբարձուներու խորհուրդի անդամներուն պիտի ներկայացուի նաեւ վերստուգիչ յանձնախումբի եւ «Կրանթ

Թորնթոն» ընկերութեան հաշուեքննիչ կազմակերպութեան եղբակացութիւնը, որմէ ետք նիստի մասնակիցները պիտի քննարկեն հոգաբարձուներու խորհուրդի փոխնախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի զեկուցումը՝ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի նախորդ տարիներու աշխատանքներուն եւ հետագայ զարգացումներուն, հիմնախնդիրներուն եւ անոնց լուծումներուն մասին:

Հայոց Յեղասպանութեան 100 ամեակին նուիրուած Պետական Յանձնախումբի անդրանիկ նիստը

Հայաստանի կառավարութեան ընդունելութիւններու տան մէջ տեղի ունեցաւ Հայոց Յեղասպանութեան 100 ամեակին նուիրուած նախաձեռնութիւնները համակարգող Պետական Յանձնախումբի անդրանիկ նիստը՝ գլխաւորութեամբ յանձնախումբի նախագահ, Հայաստանի հանրապետութեան նախագահ Սերժ Սարգսեանի: Այս ժողովին ամենաապատիւ Հոգեւոր Տէրը ներկայացուց հարէպի հայ կաթողիկէ թեմի առաջնորդ՝ արհի: տէր Պետրոս արք: Միրիմաթեանը:

Հանրապետութեան նախագահը նիստի մասնակիցներուն տեղեկացուց, որ յանձնախումբը ընդլայնած է իր կազմը՝ ընդգրկելով նաև «Գալուստ Կիւլպեննկեան» հաստատութեան տնօրէններու խորհուրդի տեսուչ, Մեծն Բրիտանիոյ, Իրլանտայի եւ Հայկական համայնքներու բաժանմունքի ղեկավար Մարտին Եսայեանը եւ Հայ Օգնութեան Միութեան կեղրոնական վարչութեան ատենապետ՝ Վկիքի Մարացւեանը:

Իր խօսքին մէջ նախագահ Սերժ Սարգսեան նախ ողջունեց ներկաներուն մասնակցութիւնը Հայոց Յեղասպանութեան 100 ամեակին նուիրուած նախաձեռնութիւնները համակարգող Պետական Յանձնախումբի անդրանիկ նիստին: Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որոնք ընդունեցին յանձնախումբին մաս կազմելու իր առաջարկը, եւ յատկապէս անոնց, որոնք այս անդրանիկ նիստին մասնակցելու համար յատուկէն ժամանեցին Հայաստան: Նախագահը մասնաւորապէս ըսաւ. «Այլ բան չէի ակնկալեր, քանի որ Հայոց Յեղասպանութեան հարցը մարդկութեան դէմ գործուած այդ յանցագործութենէն 96 տարի անց տակաւին բաց է բոլորիս՝ իւրաքանչիւր հայու համար: Բաց է, քանի որ կարելի չէ ընկալել եւ հասկնալ պետութեան մը կողմէ իր քաղաքացիներուն նկատմամբ ծրագրուած եւ իրականացուած բնաշնչման քաղաքականութիւնը: Բաց է, քանի որ հայ ժողովուրդին նկատմամբ իրագործուած ոճիրին հետեւանքները մինչեւ այսօր չեն վերացուած՝ հակառակ իննուկէս տաս-

Նամեակներուն: Բաց է, քանի որ այսօր կան Մեծ Եղեռնը իրականացնող-ներու ուրացող հետեւորդներ, որոնք ջանք եւ եռանդ չեն խնայեր հայոց պատմութեան այս սեւ էջը խեղաթիւրելու համար: Բաց է, քանի որ Մեծ Եղեռնը ուրացողները մեր ողբերգութիւնը կը դիտեն իբրեւ զուտ միջազգային քաղաքականութեան մէջ իրենց համար անյարմարութիւններ ստեղծող երեւոյթ եւ չեն ընկալեր իրենց ապաշխարանքով հատուցելու անհրաժեշտութիւնը»: Հստ նախագահ Սարգսեանի, հայերը խաղաղ ժողովուրդ են, անոնք պատրաստ են իբրեւ հաւասարը հաւասարի հետ, արժանապատուութեամբ խօսելու, քննարկելու եւ համագործակցելու բոլորին, ներառեալ՝ իրենց դրացիներուն հետ:

Հանրապետութեան նախագահը ընդգծեց, որ անկախ ամէն բանէ, «մենք երբեք պիտի չհանդուրժենք Հայոց Ցեղասպանութեան Ժխտումը եւ Անարգանքը Անմեղ Նահատակներու Յիշատակին Նկատմամբ»:

Լեռնային Ղարաբաղի նուիրուած զիտաժողով Հռոմի մէջ

Հռոմի Սան Մարգո Հրապարակը գտնուող Միջազգային Կազմակերպութեան ի նպաստ իտալական Հնկերակցութեան կեղրոնին մէջ, տեղի ունեցաւ Լեռնային Ղարաբաղի նուիրուած զիտաժողով մը՝ կազմակերպուած սոյն ընկերակցութեան եւ իտալիոյ պետութեան մօտ Հայաստանի հանրապետութեան դեսպանութեան կողմէ, որուն մասնակցեցան ոչ միայն հայեր, այլ նաև մեծ թիւով իտալացի գիտաշխատողներ, գպրոցականներ, զանազան կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ եւ մամուլի գործակիցներ, ինչպէս՝ Վատիկանի Զայնասփիւուի հայկական բաժինը եւ «Խաղաղութեան Զայն» հեռուստակայանը:

Հանդիպումը առիթ հանդիսացաւ խորացնելու պատմական եւ քաղաքական զանազան նիւթեր՝ Ղարաբաղի հարցին շուրջ: Այս առիթիւ ներկայացուեցան երկու հատորներ Լեռնային Ղարաբաղի մասին. մին՝ հայրենի Փրոֆ. Նիկոլա Յովհաննէսեանի՝ «Լեռնային Ղարաբաղի Հարցը» գիրքի իտալերէն թարգմանութիւնը, որ կը նկարագրէ Ղարաբաղի բնակչութեան կտրած գժուարին ճանապարհը դէպի ազատութիւն եւ անկախութիւն: Իսկ միւսը՝ հտալահայ մտաւորական եւ գրող՝ իմանուէլէ Ալիբրանտիի «Ղարաբաղի իրաւունքները» իտալերէն հատորը, որ կ'անդրադառնայ «փոքր հողաշերտի մը՝ մեծ ժողովուրդի պատմութիւնը» նիւթին մասին:

Գիտաժողովը վարեց քաղաքական ու ռազմագիտութեան բնագաւառ-ոի վերլուծող՝ Ալեսսանտրո Բոլիթին որ յատկապէս ընդգծեց թէ ինչպէս «Ղարաբաղի հարցը իր մէջ կը պարունակէ ազգու կերպով միջազգային քաղաքականութեան բոլոր հակասութիւնները», յիշեցնելով որ Եւրոպա-յի քաղաքականութիւնը պէտք չէ անտեսէ մարդկային հրմնական իրաւունքները, յոյս յայտնելով որ իրականացուելիք լուծումներ գտնուին խաղաղութեան ի ինդիր:

Խօսք առաւ նաեւ իտալիոյ կառավարութեան մօտ ՀՀ արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Ռուբէն Կարապետեան, որ անդրադառնալէ ետք Լեռնա-յին Ղարաբաղի պատմութեան ու անոր բնակչութեան հայկական ինքնու-թեան, խօսեցաւ անկախութեան անհրաժեշտութեան մասին, մատնանշե-լով, որ հարցը Հայաստանի եւ Ասրաքէյճանի միջեւ չէ, այլ՝ Ղարաբաղի բնակչութեան եւ Ասրաքէյճանի միջեւ է: Հայաստանի դեսպանը նաեւ ընդգծեց Պագուի կողմէ գինամթերքի սահմանուած մեծ գումարները, եւ յայտնեց իր մտավախութիւնները այս ուղղութեամբ:

Խօսք առաւ ապա՝ փրոփ. Նիքոլա Յովհաննէսեան, հայագդի պատմա-գէտը, եւ անդամ՝ ՀՀ Գիտութեան Ակադեմիային, որ հեղինակն է «Լեռ-նային Ղարաբաղի Հարցը» գիրքին: Նախ իր գոհունակութիւնը յայտնեց, որ իր հատորը իտալերէնի թարգմանուած է, ու այս առիթով Հոռոմ կը գտնուի խօսելու համար Լեռնային Ղարաբաղի իրավիճակին մասին, ըր-լայ՝ պատմական, ըլլայ՝ քաղաքական առումով:

Իսկ փրոփ Մարքօ Պայիս՝ հայագիտութեան դասախոս՝ Հոռոմի «Լա Սաբիէնցա» հեղինակաւոր համալսարանի մէջ, իր խօսքին մէջ յիշեց Ար-ցախի պատմութեան հրմնական հանդրուանները՝ իննիսունական թուա-կաններէն սկսեալ...

Վերջին խօսքն առաւ «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը» հատորի հեղի-նակ՝ տիւար իմմանուէլէ Ալիբրանտին, որ հակիրճ կերպով խօսեցաւ Ղա-րաբաղի ի նպաստ իտալական նախաձեռնութեանց ու անոնց նպատակին մասին, շեշտը դնելով անոր դատական ու քաղաքական երեւոյթներուն առնչուած մարդկային ինքիշխանութեան իրաւունքին վրայ, ակնարկե-լով նաեւ՝ Լեռնային Ղարաբաղի ընդհարումներու ծագումին, յեղաշրջու-մին եւ խաղաղութեան ի նպաստ քայլերուն:

Եկեղեցիներու տիեզերական խորհուրդի Հոգեգալուստի պատգամը

Եկեղեցիներու տիեզերական խորհուրդը պատգամ մը ուղղեց Հոգե-

գալուստի տօնին առիթով, 12 յունիս 2011-ին, որուն պատգամին մէջ կը նշուի, թէ Հոգեգալուստի տօնը՝ հւրաքանչիւր եկեղեցական հասարակութեան եւ ամէն մէկ անհատի համար, նոր առիթ մըն է, հաղորդութեամբ ու գոհութեամբ ապրելու սուրբ Հոգիի գալստեան շնորհքները:

Պատգամը կը յորդորէ հաւատացեալները նորոգել վստահութիւնը Հոգիի գօրութեան հանդէպ, անոր աղօթելով, որպէսզի նոր շունչ պարզեւէ եկեղեցւոյ՝ նորոգելով զայն եւ տալով քաջութիւնը ըլլալու, այս տառապեալ աշխարհին մէջ, Խաչի ու Յարութեան նահատակներ, եւ արդարութեան, խաղաղութեան ու յոյսի վկաններ:

Եկեղեցիներու Տիեզերական Խորհուրդը, ապա կը հաստատէ, թէ սուրբ Հոգին մարդոց կը յայտնէ Քրիստոսը որպէս Տէր եւ Փրկիչ: Սուրբ Հոգին նաև կը մասնակցի Քրիստոսի փրկագործ ծրագրին, արտայայտելով աստուածային զօրութիւնը, մարդոց համար, շատ անգամ անըմբունելի միջոցներով:

Պատգամը ի վերջոյ կը յիշեցնէ, թէ Հոգեգալստեան շնորհքի ուժը, որ տրուեցաւ առաջին առաքեալներուն, Աւետարանը հոչակելու շնորհքն էր համայն մարդկութեան փրկութեան համար, ու շարունակելու աշխարհի վերանորոգումի ծրագիրը, որ սկսաւ Քրիստոսով:

10 տարի անցան Իգնատիոս Մալոյեանի երանացումնեն

Թեհրանահայութեան մէկ կայքէջը՝ www.hyeli.com կը յիշէ երանելի իգնատիոս Մալոյեանի երանացման 10 ամեակը:

Հեղինակը կը գրէ Վասիկանի կողմէ Եղեռնին զոհ գնացած նահատակ եպիսկոպոս Ինգնատիոս Մալոյեանի երանացման մասին, ներկայացնելով եպիսկոպոսին կեանքը եւ կ'առաջարկէ է օգտագործել Կաթողիկէ աշխարհին մէջ Հայոց Յեղասպանութեան մասին տեղեկութիւններու տարածման համար:

10 տարի առաջ Հռոմի եկեղեցւոյ կողմէ Մարտինի Հայ Կաթողիկէներու առաջնորդ Իգնատիոս Մալոյեանի երանացման փաստը տակաւին լաւապէս չենք կրցած օգտագործել՝ յատկապէս քրիստոնեայ աշխարհին մէջ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման պայքարի աշխատանքներուն մէջ: Այդ փաստին կ'արժէ անդրադառնալ իւրաքանչիւր տարուայ 11 յունիսին, որ Վասիկանի կողմէ հոչակուած է որպէս Երանելի եպիսկոպոսին՝ 1915-ի հայոց Մեծ Եղեռնի նահատակի ոգեկոչման տօն:

Իգնատիոս Մալոյեան ծնած է 19 ապրիլ 1869-ին Մարտինի մէջ. բարեպաշտ ընտանիքի զաւակ, փոքր տարիքէն կը յաճախէ տեղւոյն թեմական դպրոցը: 1883-ին ան կու գայ Լիբանան՝ Զմմառու Պատրիարքական Միա-

բանութեան նորընծայարանը: 1888-ին առողջական վիճակին պատճառով կը հարկադրուի վերադառնալ ծննդավայր եւ երեք տարի կազդուրուելէ ետք կը վերադառնայ Զմմառ ու այնտեղ յաջողութեամբ կ'աւարտէ փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական ուսումը: Կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուի 1896-ին՝ դառնալով անդամ Զմմառու Պատրիարքական Միաբանութեան: Կը նշանակուի հոգեւոր հայր՝ վանաբնակ քահանաներուն եւ նորընծաներուն:

Իգնատիոս Մալոյեան պաշտօնավարած է Աղեքսանդրիոյ եւ Գահիրէի մէջ, ապա Պոլիս կանչուած՝ որպէս ընդհանուր քարտուղար Պօղոս Պետրոս ԺԲ. Սապաղեան պատրիարքին, ստանալով ծայրագոյն վարդապետի աստիճան: Ապա, դարձեալ Աղեքսանդրիա ղրկուելով, այնտեղ պաշտօնավարած է մինչեւ 1910:

Մարտին քաղաքի թեմին վիճակաւոր Յուսիկ արք. Կիւլեանի հրաժարումէն ետք, մեծաւորները գերյ. Մալոյեանին կը յանձննեն թեմին ընդհանուր գործակալի պաշտօնը. 1911-ին ան կ'ընտրուի Մարտինի թեմի արքեպիսկոպոս:

Մալոյեան նահատակուեցաւ իր հօտին հետ, 1915-ին՝ Մարտին շրջանի կառավարիչին հրահանգով, մերժելով հաւատաքի ուրացման դիմաց իրեն խնայելու գծով կատարուած առաջարկը: Նահատակութեան պայմաններուն վերաբերեալ գոյութիւն ունին հաւաստի տեղեկութիւններ: Այդ մասին վկայաբանական կարեւոր գրութիւն մը ունի ասորի կղերական մը, որ հիմք հանդիսացաւ անոր երանացման դասին:

7 հոկտեմբեր 2001-ին, հանգուցեալ Յովհաննէս Պօղոս Բ. պապը Վատիկանի սուրբ Պետրոս հրապարակը խմբուած հաւատացեալներուն ու եկեղեցական եւ քաղաքական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններուն ներկայութեամբ կատարեց երանացման արարողութիւնը նահատակ եպիսկոպոս ինքնատիոս Մալոյեանի: Ներկայիս Վատիկանի կողմէ աշխատանքներ կ'ընթանան Մալոյեանի սրբադասման ի ինդիր:

Եղեռնի 100-ամեակին ընդառաջ՝ Մալոյեանի կերպարը եւ դատը լաւագոյնս յուշարար կրնան ըլլալ հայ ժողովուրդի ցեղասպանութեան՝ յաշ կաթողիկէ աշխարհին:

Վատիկանեան www.news.va նոր կայքէջը

Սուրբ Պետրոս եւ սուրբ Պօղոս առաքեալներու տօնին եւ սրբազան քահանայապետին քահանայութեան 60 ամեակին առթիւ, Վատիկանի Ընկերային հաղորդամիջոցներու խորհուրդի ջանքերով լոյս կը տեսնէ նոր լրատուական կայքէջ մը, որուն առաջին "clic" ը նոյնիքն սրբազան քահա-

Նայապետը կատարեց: Այս նոր կայքէջին նպատակն է միատեղ հաւաքել Վատիկանի զանազան լրատուամիջոցներու կարեւորագոյն լուրերը, ինչպէս - Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ, Բատիօվատիկան, հեռուստատեսիլի կայն, CTV եւայլն: www.news.va կայքէջի պաշտօնական ներկայացումը կատարուեցաւ երկուշաբթի 27 յունիսին Վատիկանի մամլոյ գրասենեակի Յովհաննէս Պօղոս Բ. սրահին մէջ:

Ընկերային հաղորդամիջոցներու 45-րդ համաշխարհային օր Պքերքէի մէջ, Լիբանան

Ընկերային հաղորդամիջոցներու 45-րդ համաշխարհային օրուան առիթով, կիրակի, 5 յունիս 2011-ին, առաւտեան ժամը 10.30-ին, Պքերքէի մարոնիթ պատրիարքարանին մէջ, հանդիսաւոր սուրբ Պատարագ մատոյց Բաաի պատրիարքը, մասնակցութեամբ ընկերային հաղորդամիջոցներու եպիսկոպոսական յանձնախումբի փոխ նախագահ հայր Էմիլ Մատիիի, կաթողիկէ մամլոյ կեդրոնի տնօրէն՝ տէր Ապտօ Պուքասըմի, կաթողիկէ լրատուութեան համաշխարհային միութեան լիբանանեան մասնաճիւղի տնօրէն Թոնի Խատրայի, յոյն կաթողիկէ պատրիարք Լահամի, առաքելական նուիրակ մոնսինիոր Քաչայի, ամենապատի Հոգեւոր Տիրոջ ներկայացուցիչ եւ հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի ընկերային հաղորդամիջոցներու պատասխանատու հայր Վարդան վրդ. Գաղանձեանի եւ այլ հոգեւոր ու քաղաքական անձնաւորութիւններու եւ բազմաթիւ լրագրողներու:

Սուրբ Պատարագի սկիզբը խօսք առաւ Լիբանանի կաթողիկէ մամլոյ կեդրոնի տնօրէն՝ տէր Ապտօ, ապա սուրբ Աւետարանի ընթերցումէն ետք, Բաաի պատրիարքը փոխանցեց օրուան պատգամը: Ան իր պատգամին մէջ նախ յայտնեց, որ Աստուծոյ եւ մարդուն փառքը կը բխին սէրէն, որ մեզ պատուիրեց Յիսուս Քրիստոս «սիրենք իրար զիրար, ինչպէս որ ինքը մեզ սիրեց»:

Պատրիարք Բաաի անդրադարձաւ ընկերային հաղորդամիջոցներու 45-րդ համաշխարհային օրուան ուրախ առիթին աղօթելով, որ բոլոր հաղորդամիջոցները փոխանցեն Աստուծոյ Խօսքը ճշմարտութեամբ, մշակոյթով եւ գեղեցկութեամբ, ինչպէս որ կը պատկերացնէ Եկեղեցին. ինչպէս նաեւ այդ հաղորդամիջոցները քարոզեն մշակութային ու քաղաքակրթական շինիչ արժէքներ, ի սպաս աւելի արդար, խաղաղ ու համերաշխ աշխարհի, եւ կերտեն առողջ ու առարկայական հանրային կարծիք:

Իր քարողին մէջ, ան կոչ ուղղեց նաեւ սուրբ Աւետարանի միջոցաւ գիտակցելու մարդկային արժանապատութեան իրեւ ցոլացում Աստուծոյ փառքին, բարութեան ու գեղեցկութեան, եւ ճանչնալու մեր մարդկային առաքելութիւնը՝ կազմելու համար սիրոյ հասարակութիւնը։ Այնուհետեւ, պատրիարք Ռաախի յայտնաբերեց սրբազն քահանայապես թենեդիկտոս ԺԶ.-ի այս տարուան ուղղած պատգամը՝ ընկերային հաղորդամիջոցներուն, «Ճշմարտութիւն, ծանուցում եւ կեանքի իսկութիւն թուային դարաշրջանին մէջ» խորագրով։ Մարոնիթ պատրիարքը ապա ճաշի հրաւիրեց հաղորդամիջոցներու պատասխանատուները։

Թուրքիոյ պապական նուիրակի կոչը կրօնական ազատութեան ի խնդիր

Կիրակի 5 յունիս 2011-ին, Խսքէնտերունի մէջ տեղի ունեցաւ Գերապայծու Բատովեզէի յիշատակին նուիրուած հաւաքը, որուն մասնակցեցան կաթողիկէ եւ ուղղափառ եկեղեցական ներկայացուցիչներ, որոնց շարքին նաեւ՝ հայ Եկեղեցին։ Այս առթիւ, Թուրքիոյ մէջ պապական նուիրակ գերապայծառ Անժոնի Հուչիպելլոն յայտարարեց թէ կաթողիկէ եկեղեցին Թուրքիոյ մէջ կ'ապրի «լոկ ներկայութիւն» մը դէպի վկայութիւն անցք մը։ Ոչ աղմկարար վկայութիւն մը այլ ապրելակերպի վկայութիւն մը։ Անդրադառնալով Թուրքիոյ Եւրոմիութեան անդամակցութեան, գերապայծառ Հուչիպելլոն հաստատեց երկրին մէջ «կրօնական ազատութեան» կարեւորութիւնը, որ ոչ միայն պաշտամունքի ազատութիւն է այլ նաեւ՝ խղճի ազատութիւն։ Կարեւոր է ըսած է ան - որ ամէն մարդ կարելիութիւնը ունենայ հաւատալու եւ չհաւատալու, եւ եթէ հարկ ըլլայ նաեւ իր կրօնը փոխելու։ Յիշեցնենք, թէ գերապայծառ Բատովեզէ 2010 յունիս 3-ին դաժան կերպով սպաննուած էր իր իսլամ վարորդին ձեռքով։

Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց իրաւանց բանաձեւի վաւերացում Ամերիկայի մէջ

Չորեքշաբթի, 20 յուլիս 2011-ին, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Տան արտաքին գործոց յարաբերութեանց յանձնաժողովը 43 թեր եւ 1 դէմ քուէով վաւերացուց Թուրքիոյ փոքրամասնու-

թեանց իրաւանց բանաձեւը, որով կոչ կ'ուղղեն Թուրքիային վերջ տալու կրօնական խորականութեան, չնորհելու կրօնական ազատութիւն դադրեցնելով բոլոր սահմանափակումները հաւաքներու համար, արտօնելու աղօթքի եւ կրօնական կրթութիւն, եւ վերադարձնելու գրիստոնեաներու պատկանող ապօրինի բոնագրաւած եկեղեցիները իրենց տէրերուն:

Բանաձեւին վաւերացումը, որ կը վայելէր Քոնկրէսի 34 համանախագահ հովանաւորներու աջակցութիւնը երկու կուսակցութիւններէն, հայ, յոյն եւ ասորի գաղտէացի համայնքներուն ի նպաստ հանդիսացաւ:

Միացեալ Նահանգներու հայ դատի յանձնախումբը, Ամերիկայի յունական ինստիտուտը (AHI), Ամերիկայի յունական կրթական հաստատութիւնը եւ Հայաստանի առաջադիմական միութիւնը (AHEPA) կ'ողջունեն այս գերակշիռ յաղթանակը, կոչ ուղղելով իրենց համայնքներուն աջակցելու բանաձեւի ընդունման:

Վատիկանը պիտի իրապարակէ հայոց Տեղասպանութեան վերաբերեալ գաղտնի արխիմետը

Յուլիս 5-ին, Վատիկանի մէջ կայացած մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին, Վատիկանի գաղտնի արխիւներու դիւնապետ Գերապայծառ Սերճի Փականո յայտարարեց թէ 2012-ի փեարուարին, Վատիկանի մէջ առաջին անգամ ըլլարով հանրութեան պիտի ցուցադրուին պատմական կարեւոր նշանակութիւն ունեցող 100 գաղտնի արխիւներ, որոնք երկար տարիներ ի պահ դրուած էին Վատիկանի Գաղտնի Դիւնաներուն մէջ:

Գերապայծառ Փականո անդրադառնալով Հայկական Ցեղասպանութեան վերաբերեալ իրենց մօտ գտնուող արխիւներուն, լրագրողներուն յայտնած է, թէ իբրև մարդ՝ “խոր ամօթ կը զգայ պատմութեան այդ դառնաղէտ էջը յիշելով”՝ Վատիկանի Ռատիկայանը միւս կողմէ 6 յուլիսին, ճշգեց որ “սոյն հրատարակութիւնները կը հրապարակուին ոչ բանավէճ ստեղծելու, այլ պատմական փաստեր յայտնաբերելու համար” :

Գերասպայծառ Փականո նկարագրած է նաեւ Հայկական Ցեղասպանութեան մասին կարգ մը փաստաթուղթերու մէջ արձանագրուած տխուր, անասելի պատմութիւնները:

Յուցադրուելիք արխիւներուն մէջ պիտի ըլլան 8-րդ դարէն մինչեւ 20րդ դար պատահած պատմական իրադարձութիւններու եւ դէպքերու փաստաթուղթեր:

«Արմատացած Քրիստոսի մէջ եւ հաստատ հաւատքով», Մատրիտ 2011

Պայծառակերպութեան տօնին Բնենեղիկոսո ԺԶ.-ի պատգամը
երիտասարդութեան

Շաբաթ, 6 օգոստոս 2010-ին, Պայծառակերպութեան տօնին, սրբազան քահանայապետը պատգամ մը ուղղած է երիտասարդներուն ի տես 2011-ի երիտասարդութեան համաշխարհային օրուան։ Իր պատգամին մէջ Բենեդիկտոս ՓԶ. նշած է թէ ինչպէ՞ս 1989-ին, Պերլինի պատի փլուզումէն մի քանի ամիս առաջ, երիտասարդները ուխտագնացութիւն կատարած էին Սպանիոյ Սանդիիակօ Տէ Գոմբըսդելլա սրբավայրը, այժմ երբ Եւրոպան պէտք ունի վերագտնելու իր քրիստոնէական արմատները, նոր ժամադրութիւն մը ունինք Մատրիտի մէջ, ուր պիտի խորհրդածենք «Արմատացած Քրիստոսի մէջ ու Հաստատ հաւատքով» նիւթին չուրջ։

Ձեռնարկը սրբազան քահանայապետին համաձայն, կարեւոր առիթ մըն է Եւրոպական եւ տիեզերական եկեղեցւոյ համար։ Ան կը յուսայ, որ համայն երիտասարդութիւնը, ըլլան հաւատացեալները, ըլլան տարակուսողները եւ Քրիստոսի չհաւատացողները, անոնք եւս պիտի կարենան ապրիլ այս փորձառութիւնը, որ վճռական կրնայ հանդիսանալ իրենց կեանքին ներս։

Աստուած է կեանքի աղբիւրը։ Զինք ջնջելը կը նշանակէ այս աղբիւրէն հեռանայ եւ զրկուիլ ուրախութեան լիութենէն։ Արարածը առանց արարիչին կ'անհետանայ։ Այսօրուայ մշակոյթը, մանաւանդ մի քանի շրջաններու մէջ, կը ջանայ մերժել զԱստուած եւ նկատել հաւատքը որպէս անհատական երեւոյթ, որ որեւէ ազդեցութիւն չունի հասարակական կեանքին վրայ։ Մինչ իրականութեան մէջ արժէքները, որոնք ընկերութեան հիմնեն, կը բխին Աւետարանէն ու զանոնք կորսնցնելով կը կորսուի նաեւ մեր ինքնութիւնը։

Ասոր համար է, որ սրբազան քահանայապետը հրաւիրեց երիտասարդները աւելիով խորացնելու իրենց հաւատքը, որովհետեւ, ըստ ան երիտասարդներուն, դուք էք ընկերութեան եւ Եկեղեցւոյ ապազան։

«Արմատացած Քրիստոսի մէջ եւ Հաստատ հաւատքով» խօսքը պարզ խորագիր մը չէ, այլ՝ կեանքի օրակարգ մը։ Առանձնական զրոյց ունեցէք Յիսուսին հետ, եւ ճանչցէք զինք Աւետարանի ընթերցումին եւ Եկեղեցւոյ քրիստոնէականին միջոցաւ։ Վստահեցէք իրեն ու ան ձեզ երբեք յուսախափ պիտի չժողով։

Ընտանիքի եօթներորդ համաշխարհային Օրը՝ 2012-ին, Սիլանոյի Մէջ

«Ընտանիքը, աշխատանքը եւ տօնելը» այս է տիտղոսը Ընտանիքի համաշխարհային օրուայ առթիւ հրատարակուած նախապատրաստական վաւերաթուղթին, որուն ներկայացումը տեղի ունեցաւ 24 մայիս 2011-ին, Վատիկանի մամլոյ գրասենեակին մէջ:

Իր զրոյցին մէջ, Ընտանիքի քահանայապետական խորհուրդի նախագահ՝ կարդինալ Էնոթոնէլի, ներկայացուց Ընտանիքի քահանայապետական խորհուրդի աշխատանքը, յայտարարելով նոր կայքէջի՝ մը ստեղծումը www.familia.va ([Փրանսերէնով](http://www.famille.va) www.family.va ինչպէս նաև սպաներէնով):

Կարդինալ Անթոնէլի ապա նշեց Ընտանիքի քահանայապետական խորհուրդի 30-րդ տարեդարձը, որ կը նշուի 2011-ին: 13 մայիս 1981-ին՝ նոյն օրը Յովհաննէս Պողոս Բ.-ի մահափորձին, Սուրբ Աթոռը կը հռչակէր ստեղծումը ընտանիքի նուիրուած երկու կարեւոր հաստատութիւններու՝ «Ընտանիքի քահանայապետական Խորհուրդը եւ ամուսնութեան ու ընտանիքի ուսմանց Յովհաննէս Պողոս Բ.-ի անուան հաստատութիւնը»: Խորհուրդը, ըստ կարդինալը, իր 30 ամեակը պիտի տօնակատարէ յառաջիկայ 22 նոյեմբերին, 1981-ին Familiaris Consortio ընտանիքի նուիրուած քահանայապետական հովուական թուղթին հրատարակումին օրը: Քահանայապետական Ընտանիքի Խորհուրդին պարտականութիւնն է պահպանել ու պաշտպանել ընտանիքի արժէքները, ըլլայ եկեղեցական հասարակութեան ներքեւ, ըլլայ քաղաքացիական ընկերութեան մէջ:

Խորհուրդը կազմուած է 25 կարդինալներէ եւ եպիսկոպոսներէ, որոնք նախագահական գրասենեակի մաս կը կազմեն, եւ որոնք իրենց կարգին կազմուած են 20 պսակուած զոյգերէ ու 40 մասնագէտներէ: Խորհուրդը

իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ երկու տարին անգամ մը:

Ապա կարդինալ Անթոնելին անդրադարձաւ յառաջիկայ 2012-ի մայիս 30-էն մինչեւ յունիս 3-ը, Միլանոյի մէջ նախատեսուած Հնտանիքի եօթներորդ համաշխարհային օրուան, եւ այդ առիթով կազմակերպուած յայտագիրին, ինչպէս նաեւ Բենեղիկտոս ժ.Զ. սրբազն քահանայապետի մասնակցութեան սոյն համաշխարհային օրուան: Այս ուղղութեամբ է որ - յայտարարեց կարդինալ Անթոնելին - Հնտանիքի քահանայապետական խորհուրդը եւ Միլանոյի արքեպիսկոպոսութիւնը հրատարակեցին վաւերաթուղթը, որուն առաջին օրինակը յանձնուեցաւ սրբազն հօր 13 մայիսի ընդհանուր ունկնդրութեան ընթացքին:

«Հնտանիքը, աշխատանքը եւ տօներ» վաւերաթուղթը կը պարփակէ 10 վարդապետութիւններ, հրատարակուած է եօթը լեզուներով եւ պիտի ծառայէ պատրաստուելու Հնտանիքի եօթներորդ համաշխարհային օրուայ կարեւոր հանդիպումին: Հանդիպում մը, որ պէտք չէ մնայ կողիացած - յանձնարարած էր Բենեղիկտոս ժ.Զ. սրբազն քահանայապետը - այլ պէտք է նախապատրաստական ընթացք մը ունենայ, ըլլայ եկեղեցական ըլլայ մշակութային գետնի վրայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱԿԱՆ	3
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ	18
ՈՒՍՈՒՄՆԱՀՈՌՈՒԹԻՒՆ	57
ԳՐԱԿԱՆ	76
ՊԱՏՐԻԱՐքԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ	82
ԱՐԵՒԵԼԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ	88
ԹԵՍԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ	92
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ	103
ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆ	109
360° ԼՈՒՐԵՐ	137

